

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RUS TELGRAF BELGELERİNE GÖRE 93 HARBİ KAFKAS CEPHESİ

Yıldırım OKATAN

OCAK - 2019
GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

RUS TELGRAF BELGELERİNE GÖRE 93 HARBİ KAFKAS CEPHESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yıldırım OKATAN

Danışman: Doç. Dr. Kemal SAYLAN

OCAK - 2019
GÜMÜŞHANE

KABUL ve ONAY

Doç. Dr. Kemal SAYLAN danışmanlığında Yıldırım OKATAN tarafından hazırlanan “Rus Telgraf Belgelerine Göre 93 Harbi Kafkas Cephesi” isimli bu çalışma 08/01/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Bayram NAZIR (Başkan)

Doç. Dr. Kemal SAYLAN (Danışman)

Prof. Dr. Mehmet Alaaddin YALÇINKAYA (Üye)

Yukarıda imzaların öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../2019

Prof. Dr. Ekrem CENGİZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “Rus Telgraf Belgelerine Göre 93 Harbi Kafkas Cephesi” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐	Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
☐	Tezim sadece Gümüşhane Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
☐	Tezimin 2 Yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../2019

Yıldırım OKATAN

ÖNSÖZ

Sosyo-ekonomik, idari ve siyasi birçok alanda yaşanan önemli değişiklikler nedeniyle tarihimizin en önemli dönüm noktalarından biri olarak kabul edilen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı diğer adıyla 93 Harbi ile ilgili olarak günümüze kadar pek çok yerli ve yabancı eser yayınlanmıştır. Ancak buna rağmen Osmanlı Devleti için sonun başlangıcı olarak sayabileceğimiz bu savaşı bütün yönleriyle ortaya koyabilmek maalesef mümkün olmamıştır.

Bu nedenle 93 Harbi'nin akademik çerçevede henüz hak ettiği düzeyde ele alındığı ve yeterince tartışıldığı söylenemez. Halbuki bu savaş Osmanlı Devleti'nin sınırlarını önemli oranda değiştiren ve uluslararası politikada büyük güçleri yeni arayışlara iten siyasi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bu savaş Osmanlı Devleti'ni çok uluslu ve dinli bir yapıdan uzaklaştırarak, Türk-Müslüman ağırlıklı bir devlete dönüşmesinin yolunu açmıştır. Bu yüzden 93 Harbi'nin sosyal, siyasi ve ekonomik yönlerinin tüm ayrıntıları ile incelenmesi büyük önem arz etmektedir.

93 Harbi ile ilgili olarak yapmış olduğumuz literatür taramasında bu savaş ile alakalı bilgilere, genellikle savaşa katılan askerlerin hatırat tarzı eserlerinden ve kendi arşiv belgelerimizden ulaşabilmekteyiz. Maalesef bu konuyla ilgili birinci el niteliğindeki Rus kaynakları esas alınarak yapılan çalışmalar son derece yetersizdir. Hâlbuki 240 yıl boyunca belirli periyotlarla savaştığımız Rusların, bu savaşlarla ilgili bakış açılarını da bilmemiz önem arz etmektedir. Rus tarihçisi Lev Nikolayeviç Gumilev'in dediği gibi *Bir halkın tarihini biraz da onun düşmanlarının yazdıklarına bakarak okumak gerekir*. Bu bağlamda yapmış olduğumuz çalışma ile bu alandaki eksikliği bir nebze olsun gidermek amacını taşımaktayız.

Çalışmamız giriş ve sonuç bölümleri dâhil olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, 93 Harbi hakkında yapılan çalışmaların kritiği yapılmıştır. Birinci bölümde 93 Harbi'nin sebebi, gelişimi ve sonuçları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın temelini ikinci bölüm oluşturmaktadır. Bu bölümde; Kafkasya

Genel Valisi ve 93 Harbi esnasında Rus Kafkas Cephesi Komutanı Grandük Mihail Nikolayeviç'in savaş meydanından aynı zamanda abisi olan Rus Çarı II. Aleksandr'a göndermiş olduğu telgraflar içeriklerine göre bölümlere ayrılarak değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise tercüme edilen Rusça telgraf belgeleri üzerinden genel bir değerlendirmede bulunulmuştur.

Bu çalışmanın oluşturulmasının her aşamasında gerek Tiflis'de bulunan Gürcistan Devlet Arşivleri'nde gerekse de Gürcistan Ulusal Parlamento Kütüphanesi'nde yapmış olduğum Literatür taramasında ve telgrafların çevirisinde gece gündüz demeden desteğini esirgemeyen T.C Tiflis Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği görevlisi Abdullah OSMANOĞLU'na, Rusça öğrenmem konusunda her zaman destek olan ve mesai mefhumu gözetmeksizin her daim yanımda olan Rusça öğretmenim Ceylan İSKENDEROVA'ya, konunun tespitinden itibaren bütün aşamalarında değerli zamanını ayırarak yol gösterici tavırlarıyla yardımcı olan ve kendisiyle çalışmaktan büyük zevk duyduğum danışman hocam Doç. Dr. Kemal SAYLAN'a, Yüksek Lisans öğrenimime başladığım andan itibaren entelektüel birikiminden yararlandığım Prof. Dr. Ekrem CENGİZ'e, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım değerli eleştirileri ile çalışmamın bilimsel temeller ışığında şekillenmesine yardımcı olan tez savunmasında bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Mehmet Alaaddin YALÇINKAYA ve Prof. Dr. Bayram NAZIR'a, çalışma boyunca değerli zamanını benden esirgemeyen ve sürekli olumlu yaklaşımı ile beni cesaretlendiren Dr. Öğr. Üyesi Merve KARAÇAY TÜRKAL'a ve son olarak telgraf metinlerinin okunmasında yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Taalai SHARSEMBİEVA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Elbette bu çalışmamı sonlandırmamda tüm benliğiyle beni destekleyen, motive edici yönlendirmeleriyle her daim yanımda olan hayat arkadaşım değerli eşim Burcu SAYIN OKATAN'a minnettarım.

Gümüşhane-2019

Yıldırım OKATAN

ÖZET

[OKATAN, Yıldırım]. Rus Telgraf Belgelerine Göre 93 Harbi Kafkas Cephesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019, (XI+74).

93 Harbi her yönüyle Türk tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu önemi tüm ilim çevrelerince kabul görmektedir. Bu öneme binaen 93 Harbi ile ilgili olarak günümüze değin onlarca kitap, tez ve makale yazılmış ayrıca çok sayıda sempozyum ve kongre düzenlenmiştir.

Yapmış olduğumuz bu tez çalışması şimdiye kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak 93 Harbi Kafkas Cephesi'ni Rus kaynaklarından tanımlamaya çalışmaktadır. Çalışmamızın temelini oluşturan 93 Harbi esnasında Çarlık Rusyası Kafkas Cephesi Genel Komutanı ve aynı zamanda Çar II. Aleksandr'ın kardeşi olan Grandük Mihail Nikolayeviç tarafından Çar'a gönderilen telgraflar, Rus Genel Kurmayı tarafından 1903 tarihinde "Rus-Türk Savaşı Hakkında Belgeler, 1877-1878 Yılları Kafkasya ve Küçük Asya Sahasında. Başkumandan İmparatora Telgraflar. Kafkasya Yüksek Başkanlığı'nın Telgraf Görüşmeleri. Poti Sahil Birliklerinin Kurulması ve Silahlandırılması Hakkında Raporlar ve Notlar." adıyla St. Peterburg'da basılmıştır ve kaynak eser özelliği taşımaktadır.

Kafkas Cephesi'nin bütün savaş alanlarından bire bir gözlem yapılarak yaşanan bütün gelişmelerin en ince ayrıntısına varıncaya kadar tüm sıcaklığıyla Grandük Mihail Nikolayeviç tarafından direkt Rus Çarı'na yazıldığı bu telgraflar 93 Harbi Kafkas Cephesi'nde Rusların ne tür faaliyetler yürüttüğünü ortaya koyması açısından oldukça önem arz etmektedir. Telgrafların Türkçe'ye çevrilerek değerlendirme yapılması tezimizin temelini oluşturmaktadır.

Bahse konu telgraflar 93 Harbi'nin iki cephesinden biri olan Kafkas Cephesi'nde yaşananları tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: 93 Harbi, Kafkas Cephesi, Osmanlı, Rusya, Telgraf.

ABSTRACT

[OKATAN, Yıldırım]. According to Russian Telegraph Documents of Caucasian Front of the 93 War, Master Thesis, 2019, (XI+74).

The 93 War has a very important place in Turkish history in every aspect. This importance is accepted by all scientific circles. With this importance, dozens of books, dissertations and articles have been written about the 93 War and many symposiums and congresses have been organized.

Unlike the studies have conducted so far, this thesis tries to define the Caucasian Front of the 93 War, according to Russian sources. The telegrams sent by the Grand Duke Mikhail Nikolayevich, who is General Commander of the Caucasus Front for Tsarist Russia and also the brother of Tsar II Aleksandr during the 93 War, which is the basis of our study, were published in 1903 by the name of “*Documents on the Russian Turkish War, 1877-1878 in the Caucasus and Asia Minor. Telegrams to the General Commander Emperor and The Telegraph Interview of the Caucasus High Presidency. Reports and Notes on the Establishment and Arming of Poti Beach Unions*” by the Russian General Assembly in Petersburg. And it is called reference book

That The telegrams which includes all developments of the war areas and the finest details of the Caucasus Front, were written by Grand Duke Mihail Nikolayevich directly to the Russian Tsar is very important in terms of what kind of activities carried out by Russians during the 93 War. Translating these telegrams into Turkish and evaluating them is the basis of our thesis.

These telegrams reveals the hard circumstances of the Caucasian Front which is one of the two front of the 93 War.

Keywords: 93 War, Caucasus Front, Ottoman, Russia, Telegraph.

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK	
İÇ KAPAK	
KABUL VE ONAY	II
BİLDİRİM	III
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 93 HARBİ (1877-78 OSMANLI-RUS SAVAŞI)	8
1.1. 93 Harbi'ne Kadar Osmanlı-Rus İlişkileri	8
1.2. Savaşın Sebepleri ve Siyasi Durum	12
1.3. Savaşın Başlaması	17
1.4. Savaştaki Cepheler	20
1.4.1 Kafkas Cephesi	20
1.4.2. Balkan Cephesi	23
1.5. Savaş Sonunda İmzalanan Anlaşmalar	25
1.5.1 Edirne Mütarekesi	26
1.5.2 Ayastafenos (Yeşilköy) Antlaşması	27
1.5.3. Berlin Kongresi ve Antlaşması	28
1.6. Savaşın Sonuçları	31

İKİNCİ BÖLÜM

2. TELGRAFLARIN İÇERİKLERİ VE DEĞİNİLEN KONULAR	34
2.1. Kafkas Cephesinde Görev Yapan Rus Birlikleri ve Komutanları.....	34
2.1.1. Rus Birliklerinin İsimleri	34
2.1.2. Rus Komutanların İsimleri	36
2.2. Ruslar Tarafından Ele Geçirilen Yerler.....	37
2.2.1. Çatışma Sonucu Alınan Yerler	37
2.2.2. Direniş Gösterilmeden Alınan Yerler	39
2.3. Türk Donanması'nın Karadeniz'deki Faaliyetleri.....	40
2.4. Harp Esnasında Ruslar Tarafından Ele Geçirilen Esirler ve Ganimetler ile Tarafların Ölü ve Yaralı Sayıları.....	42
2.5. Rus İdaresinde Bulunan Çeçen ve Abhazların İsyancıları	56
2.6. Başarı Gösteren Rus Askerlerine Verilen Ödüller	62
2.7. Salgın Hastalık ve Soğuk Yüzünden Ölen Askerler	64
2.8. Savaş Sonrasında Yapılan Barış Görüşmeleri	65
2.9. Savaş Sırasında Direniş Göstermeden Ruslara Teslim Olanlar	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	68
KAYNAKÇA	70
ÖZGEÇMİŞ.....	75
EKLER.....	76
Ek-1: Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo Asiyatckom Teatr İsimli Eserin Tezimize Konu Olan Bölümünün Çevirisi.....	77
1876 Yılı Telgraf Görüşmeleri.....	78
1877 Yılı Telgraf Görüşmeleri.....	78
1878 Yılı Telgraf Görüşmeleri.....	134

Ek-2: Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo Asiyatckom Teatr İsimli Eserin Kapak Bölümü.....	144
Ek-3:Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo Asiyatckom Teatr İsimli Eserde Yer Alan ve Çar'a Hitaben Yazılan Telgraf Örneği.....	145
Ek-4:Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo Asiyatckom Teatr İsimli Eserde Yer Alan ve Çar tarafından Grandük Mihail Nikolayeviç'e Hitaben Yazılan Telgraf Örneği.....	146
Ek-5:Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo Asiyatckom Teatr İsimli Eserde Yer Alan Kars Civarında Bulunan Kale ve Kamp Alanlarını Gösteren Plan Örneği.....	147
Ek-6: Dönemin Rus Çarı II. Aleksandr.....	148
Ek-7:Dönemin Kafkas Cephesi Başkumandanı Grandük Mihail Nikolayeviç.....	149

KISALTMALAR

Age	: Adı Geçen Eser
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
C.	: Cilt
DİA	: Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Gen. Kur.	: Genel Kurmay Başkanlığı
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SDÜ	: Süleyman Demirel Üniversitesi
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TN	: Telgraf No

GİRİŞ

93 Harbi Türk-Rus ilişkilerinin dönüm noktası olmuş ve Osmanlı açısından her yönüyle felaket ile sonuçlanmıştır. Bu nedenle Türk tarihinde çok önemli bir yere sahiptir. Bu önemi tüm ilim çevrelerince kabul görmektedir. Önemine binaen 93 Harbi ile ilgili olarak günümüze değin onlarca kitap, tez ve makale yazılmış ayrıca çok sayıda sempozyum ve kongre düzenlenmiştir.

Elbette burada 93 Harbi ile ilgili yazılmış bütün kitap ve makaleleri belirtmek mümkün olmayacaktır. Ayrıca bu durum çalışmamızın esas konusunu da teşkil etmemektedir. Bu nedenle girişte konuyla ilgili bazı temel eserlerin değerlendirilmesi ile yetinilecektir. Bu tür eserlerin başında 93 Harbi Anadolu Ordusu Başkomutanı Mareşal Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın cephede yaşananları ayrıntılı bir şekilde aktardığı *Sergüzeşt-i Hayatımın Cild-i Sanisi* isimli kitabı gelmektedir. Birinci elden kaynak niteliğinde olan bu eser, yapılan liyakatsiz atamalar, askerinin içinde bulunduğu imkânsızlıklar ve bu imkânsızlıkların giderilmesi hususunda İstanbul hükümetinin kayıtsızlığı gibi konuları içermektedir. Ayrıca dönemin askeri ve siyasi yapısını anlamamız açısından çok değerli bir eserdir.

Diğer bir eser, 93 Harbi esnasında Anadolu Ordusu Başkomutanı Mareşal Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Mühimme Başkitabeti olarak görev yapan Mehmet Arif Bey tarafından kaleme alınan *Başımıza Gelenler* isimli kitaptır. Müellif anı niteliğindeki bu eserinde savaşın görünen yüzünü aktarmasının yanı sıra, savaşın görünmeyen ve bizzat savaşa katılanlarca aktarılmadığı takdirde bilinmesi mümkün olmayan iç yüzünü, subayların, erlerin, gönüllülerin ve savaş sahasında bulunan dost düşman, bütün herkesin ruh hallerini, inançlarını, duygu ve düşüncelerini, hep beraber çekilen sıkıntıları, geçirilen buhranlı ve değişken ruh hâllerini; kahramanlıkla korkaklık, cesaretle bozgun arasında gidip gelen insani duyguları, buna sebep olan eski ve yeni siyasi ve sosyal şartların mahiyetini, gelenek görenek ve eğitim sisteminin bu hallere olan etkilerini tespit etmeye çalışmış ve çok doğru noktalara değinerek yerinde teşhislerle tarihimizde dönüm noktası olan ender savaşlardan birisi olan 93 Harbi'ni bilinmeyen yönleriyle aktarmaya çalışmıştır.

93 Harbi'nde Kafkas Cephesi'nde Binbaşı olarak görev yapmış olan Manastırlı Mehmet Rıfat Bey'in hatıralarını aktardığı *93 Harbi Faciası* isimli eserde bu savaş hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu kitabın diğerlerinden farkı eserin son bölümünde, Sutherland Dükü tarafından Türk askerlerine tıbbi yardım yapmak amacıyla 1876 yılının sonunda kurulan *Stafford House Committee* adlı teşkilata gönüllü olarak katılıp Erzurum'a gelen İskoç Doktor James Denniston'un yaşamış olduğu korkunç savaş sahnelerini ve Türk kuvvetlerinin Erzurum'dan ayrılarak şehrin Ruslara teslimini içeren iki mektup ile yine Kafkas Cephesi'nde görev yapmış olan Kurmay Yarbay Atıf Bey tarafından Kars'ın düşme sebepleri hakkında hazırlanmış raporun da yayınlanmasıdır.

Basiret Gazetesi'nin sahibi Ali Bey tarafından yazılan *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinde Yıldız'ın Hatıraları* isimli eser de konuyla ilgili önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. 93 Harbi'nin Rumeli cephesinde yaşanan olayları bir savaş muhabiri edasıyla gözlem yapan Ali Bey, savaşın sona ermesiyle İstanbul'a döndüğünde bu gözlemlerini bir rapor halinde kaleme almıştır.

Müellif eserinde; dönemin Osmanlı ordusu komutanları arasında artık ayyuka çıkan husumetler, kıskançlıklar ile liyakatsızlıkları, kötü idareden kaynaklı emir-komutadaki aksaklıklar ve Balkanlarda Rus işgaline maruz kalan yerleşim merkezlerindeki Müslüman ahalinin yaşadığı mezalimden bahsetmiştir. Ayrıca 93 Harbi'nde savaşmış başarılı ve idealist şahsiyetlerin onurlu mücadelesine de yer verilmiştir. Bu değerli eseri Oktay BOZAN 2018 yılında yayına hazırlanarak literatürümüze kazandırılmıştır.

ABD'li bir ataşe olan Francis Vinton Greene tarafından yazılan *93 Harbi, Tüm Cepheleyle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı* isimli kitapta birinci el kaynaklar arasında nitelendirebileceğimiz eserlerdendir. 93 Harbi'nde Rusya'da resmi görevde olan Francis Vinton Greene Rumeli cephesinde yaşanan olayları gün be gün takip ederek tarafsız bir gözle savaşı teknik, askerî ve siyasî açıdan değerlendirmiştir. 1879 yılında ABD'de basılan bu önemli eserin tercümesini Muhammed ŞEVİKER ve Sebahattin ŞENOL yapmışlar ve kitap 2018 yılında basılmıştır.

Rus askeri tarihçisi olan Aleksandr Şirokorad tarafından Rus arşiv ve kaynaklarına dayanılarak yazılan *Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları* isimli kitapta; 93 Harbi'de dâhil olmak üzere Ruslar ile yapmış

olduğumuz savaşlar onların bakış açısıyla bütün detaylarına varıncaya kadar incelenmiştir. D. Ahsen BATUR tarafından tercümesi yapılan bu kıymetli eser 2013 yılında basılmıştır.

Avustralyalı bir doktor olan Charles Snodgrass Ryan tarafından yazılan ve Ali Rıza Seyfioğlu tarafından çevirisi yapılarak 2016 yılında basılan *Plevne'de Bir Avusturalyalı* (Under the Red Crescent: Adventures of an English Surgeon with the Turkish Army at Plevna and Erzeroum 1877-1878) isimli kitapta; Avrupa'da öğrenimini sürdüren Avustralyalı genç bir doktor olan Ryan'ın Osmanlı Devleti'nin London Times'a verdiği *askeri cerrah aranıyor* ilanını görüp Osmanlı ordusuna katılmasının ardından Balkan ve Kafkas Cepheleeri'nde yaşadıkları aktarılmıştır. Eser savaşın her iki cephesiyle de alakalı ilgi çekici notların yer aldığı birinci el kaynak niteliğindedir.

Emekli Havacı Tuğgeneral Hüseyin Hikmet SÜER tarafından kaleme alınan ve Genelkurmay Başkanlığı ATASE Askeri Tarih Yayınları tarafından 1993 yılında basılan *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi* isimli kitap özellikle ATASE arşivini kullanmak suretiyle bu savaşın Balkan Cephesi ile ilgili vermiş olduğu bilgiler açısından temel eserlerden birisi olmuştur.

Şadi SÜKAN tarafından hazırlanan ve Genelkurmay Başkanlığı ATASE Askeri Tarih Yayınları tarafından 1985 yılında basılan *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Kafkas Cephesi Harekatı* isimli kitap özellikle ATASE arşivini kullanmak suretiyle bu savaşın Kafkas Cephesi ile ilgili vermiş olduğu ilgi çekici bilgiler açısından başlıca eserlerden birisi olmuştur.

Konuyla ilgili çok sayıda makale de yayınlanmıştır. Bu alanda öne çıkan isimlerden biri Prof. Dr. Bekir Sıtkı BAYKAL'dır. Baykal'ın konuyla ilgili *93 Harbi Esnasında Muhtelif Tavassut ve Sulh Şayia ve Teşebbüsleri* ve *93 Harbi Arifesinde Osmanlı Devleti İle Büyük Devletler Arasındaki İlişkiler* isimli makaleleri bu alanda başlıca çalışmalar arasında bulunmaktadır. Savaşın genel seyri ile ilgili bilgiler veren ve geniş bir kaynakça ihtiva eden diğer bir çalışma ise Prof. Dr. Mahir Aydın'ın *Doksan Üç Harbi* adıyla kaleme almış olduğu ve Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisinin IX. cildinde yer alan makalesidir. Türk-Rus ilişkileri üzerine çok değerli çalışmaları bulunan Yuluğ Tekin KURAT tarafından yazılan *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nin Sebepleri* isimli makale 1962 yılında Belleten Dergisinin 26. Sayısında yayınlamıştır. Kurat bu makalesinde 93 Harbi'nin çıkış sebeplerini derinlemesine inceleyerek bu

konuda çok önemli değerlendirmelerde bulunmuştur. Rusya tarihi ile ilgili önemli çalışmaları bulunan Prof. Dr. Kezban ACAR KAPLAN tarafından kaleme alınan *Bazı Rus Subay ve Komutanların Günlüklerinde ve Hatıratında 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na Dair İzlenimleri* başlıklı makale 2016 yılında Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi'nde yayınlamıştır. Bu savaş döneminde Rus Ordusu'nda görev alan bazı komutan ve subayların o dönemi anlatan günlük ve hatıratını analiz etmeyi amaçlayan bu makale, bu alanda yapılan çalışmalara dar da olsa bir pencere açmıştır. Makalede incelenen hatırat ve günlükler az sayıda olmalarına rağmen Rus askeri personelinin savaşa ve savaştıkları Türklere “içeriden” bakışını ele alması açısından önemlidir. Özellikle 93 Harbi Kafkas Cephesi ve sonrasında yaşanan göçler ile ilgili çalışmaları bulunan Dr. Hakkı YAPICI tarafından yazılan *1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nde Yabancı Devletlerin Tutumu* isimli makalede bu alanda yapılmış önemli çalışmalar arasında yer almaktadır.

Yükseköğretim kurumunun ulusal tez arama merkezinde yapılan taramada Kafkasya bölgesinde Osmanlı-Rus mücadelesiyle ilgili çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi tespit edilmiştir. Bunlardan on tanesi yüksek lisans tezi olup on iki tanesi de doktora tezidir. Çalıştığımız konu olan 93 Harbi'ni sebep ve sonuçları ile ilgili askeri, siyasi, sosyal, ekonomik ve sosyolojik açıdan ele alan birçok yüksek lisans tezi olmasına karşın sadece üç tane doktora tezi bulunmaktadır.

Yüksel BAYIL tarafından yazılmış olan *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın İkmal ve İaşesi* isimli doktora tezinde, Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını tetikleyen ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politikasını belirleyen, Osmanlı'nın en yıkıcı savaşlarından bir tanesi olan 93 Harbi'nin kaybedilmesinin altında yatan lojistik sorunlara değinilmektedir. Birçok çalışmaya konu olmasına rağmen özellikle ikmal ve iaşe açısından yeteri kadar incelenmemiş ve aydınlatılmamış bir konu olan 93 Harbi'nin ikmal ve iaşe meselesi bu çalışmada derinlemesine bütün detaylarıyla incelenmiştir.

Eray Serdar YURDAKUL'un yazmış olduğu *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Türk Ordularında Askeri Sağlık Hizmetleri* isimli doktora tezinde, 93 Harbi'nin öncesinde dünyadaki ve Osmanlı'daki siyasi durum incelenmiş savaşa katılan tarafların orduları, savaşın seyri, cepheler ve son olarak da savaşın sonuçları ele alınmıştır. Çalışmanın özelinde ise, savaş sırasındaki sağlık hizmetleri ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda, Osmanlı ordusunun savaşa askeri alanda olduğu gibi sağlık

alanında da hazırlıksız girdiği, özellikle özel bir alan olan ve iyi yetişmiş insan ve beyin gücüne ihtiyaç duyulan sağlık alanında, personel, teçhizat, yaralı/hasta tahliyesi ve sağlık yönetimi açısından yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamızın temelini oluşturan 93 Harbi'nin Kafkas cephesiyle ilgili yapılmış tek doktora çalışması ise Hakkı YAPICI'nın, *Osmanlı-Rus Harbinde Kafkas Cephesi* isimli tezidir. Bu değerli çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve ATASE Arşivi ana kaynak olarak kullanılmak üzere Türk-Rus ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olan 93 Harbi esnasında Kafkas Cephesi'nde meydana gelen gelişmeler ve tarafların savaş sürecindeki diplomatik manevraları incelenmiştir. 93 Harbi ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle Balkan Cephesini ön plana çıkarmaktadır. Bütün yönleriyle Kafkas Cephesinde yaşanan gelişmeleri aktaran eser bu yönüyle diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

93 Harbi'ni ele alan belli başlı yüksek lisans tezleri ise şunlardır: Selahattin TOZLU (1991), *Zivin Savaşı'ndan Berlin Antlaşması'na Kadar Erzurum 1877-1878*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilimdalı. Tarık ÖZÇELİK (1993), *Basiret Gazetesine Göre Doksan Üç Harbinde İstanbul'da Rumeli Göçmenleri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilimdalı. İsa TAK (1995), *Basiret'te Doğu Anadolu (1877-1878)*, Atatürk Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Ahmet KARAÇAVUŞ (1999), *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ve Trabzon*, Karadeniz Teknik Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Ali Rıza BÜTÜN (1999), *93 Harbi'nde General İgnatiev'in Rolü*, Atatürk Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Seher Dilber KURÇEREN (2001), *1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Türk Basınına Yansıması*, İstanbul Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Sacit UĞUZ (2003), *Basiret Gazetesine Göre 93 Harbi'nde Rumeli*, Atatürk Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Sedat BAĞIRGAN (2008), *Osmanlı Basınında 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi*, Celal Bayar Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Ayşe Sidre LİVAOĞLU ALBEN (2009), *93 Harbi'nin Balkan Cephesi'ndeki Sosyo-Politik Sonuçları (1877-1908)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Salma ARFOUÍ (2009), *Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) ve Avrupa Devletlerinin Tutumu*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilimdalı. Nazlı GENCER (2011), *93 Harbi'nde Edirne ve Çevresi*, Trakya Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Emine Tülin ERİNÇ (2015), *Osmanlı Müelliflerine Göre 93 Harbi'nin*

Kaybedilme Sebepleri, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilimdalı. Hamza YERLİ (2017), *1877-1878 Osmanlı Rus Harbi Sonrası Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler ve Göçlerin Yol Açtığı Sorunlar (1877-1900)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi SBE Tarih Anabilimdalı. Aytaç YÜRÜKÇÜ (2018), *1877-1878 Rus-Osmanlı Savaşı'nda Propaganda Avrupalı gazetecilerin Faaliyetleri ve Rus Savaş Muhabiri Vasili İ. N. Dançenko'nun Savaş Notları*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilimdalı. Bütün bu yüksek lisans tezlerini değerlendirdiğimizde birçoğunun ya konuyu direkt olarak ele almadığı ya da farklı isimlerle birbirlerini tekrar ettiği görülmektedir.

Bütün bu değerli çalışmalar 93 Harbi'nin anlaşılması noktasında önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Ancak bu çalışmalar incelendiğinde tamamına yakınının Osmanlı kaynaklarından yararlanılarak hazırlandığı görülmektedir. Bu durum ise konunun tek taraflı ortaya konulmasını beraberinde getirmektedir. Bu çalışma şimdiye kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak 93 Harbi'ni Rus kaynaklarından tanımlamaya çalışacaktır.

93 Harbi esnasında Çarlık Rusya'sı Kafkas Cephesi Genel Komutanı ve aynı zamanda Çar II. Aleksandr'ın kardeşi olan Grandük Mihail Nikolayeviç tarafından Çar'a gönderilen telgrafların Türkçe'ye çevrilmesi çalışmamızın önemini artırmaktadır. Bu savaşın diğer tarafında bulunan Rusların savaştaki durumunu ortaya koyan ve kendi belgelerine dayanan çalışmaların sayısı çok azdır. Bu durum da tezimizi orjinal kılmaktadır. Tezimin konusunu oluşturan ve savaş alanından bire bir gözlem yapılarak olayın tüm sıcaklığıyla direk Rus Çarı'na yazılan bu telgraflar 93 Harbi'nin Kafkas Cephesi'nde sıcak çatışmalar yaşanırken Rusların ne tür faaliyetler yürüttüğünü ortaya koymaktadır.

Bu telgraflar daha sonra Çarlık Rus Genel Kurmayı tarafından 1903 tarihinde dönemin başkenti St. Petersburg'da Askeri Komite Karargâh Yayınları tarafından; *Rus-Türk Savaşı Hakkında Belgeler, 1877-1878 Yılları Kafkasya ve Küçük Asya Sahasında. Başkumandan İmparatora Telgraflar. Kafkasya Yüksek Başkanlığı'nın Telgraf Görüşmeleri. Poti Sahil Birliklerinin Kurulması ve Silahlandırılması Hakkında Raporlar ve Notlar* adıyla yayınlanmıştır. Bu eserin nüshalarından biri de Gürcistan'ın Tiflis şehrinde bulunan Gürcistan Ulusal Parlamento Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Ana kaynak niteliğindeki bu eserin 93 Harbi telgraflarıyla ilgili bölümünü Rusça'dan

dilimize çevirmeye ve literatürümüze kazandırmaya karar verdik. Toplam sayfa sayısı 180 olan eserin konumuzu ihtiva eden belgelerin bulunduğu bölümü 66 sayfada ibarettir. Çevirisini yaptığımız bölümde 217 adet telgraf metni bulunmaktadır. Bu telgraflar Kafkas Cephesi'ni adım adım gezen Çarlık Rusyası Kafkas Cephesi Genel Komutanı Grandük Mihail Nikolayeviç tarafından bizzat Çar'a gönderilmiştir. Kafkas Cephesi'nin bütün savaş alanlarından bire bir gözlem yapılarak yaşanan bütün gelişmelerin en ince ayrıntısına varıncaya kadar tüm sıcaklığıyla direkt Rus Çarı'na yazıldığı bu telgraflar 93 Harbi Kafkas Cephesi'nde Rusların ne tür faaliyetler yürüttüğünü ortaya koyması bakımından çok önemlidir. Eseri dilimize kazandırırken o dönemde kullanılan ancak günümüzde kullanılmayan bazı yer isimlerinin Türkçe karşılıkları anlam bütünlüğünü bozmadan okuyucuya kolaylık sağlaması açısından parantez içerisinde verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 93 HARBİ (1877-78 OSMANLI-RUS SAVAŞI)

1.1. 93 Harbi'ne Kadar Osmanlı-Rus İlişkileri

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilk ilişkiler III. İvan ve II. Bayezid dönemlerinde başlamıştır. Bu dönemde Kırım Hanı Mengli Giray'ın aracılığıyla III. İvan, bir elçilik heyetini (1492-1497) İstanbul'a göndererek, Osmanlı Devleti'nin kontrolü altındaki Kuzey Karadeniz limanlarında yani Kefe ve Azak bölgesindeki Rus tüccarların yaşadığı sorunların giderilmesini talep etmiştir. III. İvan'ın bu isteği Sultan II. Bayezid tarafından uygun görülerek Kefe ve Azak bölgesinde Rus ticaret faaliyetleri artmıştır. II. Bayezid, bu tarihten sonra Osmanlı Devleti ile Moskova Knezliği arasında doğrudan doğruya diplomatik ilişkilerin kurulmasını uygun görmeyerek himayesi altında bulunan Kırım Hanlığı'nın aracılık yapmasını istemiştir¹.

Osmanlı Devleti uzun süre Akdeniz ve Balkan hâkimiyetiyle ilgilenirken XVI. yüzyılın başlarından itibaren Doğu Avrupa'da hızla bir gelişme ve büyüme sürecine giren Rusya'ya karşı ilgisiz kalmıştır. İki devlet arasındaki ilişkiler ise varlığını sürdürse de bu dönemde çok önemli gelişmeler yaşanmamıştır². 1512'de Mengli Giray'ın ölümünden sonra Kırım Hanlığı ile Moskova arasında ittifak bozulmuştur. İki ülkeye sınır olan Kazan Hanlığı üzerinde hâkimiyet mücadelesi başlamıştır. Rusların, Altın Orda Hanlıklarını ele geçirerek hızla Hazar Denizi'nin kuzeyine inmeleri ve Kafkasya'ya yaklaşmaları Osmanlı Devleti'ni endişelendirmiş ve Rus tehdidine yönelik ilk ciddi tedbirlerin alınmasına sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak 1569 yılında *Astrahan Seferi* adıyla anılan ilk Osmanlı/Rus çatışması ortaya çıkmıştır. Bu seferde Osmanlı Devleti başarılı olamamış ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ayrıca yine bu dönemde Sokullu Mehmet Paşa tarafından gerek kuzeyden gelen Rus tehlikesini bertaraf etmek gerekse de Türkistan ile ilişkileri geliştirmek amacıyla Don-Volga

¹ Akdes Nimet Kurat, **Rusya Tarihi – Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 119-121.

² Ahmet Aksın, "Osmanlı-Rus Münasebetleri (1787-1830)", **Türk Tarih Kongresi 9-13 Eylül**, Ankara, 2002, s.1002.

nehirlerini bir kanal ile birleştirme projesi uygulanmak istenmiş ancak Kırım Hanı'nın isteksizliği ve lojistik imkânın yetersizliği nedeniyle bu proje hedefine ulaşamayıp başarısızlıkla sonuçlanmıştır³.

Bu başarısızlık Rusları güneye inme ve Karadenizi ele geçirme noktasında heveslendirmiştir. 1682–1725 yılları arasında Rus tahtında bulunan I. Petro, ticaret için büyük limanlara sahip olunması ve sıcak denizlere inilmesi gerektiğini fark eden ilk kişi olmuştur. Bunu gerçekleştirebilmek için de Karadeniz ve boğazların mutlak hâkimi olan Osmanlı Devleti'nin yıkılması ve onun sahibi olduğu coğrafi bölgelerin Rusya'nın eline geçmesi gerektiğini vurgulamıştır. Böylece I. Petro'dan sonra gelen halefleri de aynı politikayı benimseyerek Rusya'nın Karadeniz ve Boğazlar üzerinden sıcak denizlere inebilme hayalini gerçekleştirmek için mücadele etmişlerdir⁴.

Rusya'nın XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Karadeniz'e çıkma çalışmalarına ağırlık vermeye başlaması, Osmanlı-Rus mücadelesinin alevlenmesine neden olmuştur⁵.

Aynı dönemde Baltık Denizi ise adeta bir *İsveç Gölü* konumundadır. Rusya bu duruma son vermek için İsveç'e savaş açarak bu savaş sonucunda galip olmuştur. Mağlup olan İsveç Kralı XII. Şarl, Osmanlı Devleti'ne sığınmış, Rusya ise XII. Şarl'ın iadesini istemiştir. Ancak Osmanlı Devleti, XII. Şarl'ı himaye etmeye devam etmiş, bu durum ise Osmanlı ile Rusya arasında anlaşmazlık konusu olmuştur. Bu gelişmeler 1711 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Prut Savaşı'nın çıkmasına yol açmıştır⁶. Rusya, Prut Savaşı sırasında Osmanlı Devleti idaresindeki Sırları, Hırvatları ve Makedonları isyana teşvik etmiştir. Bu dönemde uygulanmaya başlanan bu siyaset daha sonraki dönemlerde Rusya'nın temel politikalarından biri olacak ve Rusya, her fırsatta Hıristiyan tebaayı Osmanlı Devleti aleyhine isyana teşvik edecektir⁷.

1736 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti hem Rusya ile hem de Avusturya ile savaşmak zorunda kalmıştır. Bu savaş sonucunda Fransa'nın arabuluculuk yapmasıyla her iki devletle ayrı ayrı Belgrad Antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşma ile birlikte

³ Halil İnalçık, "Osmanlı-Rus Rekabetinin Menşei", **Bellekten**, XII/46 Nisan, TTK Basımevi, Ankara, 1948, s. 379-381.

⁴ Erdoğan Keleş, "Rusya'nın Sıcak Denizlere İnme Politikası" (Alman Deniz Yüzbaşı Stenzele Göre İstanbul'a En Kısa Yol), **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. XXVII, S. 46, Ankara, 2009, s. 90.

⁵ Serhat Kuzucu, "Rus Ahidname Defterine Göre XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Rus Ticari İlişkilerinin Seyri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 35, S. 59, Ankara, 2016, s. 64.

⁶ Refik Korkud, **Son Üç Asırda Türkiye İle İlgili Rusya Politikası**, Türkiye Fikir Ajansı Yayınları, Ankara, 1966, s. 14.

⁷ Kurat, age, s. 119-121.

Osmanlı Devleti, iki devletle aynı anda mücadele edebileceğini göstererek siyasi itibarını artırmasına rağmen Belgrad Antlaşması'ndan sonra İstanbul Kadısı Mehmed Esad ve Reisülküttab Mehmed Ragıp Efendiler ile Rus Elçisi Romançof arasında İstanbul'da yapılan müzâkereler sonunda Rus hükümdarları için İmparator unvanı kullanılması kabul edilmiştir. Osmanlı Devleti, XV. yüzyılda Rusları muhatap olarak kabul etmeyerek Kırım Han'ı aracılığıyla ilişki kurmakta iken yaşanan gelişmeler sonucunda gelinen noktada artık Rusya'yı kendisiyle eşit şartlarda bir devlet olarak kabul etmek zorunda kalmaktadır⁸.

1768-1774 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin Ruslarla yaptığı savaş sonucunda ise 21 Temmuz 1774 tarihinde Küçük Kaynarca Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Rusya, ilk defa Osmanlı tebaasında bulunan Ortodoksların haklarını koruma hakkına sahip olmuş ve bunu kullanarak Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etmeye başlamıştır. Bu savaşın en önemli sonuçlarından birisi de ne yazık ki yüzyıllarca Osmanlı idaresinde kalan Kırım'ın Osmanlı Devleti'nin himayesinden çıkması olmuştur. Böylece Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı topraklarına katılan ve halkı Müslüman olan bir toprak parçası ilk kez Osmanlı Devleti'nden ayrılmıştır. Ayrıca Karadeniz, Türk Gölü olma özelliğini de kaybetmiştir⁹.

1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşları sonucunda da Zıştovi ve Yaş Antlaşmaları imzalanmıştır. Rusya ile imzalanan Yaş Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Kırım'ın Ruslara ait olduğunu kabul etmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin en önemli toprak parçalarından birisi olan Kırım tamamen elden çıkmıştır. Bu antlaşmayla birlikte büyük coğrafyalarda hüküm sürmüş olan Osmanlı Devleti dağılma sürecine girmiştir¹⁰.

1831 yılına gelindiğinde Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, Fransa'nın desteğini alarak Osmanlı Devleti'ne isyan etmiştir. Osmanlı Orduları karşısında başarıyla ilerleyen Mısır Ordusu, Filistin ve Suriye'yi işgal etmiştir. İngiltere'den istenen yardım gelmeyince

II. Mahmut çaresiz kalarak Rus yardımını kabul etmek zorunda

kalmıştır. Bu yardım karşılığında Rusya ile 8 Temmuz 1833 yılında Hünkâr İskelesi Antlaşması imzalanmış ve bu sefer iki düşman devlet müttefik olmuştur. Antlaşma sonunda Rusya, Boğazlar üzerinde nüfuz kazanmıştır. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin

⁸ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. 4, TTK Basımevi, Ankara, 2011, s. 185.

⁹ Mehmet Saray, **Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi**, MEB Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 73-93.

¹⁰ Kezban Acar, **Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2004, s. 162.

çöküşünün ve Rusya Devleti'nin güçlendiğinin bir göstergesi olmuştur. Böylece Osmanlı Devleti Boğazlar üzerindeki hâkimiyetini yitirmeye başlamıştır. Ancak öteki taraftan Boğazları Rusya'ya kaptırmamak için Avrupalı büyük devletlerin yapmış siyasi manevralar ve kendi aralarında yaşamış oldukları rekabet Osmanlı'nın kendini Rusya'ya karşı korumasında çok büyük rol oynamıştır.

XIX. yüzyılın ortalarına gelindiğinde ise ortaya çıkan tablo şöyle idi; Fransa Katoliklerin, İngiltere Protestanların, Rusya ise Ortodoksların hamiliğini üstlenmiş durumda idi. Rusya, Ortodokslara Küçük Kaynarca Antlaşması ile verilmiş hakların yerine getirilmediğini bahane etmiş ayrıca yeni isteklerde bulunmuş ve bu istekler kabul görmeyince de Rus birlikleri 22 Haziran 1853'te Eflak ve Boğdan'a saldırmıştır¹¹.

Rusya'nın saldırıları sonucu çıkan Kırım Savaşı'nı, büyük devletlerin desteğiyle Osmanlı Devleti kazanmıştır. Savaş sonunda Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Avusturya ve Rusya arasında 30 Mart 1856'da Paris Antlaşması imzalanmıştır. Bu yenilgi üzerine Rusya, Balkan bölgesinde yaşayan Ortodokslar üzerinde kaybolan itibarını yeniden kazanmak için Slav unsurlar arasında Panslavizm hareketlerine hız vermiştir. Rusların Panslavist söylemleri ve fiili destekleri ile 1875 yılında Bosna-Hersek'de, 1876 yılında ise Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan'da Osmanlı Devleti'ne yönelik olarak isyanlar baş göstermiştir.

Rusya, Paris Antlaşması'nda alınan kararlara rağmen, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü parçalamaya yönelik faaliyetlerine devam etmiştir. Rus diplomat İgnatiyef, İstanbul'da sefir olarak görev yaptığı süre içerisinde Panslavizm politikasını kendisine şiar edinmiş ve bu kapsamda Balkanlardaki Slav unsurları tamamıyla Rusya'nın himayesinde olmak şartıyla bazılarının müstakil bir devlet bazılarının ise Osmanlı Devleti'ne bağlı ancak özerk yapıya sahip devletler haline getirilmesi için türlü entrikalar çevirmiştir. Bu durum 93 harbine kadar bu şekilde devam etmiştir.

Bu gelişmelere bağlı olarak 1877-1878 yıllarında Osmanlı-Rus Savaşı çıkmıştır. Savaşın sonucunda Osmanlı Devleti, Rusya karşısında yenilerek barış istemek zorunda kalmıştır. Savaş sonucunda Rusya ile çok ağır şartlar ihtiva eden Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Ancak Avrupalı Devletler çıkarlarına ters olan bu antlaşmayı kabul etmemişlerdir. Çünkü Rusya'nın tek başına Osmanlı Devleti üzerinde bu kadar hâkimiyet kurması çıkarlarına ters düşmekte idi. Bu sebeple Berlin'de bir kongre tertip

¹¹ Acar, age, s. 190-194.

ederek bu antlaşma yerine savaşın taraflarına Berlin Antlaşması'nı imzalatmışlardır. Bu antlaşmaya göre; Kıbrıs'ı İngiltere, Bosna-Hersek'in yönetimini ise Avusturya-Macaristan almakta idi. Elviye-i Selase olarak da adlandırılan Kars, Ardahan ve Batum ise Rusya'ya verilmiştir. Ayrıca suni olarak ortaya çıkarılan Ermeni meselesi de bu antlaşmayla uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Yine bu antlaşmadan sonra Rusya, Balkanlar ile Kars, Ardahan ve Batum'dan yüzbinlerce Osmanlı tebaasını İstanbul ve Anadolu'ya göçe zorlamıştır. Bunların bir kısmı Balkan coğrafyasında kaybedilmemiş topraklara yerleştirilirken, diğer kısmı ise Anadolu'nun çeşitli yerlerinde iskân edilmiştir¹².

93 Harbini kaybetmemiz sonucunda ortaya çıkan Ege, Kıbrıs ve Ermeni meseleleri, günümüz Türkiyesi dış politikasında da en çok uğraştığımız ve hala bir çözüme kavuşturulamayan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

XVIII. ve XIX. yüzyıllar, sayısız Türk – Rus mücadelesine sahne olurken, bir gerçeği de gözler önüne sermekteydi. XVI. yüzyıl başlarında İstanbul'da daimi elçi bulundurmasına dahi izin verilmeyen Rusya, iki asır boyunca Osmanlı Devleti karşısında yalnızca iki kez kaybeden taraf olmuştur. Rusya'nın kaybettiği iki savaştan birinin, Avrupalı devletlerinin Osmanlı Devleti ile birlikte hareket ettiği Kırım Harbi olduğu düşünülürse, Osmanlı Devleti'nin tek başına kazandığı savaşın, sadece 1711 tarihindeki Prut savaşı olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti, XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren iyice ortaya çıkan zayıflığını, uyguladığı denge politikası ile gidermeye çalışmış, bu politika ise, parçalanmayı bir süre daha ertelemekten başka bir işe yaramamıştır¹³.

1. 2. Savaşın Sebepleri ve Siyasi Durum

XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilişkiler, Rusya'nın yayılmacı politikalar izlemesi sonucunda Osmanlı topraklarını tehdit etmesi, Osmanlı Devleti'nin ise Avrupalı devletlerden medet umarak toprak bütünlüğünü koruma gayreti içerisinde olması şeklinde cereyan etmiştir. Nitekim 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile Ruslar Kırım'ı işgal etmişler ve Ortodoks Hristiyanlarının haklarını korumayı kendilerine şiar edinmiş, böylelikle Osmanlı'nın iç işlerine

¹² Bilal N. Şimşir, "Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl (1491-1992) Sempozyumu", **1878-1918 Yıllarında Türk-Rus İlişkileri**, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s. 149.

¹³ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s. 113.

karişmaya başlamışlar ve bu durum sonucunda Osmanlı – Rus ilişkileri farklı bir yöne evrilmiştir¹⁴.

XVI. yüzyılda siyasi birliğini kurarak tarih sahnesine çıkan Rusya ile Osmanlı Devleti'nin ilişkileri, Rusya'nın sıcak denizlere inme isteği ile bazen savaş bazen de ittifak yoluyla XIX. yüzyıla kadar bu doğrultuda devam etmiştir. Rusya'nın takip ettiği politika sonucunda iki ülke arasında ittifaklar olduğu gibi önemli savaşlar da meydana gelmiştir. 93 Harbi başlangıcı, aşamaları ve sonuçları bakımından tarihimiz açısından çok büyük bir önem arz etmektedir¹⁵.

XIX. yüzyıldan itibaren ise Ortodoks Slav kardeşlerini Türk boyunduruğundan kurtarma rolünü üstlenen Rus Çarları, Osmanlı Devletini yıkmayı kendilerine ilahi ve tarihi bir misyon olarak kabul etmişlerdir. Rusya bu misyonu gerçekleştirmek için Osmanlı'ya savaş açmakla kalmamış, Osmanlı tebaasında yaşayan gayrimüslimleri de her fırsatta isyana teşvik etmiştir¹⁶. Yine bu bağlamda Rusya'nın fiili desteğini alan Sırp, Yunanlılar, Bulgarlar ve Karadağlılar müstakil bir devlet haline gelmişlerdir¹⁷.

Yine XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Moskova başta olmak üzere Rusya'nın değişik yerlerinde Slav komiteleri kurulmaya başlamıştır. Bu komitelerde Rusya'nın geleceği için özellikle Müslüman Türklerin ortadan kaldırılması, ayrıca Baltık eyaletlerinde bulunan Almanların da imha edilmesi gerektiği anlatılmaktadır. Panslavizmin etkisiyle 1857 tarihinde Moskova'da *Slav Yardım Derneği* kurulmuş ve derneğin yönetmeliği 1858 tarihinde Rus hükümetince onaylanarak Rus İçişleri Bakanlığı'nın kontrolü altına alınmıştır. Ayrıca derneğin koruyucu başkanlığına da veliaht Aleksandr getirilmiştir. Gerçekleştirilen bu faaliyetler ile Panslavizmin Rusya'nın resmi ideolojisi haline alması sağlanmıştır¹⁸.

Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusyası arasındaki ilişkinin en önemli dönüm noktalarından birisi de Rusya'nın kendisini Balkan halklarının hamisi olarak görmesidir. Özellikle 1865 yılında Moskova'da toplanan Panslavist kongresinden sonra Rusya ile

¹⁴ İnalçık, age, s. 352.

¹⁵ Eylem Tekemen, **Berlin Kongresi ve Osmanlı Devleti (1878)**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2006, s. 1.

¹⁶ Akdes Nimet Kurat, **Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri**, TTK Basımevi, Ankara, 2011, s. 100.

¹⁷ Besim Özcan, "1877-1878 Harbi'ne Kadar Osmanlı-Rus Münasebetleri", **Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi**, S. 22, Erzurum, 1995, s. 116-117.

¹⁸ Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarih (1789-1960)**, TTK Basımevi, Ankara, 1997, s. 491.

Balkanlardaki Slavların ilişkileri ayrı bir önem kazanmıştır¹⁹. Çar II. Aleksandr 10 Kasım 1876 tarihinde Moskova’da yapmış olduğu ünlü nutkunda *Avrupa, ezilen Balkan Slavlarının hakkını savunmadığı için, Çar olarak Slav kardeşlerimin yardımına koşacağım.* demiştir²⁰.

Bu kongre sonrasında Rusya, politikasının ana hedefi olarak Balkan topraklarında yaşayan Slavların bağımsızlıklarını kazanmalarına yardım etmek olduğunu açıkça ifade etmiştir. Yine bu amaç doğrultusunda bölge halkını Babıali’ye karşı kışkırtmaya başlamıştır. Balkanlardaki Slav tebaanın ruhani otoritesinin İstanbul’daki patrikliğe bağlanmasıyla birlikte Slavlar dini işlerin yanı sıra dil, hukuk, eğitim alanında da Müslüman halktan ayrı olarak bağımsız hareket etmektedir. Bunun da etkisiyle Slav tebaa XVII. yüzyıldan itibaren Balkanlarda etkinliğini artırmaya başlayan Rusya’nın etkisi altına girmeye başlamıştır²¹.

Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda siyasi, askerî, idari, iktisadi, sosyal vb. alanlarda ciddi problemler yaşamaktadır. Yüzyıla damgasını vuran sanayi inkılabı ve milliyetçilik akımı da hiç şüphesiz ki Osmanlı Devleti’ni de derinden sarsmıştır.

93 Harbi’ni başlatan olay Hersek’e bağlı Novasin kasabasında 1875 yazında Osmanlı Devleti’ne vergi vermek istemeyen Hristiyan tebaa ile Osmanlı askerleri arasında çıkan çatışmadır. Bu olay kısa sürede büyümüş ve Babıali’nin iç meselesi olmaktan çıkıp Avrupa’nın sorunu haline gelmiştir²².

Hersek’te çıkan isyan Bosna’ya sıçramış ayrıca Rusya, Sırp ve Karadağlıların da bu isyanları desteklemesiyle kısa süre sonra bu isyan hareketi Balkanların birçok bölgesine sirayet etmiştir. Rusya’nın Panslavist politikasıyla destek bulan Sırp lar uzun zamandan bu yana Osmanlı Devleti’ni uğraştırmaktadır. Ancak Osmanlı ordularının Sırp ları kesin bir yenilgiye uğratması üzerine Rusya, Panslavizm politikasının Balkanlarda etkisini kaybetmeye başladığını görmüş ve zaman kaybetmeden Babıali’ye Sırp larla en kısa sürede anlaşma yapması için nota vermiştir²³. Sırbistan ve Karadağ’ın Osmanlı Devleti’ne karşı başlattıkları savaşta onlara yardım etmek isteyen Rusya, İngiltere ve Avusturya’nın kendisine karşı birleşmesini istemediği için Osmanlı

¹⁹ Turhan Şahin, **Öncesiyle Sonrasıyla 93 Harbi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Ankara, 1988, s. 33.

²⁰ **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi**, C.4, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1983, s. 219.

²¹ Ortaylı, age, s. 64.

²² Bekir Sıtkı Baykal, “93 Harbi Öncesinde Osmanlı Devleti İle Büyük Devletler Arasındaki İlişkiler”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi-Dün/Bugün/Yarın**, (Ocak-Haziran), 2003, s. 60.

²³ Mehmet Hocaoğlu, **Abdulhamid Han ve Muhtıraları**, Selektta Yayıncılık, İstanbul, 1989, s. 22.

Devleti'ne karşı başlatılan savaşa direk müdahil olmamış ancak Sırp ve Karadağlılara maddi ve manevi desteğini de ihmal etmemiştir. Sırbistan'a destek veren Rusya'nın amacı Sırbistan'ın bağımsızlığını kazanmasından çok Osmanlı Devleti'ni Balkanlarda zor duruma düşürmektir²⁴. Konuyla ilgili olarak 3 Ekim 1876 tarihinde II. Aleksandr tarafından Livadia'da gizli bir toplantı düzenlenmiş ve bu toplantıda Balkanlardaki savaş ile ilgili diplomatik çabaların sürdürülmesinin yanı sıra Türkiye ile savaş hazırlıklarının da yapılması kararı alınmıştır. Osmanlı'ya yönelik yapılacak muhtemel savaşın ana hedefi İstanbul'u ele geçirmek olacaktır²⁵.

Rusya savaştan önce Balkanlar'da olduğu gibi Kafkasya'da da askeri tedbirler almıştır. Çünkü bu savaş ile Rusya sadece Kafkasya'yı değil bütün Doğu Anadolu'yu da ele geçirmeyi amaçlamaktadır. Rusya'nın bu askeri hazırlıklarını fark eden İngiltere'nin Hindistan özel valisi Lord Salisbury, 20 Aralık 1876 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bir rapor göndermiş ve Rus birlikleri karşısında Osmanlı ordusunun fazla dayanamayacağını iddia ederek Osmanlı'ya savaşı önlemek için Bosna ve Bulgaristan'daki valileri Batılı devletlerin istediği şekilde atamasını önermiştir²⁶.

Bosna-Hersek'te çıkan isyan Osmanlı Devleti'nin bir iç sorunu iken Avusturya ve Rusya sözde, Balkanlarda Osmanlı egemenliğinde yaşayan gayri müslim tebaanın haklarını korumak amacıyla bu olaya müdahale etmeye çalışmış ve Avusturya ile Rusya, Osmanlı Devleti içindeki azınlıkları kapsayacak bir reform programının hazırlanması için bir nota vermişlerdir²⁷.

Osmanlı Devleti XIX. yüzyıl süresince Balkanlar'da egemenliği altında yaşayan farklı etnik unsurların Rusya'nın desteği ile bağımsızlık amacıyla çıkardıkları isyanlarla uğraşmıştır. Rusya'nın Balkanlar'daki yayılcı politikasına ve boğazları ele geçirmesine yönelik girişimlerine çıkarlarına ters düştüğü gerekçesiyle İngiltere karşı

²⁴ Bekir Sıtkı Baykal, "Şark Buhranı ve Sabah Gazetesi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. VI, S. 4, (Eylül-Ekim), 1948, s. 232.

²⁵ A.B. Şirokorad, **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım-Balkanlar-93 Harbi ve Sarıkamış**, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013, s. 408.

²⁶ Yücel Özkaya, "1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Öncesi ve Sırasında Öncesi Sırasında Kafkaslar'ın ve Kafkas Halkının Durumu, Kafkasya'nın Tarihi Coğrafyası ve Stratejik Önemi" **Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, XIX. XX. Yüzyıllarda Türkiye**, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 92.

²⁷ Baykal, age, s. 225.

durmaktadır. Yine çıkarlarına ters düştüğü için Panslavizm fikrinin yayılmasına Avusturya da karşı çıkmaktadır²⁸.

Çarlık Rusyası, 1876 yılının Kasım ayından itibaren Babıali'ye karşı savaş hazırlıklarına başlamıştır. Rusya'nın savaş yanlısı tutumunu kendi çıkarları açısından tehlikeli gören İngiltere, Osmanlı ile Rusya arasında çıkması an meselesi olan savaşı önlemek amacıyla Sırbistan ile Osmanlı arasında yeniden bir anlaşmanın yapılması ve Balkanlarda yapılması istenilen reformlar konusunda büyük güçlerin de katılımıyla İstanbul'da yeni bir konferansın gerçekleştirilmesini istemiştir²⁹.

Rusya ise, Avrupalı devletlere Osmanlı Devleti tebaası olan gayri müslimlerin koşullarının iyileştirilmesi amacıyla İstanbul'da bir konferans düzenlenmesi gerektiğini kabul ettirmiştir. *Tersane Konferansı* olarak adlandırılan ve İstanbul'da düzenlenen toplantı esnasında Avrupalı devletlerin gayri müslim tebaa için istemiş oldukları düzenlemeleri Babıali'nin kabul etmemesi üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne yönelik savaş hazırlıklarına hız vermeye başlamıştır. Rusya, sıcak denizlere inmek için Balkanlarda kendisine bağlı bir Rus karakolunun gerekliliğine inanıyordu. Buna en uygun yerin ise Bulgaristan olduğunu düşünmekte idi. Ayrıca sınır güvenliği açısından da Kafkasya'da Kars, Ardahan ve Batum bölgelerinin alınması gerektiğine inanmaktadır. Rusya, Bulgaristan vasıtasıyla Ege üzerinden Akdeniz'e inerek İngiltere'nin karşısına çıkmayı planlamaktadır³⁰. Bu savaş Rusya'nın Osmanlı'yı Balkanlar'da sıkıştırıp, Kafkaslar'dan Ortadoğu'ya inme siyasetinin bir sonucu olarak tezahür etmiştir.

Rusya her ne kadar Osmanlı tebaası olan Ortodoks Hristiyanları özgürleştirme amacı ile hareket ettiğini iddia etse de Avrupalı devletleri samimi olmayan bu fikrine inandırmakta güçlük çekmiştir. Rusya'nın temel hedefi İstanbul'u ele geçirmek ve boğazlar üzerinden Akdeniz'e inmektir. Ancak bunun için Osmanlı'yı yenmesi tek başına yeterli olmayacak ayrıca İngiltere ve Avusturya'yı da devre dışı bırakması gerektiğinin farkındadır.

²⁸ Hüner Tuncer, **19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814-1914)**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 69.

²⁹ Lewis Bernard, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK Basımevi, Ankara, 2000, s. 164.

³⁰ Tekemen, age, s. 2.

Sonuç olarak Rusya'nın asırlık emellerini gerçekleştirmek, Türkleri Avrupa'dan atmak, İstanbul'u alarak sıcak denizlere inmek ve Slav kardeşlerini korumak bahanesiyle Osmanlı'nın içişlerine karışması harbin en önemli sebepleri olmuştur.

Sanayii inkılabını gerçekleştiren, yüzyıllar boyu süren mezhep savaşlarını bitirerek siyasi birliklerini tamamlayan Avrupalı devletler, Osmanlı Devleti'ni yıllardır hasta adam olarak görüyorlardı ve artık Osmanlı'nın parçalanıp yok olması gerektiğini düşünüyorlardı. Bunu da her fırsatta denemekten geri kalmamışlardır. Bu denemelerden biri de 93 Harbi'dir.

1.3. Savaşın Başlaması

93 Harbi daha başlamadan Rusya'da Osmanlı karşıtlığına yönelik bir propaganda dönemine girilmiştir. Dostoyevski gibi dönemin ünlü yazarları Rus halkını Türklere karşı kışkırtmaktadır. Danilevskiy tarafından yazılan ve Panslavistlerin İncili olarak kabul edilen *Rusya ve Avrupa* adlı eserde ortaya atılan; Türklerin Avrupa'dan atılması, İstanbul'un Ruslar tarafından ele geçirilerek Ayasofya'ya haç konulması gibi görüşler birçok Rus bürokrati, askeri ve aydını tarafından benimsenmiştir. 1877 Nisan ayında Osmanlı'ya karşı savaş ilan edilince Rusya'da kiliselerde çanlar çalınmış, günler tertip edilerek dinsizlere karşı zafer elde edilmesi için Tanrı'ya yakarışlarda bulunulmuş ve ülkede adeta haçlı seferi ortamı oluşmuştur. Yaşanan bütün bu gelişmeler Rusya ile yeni bir savaşı hızlandırdığı gibi, başta İstanbul olmak üzere memleketin hemen her yerinde bulunan Müslümanların heyecana kapılmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin birçok yerinde *Moskof gaavuruna karşı zafer kazanılması için camilerde dualar edildi, daha evvelki Rus harplerinde şehit düşenlerin ruhları için mevlitler okutuldu*. Böylelikle Osmanlı Devleti de Müslüman tebaasını cihat ruhuyla psikolojik olarak savaşa hazırlamaktadır³¹.

Aslına bakılırsa, II. Abdulhamid Osmanlı-Rus Savaşı'na taraftar değildir. Ülke yüzyıllardır süren savaşlar yüzünden bitap düşmüştü ve Rusya gibi güçlü bir devlet ile bu dönemde savaşa girmek idam fermanını imzalamaktan farksızdı. Ancak hayalperest savaş yanlıları tarafından padişahı savaşa ikna edebilmek için V. Murat'ın artık iyileştiği haberleri yayılıyor, öğrenciler ve halk savaşın gerekliliği konusunda savaş taraftarlarınca kışkırtılıyordu. Aynı şekilde Rus Çarı II. Aleksandr'da savaş taraftarı

³¹ Kurat, age, s. 92-93.

değildi. Osmanlı Devleti'ndeki savaş çığırkanları gibi Rusya'da da Panslavist savaş taraftarı olan bir grup bulunmakta idi. Bunlar savaşın olmasını istiyorlardı. Çar ise Nikşik gibi önemsiz bir bölgenin Karadağ'a verilmesiyle savaşın önlenilebileceğini Babıali'ye bildirmiştir. Ancak Sadrazam İbrahim Ethem Paşa, Çar'ın teklifinin anayasaya aykırı olduğunu belirterek böyle bir isteğin kabul edilmeyeceğini bildirmesi üzerine Çar savaşa karar vermiştir³².

İstanbul Hükümeti'nin Londra Protokolü'nü reddetmesi üzerine Petersburg'da savaş meclisini toplayan Rus Çarı, seferberlik ilan etmiştir. 19 Nisan 1877 tarihinde Prens Gorçakof, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı savaş kararını bir notayla Avrupa devletlerine haber vermiştir³³. Harbin yaklaşmakta olduğunu gören Babıali, Rusya'ya karşı Müslüman halkların dikkatini çekerek onları savaşa davet etmeye başlamıştır. Bu bağlamda 1877 tarihinde Afganistan'a olağanüstü elçi göndererek Müslümanlar arasında daimi yardım ve birliğin oluşturulabilmesi amaçlanmıştır. Babıali'nin Türk-İslam dünyasına yönelik faaliyetleri Rusya'nın Asya'daki etkinliğini durdurmaya yöneliktir. Böylece Osmanlı-Rus rekabeti Balkanlar ve Kafkasya'dan sonra Orta Asya'ya kadar yayılmıştır. Ancak 1877 yılının sonlarına gelindiğinde Rusya, ezeli rakibini yenerek Osmanlı'ya karşı hem Asya'da hem de Avrupa'da üstün konuma geçecektir³⁴.

II. Abdulhamid artık çıkması kaçınılmaz bu savaşta, Kafkasya'dan gelecek olan göçleri, hem Rus zulmünden korumak hem de onları Rusya'ya karşı savaştırmak istiyordu. Özellikle Çerkezler Osmanlı Devleti'ne yardım ederek Rusya'yı zayıflatmak ve böylece de bağımsızlıkları için mücadele etmek istiyorlardı³⁵.

Rusya, Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda yaşanan karışıklıkları düzeltmediği, Hıristiyan halkın durumunu iyileştiremediği, kendisinin ve Avrupa'nın verdiği tavsiyeleri dikkate almadığını gerekçe göstererek Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiştir. Rusya'nın İstanbul Maslahatgüzarı Nelidof, Hariciye Nazırı Safvet Paşa'ya 24 Nisan 1877 tarihinde Çar II. Aleksandr'ın 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nı başlatan harp ilanı notasını vermiştir. Yine aynı gün Babıali'nin Rusya'daki Elçisi Tevfik Bey'e

³² Tekemen, age, s. 23-24.

³³ Salma Arfoui, **Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) ve Avrupa Devletlerinin Tutumu**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 49.

³⁴ Mustafa Tanrıverdi, **Karapapağların Anadolu'ya Göçü (1877-1914)**, Gazi Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s. 28.

³⁵ Özkaya, age, s. 96

iki ülke arasındaki diplomatik ilişkinin bittiği söylenerek İstanbul'a dönmesi istenmiştir³⁶.

93 Harbi başlamadan önce Osmanlı ile Rusya arasında Balkanlarda kara sınırı bulunmuyordu bu sebeple Rusların savaştaki başlıca harekât planı, Tuna Nehri'ni geçerek Balkan yarımadasının içlerine kadar girmek ve karşılıklarına çıkacak olan Türk ordusunu mağlup ederek Edirne üzerinden İstanbul'u almak temelinde idi. Aylar öncesinden bu savaşa hazırlanan Rus Genelkurmayı en fazla üç ay içerisinde bu planın gerçekleşeceğinden emin idi³⁷.

Rus ordusunun Balkan ve Kafkas cephesine sevk etmiş olduğu kuvvetler zamanla değişmesine rağmen genel olarak Balkan Cephesi'nde yaklaşık 250.000, Kafkas Cephesi'nde ise 160.000 civarındadır. Savaşın başlamasına müteakip Romen ve Sırp kuvvetlerinin de Rus ordusuna destek verdikleri düşünüldüğünde, Osmanlı kuvvetlerinin sayı ve silah yönünden kendilerinden ne kadar üstün bir ordu ile savaşmak zorunda olduğu çok açık bir şekilde gözler önüne serilmektedir³⁸.

Kırım Savaşı'nda olduğu gibi 93 Harbi de Balkan ve Kafkaslar olmak üzere iki cephede gerçekleşmiştir. Balkanlarda Rus ordusuna karşı savaşacak olan Tuna Ordusu Genel Komutanlığını Abdülkerim Paşa yapmaktadır. Harekat komutanlığını ise Müşir Ahmet Eyüp Paşa yapmakta idi. Tuna Cephesi, Gazi Osman Paşa'nın komutasında yer alan 35.000 askerden müteşekkil Garp Ordusu, Süleyman Paşa'nın komutasında yer alan 51.000 askerden müteşekkil Balkan Ordusu ve son olarak da Ahmet Eyüp Paşa'nın komutasında yer alan 100.000 askerden müteşekkil Şark Ordusu olmak üzere üç ordudan oluşmaktadır. Anadolu Cephesi Komutanlığı görevini ise Ahmet Muhtar Paşa yapmaktaydı. Rusya'nın Balkan Cephesi Komutanlığını Çar II. Aleksandr'ın kardeşi Grandük Nikolay Nikolayeviç yapmakta iken, Kafkas Cephesi Komutanlığı görevini ise Tiflis'de bulunan ve Kafkasya Genel Valisi olan diğer kardeşi Grandük Mihail Nikolayeviç yapmakta idi³⁹.

93 Harbi'nde İstihbarat başlı başına bir kıymet olarak kendini göstermiştir. Türk ordusu neredeyse önemli hiçbir bilgiyi önceden elde edip buna göre bir taktik

³⁶ Şahin, age, s. 44.

³⁷ Yuluğ Tekin Kurat, "1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinin Sebepleri", **Bellekten**, S. 26 (103), TTK Basımevi, Ankara, 1962, s. 567.

³⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, TTK Basımevi, C. VIII, Ankara, 1988, s. 44.

³⁹ Emine Tülin Erinç, **Osmanlı Müelliflerine Göre 93 Harbinin Kaybedilme Sebepleri**, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s. 22.

belirleyemezken. Ruslar askeri istihbarattan en azami biçimde istifade etmeyi başarmışlardır. Ruslar Balkan Cephesinde Bulgarların, Kafkas cephesinde ise Ermenilerin sağlamış olduğu istihbarat sayesinde Türk askerinin tertibatı hakkında çok önemli bilgiler edinerek bunları planlama ve hareket esnasında kullanmışlardır⁴⁰.

1.4. Savaştaiki Cepheler

1.4.1 Kafkas Cephesi

Bizim açımızdan kelimenin tam manasıyla facia ile sonuçlanan 93 Harbi iki devlet arasında hem batıda (Balkan) hem de doğuda (Kafkas) farklı iki cephede gerçekleşmiş ancak savaş Kafkas Cephesinde Balkan Cephesinden önce başlamıştır.

Bosna-Hersek'teki görevinde yaptığı açıklamaları nedeniyle İstanbul'dan uzaklaştırılan Ahmet Muhtar Paşa, 26 Mart 1877 günü II. Abdulhamid'in talimatı doğrultusunda İzzettin Vapuru ile önce Trabzon'a oradan da karayolu ile Erzurum'a gitmek üzere yola çıkmıştır. 12 gün sonra yani 7 Nisan 1877 tarihinde Erzurum'a varan Ahmet Muhtar Paşa yaklaşık 300 kilometreyi bulan harekât cephesinde incelemeler yapmış, Doğubeyazıt, Kars, Ardahan ve Eleşkirt civarını gezerek Osmanlı ordusunun durumu hakkında bilgi edinmeye çalışmıştır. Ahmet Muhtar Paşa burada görev yapan komutanları ve asker sayısını ve lojistik durumu öğrenmek üzere hemen harekete geçmiştir⁴¹.

Rusların, Kafkas bölgesine yönelik askeri harekatlarında genellikle stratejik mevki olarak hedef belirledikleri nokta Erzurum olduğu için, bu defa da orayı birinci harekât alanı olarak seçmişlerdir ve bu nedenle kuvvetlerinin büyük kısmını Erzurum üzerine sevk etmeyi, Gümrü'den Kars'a ve oradan Erzurum'a giden yoldan da istifade etmeyi kararlaştırmışlardır. Bayezid ile Ardahan noktalarını ise ikinci harekât alanı olarak tespit etmişlerdir. Batum tarafından Karadeniz sahilini muhafaza için teşekkül edecek Osmanlı kuvvetlerine de güçlü bir kolordu ile karşı koymaya karar veren Rus ordularının Kafkas cephesindeki genel savaş düzeni dört koldan oluşmakta idi⁴².

⁴⁰ Şahin, age, s. 63.

⁴¹ Tekemen, age, s. 41.

⁴² W.E.D. Allen, Paul Muradoff, **Kafkas Harekatı: 1828-1921 Türk Kafkas Sınırlarındaki Harplerin Tarihi**, Gen. Kur. Basımevi, Ankara, 1996, s. 111.

Ermeni asıllı Rus General Loris Melikov kumandasındaki 32.000 kişi civarındaki Merkez ordu Gümrü'den Kars üzerine, General Tergukasov kumandasında olan ve sol kolu teşkil eden 20.000 kişilik Revan kolordusu, Ezbahir'den Bayezid üzerine, General Devel kumandasında olan ve sağ kolu oluşturan 15.000 kişilik Ahalçık kolordusu da Ahılkelek'den Ardahan üzerine yönelmiştir. 20.000 mevcutlu Dübon kolordusu ise General Oklobjyu kumandasında olmak üzere Batum'a doğru hareket etmiştir. Bunlardan başka Rus Ordusu içinde, 4.300'ü piyade ve 16.500'ü süvari olmak üzere, Kuban, Terek ve Ardahan Kazakları da bulunmakta idi⁴³.

Osmanlı Devleti'nin doğusunda Rusya ile olan son ilişkiler bilinmediğinden Doğu Cephesi'ndeki birlikler Rus baskınına beklememektedir. 24 Nisan 1877 gecesinde Rus birlikleri Kars'a bağlı Arpaçay mevkiinde taarruza başlamıştır. Doğudaki Osmanlı ordusu Rusya'nın savaş ilan ettiğini 25 Nisan 1877 günü Padişahın telgrafı ile öğrenmişlerdir. Rus askeri harp ilan etmeden 24 Nisan gecesini ani bir baskın yapmış ve 50.000 kişilik kuvvetiyle İkinci Süvari Alayını ele geçirmiştir. Ahmet Muhtar Paşa Rusya'nın bu tavrını protesto etmişse de ciddiye alınmamıştır. Doğuda harekete geçen Rus birlikleri planları gereği aynı anda batıdan da hareket ederek Osmanlı kuvvetlerini olabildiğince geniş bir alana yayıp kısa zamanda dağıtma amacıyla idiler. Bu plan dahilinde Rus birlikleri doğuda önce Kars ve Doğubeyazıt'a ardından da Ardahan'a saldırmışlardır⁴⁴.

93 Harbinin ilk günlerinde Rusya'nın Kafkasya Orduları Genel Komutanı Grandük Mikhail Nikolayeviç kendisinden o kadar emindir ki savaşın başlamasından 15 gün sonra Erzurum, 30 gün sonrada Trabzon'un Rus egemenliği altına alınacağını dile getirmekte bir sakınca görmemektedir⁴⁵.

Osmanlı Devleti'nin son yüzyıllarda içinde bulunduğu sıkıntılı durumların tezahürü olarak yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Anadolulı Orduları Başkumandanı Ahmet Muhtar Paşa düşmanı yurttan atmak konusunda son derece karardır ve bunun için de bir an önce eksikliklerin giderilmesi gerektiğini düşünmektedir. Çünkü bilmektedir ki Anadolu'nun Rus'lara karşı savunulmasında tüm sorumluluk kendisindedir.

⁴³ Gazi Ahmet Muhtar Paşa, **Anılar-2- Sergüzeşt-i Hayatının Cild-i Sanisi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 34.

⁴⁴ Tekemen, age, s. 43.

⁴⁵ Şahin, age, s. 58.

Ahmet Muhtar Paşa'nın ifadesine göre Kafkas Cephesi'nde savaş üç aşamada gerçekleşmiştir; Birinci aşama, savaşın başlangıç tarihi olan 24 Nisan'dan, 25 Haziran 1877'ye kadar olan Osmanlı ve Rus ordularının ileri geri hareketleri ile Osmanlı ordusunun eksikliklerini tamamlamaya çalıştığı dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde Doğu Anadolu'da Kars, Doğubayazıt ve Ardahan'a doğru üç koldan ilerleyen Ruslar 30 Nisan'da Doğubayazıt'ı ele geçirmişler, ayrıca General Melikov'un komutasındaki kuvvetler de şiddetli çatışmalardan sonra Ardahan'a girmişlerdir⁴⁶.

İkinci aşama, 25 Haziran'dan başlayarak 15 Ekim 1877 tarihine kadar süren Osmanlı ordusunun galip olarak hücumları ve savunmasıyla, Rus ordusunun geri çekilme dönemini kapsamaktadır. Bu dönemde Ardahan ve Doğubayazıt'ı işgal ederek ilerleyen Rus kuvvetleri, Ahmet Muhtar Paşa'nın Zivin, Gedikler ve Yahniler meydan muharebelerini kazanması ile bu ilerlemelerine son vermek zorunda kalmışlardır⁴⁷.

Üçüncü aşama ise 15 Ekim tarihinden ateşkes yapılmaya kadar geçen dönemde Osmanlı ordusunun Kars'ı savunmasız bırakarak Erzurum'a çekilmesi ve Rus ordusunun ilerlemesi dönemini içermektedir. Bu safhada sürekli asker, top, cephane, gibi lojistik takviyeler alan Ruslara karşı hiçbir şekilde takviye alamayan Türk kuvvetleri üstünlüklerini koruyamamışlar, bu durum ise savaşın seyrinin değişmesine neden olmuştur. 15 Ekim 1877 tarihinde Digor yakınlarında meydana gelen Alacadağ Muharebesi'nde Ruslar, Osmanlı savunma hattını arkadan çevirdiler ve Osmanlı kuvvetlerine ölü yaralı ve esir olmak üzere çok ağır kayıplar verdirtmişlerdir⁴⁸.

15 Ekim tarihinden itibaren devam eden yenilgi, esaret ve geri çekilme askerin moral motivasyonunu düşürmüş ve maneviyatında ağır hasarlara yol açmıştır. 16 Ekim'de başlayan Rus kuşatmasına 18 Kasım tarihine kadar 34 gün dayandıktan sonra Rusların yaklaşık üç bin, Türklerin ise beş bin civarında kayıp vermeleri sonucunda 18 Kasım 1877 tarihinde tabyalarında Rus bayrağı çekilmek suretiyle Kars Rusların hâkimiyetine geçmiştir. Bir serhat şehri olan Kars'ın Rus işgaline uğraması Anadolu'da ve İstanbul'da büyük infial uyandırmıştır. Bu durumun bir tezahürü olaak 21 Kasım tarihli olarak İstanbul'dan Gazi Ahmet Muhtar Paşa'ya çekilen telgrafta *Kars'ın istilası Padişah Efendimizi, Hükümeti ve Milleti içten yaraladı*, denilmektedir⁴⁹.

⁴⁶ Mahir Aydın, "93 Harbi (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)", TDV İslam Ansiklopedisi, C. XI, İstanbul, 2001, s. 499.

⁴⁷ Gazi Ahmet Muhtar Paşa, age, s. 177.

⁴⁸ Gazi Ahmet Muhtar Paşa, age, s. 218-225.

⁴⁹ Şahin, age, s. 71.

18 Kasım 1877 tarihinde Kars'ı işgal eden Rus kuvvetleri Erzurum'u almak üzere harekete geçmişlerse de Erzurum ile Kars arasında durdurulmuştur. Aynı tarihlerde Plevne'nin düşmesi üzerine Rus ordularının çok kısa bir süre içerisinde Edirne'yi geçerek İstanbul önlerine gelmesi üzerine Padişah, bütün imkânsızlıklara rağmen Kafkas Cephesi'nde çok büyük başarılar elde eden Gazi Ahmet Muhtar Paşa'yı şehrin müdaafasını yapması için İstanbul'a çağırmişti. Bu esnada Balkan Cephesi'nde alınan üst üste yenilgiler ve meydana çıkan durum karşısında fiili olarak 93 Harbi de sona ermiştir.

1.4.2. Balkan Cephesi

Balkan cephesi savaşın ilanından Rusların Tuna Nehri'ni geçmesine, Tuna Nehri'nin geçilmesinden Plevne'nin düşmesine ve Plevne'nin düşmesinden ateşkese kadar geçen süre olmak üzere üç bölümde incelenebilir.

Çarlık Rusyası tarafından savaşın resmen ilan edilmesinin akabinde Rus orduları yaklaşık 200.000 askerden oluşan bir kuvvetle birlikte Romanya içlerinde zorlanmadan ilerleyerek Osmanlı-Romanya sınırını geçmiş ve Kalas-Vidin yoluyla Tuna'ya ulaşmışlardır. Türk kuvvetlerinin Tuna'yı geçişlerini engellememesi için Rus kuvvetleri tarafından Osmanlı gemilerinin bulunduğu bazı bölümlere patlayıcı yerleştirdikleri bilinmektedir⁵⁰. Böylece Ruslar'ın Tuna'nın kuzeyinden Zıştovi ve İbrail üzerinden Tuna'ya 1200 metre uzunluğunda 4 metre genişliğinde bir köprü kurarak geçişi sağladıkları, bir kısım kuvvetlerle de Niğbolu-Ruşuk bölgesinden Tuna'nın güneyine ulaşarak buradaki bölgelere hâkim olmuşlardır⁵¹.

1877 yılı Haziran ayı sonlarında Rus kuvvetlerinin Tuna'yı geçişi tamamen başarıyla gerçekleşmiştir. Bu esnada Serasker Abdülkerim Paşa yaklaşık 186.000 askerden oluşan kuvvetiyle Şumnu karargâh bölgesinde konuşlanmış vaziyette beklemektedir. Ruslar henüz Tuna'ya ulaşmamışken, Vidin Kumandanı Osman Paşa Tuna'nın kuzeyine geçip savaşı Romanya topraklarında yapmak istediye de bu teklif Sultan II. Abdulhamid tarafından uygun görülmeyle kabul edilmemiştir. İstanbul Hükümeti'nin bu çok önemli savaşı merkezden yönetmesi kumandanların manevralarını kısıtlamakta ve savaşın kaybedilmesinde önemli bir sebep teşkil etmiştir⁵². Rus Çarı II.

⁵⁰ Yahya Okçu, **Türk-Rus Mücadelesi**, Berikan Yayınları, Ankara, 2004, s. 162-163.

⁵¹ Aytac Yürükçü, **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Propaganda**, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2018, s. 22.

⁵² Karal, age, s. 48-50.

Aleksandr 59 yaşında olduğu halde cephede meydana gelen bütün gelişmeleri yakından takip etmek ve gerektiğinde hemen müdahalede bulunmak ve ayrıca askerin moral motivasyonunu yüksek tutmak amacıyla cephede karargâh kurmuştur. II. Abdulhamid ise 35 yaşında olmasına rağmen savaşı İstanbul'dan yönetmeye çalışıyor ve gerekli gördüğü hallerde askeri motive amaçlı cepheye değerli hediyeler ile nişanlar göndermekte idi⁵³.

Rus kuvvetleri üçe bölünerek bir kısmı Bulgar bölgesine, bir kısmı Plevne'ye, diğer bir kısımda Balkan geçitlerine doğru hareket etmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu savaştaki stratejisi savunma amaçlı idi bu sebeple de Rus kuvvetlerine karşı bir taarruza girişilmemiştir. 16 Temmuz tarihinde Niğbolu'ya ardından da Zıştovi ve Tırnova'ya hâkim olan Ruslar, böylelikle Bulgar topraklarının bir kısmını ele geçirmiş bulunmaktadır⁵⁴. Ruslar üç hafta içinde Şıpka geçidini de ele geçirerek, savaşın seyri ile ilgili önemli bir gelişme kaydetmişlerdir⁵⁵. Böylece Osmanlı ordusunun bir kısmı Balkan dağları ile Tuna Nehri arasında kuzeyde kalırken diğer kısmı da Balkan dağlarının kuzeyinde kalmak suretiyle iki parçaya bölünmüş oluyordu bu durumda Rusya'nın işini kolaylaştırmaktadır.

Osman Paşa'nın Vidin'den Plevne'ye bir kaç günlük yürüyüş sonrasında ulaştığı haberini alan Ruslar, ilerleyişleri esnasında geriden gelebilecek bir tehdide yer vermemek amacıyla 20 Temmuz tarihinde Plevne'ye saldırıya geçtiler. Böylelikle Balkan cephesindeki mücadele Plevne'de yoğunlaşmıştır. Osman Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri yaklaşık 17.000 kişi civarında idi. Bu ilk saldırıda iyi bir biçimde istihkaamı sağlamış Osmanlı birliklerine 7.000 piyade ve 1.600 süvari ile taarruz eden Ruslar 2.000 zayıatla geri çekilmek durumunda kalmışlardır. Osman Paşa'nın muhteşem direnişiyle karşılaşan ve takviye almadan Plevne'yi alamayacağını anlayan Rusya Romanya'dan yardım istemek zorunda kalmıştır. Osman Paşa'nın Ruslara karşı başarılı bir şekilde mukavemet etmeye devam etmesi sonucunda, II. Plevne Muharebesi'nde 7.000, III. Plevne Muharebesi'nde ise 35.000 kişilik Osmanlı kuvvetine Romenlerle birlikte 100.000 kişilik bir kuvvetle gerçekleştirilen taarruzdan sonra 13.000 Rus ve 3.000 Romen kayıp veren Rus birlikleri, Plevne'yi bu taktik ile alamayacaklarını

⁵³ Şahin, age, s. 67.

⁵⁴ Karal, age, s. 48-50.

⁵⁵ Yürükçü, age, s. 22.

tecrübe edince takviye kuvvetlerle Plevne'yi kuşatmışlardır⁵⁶. Batı cephesinin en hararetli muharebeleri Plevne önlerinde cereyan etmiştir. Rusya'dan beklenen takviyenin gelmesi ile Plevne önlerindeki Rus kuvvetlerinin mevcudu 125.000'e ulaşmıştır. 12 Kasım 1877 tarihinde Balkan Cephesi Komutanı Grandük Nikola, artık hiçbir ümit kalmadığını izah ederek, Osman Paşa'ya teslim olmasını teklif etmiştir. Ancak Osman Paşa bu teklifi kesin bir dille reddetmiştir. Gazi Osman Paşa, şiddetli Rus ateşine rağmen tabyaları işgal etmeyi başarmış ancak Rus ve Romen topçusunun ağır ateşe başladığı esnada Gazi Osman Paşa ayağından yaralanarak Ruslara teslim olmak zorunda kalmıştır. Böylece 10 Aralık 1877 tarihinde Plevne de Rusların eline geçmiştir⁵⁷.

Plevne müdafasında dünyayı kendisine hayran bırakan Gazi Osman Paşa, imkânsızlıklar içinde olmasına rağmen aylarca Rusları Plevne önünde durdurmayı başarmıştır. Her taraftan ilerleyen Rus ve Rumen birliklerinin arasında sıkışıp kalan Plevne kuvvetlerinin artık mücadele edecek güç ve imkânı kalmamış bulunmaktadır. Bu acıklı durumu yaralı olarak gören ve artık bir şey yapmanın mümkün olmadığını anlayan Gazi Osman Paşa, hayatının en acı gününü yaşayarak 4 ay 25 gün destansı savunma yapan kahraman Türk birliklerinin zamanında çekilmesine müsaade edilmediğinden ve İstanbul tarafından vaad edilen yardımın da yapılamadığından esarete mahkûm olmak zorunda kalmıştır. Yaralı ve hasta olarak Rusların eline 10 general, 128 kurmay subay ve karargâh subayı ve çeşitli rütbelerde 2.000 subay, 40.000 er ile 77 top Rusların eline geçmiştir⁵⁸.

1.5. Savaş Sonunda İmzalanan Anlaşmalar

Savaşın sona ermesine müteakip önce taraflar arasında 31 Ocak 1878 tarihinde Edirne Mütarekesi imzalanmıştır. Ardından 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefenos (Yeşilköy) antlaşması kabul edilmiştir. Ancak antlaşmaların Avrupalı büyük devletleri rahatsız etmesi üzerine yeni barış antlaşması şartlarını görüşmek üzere 13 Haziran 1878 tarihinde Berlin Konferansı toplanmış ve bir ay süren görüşmeler sonucunda 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin antlaşması imzalanmıştır.

⁵⁶ İbrahim Köremezli, "Osmanlı Rus Harpleri (1768-1878)", **Osmanlı Askeri Tarihi, Kara-Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1928)**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s. 201.

⁵⁷ **Mufassal Osmanlı Tarihi**, C. VI, İstanbul, 1963, s. 3315-3316.

⁵⁸ Hüseyin Hikmet Süer, **1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi**, Genelkurmay ATASE Askeri Tarih Yayınları, Ankara, 1993, s. 486.

1.5.1 Edirne Mütarekesi

93 Harbi'nin kırılma noktası olan Plevne'nin düşmesinden sonra Balkan cephesinde Rusların önünde hiçbir engel kalmamıştı ve Rus ordusu adeta bendini yıkmış sel gibi akın akın yüzyıllardır ele geçirmek için mücadele ettikleri İstanbul'a doğru hızla ilerlemekte idi. Babıali İstanbul'u tehdit eden bu Rus saldırısının askeri yöntemlerle durdurulamayacağını anlayarak Rus Çarı II. Aleksandr'dan ateşkes talebinde bulunmuştur. Osmanlı'nın mütareke talebi Ruslar tarafından ağırdan alınmış ancak İngiltere Kraliçesi Victoria'nın Rus Çarı'na barış için arabuluculuk yaptığını telgrafla bildirmesi üzerine 31 Ocak 1878 tarihinde Edirne'de mütareke ve barış esaslarını içeren bir antlaşma imza edilmiştir⁵⁹.

Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusyası arasında imzalanan Edirne Mütarekesi, Osmanlı Devleti açısından çok ağır hükümler taşımaktadır. Mütarekenin önemli maddeleri şöyleydi:

- Bulgaristan'a muhtariyet verilecek ve sınırları Bulgarların oturduğu yerleri kapsayacaktır.
- Osmanlı Devleti ile Karadağ arasında uzun süredir devam eden anlaşmazlıkların sona ermesi için sınır yeniden düzenlenerek Karadağ'a bağımsızlık tanınacaktır.
- Eflak-Boğdan ve Sırbistan'ın bağımsızlığı kabul edilmekle birlikte Eflak-Boğdan'a yeterli miktarda toprak verilecek ve Sırbistan sınırları da yeniden düzenlenecektir.
- Romanya ve Sırbistan'ın bağımsızlığının tanınmasının yanı sıra Romanya'ya toprak verilecektir.
- Bosna ve Hersek tarafları yeterli teminatla idari muhtariyete alınıp, Avrupa kıtasında bulunan Osmanlı topraklarının Hristiyan vilayetlerinde de bu yolla ıslahat yapılması, Osmanlı Devleti'nin Rusya'nın istemek zorunda kaldığı savaş masraflarını ve zararlarını nakden ödemesi bu olmadığı takdirde karşılığında idari yönden veya başka şekillerde ileride bir çözüme kavuşturulmak üzere ödemeyi kabul etmesi, Boğazlarda Rus

⁵⁹ Şahin, age, s. 124-126.

hak ve çıkarlarının korunması ileride yapılacak bir antlaşma ile hükme bağlanacaktır⁶⁰.

Ayrıca bu antlaşmaya göre askeri hat da şöyle çizilmiştir; Osmanlı kuvvetleri Çatalca, Hadımköy ve Büyükçekmece'deki müstahkem mevkilere, Terkos-Küçük Çekmece hattına çekilecektir. Bu hattın beş kilometre ilerisine Rus kuvvetleri yerleşecek ve iki ordu arasında tarafsız bir bölge oluşturulacaktır. Bu mütareke maddeleri daha sonra yapılacak olan Ayastefanos Antlaşmasına da temel teşkil edecektir. Edirne Mütarekesi ile 93 Harbi sonlanmıştır. Ancak taşınmış olduğu hükümler, o güne kadar Osmanlı Devleti ile Rusya arasında gelişen siyasi olayları bir Avrupa meselesi haline getirmiştir⁶¹.

Rusya'nın bu savaşta sağladığı başarı ile elde ettiği topraklar ve Edirne Mütarekesi'nde dayattığı şartlar, Rusya'yı Osmanlı üzerindeki kuvvetler dengesini kendi çıkarları ve istekleri doğrultusunda düzenleyecek bir üstünlüğe ulaştırmıştır. Rusya'nın bu durumu, İstanbul'u da alarak Boğazlara yerleşme ihtimali, o güne kadar savaşa tarafsız ve kayıtsız kalan başta İngiltere olmak üzere büyük devletleri harekete geçirmiştir.

1.5.2 Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması

Savaşta galip gelmeleri ve İstanbul'un her an işgal tehdidi altında bulunmasını bir koz olarak kullanan Ruslar istedikleri koşulları 3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile sağlamış bulunmaktadırlar. Barış mütarekesinin Ayastefanos'ta imza edilmesini isteyen Grandük Nikola'ya göre, antlaşmanın yirmi dokuz maddelik temel metni, bir ay önce imzalanan Edirne Mütarekesi'nde büyük ölçüde uygun bulunmuştur. Bu antlaşmanın 2, 3 ve 5. Maddeleriyle; Karadağ, Sırbistan ve Romanya bağımsızlıklarını kazanmaktadır. Karadağ ayrıca Antivari ve Dulcigno limanlarıyla Adriyatik Denizi'nde sahil elde etmiş oluyordu, Romanya ise, Beserebya'dan vazgeçmesine karşılık olarak Dobruca bölgesinde hâkimiyet kurmaktadır⁶². 6. madde ile; Osmanlı'ya vergi vermekle yükümlü, sınırları kuzeyde Tuna, doğuda Karadeniz, güneyde Adalar Denizi ve batıda Arnavutluk'a kadar uzanan

⁶⁰ Mufassal Osmanlı Tarihi, C. VI, İstanbul, 1963, s. 3326.

⁶¹ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. IV, Türkiye Yayınları, İstanbul, 1947, s. 389.

⁶² Armaoğlu, age, s. 521.

büyük bir Bulgaristan Prenslığı oluşturulmaktadır. 14. Madde gereğince, Rusya ve Avusturya'nın kontrolünde İstanbul Konferansı'nda hazırlanan ıslahatların yapılması kararlaştırılmıştır. 15. madde ile ise; Girit'te 1868'den beri uygulanan yönetim şeklinin devam ettirilmesi, bununla beraber aynı yönetim şeklinin Tırhala ve Arnavutluk gibi Rumeli'nin diğer yerlerinde de uygulanması kararlaştırılmaktadır. Savaş tazminatı olarak ise Osmanlı Devleti'nin ödemesi istenen rakam 1 milyar 410 milyon ruble olarak 19. Madde de yer almıştır⁶³.

Avusturya, Ayastefanos Antlaşması'nın ortaya çıkardığı, Büyük Bulgaristan'ın Balkanlarda tartışmasız Rus egemenliği anlamına geldiğinin farkında idi. Ayrıca Karadağ'ın bağımsızlığını kazanarak topraklarını genişletmiş olması, Avusturya'nın Hem Adriyatik'e çıkışını, hem de Balkanlardaki durumunu tehlikeli hale getirmektedir. Tüm bu olumsuz gelişmelere ek olarak, Rusya'nın Avusturya ile Mart 1877'de yaptığı Peşte Antlaşması'nda Bosna-Hersek'i Avusturya'ya bırakmasına karşın, Ayastefanos'ta bu bölgeye özerlik vererek, Avusturya'ya sadece kendisiyle kontrol yetkisi vermesi Avusturya'yı iyice çileden çıkarmıştır⁶⁴. İngiltere ise, Rusya'nın Basra Körfezine doğru sarkmasının, Akdeniz ve Hindistan'daki çıkarlarını tehdit etmesinden dolayı bu duruma şiddetle karşı çıkmaktadır. Hatta İngiltere, Hindistan'daki birliklerini Akdeniz'e kaydıracağı gibi, yedeklerin de askere alınmasını kararlaştırmıştır. Almanya'da daha önceki tavrından farklı olarak Avusturya'yı destekler bir tutum içerisine girmiştir. Ayrıca Antlaşma, Bosna Hersek'i alma hayali kuran Sırbistan, Beserebya'yı Rusya'ya terk etmek zorunda kalan Romanya ve Makedonya veya Teselya'nın kendisine verilmesini ümit eden Yunanistan tarafından da hoşnutsuzlukla karşılanmıştır⁶⁵. Nitekim Avrupa Devletlerinin birbirlerine karşı üstünlük kurmaları ve Rusya'nın bozduğu dengeleri yeniden oluşturmak istemeleri gibi gerekçelerle Berlin'de bir kongre toplanması kararlaştırılmıştır⁶⁶.

1.5.3. Berlin Kongresi ve Antlaşması

Berlin Antlaşması arifesinde Osmanlı Devleti için ortaya çıkan bir diğer tehlike de, İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile ilgili siyasetini değiştirmiş olmasıdır.

⁶³ Yürükçü, age, s. 31-32.

⁶⁴ Armaoğlu, age, s. 523.

⁶⁵ Hakan Seyfettin Yükselen, **Plevne Müdafaası**, Gazi Üniversitesi, SBE Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 174-176.

⁶⁶ Yürükçü, age, s. 33.

Sömürgelerinin güvenliği için bu zamana değin zayıf bir Osmanlı Devleti'nin varlığından yana olan İngiltere, *Hasta Adamın* ölme vaktinin geldiğine kanaat getirmiş ve bunun ilk göstergesi olarak ta Kıbrıs'ı ele geçirmek istemiştir⁶⁷. İngiltere, Doğu Akdeniz ve Süveyş Kanalı'nı kolayca kontrol edebilmek için Kıbrıs'ı gözüne kestirmiştir. Bunun bahanesi olarak; Rusya'nın Kars, Ardahan, Batum'u işgal etmiş olmasından dolayı, Anadolu, Suriye ve Irak halkını Osmanlı yönetimine karşı kıskırtabileceğini, böyle bir durumun ancak Rus tehdidine karşı silahla karşı koyacak bir devlet, yani İngiltere tarafından engellenebileceğini öne sürmektedir. Böyle bir garanti için, Anadolu ve Suriye kıyılarına yakın bir yer olması bakımından Kıbrıs'ın bir üs olarak kendilerine devredilmesini istemektedir. Ayrıca, Osmanlı Devletine ait olmaya devam eden Kıbrıs, vergisini de Osmanlı Devleti'ne ödeyecekti. Rusya Doğu Anadolu'da ele geçirdiği yerleri iade ettiğinde, İngiltere'de Kıbrıs'ı boşaltacaktır⁶⁸.

Nitekim 25 Mayıs 1878'te resmen Osmanlı Devleti'ne başvurarak adanın kendisine verilmesini ve iki devlet arasında savunma antlaşmasının yapılmasını istemiştir. Hariciye Nazırı Saffet Paşa, İngiliz Büyükelçisi Henry Layard'ın dile getirdiği bu istekleri yumuşatmaya çalıştığıında, Layard; *Eğer Osmanlı Devleti bu karara karşı çıkarsa, İngiliz temsilcilerin kongrede barış koşullarını değiştirmeye çalışmayacakları gibi, İngiltere Devleti'nin donanma gücüyle zorla Kıbrıs'ı istila edeceği dahi bilinmelidir.* diyerek Osmanlı Devleti'ni açıktan açığa da tehdit etmekten çekinmemiştir. Bu şartlar altında yapacak pek bir şeyi bulunmayan Osmanlı Devleti için İngiltere'nin teklifini kabul etmekten başka bir çıkar yol görünmemektedir. Nitekim 4 Haziran 1878'te İngiltere, yapılan antlaşmayla Kıbrıs konusundaki isteğini Osmanlı Devleti'ne kabul ettirmiştir. Böylelikle 93 Harbi, sonuçları itibari ile Ermeni Meselesinin yanı sıra günümüze kadar tazeliğini koruyan Kıbrıs Meselesinin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur⁶⁹.

Berlin Kongresi, Avrupa'da Viyana ve Paris'ten sonra yapılan üçüncü büyük kongre olma özelliğini taşımaktadır. Berlin Kongresi, Viyana Kongresi ile başlayan siyaset döneminden I. Dünya Savaşı'nın sonunda başlatılan yarı açık diplomasi yöntemi arasında bir geçiş dönemi oluşturmaktadır. Berlin Kongresi Osmanlı-Rus anlaşmazlığını

⁶⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e**, İmge Kitapevi, Ankara, 2003, s. 316.

⁶⁸ Karal, age, s. 70.

⁶⁹ Rufat Uçarol, **Siyasi Tarih 1789-2001**, Der Yayınları, İstanbul, 2006, s. 350-351.

çözmekten ziyade Osmanlı Devleti ve toprakları üzerinde büyük güçlerin nüfuz kazanmak için bir mücadele alanı olmaktan öteye geçememiştir⁷⁰.

13 Haziran 1878'de Berlin'de toplanan bu kongre, bir ay süren görüşmelerden sonra Berlin Antlaşması adı altında 13 Temmuz 1878 tarihinde imza edilmiştir. 64 maddelik antlaşmanın, Ayastefanos Antlaşması'ndan farklı olan hükümleri şöyleydi; Bulgaristan, Ayastefanos'da olduğu gibi Osmanlı Devleti'ne vergi ile bağlı özerk prenslik hüviyetini korumakla beraber sınırları daraltılmıştır. Doğu Rumeli, Batı Trakya ve Makedonya geri alınmıştır. Ancak Doğu Rumeli'de özerk bir yönetim kurulması, Makedonya'da da ıslahatlar yapılması şartları ile Osmanlı Devleti'ne iade edilmiştir. Sırbistan, diğer antlaşmada olduğu gibi bağımsızlığını kazanmıştır ancak Niş ve Pirot'u almasına karşılık Metroviçe'yi Osmanlı Devleti'ne bırakmıştır. Karadağ'da bağımsızlığını kazanmakla birlikte Ayastefanos ile almış olduğu Dulcigno'yu Osmanlı Devleti'ne geri vermiştir. Sırbistan ve Karadağ, Osmanlı Devleti'nin borçlarının bir kısmını da üzerlerine almışlardır. Bosna-Hersek, geçici olarak Avusturya'nın himaye ve idaresine bırakılmıştır. Avusturya aynı zamanda Yenipazar'da da asker bulundurma hakkını elde etmiştir. Doğu Anadolu için Ayastefanos'ta alınan kararlardan farklı olarak da; Doğubeyazıt ve Eleşkirt Osmanlı Devleti'ne geri verilmiştir. Antlaşma'da, Ermenilerde unutulmamış olup Ayastefanos'ta alınan kararlar aynen kabul edilmiştir. Rusya'nın bir maşa olarak ilgisini çeken Ermeniler, artık Berlin Antlaşması ile İngiltere'nin de ilgisini çekmeye başlamıştır. Savaş tazminatı konusu ise, Rusya ve Osmanlı Devleti'nin aralarında yapacağı ayrı bir antlaşmaya bırakılmıştır⁷¹.

Savaş tazminatı, Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 8 Şubat 1879 tarihinde yapılan antlaşma ile 802 milyon 500.000 frank olarak tespit edilmiş olup 14 Mayıs 1879 tarihli antlaşmayla ise tazminatın ödeme şekli belirlenmiştir⁷².

Berlin Kongresi'nden sonra İngiltere ve Rusya Osmanlı Devleti'nin parçalanmasını hızlandırmak amacıyla, Osmanlı sınırları içerisinde bulunan Ermenileri bağımsızlık vaat ederek isyana teşvik etmişlerdir⁷³. İngiltere Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına doğrudan sebep olduğu gibi sınırları içerisinde yaşayan Arapları ve Ermenileri de Babiali'ye karşı kışkırtarak dolaylı olarak da sebep olmuştur.

⁷⁰ Manastırlı Mehmet Rıfat Bey, **93 Harbi Faciası**, Dün, Bugün, Yarın Yayınları, İstanbul, 2015, s. 119.

⁷¹ Armaoğlu, age, s. 527.

⁷² Manastırlı Mehmet Rıfat Bey, age, s. 120.

⁷³ Cevdet Küçük, **Osmanlı Diplomasisinde Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı 1878-1897**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1986, s. 3.

Berlin antlaşmasından sonra Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumanın kendi çıkarları açısından uygun olmayacağını düşünen İngiltere, hem Rusya'nın Ortadoğu'ya inmesine mani olmak hem de Fransa'nın Ortadoğu'da egemen olmasını engellemek amacıyla kendisinin himayesi ve kontrolünde olacak Ermenistan gibi devletçiklerin kurulması için çaba sarfetmiş ancak başarılı olamamıştır.

1.6. Savaşın Sonuçları

Rus kuvvetlerinin Edirne ve İstanbul üzerine yürümeye başlamasıyla savaşı sürdürme ümidini kaybeden Osmanlı Devleti, Ruslar'ın İstanbul kapılarına dayanması üzerine 31 Ocak 1878 tarihinde Rusya'yı ateşkese ikna ederek Edirne Mütarekesi'nin imzalanmasını sağlamıştır. Akabinde ise 3 Mart 1878 tarihinde her anlamda çok ağır şartlar ihtiva eden Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla Karadağ, Sırbistan ve Romanya sınırları genişletilerek müstakil birer devlet olurken, Balkanlarda büyük bir özerk Bulgaristan Prenslığı ve özerk Bosna-Hersek idareleri oluşturulmuştur. Ayrıca Doğu Anadolu, Girit, Teselya ve Arnavutluk'ta ıslahat yapılacak ve Rusya'ya harp tazminatının yanı sıra Ardahan, Kars, Batum ile Doğubayazıt terk edilecektir. Rusya, Ayastefanos Antlaşması ile Avrupa dengesini kendi menfaati doğrultusunda yeni bir şekle dönüştürmüştür⁷⁴.

Avrupa devletleri Rusya'nın Ayastefanos ile oluşturduğu siyasî haritanın genel bir savaşa yol açmasını önlemek, doğuda yeni bir toprak dağıtımını ve diğer tanzimlerle yeni bir kuvvetler dengesi oluşturmak amacıyla, Berlin Kongresi'ni tertip etmişlerdir. Bu durumu kongrede Bismarck şöyle belirtmiştir; *Bu günkü durumu sizden saklamak istemem; kongrenin Osmanlı Devleti için toplandığı zannına kapılarak kendinizi aldatmayınız. Ayastefanos Antlaşması, Avrupa devletlerinin menfaatlerine dokunur bazı maddeleri ihtiva etmeseydi olduğu gibi bırakılırdı. İşte bu menfaatlerin uzlaştırılması için bu kongre toplandı. Kongre Osmanlı Devleti için değil, fakat Avrupa barışının muhafazası için toplanmıştır.* şeklinde açıkça Osmanlı delegasyonuna bildirmiştir⁷⁵.

Bu gerçeğe rağmen İngiltere yardım iddiasıyla II. Abdülhamid'e 4 Haziran 1878 tarihinde İstanbul Tedafüi İttifak Antlaşması'nı imzalatarak Kıbrıs'ı işgal etmiştir. Berlin Antlaşması ile Karadağ, Sırbistan ve Romanya sınırları büyütülerek müstakil, Bulgaristan ise bağlı prenslik oluyordu. Ancak, Ayastefanos ile oluşturulan büyük

⁷⁴ Armaoğlu, age, s. 734-735.

⁷⁵ Karal, age, s. 74-75.

Bulgaristan parçalanarak Makedonya ve Batı Trakya Osmanlı Devleti'ne iade edilmiştir⁷⁶. Berlin Antlaşması ile Rusya'nın ve Balkanlı müttefiklerinin kazanımları büyük devletlerin lehine sonuçlanacak şekilde azaltılmıştır. Buna karşılık, Ayastefanos'a itiraz eden devletlere tavizler verilmiştir. Avusturya, hemen hiç kayıp vermeksizin Bosna-Hersek'i işgal etmiş ve Yenipazar'a askerî kuvvetleri ile yerleşmiştir. Yunanistan'a Teselya'nın büyükçe bir kısmı verilirken, İran ve Karadağ'a sınırda toprak terk edilmiştir. Karadağ'a toprak terki Arnavutların isyanına sebebiyet vermiştir. Ayrıca, Ermenilere ikamet ettikleri şehirlerde ıslahat yapılması ve Girit Adası'nın imtiyazlarının genişletilmesi gibi hükümler de mevcuttur. Berlin Antlaşmasının amacı devletlerarası dengeyi kurmaktı ancak bu denge maalesef ki Osmanlı topraklarını büyük devletlerin çıkarlarına uygun olarak paylaşılması ile oluşturulmuştur. Berlin Antlaşması sonucunda Osmanlı Devleti 287.510 kilometre kare toprak kaybetmiştir⁷⁷.

93 Harbi, 600 yıllık çınarın son yüzyılında sonu getiren üç öldürücü darbenin birincisi olmuştur. Bu savaşın akabinde 1912 yılındaki Balkan Harbi ve nihayetinde de Birinci Dünya Savaşı noktayı koymuştur. 93 Harbi, gerek Balkan Cephesi'nde, gerekse Kafkas Cephesi'nde çok şiddetli çatışmalara sahne olmuştur. Bu savaş sonucunda Osmanlı Devleti çok ağır kayıplar vermek zorunda kalmıştır.

93 Harbi her yönüyle Osmanlı Devleti'nin askerî, idari ve sosyal yapısını derinden etkilemiştir. Balkan ve Kafkas olmak üzere iki ayrı cephede gerçekleşen ve yaklaşık on ay süren bu savaşın kaybedilmesi Osmanlı Devleti açısından büyük felaketleri de beraberinde getirmiştir. Savaşın bitiminde imzalanan Berlin Antlaşması Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda ve Kafkaslarda hatırı sayılı miktarda toprak kaybetmesine ve Rusya lehine birtakım siyasi tavizler verilmesine sebep olmuştur. Tüm bu gelişmeler, ileriki dönemlerde Osmanlı Devleti'nin her anlamda içinden çıkılmaz sorunlar yaşamasına sebep olmuştur⁷⁸.

Savaşın iktisadi ve mali sonuçları da oldukça önemlidir. Osmanlı Devleti savaşın sonunda topraklarının 2/5'sini ve nüfusunun 1/5'ini kaybetmiştir. Bu denli büyük ölçüde verimli toprak ve nüfusu kaybetmesi sonucunda önemli bir iş gücü, ürün

⁷⁶ Erinç, age, s. 30.

⁷⁷ Karal, age, s. 77-78.

⁷⁸ Hakkı Yapıcı, **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Kafkas Cephesi**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2011, s. 2.

ve gelir kaybına maruz kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin tahıl ambarı olan Balkan topraklarının elden çıkması ve savaşın sebebiyet verdiği iş gücü kaybı, ülke genelinde tarım üretiminin azalmasına sebep olmuş bu durumda kıtlığı gündeme getirmiştir. 93 Harbi, Osmanlı Devleti'nde bir anlamda yeni bir dönem başlamasına sebep olmuştur. Bütçe gelirlerinden yarıdan fazlası ordu ve bahriyeye tahsis edilmeye başlanmıştır. Çünkü Babıali varlığını devam ettirmeyi yapacağı askeri reformlara bağlamaktadır⁷⁹.

⁷⁹ Erinç, age, s. 31.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TELGRAFLARIN İÇERİKLERİ VE DEĞİNİLEN KONULAR

2.1. Kafkas Cephesinde Görev Yapan Rus Birlikleri ve Komutanları

Telgraflardan Kafkas Cephesi'nde Rusların kullanmış oldukları askeri birliklerin isimleri ile bunları komuta eden General düzeyindeki komutanlardan bazılarının isimlerini tespit etmek mümkündür.

2.1.1. Rus Birliklerinin İsimleri

93 Harbi esnasında Rusların Kafkas Cephesindeki askeri teşkilatlanmasının Tümen, Tugay, Alay ve Tabur şeklinde olduğu anlaşılmakta olup telgraflarda geçen Rus askeri birlikleri aşağıda sıralanmıştır.

- 1- 2. Süvari Tümeni⁸⁰
- 2- 19. Kazak Kuban Tümeni⁸¹
- 3- 39. Tümen⁸²
- 4- 40. Tümen⁸³
- 5- 1. Granader Tümeni⁸⁴
- 6- 2. Nijegorodtsev Tümeni⁸⁵
- 7- 1. Bombacı Tümeni⁸⁶
- 8- 2. Tugay⁸⁷
- 9- 38. Tugay⁸⁸

⁸⁰ Telgraf No: 2585 (Bundan sonra Telgraf Numaraları TN kısaltması ile verilecektir.)

⁸¹ TN: 5955.

⁸² TN: 340.

⁸³ TN: 1002.

⁸⁴ TN: 1843.

⁸⁵ TN: 2638.

⁸⁶ TN: 50/601.

⁸⁷ TN: 215.

⁸⁸ TN: 4.

- 10-40. Tugay⁸⁹
11-41. Tugay⁹⁰
12- Dağıstan Tugayı⁹¹
13- 3. Kafkas Topçu Tugayı⁹²
14- 19. Topçu Alayı⁹³
15- Leyb – Erivanskiy Alayı⁹⁴
16- Tamanskiy Alayı⁹⁵
17- Abhaz Alayı⁹⁶
18- Erivan Alayı⁹⁷
19- Megrelskiy Alayı⁹⁸
20- Tifliskiy Alayı⁹⁹
21- Tverskiy Alayı¹⁰⁰
22- Severskiy Alayı¹⁰¹
23- Pernovski Alayı¹⁰²
24- Ekaterinaslav Alayı¹⁰³
25- Kazak Alayı¹⁰⁴
26- Alesksandropolski Alayı¹⁰⁵
27- Bakü Alayı¹⁰⁶
28- Elizabetpol Alayı¹⁰⁷
29- Stavrapol Alayı¹⁰⁸
30- Kırım Alayı¹⁰⁹

⁸⁹ TN: 215.

⁹⁰ TN: 6028.

⁹¹ TN: 2174.

⁹² TN: 2255.

⁹³ TN: 561.

⁹⁴ TN: 893.

⁹⁵ TN: 378.

⁹⁶ TN: 360.

⁹⁷ TN: 2255.

⁹⁸ TN: 2255.

⁹⁹ TN: 2255.

¹⁰⁰ TN: 2255.

¹⁰¹ TN: 2255.

¹⁰² TN: 2255.

¹⁰³ TN: 2255.

¹⁰⁴ TN: 2255.

¹⁰⁵ T.N: 1616.

¹⁰⁶ T.N: 2179.

¹⁰⁷ T.N: 2255.

¹⁰⁸ T.N: 1475.

- 31- Derbent Alayı¹¹⁰
- 32- Kafkas Kazak Alayı¹¹¹
- 33- Kuban Alayı¹¹²
- 34- Kutaisi Piyade Alayı¹¹³
- 35- 1. Kafkas Okçu Taburu¹¹⁴
- 36- 4. Kafkas Okçu Taburu¹¹⁵
- 37- Kutaisi 2. Taburu¹¹⁶
- 38- Kuban 4. Taburu¹¹⁷
- 39- Kuban 19. Taburu¹¹⁸
- 40- 3. Platunskiy Taburu¹¹⁹
- 41- Leyb-Erivanskiy Taburu¹²⁰

2.1.2. Rus Komutanların İsimleri

93 Harb'i esnasında Kafkas Cephesi'nde görev alan general seviyesindeki üst düzey Rus komutanların isimleri telgraf metinleri doğrultusunda edindiğimiz bilgiler kapsamında aşağıda sıralanmıştır.

- 1- Tümgeneral Loris Melikov¹²¹
- 2- Tümgeneral Denibekova¹²²
- 3- Tümgeneral Cavcavadze¹²³
- 4- Tümgeneral Şeremetev¹²⁴
- 5- Tümgeneral Kamarov¹²⁵
- 6- Tümgeneral Çelokayev¹²⁶

¹⁰⁹ TN: 561.

¹¹⁰ TN: 1475.

¹¹¹ TN: 561.

¹¹² TN: 1475.

¹¹³ TN: 215.

¹¹⁴ TN: 2255.

¹¹⁵ TN: 498.

¹¹⁶ TN: 605.

¹¹⁷ TN: 1475.

¹¹⁸ TN: 1475.

¹¹⁹ TN: 2442.

¹²⁰ TN: 2179.

¹²¹ TN: 1609.

¹²² TN: 1609.

¹²³ TN: 1774.

¹²⁴ TN: 1952.

¹²⁵ TN: 2174.

- 7- Tümgeneral Şelkovnikov¹²⁷
- 8- Tümgeneral Grabbe¹²⁸
- 9- Tuğgeneral Oklobjyo¹²⁹
- 10- Tuğgeneral Tergukasov¹³⁰
- 11- Tuğgeneral Devel¹³¹
- 12- Tuğgeneral Kravçenko¹³²
- 13- Tuğgeneral Geyman¹³³
- 14- Tuğgeneral Alhazov¹³⁴
- 15- Tuğgeneral Lazarev¹³⁵
- 16- Tuğgeneral Gupski¹³⁶

2.2. Ruslar Tarafından Ele Geçirilen Yerler

Telgraf belgeleri incelendiğinde harp esnasında Rusların bazı yerleri çatışma yapmadan bazı yerleri de çatışarak ele geçirdiği görülmektedir.

2.2.1 Çatışma Sonucu Alınan Yerler

Savaş sırasında Ruslar Kafkasya'dan Anadolu topraklarına giriş yaparak batıya doğru ilerlemeye devam etmişlerdir. Bu ilerleyişi gün ve saat itibarıyla telgraflardan takip etmek mümkündür. Konuyla ilgili telgrafları incelediğimizde; Kızılçakçak'ta (Kars ili Akyaka İlçesi'nin eski adı) bulunan Rus ana kuvvetlerinin 13 Nisan 1877 tarihinde iki koldan saldırmaya başladığı, Tümgeneral Denibekova'nın başında bulunduğu sol kolun şiddetli çatışmalardan sonra aynı gün akşam saat 6:00'da Muhasatate'de (Ozurgeti'den Batum'a doğru uzanan Acara dağlarının eteği) bulunan Türklerin kamp alanını ele geçirdiği. Tümgeneral Şeremetev'in başında bulunduğu sağ kolun da Türklerle çatışarak ilerlediği ve Oçhamur (Gürcistan Acara Özerk

¹²⁶ TN: 2174.

¹²⁷ TN: 474.

¹²⁸ TN: 498.

¹²⁹ TN: 1536.

¹³⁰ TN: 1751.

¹³¹ TN: 2051.

¹³² TN: 2127.

¹³³ TN: 2179.

¹³⁴ TN: 2683.

¹³⁵ TN: 328.

¹³⁶ TN: 550.

Cumhuriyeti'nde bulunan Kobuleti Şehri'ne bağlı kasaba) yoluna çıktığı¹³⁷ anlaşılmaktadır.

Tümgeneral Loris Melikov'un Rus Kafkas Orduları Genel Komutanı Grandük Mihail'e sunmuş olduğu rapordan; Ruslar açısından stratejik açıdan çok büyük önemi bulunan Ardahan ve Gelyaverdi tepelerindeki mevziler ile Emiroğlu tepesinin Türkler ile yaşanan yoğun çatışmalar sonucunda 4 Mayıs 1877 tarihinde Rus birlikleri tarafından ele geçirildiği¹³⁸ belirtilmektedir.

28 Haziran 1877 günü sabah saat 8:00'de dört süvari birliği, 1500 asker, 24 adet top ve sekiz taburdan oluşan Rus birlikleri, 13.000 kişilik Türk ordusuyla savaşmış ve sekiz saat süren şiddetli çatışma sonrası Rus birlikleri Beyazıt'a (Doğubeyazıt) hakim bütün tepeleri ele geçirmiştir¹³⁹.

20 Eylül 1877 tarihinde Rus birlikleri Büyük ve Küçük Yahni tepelerini ele geçirmek amacıyla Türk birliklerini topa tutmuş ve bunun sonucunda, Büyük Yahni Tepesini ele geçirmişler ancak Küçük Yahni'deki Türk birliklerinin çok güçlü karşılık vermesi sonucunda burayı ele geçirememişlerdir¹⁴⁰.

20-21 Eylül 1877 tarihlerinde yaşanan çatışmalar sonrasında Rus birliklerinin yeni mevzileri ele geçirmesi sonucunda Türk birlikleri Kızıltepe dâhil olmak üzere birkaç mevziyi terk ederek geri çekilmiştir. Bunun üzerine Rus birlikleri Hacıveli, Subatan ve Külveren hatlarını ele geçirmiştir¹⁴¹.

6 Kasım 1877 tarihinde Rus birlikleri tarafından gerçekleştirilen hücum sonucunda Kars ele geçirilmiştir. Bahse konu hücum çok şiddetli şekilde akşam saat 8'den sabah saat 8'e kadar sürmüştür¹⁴².

3 Şubat 1878 tarihinde İstanbul'dan İsmail Paşa'ya Erzurum'u boşaltma emri geldikten sonra, Türk yetkilileri ile barış antlaşması şartlarını görüşmek üzere Ruslar tarafından Erzurum'a bir heyet gönderilmiştir. 10 tabur ve 30 arazi ve dağ topundan oluşan Türk garnizonu Şubat ayının 5'inde Erzurum'dan Ilıca'ya doğru harekete geçmeye başlamış, 6 Şubat tarihinde ise, 17 tabur, 16 top ve 6 geri cephe birliği olmak üzere 2. Konvoy Erzurum'dan ayrılmıştır. 9 Şubat tarihinde Rus birlikleri tarafından

¹³⁷ TN: 1609.

¹³⁸ TN: 2179.

¹³⁹ TN: 559.

¹⁴⁰ TN: 1684.

¹⁴¹ TN: 2387.

¹⁴² TN: 349.

Mecidiye ve Aziziye kaleleri ele geçirilmiş, 10 Şubat 1878 tarihinde ise Erzurum tamamen Türk birlikleri tarafından boşaltılarak Rus birliklerinin bölgeye yerleştirilmesi sağlanmıştır¹⁴³.

2.2.2 Direniş Gösterilmeden Alınan Yerler

Bahse konu telgraflar incelendiğinde 93 Harbi esnasında bazı yerleşim yerlerinin hiç direniş gösterilmeden Rus birlikleri tarafından ele geçirildikleri müşahade edilmektedir. Konuyla ilgili telgraflara göz attığımızda; 24 Nisan 1877 tarihinde Kulp köyünde bulunan ve 600 Kazak'dan oluşan Albay Grabbe komutasındaki birliklerin ve Vezinköy'de bulunan Tümgeneral Loris Melikov'un birlikleri ile Nejnigarotski Alayına bağlı 600 Kazak'dan oluşan birliklerin Kağızman'ı savaştan aldıkları ve bunun üzerine Kağızman ve buna bağlı olan bütün sancakların Rusların kontrolü altına girdiği ayrıca bölgede yaşayan halkın Rus birliklerine vergi olarak 2.000 rublenin yanı sıra iâşe de vermek zorunda kaldıkları anlaşılmaktadır.¹⁴⁴ Yine 26 Nisan 1877 tarihinde Tuğgeneral Tergukasov komutasında bulunan Rus birliklerinin Diyadin'i savaştan aldıklarından bahsedilmektedir¹⁴⁵. 20 Mayıs 1877 tarihinde ise Ardahan'dan yola çıkan Rus kolordusu takımının kolu olan, iki Tabur ve 1.100 kişiden oluşan süvarilerin 12 top ile 21 Mayıs 1877 tarihi sabahında Penek'i, (Erzurum ili Şenkaya ilçesine bağlı köy) akşamına ise Oltu'yu savaştan aldıkları ifade edilmektedir. General Tergukasov'un bildirdiğine göre; 23 Mayıs 1877 tarihinde savaştan Karakilise (Ağrı il merkezinin eski adı) ve ona bağlı bölgelerin Ruslar tarafından ele geçirilmesi üzerine Rus birliklerinin Kars yakınlarında 2 kampa yerleştikleri, Bu kampların birisinin Masra (Erzurum ili Horasan ilçesine bağlı Güzelyayla Köyü'nün eski adı) diğlerinin ise Bozkale olduğu belirtilmektedir¹⁴⁶.

Telgraflara göre 20 Temmuz 1877 tarihinde Rus birlikleri tarafından kurşun atılmadan alınan Oçamçira Türkler tarafından 22 Temmuz tarihinde tamamen boşaltmıştır¹⁴⁷. 16 Ekim 1877 tarihi akşam saatlerinde Köprüköy, General Geyman komutasında bulunan Rus birlikleri tarafından neredeyse tek kurşun atılmadan alındıktan sonra İsmail ve Muhtar Paşa'nın koruma birlikleri Hasankale'ye

¹⁴³ TN: 804.

¹⁴⁴ TN: 1955.

¹⁴⁵ TN: 2016.

¹⁴⁶ TN: 296.

¹⁴⁷ TN: 110.

çekilmiştir¹⁴⁸. 30 Kasım 1877 tarihinde Kinyaz Şerbatov komutasında bulunan Rus süvari birlikleri Oltu'yu çatışmadan Türklerden almıştır¹⁴⁹. 5 Aralık 1877 tarihinde Tümgeneral Kamorov idaresinde bulunan Rus birlikleri tarafından Ardanuç savaşmadan ele geçirilmiş, ayrıca yine bu bölgede yer alan Türk kampı da tamamen Rus birlikleri tarafından eline geçirilmiştir¹⁵⁰. 8 Aralık 1877 tarihinde Tümgeneral Loris Melikov komutasındaki Rus birliklerinin Hınıs Kalesi önlerine kadar ilerlemesi üzerine, bölgenin önde gelenleri şehrin girişinde Loris Melikov'u karşılayarak 150 köyü olan şehri savaşmadan Loris Melikov'a teslim etmişlerdir. Ayrıca burada çok sayıda iaşé deposu ve ekmek yapımında kullanılan malzemelerin de Ruslar tarafından ele geçirildiği yönünde telgraflardan bilgiler elde edilmektedir¹⁵¹.

2.3. Türk Donanması'nın Karadeniz'deki Faaliyetleri

93 Harbi esnasında Türklerin Karadeniz'de bulunan donanma kuvveti ve bunun gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler hakkında detaylı bilgileri yine bu telgraflar vasıtasıyla öğrenmekteyiz. Konuyla ilgili telgraflar incelendiğinde; 14 Nisan 1877 tarihinde Türk savaş gemilerinin Çürüksu (Kobuleti'nin eski adı) ile Nikolayevski (Rusya'da Karadeniz kıyısında bulunan bir bölge) arasında bulunduğu¹⁵² ve yine aynı tarihte Türk gemilerinin Nikolayevski'yi bombalamaya başladıkları ve bu esnasında o bölgede Ruslara ait Aleksandropolski Alayının taburlarının bulunduğu,¹⁵³ Türk gemilerinin Nikolayevski'ye ateş açtıktan sonra geri çekildikleri, bombalama sonucunda Rus birliklerinden bir subayın öldüğü, bir askerinin ise yaralandığı, ayrıca telgraf makinesinin kırıldığı, 15 Nisan 1877 günü sabah erken saatlerde 3 adet Türk savaş gemisinin Poti'ye (Gürcistan ülkesinin Karadeniz kıyısında bulunan şehri) yaklaştığı¹⁵⁴ ancak ateş açmadan geri uzaklaştıkları¹⁵⁵, 17 Nisan 1877 tarihinde ise Türk savaş gemilerinin Nikolayevski'yi tekrar bombaladıkları anlaşılmaktadır¹⁵⁶.

20 Nisan 1877 günü 7 adet Türk savaş gemisinin Soçi'nin (Rusya ülkesinin Karadeniz kıyısında bulunan şehri) karşısına demir attığı ancak daha sonra hiç bir şey

¹⁴⁸ TN: 207.

¹⁴⁹ TN: 6983.

¹⁵⁰ TN: 7017.

¹⁵¹ TN: 7251.

¹⁵² TN: 1609.

¹⁵³ TN: 1616.

¹⁵⁴ TN: 1631.

¹⁵⁵ TN: 1647.

¹⁵⁶ TN: 1679.

yapmadan geri döndükleri, 23 Nisan 1877 tarihinde ise Türk savaş gemisinden Poti'ye doğru ateş açıldığı ancak Gemiden atılan topların Poti'ye ulaşmaması nedeniyle Rus birliklerinin herhangi bir zarar veremediği telgraflardan anlaşılmaktadır¹⁵⁷.

1 Mayıs 1877 tarihinde saat 3 ile 6 arasında Türk savaş gemileri Oçamçıra'yı (Abhazya bölgesinde bulunan ilçe) bombalamış ve bunun sonucunda ise bir kaç bina yıkılmıştır¹⁵⁸. 2 Mayıs 1877 tarihinde ise 9 Türk savaş gemisi Sokhumi'yi bombalaması sonucunda Rus birliklerinin Sokhumi ile telgraf bağlantısı kesilmiştir¹⁵⁹. Yine bu bombalanma sonrasında şehrin yarısı yanmıştır¹⁶⁰. Türk savaş gemilerinin şehri bombalaması neticesinde Türk birlikleri Rus askerlerini bölgeden temizleyerek Macari nehri kenarında mevzilenmişler ayrıca Türk savaş gemileri Sokhumi'ye gelen iki gemi ile takviye edilmiştir¹⁶¹.

7 Mayıs 1877 tarihinde Türk savaş gemileri Karadeniz sahilinde bulunan Gagra'dan Oçamçıra'ya kadar olan bölgeyi bombardımana tutmaları sonucunda o bölge yanmıştır. Türk savaş gemilerinin yapmış olduğu bu saldırıya karşılık vermek amacıyla Abhazya'da yerleşik bulunan Rus birliklerinden dört tabur asker ve ağır silahlı bir topçu birlik bu bölgeye sevk edilmiştir. Abhazya'dan Kelasur'a (Abhazya'da bulunan Sokhomi yakınlarında nehir) kadar olan bölgede yaşayan yerli halk Türkler tarafından buradan çıkartılarak onların yerine bu bölgeye Türkler yerleştirilmiştir. Aynı tarihlerde Türk savaş gemileri ise Adler'i bombalamıştır¹⁶².

20 Mayıs 1877 tarihinde Poti'ye iki Türk savaş gemisi yanaşmış ve şehri 5 saat bombaladıktan sonra beş tekneden oluşan birlikleri ile sahile çıkarma yapmıştır. Sahilde hazır bekleyen Rus birlikleri tarafından açılan ateş sonucunda teknelerde bulunan kürekçi ve dümenciler öldürülmüştür. Bunun üzerine iki Türk savaş gemisi kayıpları toplayarak Pitsunda'ya (Abhazya'ya bağlı bir şehir) geri çekilmiştir. Bombalanma sonucunda şehirdeki binalar ve kilise tamamen kullanılamaz hale gelmiştir¹⁶³.

8 Temmuz 1877 tarihinde Türk savaş gemileri tarafından İlori'de bulunan Rus birlikleri topçu ateşine tutulmuş ancak Rus birliklerinin iyi mevzilenmesinden dolayı herhangi bir kayıp vermemişlerdir. Bu tarihli telgrafta ayrıca aynı tarihlerde Oçamçıra

¹⁵⁷ TN: 1876.

¹⁵⁸ TN: 2085.

¹⁵⁹ TN: 2116.

¹⁶⁰ TN: 2127.

¹⁶¹ TN: 2185.

¹⁶² TN: 2194.

¹⁶³ TN: 2689.

limanlarına Türk birliklerini getirip oradan Abhaz ailelerini alarak Türkiye'ye götüren birçok gemi bulunduğu ifade edilmektedir¹⁶⁴.

12 Ağustos 1877 tarihinde Ruslara ait Konstantin gemisinin Türk savaş gemisine ateş açması ve mayınlaması sonucunda Türk savaş gemisi batmıştır¹⁶⁵. 19 Aralık 1877 tarihinde 6 gemiden oluşan Türk donanması, Batum tarafından Nikolayevski'ye doğru giderek bütün sahili bombalamışlar, ardından önce Maltakva sonra ise Poti'ye doğru hareket etmişler, sabaha karşı ise Nikolayevski'nin karşısına 2 gemi bırakarak Batum'a geri dönmüşlerdir¹⁶⁶. 2 Ocak 1878 tarihinde Türk savaş gemilerinin iki saatten daha fazla Anapa'yı bombalamaları sonucunda bir kilise ve bir kaç bina zarar görmüştür¹⁶⁷.

2.4. Harp Esnasında Ruslar Tarafından Ele Geçirilen Esirler ve Ganimetler ile Tarafların Ölü ve Yaralı Sayıları

Telgraflarda Rus tarafının Kafkas Cephesi'nde gerek düşük rütbeli gerekse yüksek rütbeli ölen ve yaralanan asker sayılarını hatta yaralanan ve ölen at sayıları ile Türk tarafından ölen, yaralanan ve esir düşen asker sayıları ve Türkler'den ele geçirdikleri mühimmat sayılarının yanı sıra Rus iadresi altında bulunan ve Türklerle savaşmamak için isyan çıkaran Müslüman Kafkas halklarının kayıplarının yaklaşık olarak belirtildiği görülmektedir. Bahse konu olaylar hakkında bilgiler içeren telgrafların değerlendirilmesi aşağıya çıkarılmıştır.

13 Nisan 1877 tarihinde Tuğgenereal Oklobjyo komutasında bulunan Rus birlikleri sınırı geçerek Türk birliklerine iki koldan saldırmıştır. Tümgeneral Denibekova'nın kumandasında bulunan sol kol şiddetli çatışmadan sonra aynı gün akşam saat 6:00'da Muha-Esatate'de (Ozurgeti'den Batum'a doğru uzanan Acara dağlarının eteği) bulunan Türklerin kamp alanını ele geçirmiştir. Tümgeneral Şeremetev'in komuta ettiği sağ kol ise yaşanan şiddetli çatışmalara rağmen Oçhamur (Gürcistan Acara Özerk Cumhuriyeti'nde bulunan Kobuleti Şehri'ne bağlı kasaba) yoluna çıkmayı başarmıştır. Düzenli ordunun haricinde özellikle Guriyskaya takımı çatışmalarda üstün başarı göstermiştir. Türk birlikleri ile yaşanan çatışmalar sonucunda

¹⁶⁴ TN: 661.

¹⁶⁵ TN: 18.

¹⁶⁶ TN: 6385.

¹⁶⁷ TN: 72.

Rus birliklerinin 30 asker kaybı bulunmaktadır. Ayrıca 41. Tugaya bağlı 6. Batarya Komutanı Yarbay Mushelov'da yaralanmıştır¹⁶⁸.

16 Nisan 1877 tarihinde General Oklobjyo komutasında olan Rus birliklerinin tüm gün boyunca hiç dinlenmeden Türk birlikleri ile çatışması sonucunda, Rus birliklerinden 1 ölü 2 yaralı bulunmakta iken Türk birliklerinin çok sayıda kaybı bulunmaktadır¹⁶⁹.

16 Nisan 1877 tarihinde Kars'dan Erzurum'a doğru yola çıkan sekiz Türk taburu, Rus atlı birlikleri tarafından uzun süre takip edilmiş ve yakalanmamak amacıyla arkalarında yüklü miktarda mermi kasalarını bırakarak kaçarcasına bölgeden uzaklaşmışlardır. 18 Nisan 1877 günü akşam saatlerinde, kayalıklara gizlenmiş Türk birliklerine ait sekiz topçu taburu tarafından Rus süvari birliklerine yönelik iki saat süren saldırı düzenlenmesi sonucunda Rus birliklerinin kaybı 1 ölü, 5 yaralıdır, Türk birliklerinden ise 100'den fazla kişi esir alınmıştır.¹⁷⁰

26 Nisan 1877 tarihinde Tümgeneral Şeremetev komutasında bulunan Rus birlikleri tarafından Kars'ın kuzeybatı tarafına keşif faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Bu birliklerin geri dönüş güzergâhında bulunan Berdik çayı (Kars ili Susuz ilçesi Alçılı Köyü'nün eski adı) geçidinde Türk birlikleri ile çatışma yaşanmıştır. Rus atlı birlikleri kamp alanına doğru harekete geçtikleri esnada Türk birlikleri tarafından top atışına tutulmuş ve bu top atışları sonucunda Rus atlı birliklerinden iki at ölmüştür. Yaşanan silahlı çatışma sonucunda ise Tverskiy Alayının Binbaşısı Lotrek ve Teğmen Vekilov yaralanmış, yine aynı çatışmada 7 düşük rütbeli asker ile bir at yaralanmıştır. Türk birliklerinin kaybı ise Ruslardan çok daha fazla olmuştur. Rus 5. Atlı birlikleri tarafından yapılan keşif faaliyeti esnasında Ardahan'dan Kars'a giden Türk postasına el konulmuş ayrıca beş Türk askeri de esir alınmıştır¹⁷¹.

20 Nisan 1877 tarihinde Huts-Ubani tepelerine Rus öncü birlikleri gönderilmiş ve bu birlikler Kintirişi Nehri (Gürcistan'da bulunan Acara Özerk Cumhuriyetine bağlı Kobuleti şehrinde bulunan nehir) boyunca hareket etmişlerdir. Rus birlikleri bu hareketleri esnasında Türk topçu birliklerinin saldırısına uğramış bunun sonucunda; Rus birliklerinden keskin nişancı Yüzbaşı Geriç kafasından yaralanmış, Teğmen Mişenko

¹⁶⁸ TN: 1609.

¹⁶⁹ TN: 1679.

¹⁷⁰ TN: 1774.

¹⁷¹ TN: 1957.

karnından hafif yaralanmış, Asteğmen Goronoviç ağır yaralanmış, 2. Keskin Nişancı Birliği'nden Binbaşı Leystet karnından yaralanmış, Plastunskiy birliklerinden Kolpaçenko yaralanmış, iki düşük rütbeli asker ayağından yaralanmış, Zakatala birliklerinden Kalomitsev ayağından yaralanmış, 41. Topçu Dağ Bataryasının Komutanı Yüzbaşı Evdakimov beyin sarsıntısı geçirmiş, Gurya birliklerinden Çavuş Kabaladze ayağından yaralanmış, Milis kuvvetlerden Çavuş Arbaladze elinden yaralanmıştır. Düşük rütbeli askerlerden ise 12 ölü, 107 yaralı mevcuttur. Aynı çatışmada Türk birliklerinin çok sayıda kaybı bulunmaktadır¹⁷².

Tuğgeneral Devel komutasında bulunan Rus birlikleri Ardahan'ın alınması amacıyla keşif faaliyetinde bulunduğu esnada Türk birlikleri ile bir kaç kere çatışma yaşanmıştır. Çatışmalardan birinde milis birlikleri tarafından Mühendis Türk subayı üç yaveri ile birlikte esir alınmıştır¹⁷³.

4 Mayıs 1877 tarihinde Tümgeneral Kamarov komutasında bulunan dört Tabur, iki topçu bataryası, Dağıstan atlı birlikleri, 300 kişiden oluşan Aleksandropol atlı birlikleri ve Karapapak milislerinden oluşan Rus birliklerinin Kars'ın aşağısına keşif faaliyetinde bulunduğu sırada sekiz taburdan oluşan yaklaşık 1.000 kişilik Türk birlikleri ile karşılaşmış ve şiddetli çatışma yaşanmıştır. Çatışma sonucunda Türk birlikleri savaş meydanında 64 ölü, birçok yaralı ve iki esir bırakmış, ayrıca birçok silah ve bir kaç tane de at Rus birliklerinin eline geçmiştir. Rus birliklerinin kaybı ise bir Subay ve 20 atlı asker ölü, 5 subay ve 54 atlı asker yaralıdan ibarettir. Ayrıca Dağıstan Tugayı Komutanı Tümgeneral Çelokayev sol tarafından ağır yaralanmıştır¹⁷⁴.

Türk birlikleri tarafından gerçekleştirilen güçlü bombardıman sonrasında Sokhumi'nin büyük bölümü yıkılmış ve yanmıştır. 4-5 Mayıs 1877 tarihleri arasında yaşanan çatışmalar sonucunda Rus birliklerinden 4 asker ölmüş, 2 asker ise yaralanmıştır.¹⁷⁵

4 Mayıs 1877 tarihinde Rus birlikleri tarafında Ardahan'ın ele geçirilmesinin ardından stratejik önemi bulunan Gelyaverdi tepelerindeki mevziler ile İngiliz mühendisler tarafından yapılan Emiroğlu tepesi alınmıştır. Bu olaylar sonrasında Rus birlikleri tarafından ganimet olarak, 9 top, 80 Kilogram barut, 9 çelik kovan, 12 bakır

¹⁷² TN: 2013.

¹⁷³ TN: 2051.

¹⁷⁴ TN: 2174.

¹⁷⁵ TN: 2185.

dağ topu ile çok miktarda top mühimmatları, silahlar ve mermiler ele geçirilmiştir. Bu bölgelerin alınması esnasında yaşanan çatışmada Rus birliklerinden 8 asker ölmüş, 18 asker yaralanmıştır. Türk birliklerinin ise ölü sayıları tam olarak bilinmemekle beraber savaş meydanında çok sayıda cesetleri bulunmaktadır¹⁷⁶.

Rus ordusu Kafkas Cephesi Komutanı Grandük Mihail'in yaveri Korsakov'un Ardahan'ın ele geçirilmesi ile ilgili olarak 7 Mayıs 1877 tarihinde Grandük Mihail'e sunmuş olduğu rapordan; sadece iki gün içerisinde Türk birliklerine ait 82 adet ağır silah ele geçirildiği ve Ardahan şehrinde gömülen Türklerin sayısı yaklaşık 800 civarında olduğu, Ardahan Sancağı'nın tamamında bu tarih itibari ile yönetimin kesin şekilde Rusların eline geçtiği, Türk Ordusundan alınan esirler içerisinde bir tane Paşa rütbesinde askerin bulunduğu¹⁷⁷ ve esir düşen Türk Paşanın isminin Tuğgeneral Ali Paşa olduğu¹⁷⁸, ayrıca Ardahan'ın Ruslar tarafından ele geçirilmesi esnasında ağır yaralan Tümgeneral Kinyaz Çelokayev'in 11 Mayıs 1877 günü akşam saat altıda Zaim Kampı'nda öldüğü ve cesedinin defnedilmek üzere Aleksandrapol'e (Gümrü) götürüldüğü¹⁷⁹ anlaşılmaktadır.

Loris Melikov komutasındaki Rus 2. Süvari Tümeni 13 Mayıs 1877 tarihinde Kars yakınlarında Türk birlikleri ile çatışmaya girmesi sonucunda Rus birliklerinden bu çatışmada, 1 asker ölmüş 6 asker ise yaralanmıştır. Türk birlikleri ise çatışma alanında 40 ölü bırakmışlardır. Yine aynı tarihte Loris Melikov'un idresinde bulunan askerlerden küçük bir birlik Kintirişi Nehri'nin yukarısında Türk birlikleri ile çatışmaya girmiş ve bunun sonucunda Rus birliklerinden 4 asker ölmüş 29 asker ise yaralanmıştır¹⁸⁰.

18 Mayıs 1877 günü sabahı Benliahmet köyü (Kars ili Selim ilçesine bağlı köy) yakınlarına topçu birlikleriyle gelen Tümgeneral Loris Melikov Kars ve Soğanlı üzerinden Hacı Halil'e (Kars ili Merkezine bağlı köy) geçmiştir. Aynı gün Tümgeneral Cavcavadze komutası altında olan iki Süvari tümeni, Dağıstan ve Kabardino Kumiksi'den oluşan iki Alay ve on altı Atlı takımdan oluşan birlikler Ardos'a (Kars ili Merkezine bağlı Akbaba Köyü'nün eski adı) gönderilmiştir. Bu birlikler tarafından Türk birliklerine ateş açılmış ancak Türkler şiddetli direnç göstermiştir. Devam eden şiddetli silahlı çatışma ve sonrasında yaşanan göğüs göğüse savaş sonucunda Türkler

¹⁷⁶ TN: 2179.

¹⁷⁷ TN: 2201.

¹⁷⁸ TN: 2380.

¹⁷⁹ TN: 2443.

¹⁸⁰ TN: 2585.

yenilmiştir. Bu çatışmada 4. Nijgorodtsev Süvari birliği tarafından kasa kasa mermiler ile birlikte iki dağ topu ganimet olarak Türklerden ele geçirilmiştir. Çatışma sonucunda Rus birliklerinin kayıpları, almış olduğu ağır yara neticesinde revirde ölen Nijgorod Alayından Teğmen Forjet, ayrıca alt rütbelilerden 6 ölü ve süngü ile yaralanan Nijgorod Alayından olduğu tahmin edilen 30 yaralıdır. Ayrıca ölü ve yaralı at sayısı da 51'dir. Türk birliklerinin savaş alanında bırakmış olduğu ceset sayısı 83'dür¹⁸¹.

Rus birlikleri tarafından Ardahan ele geçirildikten sonra 20 Mayıs 1877 günü esir olarak tutulan üç Türk Paşası ve 16 üst rütbeli subay Grandük Mihail tarafından teslim alınmıştır. Bu olaydan dolayı Grandük Mihail Rus Askeri Kampının bulunduğu Zaim'e gidişini ertelemiştir¹⁸².

2 Haziran 1877 günün saat 3:00'de dokuz takım ve iki topçu birliğinden oluşan Kars Garnizonu Rus birliklerinin sağ tarafına ateş açarak baskı altına almıştır. Türkler birlikleri Çiflikköy Tepesini ele geçirmiş ve Aravartan (Kars ili Merkezine bağlı Karaçoban Köyü'nün eski adı) köyü yakınlarında bulunan General Geyman birliklerine karşı ateş açmışlardır. General Geyman Kovalı köyü yakınlarında küçük bir Gürcü birliği ve Leib Erivan avcı alayıyla beraber düşmanla çatışmıştır. General Kinyaz Cavcavadze iki Gürcü topçu Alayıyla düşmana saldırıya geçtiğinde Türkler aldıkları tepeleri bir bir bırakarak geri çekilmek zorunda kalmıştır. General Cavcavadze'nin sol kolundaki birliklerde saldırıya geçince Türk birlikleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu çatışmalar sonucunda Türklerden 200 asker ölmüştür. Rusların kaybı ise; 1 Asteğmen hafif yaralı, Alt rütbelilerden de 11 ölü ve 106 yaralı mevcuttur. Kobuleti'de bulunan Rus birliklerine 2 Haziran 1877 tarihinde Türk birlikleri tarafından iki kere ateş açılmış ancak bunlar etkili olmamıştır. Bunun sonucunda Türklerden 10 asker ölmüş, Ruslardan ise düşük rütbeli askerlerden 2 ölü ve 13 yaralı bulunmaktadır. Ayrıca 2. Nişancı Birliği'nden Yüzbaşı Prijevalski ölmüş, Teğmen Lemeni Makedon ise yaralanmıştır¹⁸³.

5 Haziran 1877 tarihinde Rus birlikleri tarafından Kars tepelerine ateş açılması sonucunda 26 topu olan 8 topçu birliği Kars çevresine yerleşmiş, Türkler tarafından açılan ateş sonucunda iki gün içerisinde Rusların kayıpları, alt rütbeli asker olmak üzere 4 ölü 16 yaralı olmuştur. Ayrıca 6 Haziran'da Topçu Asteğmen Tseydler ağır

¹⁸¹ TN: 2638.

¹⁸² TN: 2674.

¹⁸³ TN: 69.

yaralanmıştır. 3 Haziran tarihinde ise Çiftlik yakınlarında yaşanan çatışma sonucunda Türk birliklerinden 200 asker ölmüş, 250 asker ise yaralanmıştır¹⁸⁴.

9 Haziran'ı 10 Haziran'a bağlayan gece Rus birlikleri tarafından 16 toptan oluşan 4 topçu birliği Kars yakınlarına yerleştirilmiştir. Nadiren de olsa Türk birlikleri tarafından Ruslara karşı ateş açılmış ve bunun neticesinde 10 Haziran 1877 tarihinde Rus birliklerinden Topçu Teğmen Kalişevski ölmüş, alt rütbeli 17 asker ise yaralanmıştır. Ayrıca aynı çatışmada Topçu Kurmay Yüzbaşı Stepanov'da yaralanmıştır. 10 Haziran 1877 tarihinde Süvari General Şeremetev'in birlikleri tarafından Türklere ateş açılması sonucunda Ruslardan bir Kazak ölmüş, üç Süvari ve üç Kazak yaralanmıştır. Ölü ve yaralı toplam at sayısı ise 14'dür. Türkler özellikle Rus birliklerinden 2. Vladikavkaz Alayı ile yaşanan yakın çatışma sonrasında büyük kayıplar vermiştir¹⁸⁵.

General Alhazov komutasındaki Rus birlikleri 9 Haziran 1877 tarihinde Mergul ve Mokvi'ye keşif faaliyetinde bulunduktan sonra Herips ve Marşani'ye hareket ederek Abhazları esir almış, çok sayıda at ve silah ele geçirmişlerdir. Direnişçiler çatışma alanında 35 ölü bırakmıştır. Rus birliklerinden ise 1 Kazak ölmüş, bir kaç polis ise hafif yaralanmıştır¹⁸⁶.

Zeydekyan ve Delibaba (Erzurum ili Horasan ilçesi Velibaba Köyü'nün eski adı) arasında Mehmet Paşa'nın emrinde olan Türk birlikleri, General Tergukasov komutasında bulunan Rus birlikleri tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Ancak çatışma esnasında Türk birlikleri ciddi şekilde direnmiş çatışma sonucunda Rus birliklerinden düşük rütbeli askerlerden 94 kişi ölmüş, 119 kişi ise yaralanmıştır. Ayrıca Kırım Alayı'ndan Binbaşı Svyatinskiy ve Kuban birlikleri komutanı ölmüş, Pereyaslav Atlı Alayı Binbaşısı Nudjevski beyin sarsıntısı geçirmiştir. Çatışma esnasında Türk birlikleri komutanı Mehmet Paşa ölmüş ve Türkler çok sayıda esir ele vermiştir¹⁸⁷.

4 Haziran 1877 tarihinde General Tergukasov komutasında bulunan Rus birlikleri, 4.500 atlı, 12 top ve 20 taburdan oluşan Türk birlikleri tarafından 9 saat boyunca Dayar köyü yakınlarında ateşe tutulmuştur. Çatışma yaklaşık 10 saat sürmüş ve bunun sonucunda Rus birliklerinin kayıpları çok fazla olmuştur. Düşük rütbeli

¹⁸⁴ TN: 38.

¹⁸⁵ TN: 528.

¹⁸⁶ TN: 528.

¹⁸⁷ TN: 5644.

askerlerden 51 kişi ölmüş 363 kişi yaralanmıştır. Subaylardan ise 3 ölü, 12 yaralı bulunmaktadır. Rus birliklerinin bu çatışmada fazla kayıp vermesinin nedeni Türk birliklerinin çok güçlü olmasından kaynaklanmıştır. Yine de buna rağmen Ruslara ait iki topçu birliğinin top atışlarıyla Türklerin süvari birlikleri tümüyle yok edilmiştir¹⁸⁸.

General Oklobjyo idaresinde bulunan Rus birlikleri 11 Haziran 1877 tarihinde Tsikhisdziri yakınlarında bulunan Türk birliklerini ateş altına almıştır. Türk birliklerinin dirençli bir şekilde karşılık vermesi, arazi şartlarının çetin oluşu, kurulan barikatlar ve Türklerin yerel halkı silahlandırıp Rus birliklerine karşı kullanması Rusların işini zorlaştırmıştır. Şiddetli çatışmalar gün boyu devam etmiş, çatışma sonucunda Rus birliklerinden Yarbay Teriyev ölmüş ayrıca on subay ile birlikte Tümgeneral Kinyaz Melikov'da yaralanmıştır. Düşük rütbeli askerlerden ise toplam 400 ölü ve yaralı mevcuttur. Ertesi gün Türk birlikleri Sameba'da bulunan Rus birliklerinin merkezine saldırmıştır. Savaş alanında yaşanan çatışmanın şiddeti, ölen askerlerin ellerinde bulunan silahların birçoğunda mermi bulunmamasından anlaşılmaktadır. Göğüs göğüse çatışma ile son bulan bu savaş dokuz saat sürmüş ve sonucunda Türk birliklerinin kaybı yaklaşık 150 ölü ve yaralı olmuştur. Sokhum'a silah ve topçu birliklerini indiren Türkler 13 Haziran 1877 tarihinde İlori kasabası yakınlarında General Alhazov'un birliklerine ateş açmış ancak Alhazov'un zırhlı birliklerine yapılan bu saldırı topçu ve piyadeler tarafından püskürtülmüştür. Bu çatışmada Rus birlikleri bir kayıp vermiştir. Diğer taraftan Kinyaz Corcadze komutasındaki 250 kişilik Rus birliğinin dağlılar tarafından pusuya düşürülmesi sonucunda Rus birliklerinden 10 düşük rütbeli asker ölmüş, 20 düşük rütbeli asker ise yaralanmıştır¹⁸⁹.

13 Haziran 1877 tarihinde Tümgeneral Loris Melikov komutasında olan Rus birliklerinin Zivin'de mukim bulunan İsmail Paşa komutasındaki Türk birliklerine ateş açması sonucu iki saat süren çatışma sonucunda Ruslar kesin bir şekilde mağlup olmuş, Rus birliklerinden onlarca asker ölmüş, yüzlerce asker ise yaralanmıştır¹⁹⁰.

Zivin Savaşı'ndan sonra General Geyman'ın komutasında bulunan Rus birlikleri Melikdüzü'nü (Kars ili Arpaçay ilçesi Melik köyü) almaya karar vermiştir. Çünkü Melikdüzü Kars'ın ele geçirilmesi için çok stratejik bir komunda bulunmakta idi. Eğer burası Ruslar tarafında alınabilirse Gazi Ahmet Muhtar Paşa komutasında bulunan Türk

¹⁸⁸ TN: 631/44.

¹⁸⁹ TN: 721.

¹⁹⁰ TN: 754.

birlikleri durdurularak Kars'a yardım edilmesi sağlanacak, ayrıca General Tergukasov komutasında olan ve Eleşkirt ile Beyazıd'da bulunan Rus birliklerine yardım etme imkânı sağlanacaktır. General Oklobjyo komutasında bulunan Rus birlikleri 12 Haziran 1877 tarihinde Derviş Paşa komutasında bulunan Türk birlikleri tarafından yapılan saldırıyı püskürttükten sonra Muha-Estate'ye geri çekilmişler ve 17 Haziran 1877 tarihinde bu bölgede pozisyon almışlardır. Bu durum Türk birliklerinin daha geniş hareket etmesini sağlamış ve savaşın merkezini kaydırmıştır. 15 Haziran 1877 tarihinde General Alhazov komutasında bulunan Rus birlikler Oçamçıra'da bulunan Türk birliklerini ateşe tutarak büyük kayıplar vermiştir. Türk birliklerinin dokuz gemiden oluşan mürettebattan karşılık vermesine rağmen Rusların kayıpları ölü ve yaralı olarak 250'yi geçmemiştir. 14 Haziran 1877 tarihinde dokuz Piyade takımı, altı dağ topçusu ve 600 süvariden oluşan Albay Kamorov komutasındaki Rus birlikleri Ardanuç'a gönderilmiştir. 16 Haziran 1877 tarihinde bu birlikler Ardanuç tepelerinde mukim bulunan 3.000 kişilik Türk kuvvetleri ile çatışmaya girmiştir. Türk birliklerini yarıp geçen Rus kuvvetleri Batsa Köyü'ne ulaşmış akabinde Türklerin Ardanuç'ta bulunan ve 227 çadırdan oluşan kampı Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Ayrıca bu kampta bulunan 300 kasa mermi ve çok miktarda erzak ve askeri malzemeye de el konulmuştur. Türk birlikleri savaş alanında 100 ölü bırakmış, Rus birliklerinin kaybı ise 1 ölü ve 17 yaralıdan ibaret olmuştur¹⁹¹.

21 Haziran 1877 günü öğleden sonra Rus topçu birliklerinden üç subay, Avcı Derbent Alayı atıcılarının desteği ile Kars Kalesine çıkarak Türk bataryasının içine girmiş, orada bulunan nöbetçiyi etkisiz hale getirerek iki topun mekanizmasını almış bir diğerini ise bozmuştur. Fark edildikten sonra Türklerin yoğun ateşine rağmen yapılan bu önemli operasyon neticesinde Rus kuvvetlerinde düşük rütbeli 4 asker ölmüş, 22 asker ise yaralanmıştır. Ayrıca Yüzbaşı Nelyubin de hafif yaralanmıştır¹⁹².

28 Haziran 1877 günü sabah saat 8:00'de dört süvari birliği, 1500 asker, 24 tane top ve sekiz taburdan oluşan Rus birlikleri, 13.000 kişiden oluşan Türk kuvvetleri ile savaşmıştır. Sekiz saat süren şiddetli savaş sonrası Rus birlikleri Beyazıd şehrine hakim bütün tepeleri ele geçirerek Türk kuvvetlerini mağlup etmiştir. Rus birlikleri Türklere çok fazla kayıp vermiştir. Rus birliklerince, Türklerden 4 top, 80 esir ve çok miktarda

¹⁹¹ TN: 907.

¹⁹² TN: 1175.

askeri mühimmat ele geçirilmiştir. 23 gün boyunca Beyazıd şehrinde kuşatma altında kalan Rus birlikleri de böylelikle kurtulmuştur¹⁹³.

Beyazıd Kalesi Garnizonunda kuşatma altında bulunan Rus birlikleri şunlardır; Stavropol Alayı'nın iki taburu, Kırım Alayı'nın 7. ve 8. Bölüğü, 19. Topçu Alayı'nın 4. Bataryası, 2. Hoper Birliği'nden 100 kişi, Uman Birliği'nden 700 kişi ve Kafkas Kazak Alayı'ndan 26 kişi ile 11 geçici askeri hastane, 4 general, üst düzey 26 subay ve 1.587 alt rütbeli askerden oluşmaktadır. Türk kuvvetleri ile yaşanan çatışma esnasında bu birliklerde bulunan askerlerden 2 subay ve 114 alt rütbeli asker ölmüş, 7 subay ve 359 alt rütbeli asker ise yaralanmıştır¹⁹⁴.

14 Temmuz 1877 tarihinde Rus ana kuvvetleri tarafından Ani istikametine doğru keşif faaliyetleri düzenlenmiş ve bu esnada Arpaçay'dan geçen Türk birlikleri ile karşılaşılması sonucunda yaşanan çatışmada Rus birliklerinden biri subay olmak üzere 11 düşük rütbeli asker yaralanmıştır¹⁹⁵.

14 Temmuz 1877 tarihinde Ani yakınlarında Türkler ile çıkan çatışmada yer alan Rus birlikleri 16 Temmuz'da Vizinkev ve Halefoğlu'nda konuşlu bulunan Türk kuvvetlerinin sol kanadına saldırmıştır ve Ruslar tarafından Büyük Yahni Tepesi ele geçirildikten sonra Türkler 18 topçu taburu ile birlikte geri çekilmiştir. Çıkan çatışmada Rus birliklerinden, 4 subay ölmüş, 53 düşük rütbeli asker ise yaralanmıştır. Ayrıca Dağıstan Alayı komutanlarından Yüzbaşı ölmüş, Kuzey Alayından Binbaşı Goppe, Yüzbaşı Kudenetev, Tiyaneti Bölüğü'nden Natiyev ve Tiflis birliklerinden Teğmen Andronikov ise yaralanmıştır¹⁹⁶.

Temmuz ayının sonunda, General Tergukasov komutasında bulunan Rus birlikleri ile onların karşısında bulunan sınır tepelerine yerleşmiş olan İsmail Paşa komutasında bulunan Türk birlikleri arasında ufak çapta bir çatışma yaşanmıştır. Yaşanan bu çatışma sonucunda Rus birliklerinden, 5 düşük rütbeli asker ölmüş, 2'si subay olmak üzere 23 düşük rütbeli asker ise yaralanmıştır¹⁹⁷.

7 Ağustos 1877 gecesi Generaal Cavcavadze ve General Loris Melikov komutasında bulunan Rus birlikleri tarafından Başkadılar kampından Bulanık köyüne kadar keşif faaliyeti yürütülmesi sonucunda, kendi kamplarında yayılmış olan Türk

¹⁹³ TN: 559.

¹⁹⁴ TN: 561.

¹⁹⁵ TN: 215.

¹⁹⁶ TN: 164.

¹⁹⁷ TN: 24/12.

birliklerinin 60 ölüsü bulunmuş ve bir subay ile bir kaç alt rütbeli asker ise esir alınmıştır. Keşif faaliyeti sonrası Türkler tarafından açılan ateş sonucunda Rus birlikleri kampa geri dönüş yapmak zorunda kalmıştır. Açılan ateş sonucunda Rus birliklerinden iki subay beyin sarsıntısı geçirmiştir¹⁹⁸.

13 Ağustos 1877 günü sabah erken saatlerde Muhtar Paşa komutasında bulunan bütün Türk birlikleri, Loris Melikov komutasında bulunan Rus birliklerinin mevzilerini ateş altına almıştır. Öğleden sonra saat 5'e kadar süren çatışma neticesinde Türk birlikleri büyük kayıplar vererek Alacağ'daki mevzilerine geri dönmüştür. Ancak Türkler ani baskın sonucu, Rus birliklerinin sol kanadının önünde bulunan Kızıl Tepeyi ele geçirmiştir. Rus birliklerinin çok sayıda kaybı bulunmaktadır. Ayrıca General Cavcavadze, General Kamorov ve Albay Kinyaz Baryatinskiy yaralanmıştır¹⁹⁹.

11 Ağustos 1877 tarihinde Rus birlikleri, Türklerin Gudauta mevzilerine ateş açmışlardır. Burada Türklerin kara birlikleri, topçu birlikleri ve 1.000 kişilik Abhaz birlikleri bulunmakta idi. Çatışma sonucu Türk birliklerinin bir kısmı deniz yoluyla diğer kısmı ise dağlara kaçmak suretiyle kurtulmuştur. Yaşanan çatışma neticesinde Türklerden bol miktarda giysi, gıda ve silah ele geçirilmiş ve Aatsa bölgesine kadar olan arazi Türklerden temizlenmiştir. Rus birliklerinin fazla kaybı bulunmamaktadır²⁰⁰.

15 Eylül 1877 günü sabah saatlerinde İsmail Paşa komutasında bulunan Türk birlikleri General Tergukasov komutasında bulunan Rus birliklerine saldırı düzenleyerek Çaruhçu köyünde bulunan Rus kuvvetlerinin sağ kanadını yarmaya çalışmış, ancak Türk birlikleri yedi kilometre kadar uzağa püskürtülmüştür. Ayrıca Kuban, Stavropol ve Derbent alaylarının bir kısmı tarafından Türk kuvvetlerinin mühimmat ve malzemeleri ele geçirilmiştir. Ruslar tarafından yapılan el bombalı saldırı neticesinde Türk birlikleri büyük kayıplar vermiştir. Rus birliklerinden, Tuğgeneral Devel, Kuban Alayı Komutanı Albay Kabenin ve 6 subay hafif yaralanmış, düşük rütbeli 16 asker ölmüş, düşük rütbeli 148 asker yaralanmış, 4 subay ise beyin travması geçirmiştir²⁰¹.

20 Eylül 1877 tarihinde Rus birlikleri Büyük ve Küçük Yahni tepelerini ele geçirmek için Türk birliklerini topa tutmuş ve bunun sonucunda Büyük Yahni Tepesi

¹⁹⁸ TN: 72.

¹⁹⁹ TN: 105.

²⁰⁰ TN: 18.

²⁰¹ TN: 1475.

Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Ancak Küçük Yahni Tepesi'ndeki Türk birliklerinin çok sağlam bir şekilde pozisyon almaları neticesinde bu bölgede şiddetli çatışma yaşanmıştır. Bu çatışma neticesinde Rus birlikleri 2-3 bin arasında kayıp vermiş ayrıca Türk birlikleri tarafından 200'e yakın Rus askeri de esir alınmıştır²⁰².

21 Eylül 1877 tarihinde Türk kuvvetleri Rus birliklerinin sol cephesinin sağ kanadını kuvvetli bir şekilde ateşe tutmaları sonucunda Rus birlikleri aldığı mevzileri bırakarak Büyük Yahni Tepesi'ne geri çekilmek zorunda kalmıştır. Yaşanan çatışma sonucu Rus birliklerinin yaklaşık 300 kaybı bulunmaktadır²⁰³.

Büyük Yahni ve Küçük Yahni Tepeleri'sinin bütün cephelerinde meydana gelen çatışmalar o kadar şiddetli yaşanmıştır ki tamamının sonu göğüs göğüse çarpışma ile sonuçlanmıştır. 24 Eylül 1877 tarihinde yaşanan çatışmalarda Türk birliklerinin kaybı 6.000'den fazla olmuş ve bu sayede Rus birlikleri, Türk kuvvetlerinin mevzilerine yerleşmiştir²⁰⁴.

27 Eylül 1877 tarihinde Muhtar Paşa komutasında bulunan Türk birlikleri merkez ve sağ kanat birlikleriyle geri çekilmiştir. Geri çekilen Türk birliklerini takip eden Rus birlikleri 28 Eylül'de Kızıltepe, Subatan ve Hacıveli köylerinin ön kısmına ve Büyük Yahni Tepesi'ne yerleşmiştir. Tümgeneral Lazarev komutasındaki Gezici Rus birlikleri Akyaka'ya yerleşip hareket etmek üzereyken Türk birliklerinin uzun menzilli toplarıyla ateş altına alınmıştır. 27 Eylül ve 1 Ekim tarihlerinde yaşanan çatışmalarda Rus birliklerinin fazla kaybı bulunmamaktadır. Türk birliklerinden 3'ü subay olmak üzere 100'den fazla asker yaralanmıştır²⁰⁵.

3 Ekim 1877 tarihinde Rus birlikleri tarafından Muhtar Paşa komutasında bulunan Türk birliklerine saldırı düzenlenmiştir. Aynı gün sabah 6:00 sıralarında Rus birlikleri topçu taburlarının ateşi ve Erivan birlikleri komutanı General Geyman'ın komutası altında Avliyar Dağı'na saldırıya geçmiştir. Öğlene doğru Gürcü ve Pitigorski alaylarının Okçu Taburu'nun desteği ile Avliyar ele geçirilmiştir. Buranın ele geçmesiyle birlikte Muhtar Paşa'nın birlikleri bozguna uğrayarak Kars'a doğru geri çekilmiştir. Kars'a doğru geri çekilmek zorunda kalan Türk birlikleri karşılarında General Lazarev ve General Geyman komutasındaki Rus birliklerini bulmuşlar ve saat

²⁰² TN: 1684.

²⁰³ TN: 475.

²⁰⁴ TN: 2104.

²⁰⁵ TN: 128.

5:00'de yaşanan şiddetli çatışma neticesinde yenilmişlerdir. Savaş alanında çok sayıda ölü, binlerce yaralı ve dört top bırakmak zorunda kalan Türk birlikleri, sağ kanatta kalan üç tümeni ile Alacadağ mevzisini de kaybetmiştir. Çok büyük kayıp veren Türk birlikleri 7 paşa başta olmak üzere 32 Top ve haddinden fazla askeri mühimmat ile teslim olmak zorunda kalmış, Muhtar Paşa da daha fazla zaiyat vermemek için birlikleri ile Kars'a geri çekilmiştir. Rus birliklerinin kayıpları Türklere kıyasla daha az sayıdadır. Rus birliklerinin kampı Vizinkev Tepesi'nde bulunmaktadır²⁰⁶.

Rus Çarı II. Aleksandr'ın kardeşi ve Kafkas Cephesi Rus Orduları Komutanı Grandük Mihail, 14 Ağustos 1877 tarihinde Rus birliklerine katıldıktan sonra 3 Ekim 1877 tarihinde özel talimatla savaştan tüm birliklerin komutasını üstlenmiş ve bizzat cephede savaşmıştır. 3 Ekim 1877 tarihinde Alacadağ tepelerinde yaşanan çatışmalarda Rus birliklerinden 7 subay ölmüş, 49 subay ise yaralanmıştır, ayrıca düşük rütbeli 223 asker ölmüş, düşük rütbeli 1.162 asker ise yaralanmıştır. Yine Rostov Alayı Komutanı Albay Ançutin ve Volskiy Kazak Alayı Komutanı Albay Kruzenşitem ağır yaralanmış, General Gupski ise beyin sarsıntısı geçirmiştir²⁰⁷.

16 Ekim 1877 günü akşamı General Geyman komutasında bulunan Rus birlikleri tarafından çatışmadan Köprüköy alındıktan sonra, İsmail ve Muhtar Paşa komutasında bulunan Türk birlikleri Hasankale'ye çekilmiş, 17 Ekim sabah saat 5:00'te ise Hasankale Rus birlikleri tarafından ele geçirilmiştir. Yaşanan çatışmalar sonucunda Rus birliklerinin kaybı çok azdır ancak Kuzey Soverskiy Alayından Binbaşı Nikiforov ile Nejgorod Alayından Yüzbaşı Tetyutskiy ağır yaralanmış, Albay Tolstoy ise hafif yaralanmıştır²⁰⁸.

22 Ekim 1877 günü Hasankale'deki gece operasyonu esnasında bir paşa ve daha düşük rütbeli 120 Türk askeri Ruslar tarafından esir alınmıştır. 23 Ekim tarihinde savaş alanında ve takip yolunda 500'e yakın Türk askerine ait ceset Ruslar tarafından gömülmüş ve çok sayıda askeri mühimmat ele geçirilmiştir²⁰⁹.

Kars'ın doğu-batı kısmına yerleştirilen General Lazarev komutasındaki Rus birlikleri 24 Ekim 1877 tarihinde Türklere tarafından ağır topçu ateşine tutulmuş, ancak Türk kuvvetleri çok büyük kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kalmıştır. Türklere

²⁰⁶ TN: 328.

²⁰⁷ TN: 550.

²⁰⁸ TN: 207.

²⁰⁹ TN: 327.

10 subay ile 40 daha alt rütbeli asker esir alınmıştır. Türklerin çok fazla kaybı bulunmasına rağmen Rus birliklerinin çok az kaybı bulunmaktadır²¹⁰.

23 Ekim 1877 tarihinde Deveboynunda yapılan savaş 8:30'da başlayarak akşam 6:30'a kadar devam etmiştir. Rus birlikleri Türk kuvvetlerinin sol kanadını geçerek merkeze kadar girmesi üzerine Türkler Erzurum ve civar bölgelere doğru geri çekilmek zorunda kalmıştır. Çatışma sonucunda, 40 top, 8 subay, 300'den fazla düşük rütbeli asker ve kampta bulunan askeri mühimmat dâhil kampın tamamı Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Rus birliklerinden, 30 subay ve bir daha ordu hizmetinde kullanılmayacak hale gelen 800 düşük rütbeli asker yaralanmış, 3. Kafkas Topçu Tugayı'ndan Yarbay Podberzkiy ise ölmüştür. Ayrıca 38. Tugay 2. Tabur Komutanı Yarbay Kolodyev de ağır yaralanmıştır²¹¹.

28 Ekim 1877 günü gece saatlerinde General Geyman komutasındaki Rus birlikleri ele geçirmek amacıyla Deveboynu'ndan Erzurum'a doğru harekete geçmiştir. Gecenin karanlığından dolayı birlikler dağlararak belirlenen noktaya varamamışlar ancak üç taburdan oluşan Bakü birlikleri öncü grubu Aziziye'de mevzilenerek Türk birliklerinden 19 subay ve daha düşük rütbeli 548 askeri esir almıştır. 29 Ekim sabahının ilk ışıklarıyla birlikte çok sayıdaki Türk birliklerinin saldırısından sonra Bakü birlikleri esirleri yanlarına alarak mevzileri terk etmek zorunda kalmıştır. Rus birliklerinin kayıpları; ölü, yaralı ve beyin sarsıntısı geçiren toplam 32 subay ve düşük rütbeli yaralı 600 askerden ibarettir. Deveboynu'nda yaşanan savaş sonucunda Rus birlikleri Türklerden 46 top ele geçirmiştir²¹².

7 Kasım 1877 tarihinde Rus birlikleri tarafından düzenlenen Kars saldırısı diğerlerine nazaran güney doğu yönündeki kalelere yönelik yapılmıştır. Hafız, Kanlı ve Süvari kaleleri direnmiştir ancak yaşanan çatışmalardan sonra şehir Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Geri kalan Türk birlikleri dağlara doğru geri çekilmeye çalışmışlar ancak kuşatılarak Ruslar tarafından esir alınmışlardır. Rusların ganimeti; 10 bin esir, 300 top ve aşırı sayıda askeri mühimmat ile hastanelerde bulunan 4.500 yaralı olmuştur. Rus birliklerinin kayıpları ölü ve yaralı olmak üzere yaklaşık 2.500 kişi olmuştur²¹³.

²¹⁰ TN: 605.

²¹¹ TN: 4.

²¹² TN: 331.

²¹³ TN: 1.

Kars'a yapılan hücum esnasında Rus birliklerinden; Tümgeneral Grabbe, Pernovski Alayı Komutanı Albay Belinski, Pyatigorski Alayı Komutanı Albay Buçkiyev, Okçu Taburu'nun Komutanı Binbaşı Geriç ve 4. Kafkas Okçu Tabur Komutanı Yarbay Kinyaz Melikov ölmüştür²¹⁴.

Kars Türk garnizonu; 12 tabur kara birlikleri, 2.400 topçu ve seyyar atlı birliklerinden oluşmakta idi. Askeri hastanelerde bulunan yaralılar hariç, 5 paşa ve 800 subay olmak üzere 17.000 Türk askeri esir alınmıştır. Kars saldırısı sonucunda Rus birliklerinden; 1 general ve 13 üst düzey rütbeli subay ölmüş, 43 üst rütbeli subay yaralanmıştır. Ayrıca, 469 alt rütbeli asker ölmüş, 1.790 alt rütbeli asker ise yaralanmıştır²¹⁵.

Tümgeneral Loris Melikov'un komuta ettiği 1.000 kişiden oluşan Rus Süvari birliği, Ilıca'dan Trabzon'a doğru hareket ederken Bayburt'a gelmeden 1.500 kişilik Türk Süvari birlikleri tarafından ateşe tutulmuştur. Yaşanan çatışma sonucunda Rus birlikleri tarafından 1 subay ve 100 düşük rütbeli Türk askeri esir alınmıştır. Ayrıca 1 sancak, çok sayıda silah ve at ile diğer malzemelerde Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. 28 Aralık itibari ile Erzurum'un Rus birlikleri tarafından kuşatması kesin olarak sona ermiştir²¹⁶.

1 Ocak 1878 tarihinde General Kamarov komutasında bulunan Rus birlikleri, Gorgotohan tepelerinde mevzilenmiş Türk kuvvetleri ile şiddetli şekilde çatıştıktan sonra Ardanuç'tan Artvin'e geçmiştir. Yüzbaşı Baron Zalts'ın komutasında bulunan Rus okçu birliklerinin saldırıları sonucunda Türklerin kilit noktaları Rusların eline geçmiştir. Yaşanan çatışma sonucunda Rus birliklerinden, 10 asker ölmüş, 21 asker ise yaralanmıştır²¹⁷.

9 Ocak 1878 gecesi General Kamorov komutasında bulunan Rus birlikleri şiddetli karlı havaya rağmen 8 tabur ile korunan Dolishane köyünde bulunan Türk birlikleri ile çatışarak onları mağlup etmiştir. Türklerin bir kısmı Artvin'e, bir kısmı ise civar köylere doğru geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bir dağ topu, kamp ve çok sayıda askeri mühimmat Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Rus birliklerinden; 2 asker ölmüş, 14 asker ise yaralanmıştır²¹⁸.

²¹⁴ TN: 498.

²¹⁵ TN: 159.

²¹⁶ TN: 7656.

²¹⁷ TN: 198.

²¹⁸ TN: 263.

Devam eden şiddetli soğuklar nedeniyle Erzurum civarında bulunan Türk kuvvetleri çatışmayı durdurmuştur. Erzurum garnizonunun azaltılması amacıyla Palandöken Dağı'nı aşan 3 Türk taburu başka yere gönderilmiş ancak onların 300 kadarı kaleye kolları donarak geri dönmüş, diğerleri ise fırtına ve tipi nedeniyle ölmüştür²¹⁹.

18 Ocak 1878 tarihinde yaşanan çatışmada Rus birliklerinden; 8 subay ölmüş, 2 subay yaralanmış, 22 subay ise beyin sarsıntısı geçirmiştir²²⁰.

18 Ocak 1878 günü sabah saat 5:00 sıralarında Kobuletide bulunan Rus birlikleri Tsikhisdziri yakınlarında bulunan Türk birliklerinin sağ kanat ve merkezini ateşe tutmuşlar ancak Türk birlikleri direnç gösterdiği için aynı gün öğlen saat 2:00 sıralarında Rus birlikleri bir önceki pozisyonlarına geri çekilmek zorunda kalmıştır.²²¹ Çatışma sonucunda Rus birliklerinden 300 düşük rütbeli asker ölmüş, 893 düşük rütbeli asker ise yaralanmıştır²²². Ayrıca bu çatışmada yaralanan General Şelemetev 18 Ocak günü gece saatlerinde ölmüştür²²³.

22 Ocak 1878 günü sabahı Tümgeneral Kamorov komutasındaki Rus birlikleri ateşkes olduğunu bilmedikleri için Talgom köyündeki Türk birliklerine ateş açmaları sonucunda şiddetli çatışma yaşanmıştır. Çatışma sonrasında Türk yetkililerin gelip Türkler tarafından ele geçirilen mevzilerin boşaltılması şartıyla ateşkes ilan etmeleri üzerine Rus birlikleri çatışmayı keserek Talgom köyünde kalmışlardır. Çatışma sonucunda Rus birliklerinin kayıpları; 1 subay ve 8 düşük rütbeli asker ölü, 1 subay ve 64 düşük rütbeli asker yaralıdan ibarettir²²⁴.

2.5. Rus İdaresinde Bulunan Çeçen ve Abhazların İsyanları

Telgraflarda, Çeçenistan ve Abhazya bölgelerinde Rus idaresinde bulunan Müslüman halkın II. Abdulhamid'in sağlamış olduğu lojistik destek ile isyan çıkararak Ruslara karşı direnmeleri ve bağımsızlık mücadelesi vermeleri neticesinde isyancılarla mücadele etmek amacıyla Rus birliklerinin bir kısmının bu bölgeye kaydırıldığı ve direnişçiler ile Rus birlikleri arasında şiddetli çatışmaların yaşandığına dair bilgiler de

²¹⁹ TN: 292.

²²⁰ TN: 398.

²²¹ TN: 378.

²²² TN: 543.

²²³ TN: 378.

²²⁴ TN: 668.

bulunmaktadır. Konuyla ilgili telgraflar detaylı bir şekilde incelenmiş ve aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır.

1877 Nisan ayında Rusların Türklere karşı savaş açması üzerine, İçkeriya (Çeçenistan) ve Auh (Çeçenistan) vilayetlerinin dağlık bölgelerinde Rusların almış olduğu savaş kararına karşı koymak için Çeçenler tarafından parti kurulmuştur. Ayaklanmaların önlenmesi için Kafkasya Genel Valisi Grandük Mihail Nikolayeviç tarafından askeri birliklere hazır olmaları talimatı verilmiş ve bu talimat sayesinde isyan büyümeden bastırılmıştır²²⁵.

Ter (Çeçemistan) vilayetindeki başgösteren isyan hareketi ciddi bir hal almış ve İçkeriya ile Auh'taki bazı Çeçen fanatik gruplar Rusların Türkiye'ye savaş ilan ettiğini öğrenir öğrenmez Türklerle savaşmamak için isyan ederek dağlara çıkmışlardır. İsyancıların sayıları ilk başta 200 kişi civarında bulunmakta iken bir kaç gün içinde sayıları 500'ü bulmuştur. Dağlara çıkmış olan isyancılar birkaç gün sonra bu isyan hareketinin diğer Çeçen köylerine de sirayet etmesi için köylere inmişlerdir. 22 Nisan 1877 tarihinde ise Hasav–Yurt, Ersenov, Umahan–Yurt vilayetlerinin yöneticileri isyancıların şehre inmesine karşı çıkmıştır. Ayrıca Çeçenistan'ın Kaçkal köyü sakinleri de isyancıların köye girmesine izin vermemişlerdir. 22 Nisan tarihinde Ersenov vilayetinin yöneticisi isyancılara karşı silah kullanmak zorunda kalmıştır. Çatışma Mayurtup köyü yakınlarında meydana gelmiş ve çatışma sonucunda isyancılar Cugurti köyüne doğru geri çekilmiştir. İsyanı bastıran 1.100 kişiden müteşekkil Alayın komutanı Navaginski'dir. Çatışma sonucunda bu Alaydan; 3 asker ölmüş, 11 asker ise yaralanmıştır. Bu isyan hareketleri üzerine Ter vilayetinde olağanüstü hal ilan edilmiş ve 1.200 atlı ve piyade ile yerel milis güçlerinden oluşan Rus birlikleri Dağıstan'ın Botlih köyü yakınlarında mevzilenmiştir. İsyan hareketleri ile ilgili gerekli tedbirler alınmadığı takdirde bölgede yaşayan halkın huzurunun bozulacağını ve durumun her geçen gün kötüye gideceğini düşünen Kafkasya Genel Valisi Grandük Mihail Nikolayeviç tarafından bölgede yaşanan olaylar ile yakından ilgilenmesi ve gelişmeleri anlık olarak aktarması amacıyla 24 Nisan 1877 tarihinde Ter vilayetine Kinyaz Mirskiy gönderilmiştir²²⁶. 25 Nisan 1877 tarihi itibarıyla isyan hareketi ile yeni bir gelişme

²²⁵ TN: 810.

²²⁶ TN: 1899.

yaşanmamış olup isyancılar ile çıkan çatışma sonucunda isyancılardan 99 kişi ölmüş, 250 kişi ise yaralanmıştır²²⁷.

Grandük Mihail tarafından isyanın olduğu bölgeye gönderilen Kinyaz Mirskiy 28 Nisan 1877 tarihi itibariyle Ter vilayetinden geri dönmüştür. Kinyaz Mirskiy'in bölge hakkında edindiği izlenim, dağlık bölgelerdeki durumun gittikçe ciddi bir hal aldığı ve her an yeni bir isyan çıkabileceği şeklindedir²²⁸.

28 Nisan 1877 tarihinde Ter vilayetindeki isyancılar Şali köyüne girerek köyü ele geçirmek istemişler ancak köy halkının direnmesi sonucunda püskürtülmüşlerdir. Ayrıca Albay Nurid'in birlikleri isyancılara anında karşılık vererek onları mağlup etmiştir. İsyancılar ile yaşanan çatışmada Albay Nurid'in birliklerine köy sakinleri de destek vermiştir. Çatışma sonucunda Rus birliklerinden iki Kazak yaralanmış ayrıca Şali köyünün önderi de yaralanmıştır²²⁹. İsyancıların Terski vilayetinin Şali ve Avtur köyleri civarındaki mağlubiyeti Çeçen halkı arasında moral bozukluğuna yol açmıştır. İçkeriya ve Argun bölgelerinde sakinlik devam etmektedir. Dağlarda saklanan isyancılar Çaberlovski bölgesinde kalmaya devam ederek Behoyevtsev ve Zandakovtsev'i kendi aralarına almaya çalışmış bunun üzerine Ersenoy ve Hasav–Yurt tarafından giden Milis güçler ve Adige vilayetinin milis güçleri o tarafa yönelmişlerdir²³⁰.

1877 Mayıs ayının başlarında Salatavi ve Auh bölgelerinde de isyan hareketleri başlamıştır. İçkeriya bölgesinin bir kısmında ve Salatavi'de çıkan isyanları bastırmak için 14 Mayıs tarihinde General Svistunov komutasında bulunan Rus birliklerinin harekete geçmesi üzerine 16 Mayıs'da bu bölgelerde isyancılarla çatışma yaşanmıştır. İsyancıların başında Ali Bey bulunmaktadır. Aynı zamanda Batyanov komutasındaki birlikler Aktaş–Auh bölgelerinde isyancılara çok zayıf verdimiştir. İsyancılara karşı yapılan mücadelede Artluh ve Danuh bölgesi sakinleri de Rus birliklerine yardımcı olmuştur. İsyancılar ile çıkan savaş gittikçe derinleşmekte olup Rus birliklerinin bu savaşı kazanması için çok dikkatli olmaları ve isyancıları önemsemeleri gerekmektedir²³¹.

Salatavi'deki karışıklık silahlı çatışma boyutuna geçmiştir. Andi'den Gumbet'e Ter vilayeti birliklerine destek için giden Albay Nakaşidze'nin birlikleri Siuha köyü

²²⁷ TN: 1925.

²²⁸ TN: 1002.

²²⁹ TN: 2016.

²³⁰ TN: 2170.

²³¹ TN: 2515.

yakınlarında 500 kişilik isyancı ordusuyla karşılaşması sonucunda çıkan çatışmada isyancılardan 80 kişi ölmüş, 100 kişininde elinden silahları alınmıştır. Rus birliklerinden ise sadece 1 asker yaralanmıştır. Hasanyurt, Çerkey ve Gumbet'den çıkan Rus birlikleri Burtuna'ya doğru yola çıkmışlardır. Yerli milis güçleri ve bölge halkının Rus birliklerine yönelik tepkisi olumlu yöndedir. Ayrıca Kobuletide bulunan Rus birliklerinden alınan rapora göre o bölgede bulunan yerli halk daha olumlu yöndedir. Kobuleti sakinleri kendilerine daha önce Türkler tarafından verilen taramalı silahları mermileri ile birlikte 18 Mayıs 1877 tarihinde Rus birliklerine teslim etmişlerdir. Bölgedeki asayışı sağlamanın en etkili yolu halkta bulunan silahları toplamaktan geçmektedir²³².

Salatavi'de Albay Nakaşidze komutasındaki Rus birlikleri tarafından isyancıların mağlup edilmesinden sonra bölgede durum normal gözükmektedir. Ayrıca Çeçenistan ve İçkeriya'da da durum giderek normale dönmektedir. 17 Mayıs'da General Kravçenko komutasında bulunan birliklerin neredeyse tamamı Kodor vadisinde bulunan köprüyü patlatarak kestirmeden karşıya geçtikleri esnada isyancılar tarafından sürekli taciz ateşi açıldı. Saldırıda bulunan isyancıların sayısı yaklaşık 3.000 kişi civarındadır. Yaşanan çatışmada Rus birliklerinden 20 kişi ölmüştür. 18 Mayıs tarihinde Atar'da bulunan General Alhazov komutasında bulunan birliklerinden 200 kişilik Kutaisi takımı ve yaklaşık 100 kişiden oluşan Yeykazakları, Aşağı Kodor'ye Abhazların geçmesini önlemek için gönderilmiştir. Bu iş yapıldıktan sonra yüzlerce Rus askeri Kodor'inin kıyılarında saklanmış olan isyancılar tarafından ateş altına alınırken yerli halkta onlara destek vermektedir. Yaşanan şiddetli çatışma sonucu Rus birlikleri takım komutanı Yarbay Kinyaz Mikeladze ölmüş, ayrıca dokuz er ve dört Kazak'ta ölmüştür. Yine üç subay, yirmibir er ve bir Kazak da yaralanmıştır. 3 er ve 2 Kazak'tan ise haber alınmamaktadır²³³.

23 Mayıs itibariyle Salatavi'de durum sakinleşmiştir. Yerli halk Rus birliklerine bağlılıklarını bildirmekte ve Rus birlikleri tarafından isyancıların yakalanması sorunsuz şekilde devam etmektedir²³⁴. Rus ordusunda bulunan Müslüman birlikler ordudan kaçmaya başlamış ve onları geri çevirme konusunda Ruslar çaresiz durumda kalmıştır.

²³² TN: 2629.

²³³ TN: 2683.

²³⁴ TN: 2727.

Grandük Mihail Rus ordusunda bozulan otoriteyi sağlamak amacıyla ordudan kaçan Müslüman askerleri cezalandırmak için bölgeye gitmiştir²³⁵.

Kodori bölgesi sakinleri Türklerden silah alarak Ruslara karşı isyan etmişler ve General Alhazov komutasındaki birliklere saldırmışlardır. 2 Haziran 1877 tarihinde Rus birliklerine yapılan saldırıda Abhazlardan sadece bir kaçı Ruslara sadık kalmışlardır. Bunlar arasında Albay Kinyaz Şervaşidze'de bulunmuş ve Rus birlikleri ile birlikte sonuna kadar Galizge (Abhazya'da bulunan nehir) nehri yakınlarında çatışmıştır²³⁶.

1877 yılı Temmuz ayı itibari ile Terski vilayetindeki durum gittikçe kötüleşmektedir. İçkerya milisleri tarafından isyancılar takip edildiği esnada karşı ateş ile karşılaşmış hatta iki isyancı bölüğü tarafından milis karakolu basılmaya çalışılmıştır. Terski bölgesinde bu tür olayların yaşanması üzerine Dağıstan ve Adige dağlık bölgelerinden takviye amaçlı Rus birlikleri Terski bölgesine tekrar hareket etmiştir²³⁷. Rus birliklerinin bu bölgeye intikalleri sayesinde Terski vilayetinin Magketi ve Tavzen bölgelerindeki isyan bastırılmıştır. İsyancıların lideri Ali Bey'in yakalanmasından sonra yerel halkı sakinleştirmek zor olmuştur²³⁸.

1877 yılı Eylül ayı itibari ile Dağıstan'ın merkezindeki gerginlik devam etmektedir. 9 Eylül tarihinde Kazı Kumun vilayeti ve Darginski'nin bir kısmında bulunan Rus silahlı birliklerine isyancılar tarafından saldırı düzenlenmiştir. Yaşanan çatışma sonucunda isyancıların yönetim kadrosundan 50'ye yakın kişi ölmüştür. 11 Eylül tarihinde isyancılar Doğu Dağıstan'ın Kaytaho Tabasaran nahiyelerinde görülmeye başlanmıştır. Albay Nakaşidze ve Terasaturov komutasındaki Rus birlikleri tarafından isyancı birliklerine Lavaşı köyü yakınlarında büyük kayıplar verdirilmiştir. Kuzey Dağıstan dâhil olmak üzere kayıpları 6.000'e ulaşan isyancıların faaliyetleri her yerde sona erdirilmiştir. İsyancılar tarafından bozulan düzenin temini için Doğu Dağıstan'da da faaliyetler yürütülmektedir. İsyancılar ile yaşanan çatışmalar sonucunda Rus birliklerinden 2 subay yaralanmış, 5 düşük rütbeli asker ise ölmüştür. Ayrıca milis kuvvetlerinden 40 kişi yaralanmıştır²³⁹.

Dağıstan'da ki gerginlik 1877 yılı Eylül ayı ortalarında Kurunski ve Samurski vilayetleri ile Orta Dağıstan'ın Andi ve Avar vilayetlerine de sıçramıştır. Ülkenin çeşitli

²³⁵ TN: 2750.

²³⁶ TN: 69.

²³⁷ TN: 661.

²³⁸ TN: 164.

²³⁹ TN: 149.

noktalarında bulunan Rus birlikleri isyancıları takip ederek onlara büyük ölçüde zarar vermişlerdir. Rus birlikleri tarafından, 18-21 Eylül tarihleri arasında Kaytah bölgesinde bulunan Kayakent ve Cemikent köylerindeki, 23-24 Eylül tarihlerinde Andi bölgesinde yer alan Enhel ve Miars köylerindeki, 26 Eylül tarihinde ise Darginski vilayetine bağlı Akuşi köyündeki isyancılarla mücadele edilmiştir. İsyancılar en büyük kaybı Cemikent’de vermişlerdir. O bölgede Albay Terasaturov komutasındaki Rus birlikleri tarafından 4.000’e yakın, Albay Nakaşidze komutasında bulunan Rus birlikleri tarafından ise 2.000’e yakın isyancı ile çatışılmıştır. Bu çatışmalar esnasında ölü ve yaralı isyancıların sayısı 700’ü bulmuştur. Ayrıca 350 isyancı ise silahları ile birlikte ele geçirilmiştir. Rus birlikleri in kayıpları ise sadece 3 yaralı bir kayıp subay, Milis kuvvetlerinden ise 3 ölü, 40 yaralı askerden ibarettir. Yaşanan çatışmalar sonucunda Rus kuvvetleri tarafında Çeçenistan’da durum kontrol altına alınmıştır. Zandok, Benoy, Tavzen ve diğer köylere bozulan asayişini temin etmek amacıyla Rus birlikleri gönderilmiştir. Ayrıca Rus kuvvetleri tarafından Uma ve Alibek’in isyancı birlikleri ormanda aranmaktadır²⁴⁰.

19 Ekim 1877 tarihinde General Melikov komutasındaki Rus birlikleri tarafından Dağıstan’daki isyancılara büyük kayıplar verdirilmiştir. Sudahar’lı ve Kazikum’lulardan oluşan çok sayıda isyancı Sudahar köyünde mevzilenmiştir direnmelerine rağmen tamamen bozguna uğratılmışlardır. Rus birlikleri tarafından köy yakılıp yıkılmış isyancılar çok sayıda kayıp vermişlerdir. Ayrıca 100 isyancı silahlarıyla birlikte esir alınmıştır. Rus birliklerinde ise 1 subay ölmüş, sekiz subay ise yaralanmıştır. Ayrıca daha alt rütbeli asker milis toplam 110 kişi de yaralanmıştır²⁴¹.

30 Ekim 1877 tarihinde 6000 kişiden oluşan ve Şin vadisinden aşağı inen Lezgi atlı birlikleri Nuhi ilçesinin 17 kilometre yakınlarında Nuhi’ye bağlı 12 Müslüman köyündeki isyancılar ile birleşmişlerdir. Tuğgeneral Mamatsov komutasındaki Rus birlikleri isyancıları Nuhi’den 9 kilometre ileriye püskürtmüş ve 3 gün süren savaştan sonra isyancılara 300 ölü, 600 yaralı ve çok sayıda esir bırakarak onları bozguna uğratmıştır. 31 Ekim tarihinde Tümgeneral Cavcavadze komutasında bulunan Rus birlikleri Vandam’dan, Ahti’ye doğru hareket ederken Kınalık vadisine yerleşen ve 800 kişiden oluşan Lezgi birlikleri tarafından ateşe tutulmuştur. Ancak yüz kişiden oluşan Hoper Kazakları ve Elizabetpol birliklerinin 300’e yakın avcı grubu bölgenin zor doğa

²⁴⁰ TN: 161.

²⁴¹ TN: 706.

şartlarına rağmen isyancıları mağlup etmiştir. Çatışma sonucunda isyancılar 50 ceset, çok sayıda silah ve esir bırakarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır. İsyancıların kesin yenilgisi üzerine 1 Kasım tarihinde Kınalık halkı Rus birliklerine biat etmiştir. 3 Kasım tarihinde 2.000 kişiden oluşan isyancı ordusu Kahi'de bulunan Zagatala birliklerine saldırmış ve Elisa köyünü ele geçirmiştir. Ancak Albay Şükürinski komutasındaki Rus birlikleri isyancılarla savaşarak onlara çok sayıda kayıp verdimiş ve isyancıları geri püskürtmüştür²⁴².

1877 Kasım ayının başlarında Rus birlikleri Sogratlu köyüne girdiğinde, köyün ön kısmında kulelerle ve arka tarafında kalın duvarla örülmüş yapıların içinde, Çeçenistan ve Dağıstanlı isyancıları saklanır vaziyette bulmuşlar ve 3 Kasım tarihinde Rus birliklerinin top atışlarıyla ön kuleler yıkıldıktan sonra isyancılar ele geçirilmiştir. Ayrıca onları koruyan yerli halkın büyük kısmı da öldürülmüştür. Bu olayın ardından köy halkı 300'e yakın isyancıyı kendi elleriyle yakalayıp Rus birliklerine teslim etmiştir. Kaçmayı başaran Ali Bey haricinde bütün üst düzey isyancılar Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Ahtinski bölgesinde uzun süre direnen isyancılar daha sonra kaçışmaya başlamıştır. Batı, Orta ve Güney Dağıstan'da bozulan asayiş Rus birlikleri tarafından sağlanmaktadır. Sogratlu köyünde yaşanan çatışma sonucunda Rus birliklerden; 2 subay ölmüş, 8 subay ise yaralanmıştır. Ayrıca 155 alt rütbeli asker yaralanmış ve beyin sarsıntısı geçirmiştir²⁴³.

14 Kasım 1877 tarihi itibarıyla, Dağıstan'ın bütün bölgelerinde isyan hareketleri bastırılmıştır. İsyanın elebaşları ve bütün suçluları yakalanarak Rus askeri mahkemesine sevk edilmek üzere, Gunib ve Derbent'e gönderilmiştir²⁴⁴.

2.6. Başarı Gösteren Rus Askerlerine Verilen Ödüller

Telgrafdan Rus ordusunda görevli komutanların cephedeki başarılarından dolayı onları motive etmek amacıyla Grandük Mihail'in tavsiyesi üzerine Çar II. Aleksandr tarafından uygun görülerek verilen ödüller hakkında da bilgi edinmekteyiz. Bahse konu telgrafların detaylı bir şekilde incelenip değerlendirilmesi sonucunda edinilen bilgiler aşağıda çıkarılmıştır.

²⁴² TN: 442.

²⁴³ TN: 622.

²⁴⁴ TN: 427.

4-5 Mayıs 1877 tarihlerinde Rus birlikleri tarafından yapılan saldırı neticesinde Ardahan Rusların eline geçmiştir. Ardahan'ın Ruslar tarafından ele geçirilmesinde göstermiş oldukları üstün başarıdan dolayı Loris Melikov ve General Devel 3. dereceden Aziz Giorgi madalyası ile General Geyman ise pırlantalı kılıç ile ödüllendirilmiştir²⁴⁵.

Beyazıd kuşatması esnasında, 4, 9 ve 28 Haziran 1877 tarihlerinde Türklerle yaşanan çatışmalarda göstermiş olduğu üstün başarılarından dolayı, Tuğgeneral Tergukasov 3. dereceden kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirilmiştir²⁴⁶. Yine Beyazıd kuşatmasında göstermiş olduğu üstün başarılarından dolayı, Yüzbaşı Ştokviç ve Kazak Alayı Albayı İsmailhan Nahçivanski 4. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirilmiştir²⁴⁷.

1877 yılı Ağustos ayı içerisinde General Alhazov ve Albay Şelkonikov komutasında bulunan Rus birlikleri, Türk birlikleri ile girmiş oldukları çatışmalar sonucunda Karadeniz sahili boyunca bulunan bütün Türk kuvvetlerini bölgeden uzaklaştırmışlardır. Bu olayın yaşanmasında üstün başarıları bulunan General Alhazov 4. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile Albay Şelkonikov ise rütbe terfi ile ödüllendirilmiştir²⁴⁸.

Muhtar Paşa komutasında bulunan Türk birliklerinin 3 Ekim 1877 tarihinde yapılan savaşta mağlup edilmesinde üstün başarıları bulunan Kolordu Komutanı Loris Meliko 2. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile gezici birlikler komutanı Tuğgeneral Lazarev, 3. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile sağ kanat komutanı Tuğgeneral Geyman yaşadığı sürece 5.000 ruble emekli maaşı ile sol kanat komutanı Tuğgeneral Roop ve gezici atlı birlikler komutanı Tuğgeneral Cavcavadze pırlantalı kılıç ile Tümgeneral Gupski, 3. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile Tümgeneral Şelkovnikov ise 3. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirilmiştir²⁴⁹.

20 Ekim 1877 tarihinde Kafkas Orduları Komutanı Grandük Mihail Nikolayeviç 1. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirilmiştir²⁵⁰.

²⁴⁵ TN: 2465.

²⁴⁶ TN: 559.

²⁴⁷ TN: 217/116.

²⁴⁸ TN: 18.

²⁴⁹ TN: 474.

²⁵⁰ TN: 174.

23 Ekim 1877 tarihinde gerçekleşen Deveboynu savaşlarında Muhtar Paşa ve İsmail Paşa komutasında bulunan Türk birliklerine yönelik yapmış olduğu başarılı hamlelerden dolayı General Geyman 2. Dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirilmiştir²⁵¹.

Kars kalesinin Rus birlikleri tarafından ele geçirilmesinde üstün başarıları bulunan Kinyaz Mirski 2. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirilmiştir. Ayrıca Kolordu Komutanı Tümgeneral Loris Melikov da yine üstün hizmetleri ve Kars kalesinin ele geçirilmesinde büyük payı olduğu için kont payesiyle ödüllendirilmiştir²⁵².

2.7. Salgın Hastalık ve Soğuk Yüzünden Ölen Askerler

Telgraflardan Rusların cephedeki durumları hakkında da bilgi edinmek mümkündür. Savaş devam ederken Rus birlikleri ağır şartlar ve iklim zorlukları nedeniyle sıtma ve tifo gibi salgın hastalıklarla da mücadele etmişlerdir. Bu salgın hastalıklar neticesinde yüzlerce askerin yanı sıra bazı generaller de hayatlarını kaybetmiştir. Bahse konu olaylar hakkında bilgiler içeren telgrafların değerlendirilmesi aşağıya çıkarılmıştır.

Sokhumi ve Ryonı bölgesinde konuşlu bulunan Rus birliklerinde 31 Temmuz 1877 tarihi itibarıyla Sıtma hastalığı görülmeye başlanmıştır²⁵³.

Soğanlık bölgesinde bulunan Rus birliklerinde tifo hastalığı 10 Aralık 1877 tarihi itibarı ile ciddi boyutlara ulaşarak salgın haline dönüşmüştür²⁵⁴. Bölgede kış şartlarının da çetin geçmesi hastalığın artmasına sebep olmaktadır²⁵⁵. Rus birlikleri arasında tifo hastalığının salgın hale dönüşmesi üzerine Rus Çarı II. Aleksandr, Grandük Mihail'e konuyla ilgili üzüntülerini dile getirdiği bir telgraf göndermiştir²⁵⁶. 18 Ocak 1878 tarihi itibarı ile Soğanlık bölgesinde bulunan Rus birliklerinin sağlık durumu kötüye gitmekte ve bol miktarda tıbbi malzeme ve doktor ihtiyacıda bulunmaktadır. Beyazıt'ta bulunan Tamanskiy Piyade Alayı Komutanı Albay Samoylov 16 Ocak 1878

²⁵¹ TN: 82.

²⁵² TN: 86.

²⁵³ TN: 24/12.

²⁵⁴ TN: 7089.

²⁵⁵ TN: 247.

²⁵⁶ TN: 84.

tarihinde tifodan ölmüş²⁵⁷, 17 Ocak 1878 tarihinde ise Soğanlık'da bulunan Abhaz Alayı Komutanı Albay Kont Orurk yine tifodan ölmüştür²⁵⁸.

25 Ocak 1878 tarihi itibari ile Erzurum'da bulunan Rus birliklerinin hastalık durumu alınan bütün tedbirlere rağmen gittikçe kötüye gitmekte, Rus birliklerine tifoya yakalanan asker sayısı 5.000'e ulaşmıştır. Ayrıca Türklerden İsmail Paşa da hastalanmıştır²⁵⁹. 10 Şubat 1878 tarihinde Rus General Şelkovnikov Hasankale'de tifodan ölmüştür²⁶⁰. Rus Çarı II. Aleksandr, General Şelkovnikov'un tifo hastalığından ölmesi üzerine Grandük Mihail'e 11 Şubat 1878 tarihinde konuyla ilgili derin üzüntülerini belirttiği bir telgraf göndermiştir²⁶¹. 15 Şubat tarihi itibariyle Rus birliklerindeki hastalık oranı tüm çabalara rağmen artmaktadır. 14 Şubat tarihinde Rus General Gubskiy Hasankale'de tifodan ölmüştür²⁶². 15 Şubat tarihinde Rus General Salovev, 16 Şubat tarihinde ise Rus Leyb Erivanskiy Alayı Komutanı Yaver Tolstoy Hasankale'de tifodan ölmüştür²⁶³. Bu kadar kısa sürede bu kadar yüksek rütbeli askerlerin ölümü Rus ordusunda büyük üzüntü ve moral bozukluğuna yol açmıştır.

2 Mart 1878 tarihinde alınan bilgiye göre; Rus 2. Süvari Tümen komutanı Tümgeneral Loris Melikov Hınıs'ta tifodan ölmüştür²⁶⁴. Erzurum'da bulunan Rus birliklerindeki hasta asker sayısı azınsanmayacak derecede fazla olduğundan bu bölgedeki Rus birliklerinin gücü son derece azalmıştır²⁶⁵. Ancak 13 Mart 1878 tarihi itibariyle Erzurum'da bulunan Rus birliklerinin sağlık durumu az da olsa iyiye gitmektedir²⁶⁶.

2.8. Savaş Sonrasında Yapılan Barış Görüşmeleri

Telgraflardan 93 Harbi'nin tarafları olan Türkler ve Ruslar arasında yapılan barış görüşmeleri neticesinde sağlanan ateşkes sonucunda savaşın sona ermesi ve akabinde yapılan barış antlaşmasına dair ifadeler bulunmaktadır. Konuyla ilgili olarak Rus Çarı II. Aleksandr ateşkes antlaşmasının 19 Ocak 1878 tarihinde Edirne'de

²⁵⁷ TN: 378.

²⁵⁸ TN: 360.

²⁵⁹ TN: 543.

²⁶⁰ TN: 801.

²⁶¹ TN: 186.

²⁶² TN: 861.

²⁶³ TN: 893.

²⁶⁴ TN: 1120.

²⁶⁵ TN: 1252.

²⁶⁶ TN: 1302.

yapılması gerektiği yönünde Londra ve Berlin'den edindiği bilgileri içeren bir telgrafi Grandük Mihail'e göndermiştir²⁶⁷. Yine II. Aleksandr kazançlı bir antlaşma yapılması ve Türklerin Erzurum'dan sonra Batum'u boşaltmaları yönündeki temennilerini içeren bir telgrafi 21 Ocak 1878 tarihinde Grandük Mihail'e göndermiştir²⁶⁸.

Türklerin Batum Kolordusu Komutanı Derviş Paşa ile Rus Orduları Kafkas Cephesi Komutanı Grandük Mihail arasında tampon bölgede yapılan görüşme sonuçsuz kalmıştır. Ruslar, Türklerin Tsikhisdziri ve Batum'u boşaltmaları yönündeki taleplerini Derviş Paşa'ya iletmişler ancak konuyla ilgili olumsuz cevap almışlardır. Ruslar bu bölgedeki sınır hatları konusunun olduğu gibi kabul edilmesi amacıyla bir an önce Türk yetkilileri ile Edirne'de görüşme yapılması gerektiğini düşünmektedirler²⁶⁹. Ayrıca Türkler ile Ruslar arasında yapılacak olan barış antlaşmasının son şartı olarak Batum'un Türkler tarafından boşaltılarak Ruslara bırakılması yönünde II. Aleksandr'ın kesin talimatı bulunmaktadır. 19 Şubat 1878 tarihinde Türkler ile Ruslar arasında Edirne'de barış antlaşması imzalanmıştır. Ancak II. Aleksandr Ruslar tarafından bu antlaşma ile elde edilen kazanımların Avrupa Konferansı tarafından ellerinden alınacağı kaygısını taşımaktadır²⁷⁰. Barış antlaşması şartlarının görüşüleceği yer Avrupa Konferansı tarafından Berlin olarak belirlenmiştir²⁷¹.

2.9. Savaş Sırasında Direniş Göstermeden Ruslara Teslim Olanlar

Bazı telgraf metinlerinde savaş devam ederken Rus sardırılarından korkan bazı bölgelerdeki halkın çok nadir de olsa Ruslara direniş göstermeden teslim oldukları abartılı ifadelerde vurgulandığı görülmektedir. Örneğin 12 Nisan 1877 tarihli telgrafta yüzlerce Karapapak'ın kendi komutanları ve rozetleriyle beraber Rus kolordu komutanının yanına giderek hizmete hazır oldukları, bunun üzerine Tümgeneral Loris Melikov'un içlerinden 50 tanesini seçerek geri kalanlarını geri gönderdiği belirtilmektedir²⁷². Yine 27 Nisan 1877 tarihli telgrafta Kars çevresindeki bazı köy ağalarının Ruslara gelerek biat ettikleri ve Ruslardan yana olan kişilerin silahlandırılması için de Rus Kafkas Orduları Genel Komutanı Grandük Mihail

²⁶⁷ TN: 119.

²⁶⁸ TN: 120.

²⁶⁹ TN: 413.

²⁷⁰ TN: 216.

²⁷¹ TN: 243.

²⁷² TN: 1609.

tarafından bir yetkili görevlendirildiği anlatılmaktadır²⁷³. 28 Mayıs 1877 tarihli telgrafta ise 24-25 Mayıs 1877 tarihlerinde General Tergukasov'un birliklerine Hamur (Ağrı iline bağlı ilçe) ve Eleşkirt (Ağrı iline bağlı ilçe) halkının gelerek Ruslara bağlılıklarını bildirdiği, bunun sonucunda bu bölgelere Rus birliklerinin yerleştirildiği yazılıdır²⁷⁴. Son olarak 19 Nisan 1877 tarihli belgede de 18 Nisan 1878 tarihinde Rus birlikleri tarafından ele geçirilen bölgelerde bulunan halkın Ruslara hizmet etmek için beklediği, ayrıca Kars Paşalığı'nda ikamet edenler arasında Ruslara hizmet etmek isteyenlerin sayısının bir hayli fazla olduğu ifade edilmektedir²⁷⁵.

²⁷³ TN: 1955.

²⁷⁴ TN: 3.

²⁷⁵ TN: 1774.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sonuç olarak 93 Harbi döneminde Ruslar'ın Kafkas Cephesi'ndeki faaliyetlerinin anlaşılmasında telgrafların çok önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çevirisi yapılan 217 adet telgraf metni değerlendirildiğinde; bu telgraflarda Rus tarafının Kafkas Cephesi'nde gerek düşük rütbeli gerekse yüksek rütbeli ölen ve yaralan asker sayılarını hatta yaralanan ve ölen at sayıları ile Türk tarafından ölen, yaralanan ve esir düşen asker sayıları ve Türkler'den ele geçirdikleri mühimmat sayılarının yaklaşık olarak belirtildiği görülmektedir. Bu verilere göre savaş süresince Rus tarafından yaklaşık 3.900 ölü, 9.900 yaralı, Türk tarafından ise binlerce ölü, yaralı ve esir olduğu, ayrıca Çeçenistan ve Abhazya bölgelerinde Türklere karşı savaşmamak için Rusya'ya karşı isyan ederek direnişe geçen Müslüman halktan yaklaşık 400 kişinin öldüğü, 900 kişinin ise yaralandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca telgraflardan savaş esnasında Türklerin hâkimiyetinde bulunan bazı yerleşim yerlerinin ise hiç direniş gösterilmeden Rus birliklerine teslim edildiğini hatta buralarda yaşayan halktan bazılarının Rus tarafına geçerek Türklere karşı savaştığı ortaya çıkmaktadır.

Bunlar haricinde telgraflardan Rusların cephedeki durumları, Çeçenistan ve Abhazya bölgelerinde bulunan Müslüman halkın II. Abdulhamid'in sağlamış olduğu lojistik destek ile isyan çıkararak Ruslara karşı direnmeleri neticesinde isyancılarla mücadele etmek amacıyla Rus birliklerinin bir kısmının bu bölgeye kaydırıldığı ve direnişçiler ile Rus birlikleri arasında şiddetli çatışmaların yaşandığına dair bilgiler edinmekteyiz. Ayrıca anılan telgraf görüşmelerinden Rus ordusunun cephedeki başarılarından dolayı komutanları motive etmek amacıyla Kafkas Orduları Komutanı Grandük Mihail'in tavsiyesi üzerine Çar II. Aleksandr tarafından uygun görülerek verilen ödüller hakkında bilgi edinmekteyiz. Yine bu telgraflardan, Türklerin savaş sırasındaki Karadeniz'de bulunan donanma kuvveti ve bunun gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler hakkında detaylı bilgiler edinmekteyiz. Son olarak telgraflarda iki taraf arasında yapılan barış görüşmeleri neticesinde sağlanan ateşkes sonucunda savaşın sona ermesi ve yapılan barış antlaşmasına dair ifadeler bulunmaktadır. Ayrıca yapılmış olan antlaşmadan rahatsız olan Avrupalı devletlerin Rusya lehine olan antlaşmayı Berlin'de

yapılacak olan kongrede kendi lehlerine çevirmeleri konusunda Çar'ın yaşadığı endişeyi 18 Şubat 1878 tarihinde Grandük Mihail'e göndermiş olduğu telgrafta geçen barış antlaşmasının Rusların lehine imzalandığı ancak Avrupa Konferansı'nda Rusların elde etmiş olduğu bu kazanımların kaybedilmesinden dolayı kaygılandığı yönündeki ifadelerinden anlamaktayız.

Bütün bu telgraflar göz önünde bulundurulduğunda 93 Harbi'nin Kafkas Cephesi'nde meydana gelen gelişmelerin savaşı gidişatında önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Savaş esnasında Rus tarafında yaşanan, siyasi, sosyal, ekonomik, askeri ve idari bütün gelişmeler bahse konu telgraflar sayesinde takip edilebilmektedir.

KAYNAKÇA

Kaynak Eser

Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo Asiyatckom Teatr, İzdanie VoЕННО-İstorİçeskoj Kommisij Glacnavo Ştaba, C. Peterburg, 1903.

Diğer Kaynaklar

- Albom Kartın v Pamyat 25 Letiya Russko-Tureckoj Vojny 1877-1878 1902, Moskva.
- ACAR Kezban; (2004), **Başlangıçtan 1917 Bolşevik Devrimi'ne Kadar Rusya Tarihi**, Birinci Baskı, Nobel Yayınları, Ankara.
- ACAR Kezban; (2016), “Bazı Rus Subay ve Komutanların Günlüklerinde ve Hatıratında 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na Dair İzlenimleri”, **Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. XXXI/1, s. 219-234.
- AKSİN Ahmet; (2002), “Osmanlı-Rus Ticari Münasebetleri (1787-1830)”, **Türk Tarih Kongresi 9-13 Eylül**, Ankara.
- ALLEN W.E.D. Paul Muradoff; (1996), **Kafkas Harekatı: 1828–1921 Türk Kafkas Sınırdaki Harplerin Tarihi**, Birinci Baskı, Gen. Kur. Basım Evi, Ankara.
- ARFAOUİ Salma; (2009), **Osmanlı – Rus Savaşı (1877-1878) Ve Avrupa Devletlerinin Tutumu**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ARMAOĞLU Fahir; (1997), **19. Yüzyıl Siyasi Tarih (1789-1960)**, TTK Basımevi, Ankara.
- AYDIN Mahir; (2001), “Doksanüç Harbi (1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı)”, **TDV İslam Ansiklopesi**, C. XI, s. 498-499, İstanbul.
- AYDIN Mahir; (2005), “1875 Bosna Hersek Ayaklanması'nda Panslavizmin Etkisi ve Sırbistan ve Karadağ'ın Rolü”, **Bellekten**, C. LXIX, 256, Aralık, s. 913-935, TTK Basımevi, Ankara.

- AYDIN Mustafa; (2005), **Üç Büyük Gücün Çatışma Alanı Kafkaslar**, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Bilimevi Basın Yayınları, İstanbul.
- BAĞIRGAN Sedat; (2008), **Osmanlı Basınında 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi**, Celal Bayar Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- BAYKAL Bekir Sıtkı; (1941), "93 Harbi Esnasında Muhtelif Tavassut ve Sulh Şayia ve Teşebbüsleri", **Belleten**, C. V (19), s. 351-395, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- BAYKAL Bekir Sıtkı; (1948), "Şark Buhranı ve Sabah Gazetesi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C. VI, S. 4, (Eylül-Ekim).
- BAYKAL Bekir Sıtkı; (2003), "93 Harbi Öncesinde Osmanlı Devleti ile Büyük Devletler Arasındaki İlişkiler", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi-Dün/Bugün/Yarın**, (Ocak-Haziran).
- DANIŞMEND İsmail Hami; (1947), **İzahlı Osmanlı Tarihî Kronolojisi**, C. IV, Birinci Baskı Türkiye Yayınları, İstanbul.
- ERİNÇ Emine Tülin; (2015), **Osmanlı Müelliflerine Göre 93 Harbinin Kaybedilme Sebepleri**, Harp Akademileri, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GAZİ AHMED MUHTAR PAŞA; (1996), **Anılar-2-Sergüzeşt-i Hayatım'ın Cild-i Sanisi**, (Sadeleştiren: Nuri Akbayar), Birinci Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- HOCAOĞLU Mehmet; (1989), **Abdulhamid Han ve Muhtıraları**, Birinci Baskı, Selekt Yayınılık, İstanbul.
- İNALCIK Halil; (1948), "Osmanlı-Rus Rekabetinin Menşei", **Belleten**, XII/46 Nisan, TTK Basımevi, Ankara.
- İNALCIK Halil; (1999), "Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl (1491-1992) Sempozyumu", **Osmanlı-Rus İlişkileri 1492-1700**, TTK. Basımevi, Ankara.
- İPEK Nedim; (1994), **Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri**, TTK Basımevi, Ankara.
- KARAL Enver Ziya; (1988), **Osmanlı Tarihi**, Birinci Baskı, TTK Basımevi, C. VIII, Ankara.

- KELEŞ Erdoğan; (2009), “Rusya’nın Sıcak Denizlere İnme Politikası (Alman Deniz Yüzbaşı Stenzele Göre İstanbul’a En Kısa Yol)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. XXVII, S. 46, s. 90-136, Ankara.
- KORKUD Refik; (1966), **Son Üç Asırda Türkiye İle İlgili Rusya Politikası**, Birinci Baskı, Türkiye Fikir Ajansı Yayınları, Ankara.
- KÖREMEZLİ İbrahim; (2013), “Osmanlı Rus Harpleri (1768-1878)”, **Osmanlı Askeri Tarihi, Kara-Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1928)**, (Editör: Gültekin Yıldız), Birinci Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul.
- KURAT Akdes Nimet; (1999), **Rusya Tarihi- Başlangıçtan 1917’ye Kadar**, TTK Basımevi, Ankara.
- KURAT Akdes Nimet; (2011), **Türkiye ve Rusya XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri**, TTK Basımevi, Ankara.
- KURAT Yuluğ Tekin; (1962), “1877–1878 Osmanlı-Rus Harbinin Sebepleri”, **Belleten**, S. 26 (103), TTK Basımevi, Ankara.
- KUZUCU Serhat; (2016), “Rus Ahidname Defterine Göre XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Rus Ticari İlişkilerinin Seyri”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 35, S. 59, s. 63-83, Ankara.
- KÜÇÜK Cevdet; (1986), **Osmanlı Diplomasisinde Ermeni Meselesinin Ortaya Çıkışı 1878-1897**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- LEWIS Bernard; (2000), **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, TTK Basımevi, Ankara.
- MEHMED ARİF; (2015), **Başımıza Gelenler 93 Harbinde Doğu Anadolu Cephesi**, (Sadeleştiren: İlyas Özdemir), Altıncı Baskı, Babıali Kültür Yayıncılık, İstanbul.
- MANASTIRLI MEHMET RIFAR BEY; (2010), **93 Harbi Faciası**, (Hazırlayan Tahsin YILDIRIM), Birinci Baskı, Dün Bugün Yarın Yayınları, İstanbul,
- Mufassal Osmanlı Tarihi; (1963), C. VI, (Komisyon tarafından hazırlandı), İstanbul.
- OKÇU Yahya; (2004); **Türk Rus Mücadelesi**, İkinci Baskı, Berikan Yayınları, Ankara.
- ORTAYLI İlber; (2003), **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, On Beşinci Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

- ÖZCAN Besim; (1995) “1877–1878 Harbi’ne Kadar Osmanlı-Rus Münasebetleri,” **Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi**, S. 22, Erzurum.
- ÖZKAYA Yücel; (2003), “1877–1878 Osmanlı-Rus Savaşı Öncesi ve Sırasında Kafkaslar’ın ve Kafkas Halkının Durumu, Kafkasya’nın Tarihî Coğrafyası ve Stratejik Önemi” **Sekizinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I, XIX. ve XX. Yüzyıllarda Türkiye Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları**, Ankara.
- ÖZTÜRK Mustafa; (2012), “93 Harbinde Rus Gazeteciler ve Faaliyetleri”, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, No: 27, s. 25-37.
- SANDER Oral; (2003), **Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e**, On İkinci Baskı, İmge Kitapevi, Ankara.
- SARAY Mehmet; (1998), **Türk-Rus Münasebetlerinin Bir Analizi**, MEB Yayınevi, İstanbul.
- SÜER Hüseyin Hikmet; (1993), **1877–1878 Osmanlı-Rus Harbi Rumeli Cephesi**, Birinci Baskı, Genelkurmay ATASE Askeri Tarih Yayınları, Ankara.
- SÜKAN Şadi; (1985), **Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihî, Osmanlı Devri, 1877–1878 Osmanlı-Rus Harbi, Kafkas Cephesi Harekâtı**, C. II, Genelkurmay ATASE Askeri Tarih Yayınları, Ankara.
- ŞAHİN Turhan; (1988), **Öncesiyle Sonrasıyla 93 Harbi**, Birinci Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Ankara.
- ŞİMŞİR N. Bilal; (1999), “Türk-Rus İlişkilerinde 500. Yıl (1491–1992) Sempozyumu”, **1878–1918 Yıllarında Türk-Rus İlişkileri**, TTK Basımevi, Ankara.
- ŞİROKORAD A.B; (2013), **Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları, Kırım- Balkanlar 93-Harbi ve Sarıkamış**, (Redaksiyon: Nergize Turaeva), İkinci Baskı, Selenge Yayınları, İstanbul.
- TANRIVERDİ Mustafa; (2009), **Karapapakların Anadolu’ya Göçü (1877-1914)**, Gazi Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- TEKEMEN Eylem; (2006), **Berlin Kongresi ve Osmanlı Devleti (1878)**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu.
- TUNCER Hüner; (2000), **19. Yüzyılda Osmanlı Avrupa İlişkileri (1814–1914)**, Ümit Yayıncılık, Ankara.
- Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi; (1983), C. 4, Anadolu Yayıncılık, İstanbul.
- UÇAROL Rıfat; (1978), **Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- UÇAROL Rıfat; (2006), **Siyasi Tarih 1789-2001**, Der Yayınları, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı; (2011), **Osmanlı Tarihi**, Altıncı Baskı, C. 4, TTK Basımevi, Ankara.
- YAPICI Hakkı; (2011), **1877-1878 Osmanlı Rus Savaşında Kafkas Cephesi**, Atatürk Üniversitesi, S.B.E Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- YAPICI Hakkı; (2012), “1877-1878 Osmanlı-Rus Harbinde Yabancı Devletlerin Tutumu”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, October, 5, s. 325-333.
- YÜKSELEN Hakan Seyfettin; (2006), **Plevne Müdafaası**, Gazi Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- YÜRÜKÇÜ Aytaç; (2018), **1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Propaganda**, Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Yıldırım OKATAN
Doğum Yeri ve Tarihi : Sivas 23.07.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Gümüşhane Üniversitesi SBE Tarih Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : Rusça, İngilizce
Bilimsel Faaliyetler : II. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu 20-22 Nisan 2018 Makedonya/Üsküp (Cemal Paşa'nın Öldürülmesinin Tiflis Basınına Yansımaları)

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : 2006-2015 İçişleri Bakanlığı
2015-2018 Dışişleri Bakanlığı
2018- İçişleri Bakanlığı

İletişim

Telefon : 00 (90) 541 341 76 00
E-Posta : yildirimokatan@hotmail.com
Tarih : 08.01.2019

EKLER

**Ek-1: Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo
Asiyatkom Teatr İsimli Eserin Tezimize Konu Olan Bölümünün Çevirisi**

Rus-Türk Savaşı

Hakkında Belgeler

1877-1878 Yılları

Kafkasya ve Küçük Asya Sahasında

IV. Baskı

**Başkumandan İmparatora Telgraflar. Kafkasya Yüksek Başkanlığı'nın Telgraf
Görüşmeleri. Poti Sahil Birliklerinin Kurulması ve Silahlandırılması Hakkında Raporlar
ve Notlar.**

Askeri Tarihi Komite Karargâh Yayını

St. Peterburg-1903

Başkumandan İmparator İle Telgraf Görüşmeleri

1876 Yılı Telgraf Görüşmeleri

No:5955

Gönderen : Tiflis 17 Aralık Saat 8:30
Alan : Peterburg 17 Aralık Saat 9:20

Telgraf için teşekkürler. Konstantinopol'den (İstanbul) telgraf yoluyla gelen haberlerin kesilmesine şaşırıyorum ve anlam veremiyorum. Batum'dan da şimdiye kadar haber yoktu. Bugünlerde 19. Kazak Kuban Tümeninin önümden geçen alaylarına bakıyorum; birincisi harika görünüyor, sonuncusu ise tatmin edici durumda.

No:5973

Gönderen : Tiflis 18 Aralık Saat 07:00
Alan : Peterburg 18 Aralık Saat 8:28

Telgraf için çok teşekkürler. Barış devam ettiği için mutluyuz. Savaş için askeri hazırlıklarımızı sürdürmeye devam edeceğiz.

No:6028

Gönderen : Tiflis 22 Aralık Saat 4:16
Alan : Peterburg 22 Aralık Saat 5:55

Konferansın sonuçlarını getirecek olan kuryeyi sabırsızlıkla bekliyorum. Pazar günü Kuban'ın 1.ve 2. Bataryalarını ve burada mobilize edilmiş 41. Tugay'ın ilk üç bataryasını izledim. Hepsini mükemmel buldum. Sıcaklıklar devam ediyor.

1877 Yılı Telgraf Görüşmeleri

No:406

Gönderen : Tiflis 27 Ocak Saat 7:00
Alan : Peterburg 27 Ocak Saat 8:10

Mithat Paşa'nın değişmesinden sonra neler olacak merak ediyorum. Bölgede durum olumlu.

No:1235

Gönderen : Tiflis 19 Mart Saat 7:30
Alan : Peterburg 29 Mart Saat 10:43

Telgraf için çok teşekkürler. Talep edilen savaş bakanının bilgilerini hemen takdim ediyorum

No:1302

Gönderen : Tiflis 2 Nisan Saat 9:00
Alan : Peterburg 2 Nisan Saat 11:08

Yarın sabah bir kaç günlüğüne Aleksandropol'e (Gümrü) gideceğim. Don Nehri'nin şiddetli akıntısı ve güçlü fırtına demiryolu köprüsünün orda bulunan barajı iki kola ayırmış. Bu durum ise şu an bizim için hiç iyi olmadı.

No:78

Gönderen : Delican 4 Nisan Saat 6:50
Alan : Peterburg 4 Nisan Saat 9:10

Geceyi burada geçirdim. Şimdi ise yoluma devam ediyorum. Akşama Aleksandropol'de olacağımı umut ediyorum. Ordunun harekâtı başarıyla devam ediyor.

No:1465

Gönderen : Tiflis 10 Nisan Saat 12:15
Alan : Birzul 10 Nisan Saat 1:05

Dün sabah geri döndüm. Bütün orduyu morali iyi ve savaşa hazırlıklı buldum. Ayın 8'inde dört tane Türk gemisi Adler (Soçi) Şehri'ne yaklaştı. Daha sonra manevralar yaparak açık denize doğru uzaklaştı. Bölgede durum olumlu.

No:1536

Gönderen : Tiflis 12 Nisan Saat 9:28
Alan : Kişinev 13 Nisan Saat 1:20

Sadece Tuğgeneral Oklobjyo'nun sınırı geçtiği şeklinde rapor aldım. O pozisyonunu aldı ve yarın saldırmaya devam edecek. Sık sık dolu yağmasından dolayı diğer askeri birliklerden haber alamadık.

No:1562

Gönderen : Tiflis 13 Nisan Saat 10:30
Alan : Kişinev 13 Nisan Saat 1:00

Dün Ana Kolordu Aleksandropol'den iki kol halinde sınırı geçti. Süvari birlikleri sabah saat 5:00'de saldırıya başladılar ve böylece Türk tarafına savaş ilan edilmiş oldu. Düşmanın büyük bölümü savaşmadan teslim oldu ve düşman askerlerinin çoğu esir alındı. Sadece bir

süvari birliği karşılık verdi ve teslim olmak istemedi, ateş açarak bir Kazak askerimizi öldürdüler. Onlardan ise 4 ölü var. Nijegorod (Rusya'da bulunan Krasnodar Kray'ına bağlı bir bölge) yakınında yapılan sonraki saldırıda Kazak Tümeni ile Kürtler arasında Tiknis (Kars ili Akyaka ilçesi Kalkankale Köyü'nün eski adı) yakınlarında küçük bir çatışma oldu. Bu çatışmanın sonucunda Kürtler bir kaç kayıp vererek geri çekildiler. Bizde ise sadece bir tane at yaralandı. Kolordunun sağ kolu geceleyin Molla Musa'da (Ermenistan'da bulunan Şirak eyaletine bağlı Voskehask Köyü'nün eski adı) kaldı, sol kol ise Başşuragel'da (Kars ili Akyaka ilçesi Demirkent Köyü'nün eski adı) kaldı, süvariler ilerledi. Arpaçay'a iki tane köprü yapıldı. Neredeyse bütün gün yağmur yağdı. Akhaltsikhe (Gürcistan'ın güneybatı kesiminde bulunan bir bölge) bölgesinde biri binbaşı diğerleri daha alt rütbeli olmak üzere 7 subay esir alındı. Ayrıca bunun haricinde esirler arasında 100 tane de er vardı. Erivan ve Akhaltsikhe birliklerinin sınırı geçip geçmedikleri hakkında henüz rapor alamadık.

No:1609

Gönderen : Tiflis 14 Nisan Saat 1:10
Alan : Kişinev 15 Nisan Saat 8:00

Yakın zamanda kurulan birliklerden, 12 Nisan tarihinde yüzlerce Karapapak Türkü kendi komutanları ve rozetleriyle beraber kolordu komutanımızın yanına kadar geldiler ve bizlere hizmete hazır olduklarını söylediler. Tümgeneral Loris Melikov içlerinden 50 tanesini seçti. Geri kalanları ise geri gönderdi. Dün ana kuvvet Kızılcakçak (Kars ili Akyaka İlçesi'nin eski adı) bulunuyordu. Tuğgenereal Oklobjyo ayın 13'ünde iki koldan saldırmaya başladı. Tümgeneral Denibekova'nın başında bulunduğu sol kol zorlu çatışmadan sonra akşam saat 6:00'da Muha-Esate'de (Ozurgeti'den Batum'a doğru uzanan Acara dağlarının eteği) bulunan Türklerin kamp alanını ele geçirdi. Tümgeneral Şeremetev'in başında bulunduğu sağ kol ise çatışarak ilerledi ve Oçhamur (Gürcistan Acara Özerk Cumhuriyeti'nde bulunan Kobuleti Şehri'ne bağlı kasaba) yoluna çıktı. Yollarda ilerlemek yağmurdan sonra çok zorlaştı. Düzenli ordunun dışında özellikle Guriyskaya takımı kendilerinden övgüyle bahsettiyorlardı. Yaklaşık 30 asker kaybımız var. 41. Tugaya bağlı 6. Batarya Komutanı Yarbay Mushelov yaralandı. Bugün 14'ünde iki koldan hareket eden birlikler birleşmelidir. Türk savaş gemileri Çürüksu (Kobuleti'nin eski adı) ile Nikolayevski (Rusya'da Karadeniz kıyısında bulunan bir bölge) arasındadır.

No:1611

Gönderen : Tiflis 14 Nisan Saat 2:40
Alan : Kişinev 14 Nisan Saat 4:55

Dün akşam karargâhtan Albay Astafyeva ile beraber mektup gönderdim. Burada hava harika ama sınırdaki çok kuvvetli yağmur vardı.

No:1616

Gönderen : Tiflis 14 Nisan Saat 8:30
Alan : Kişinev 14 Nisan Saat 9:55

Türk gemileri bugün Nikolayevski'yi bombalamaya başladılar. Bombalama sonucunda ne oldu bilmiyoruz. Orada Aleksandropolski Alayının taburları bulunuyordu. Aynı alaya bağlı diğer taburda Nikolayevski'nin arka bölümünde ordumuzu koruyordu. General Oklobjyo'nun tümenindeki askerlerin bugünkü hareketlerinden henüz bilgi alamadık.

No:1631

Gönderen : Tiflis 15 Nisan Saat 10:00
Alan : Kişinev 15 Nisan Saat 1:50

Türk gemileri dün Nikolayevski'ye ateş açtıktan sonra geri çekildiler. Bizim bir subayımız öldü, bir erimiz yaralandı. Telgraf kırıldı. Bugün sabah erken saatlerde üç tane zırhlı Poti'ye yaklaştı. Ana kuvvetler dün keşfe başladılar. Türklerin Hacıveli'de (Kars il Merkezine bağlı köy) bulunan altı Taburu 12 Nisan'da Kars'a döndü. Tümgeneral Loris Melikov bugün Kürekdere'ye (Kars ili Akyaka ilçesine bağlı köy) geçecek, ayrıca Süvariler Subatan (Kars il Merkezine bağlı köy) ve Hacıveli'ye geçecek. Tuğgeneral Oklobjyo'dan haber yok.

No:1647

Gönderen : Tiflis 15 Nisan Saat 7:00
Alan : Kişinev 15 Nisan Saat 8:30

Nikolay'ı seferime dahil etmeme izin verdiğiniz için çok teşekkür ederim. İşleri yoluna sokana kadar burada kalmayı tercih ediyorum. Tuğgeneral Oklobjyo bu bölgede saldırı için pozisyon aldı, Muha – Estate tepesini takviye etti ama burada ilerlemek çok zor. Türkler sürekli ateş açıyorlar ama bize zarar veremiyorlar. Bizde bu saldırılarda ölen olmadı. Sadece bugünlerde 37 yaralımız var. Türk zırhlıları Poti'den ateş açmadan uzaklaştılar.

No:1679

Gönderen : Tiflis 17 Nisan Saat 9:00
Alan : Kişinev 17 Nisan Saat 11:00

Özel bir haberim yok. General Oklobjyo'nun birliği tüm gün dinlenmeden sürekli çatışma halindeydiler. Bizde 1 ölü 2 yaralı var. Aldığımız habere göre düşmanda çok ölü var. Aynı gün Türk gemileri Nikolayevski'ye tekrar ateş açtılar.

No:1689

Gönderen : Tiflis 17 Nisan Saat 4:00
Alan : Kişinev 17 Nisan Saat 6:35

Kolordunun askerleri benden siz hazretlerinin yanına giderek kendilerinin vatan ve siz hazretleri için canlarını feda etmeye hazır olduklarını bildirmemi istediler. Tümgeneral Loris Melikov dün 21 tabur 64 ağır silahlı ve 600 asker ile Zaim (Kars ili Susuz ilçesi Yolbaşı Köyü'nün eski adı) ve Yeniköy'ü (Kars ili Digor ilçesine bağlı köy) geçti. Yüzlerce süvariden oluşan iki atlı batarya ile Ganiköy'den (Kars ili Merkezine bağlı Gelirli Köyü'nün eski adı) geçerek Kars'ın kuzeyine doğru ilerlediler. Kürekdere'de üç tabur bırakarak orayı takviye ettiler. Obermiler ve Voinov sağ salim birliklerine katıldılar.

No:1751

Gönderen : Tiflis 19 Nisan Saat 11:20
Alan : Kişinev 19 Nisan Saat 1:30

Bu telgrafa ek olarak Tümgeneral Tergukasov'un raporu; *İmparator Majestelerine Kişinev. 18 Nisan Sabah 07:00 sularında bana teslim edilmiş, Beyazıt (Ağrı iline bağlı Doğubeyazıt ilçesinin eski adı) yakınlarındaki 1.700 kişiden oluşan öncü birlikleri hızlı bir şekilde Aladağ'a geçtiler. Şehrin Stadel'i (kale) İmparator Majestelerinin askerleri tarafından ele geçirilmiştir. Erivan Birlikleri Komutanı General Tergukasov. Başka takımlardan yeni haber almadık.*

No:1774

Gönderen : Tiflis 19 Nisan Saat 10:50
Alan : Odesa 20 Nisan Saat 5:50

Tüm General Cavcavadze komutasında 26 süvari bölüğü ve yüzlerce silahlı atlılardan oluşan birlik 16-17-18 Nisan tarihlerinde Ganiköy, Vladikars (Kars ili Merkezine bağlı Kümbetli Köyü'nün eski adı), Dikme (Kars ili Merkezine bağlı köy), Söğütlü (Kars ili Arpaçay ilçesine bağlı köy) ve Bezirgen (Kars ili Akyaka ilçesine bağlı köy) bölgelerinde keşifte bulundular. Tümgeneral Loris Melikov'a bağlı birlikler Eleşkirt'e kadar gelmeyi başardı. Bu birlikler Kars-Erzurum telgraf hattının on kilometrelik bölümünü tahrip ettiler. Diğer takım siz majestelerine bağlı tümendendi, Tümgeneral Şeremetev'a bağlı birlikler Soğanlık'ın (O dönemde Kars merkezinde bulunan bir bölgeye verilen isim) altında bulunan Verişan (Kars ili Selim ilçesine bağlı Gürbüzler Köyü'nün eski adı) köyüne yerleştiler. 16 Nisan tarihinde Kars'dan Erzurum'a doğru yola çıkan sekiz Türk taburu, atlı birliklerimiz tarafından uzun süre takip edilmiş ardından Türkler arkalarında yüklü miktarda mermi kasalarını bırakarak

kaçarcasına uzaklaştılar. Esirlerin ve yerli halkın söylediğine göre bu birliklere Erzurum'a kadar Müşir Muhtar Paşa eşlik ediyordu. Başarılı bir şekilde görev yaptığı şeklinde izlenim edindiğim süvari birliklerini güçlendirme ve uzaktaki düşman bölgelerine gönderme zamanı gelmiştir. 17 Nisan tarihinde ibadetten sonra Tümgeneral Loris Melikov 12 bombacı tabur, 40 top ve 500 askerli birliğiyle Zaim Kampı'ndan çıktıktan sonra Halefoğlu'nu (Kars Merkez ilçesine bağlı köy) geçerek Vezinköy'e (Kars ili Merkez ilçesine bağlı Ölçülü Köyü'nün eski adı) geldi. Dün 18 Nisan akşam saatlerinde, düşmanın kayalıklara gizlenmiş sekiz topçu taburu tarafından süvarilerimize yönelik iki saat süren saldırı sonucunda düşman mağlup edilmiştir. Ganiköy'de gecelenmiş ve bugün General Cavcavadze'nin piyade birlikleriyle birleşmiştir. Süvariler Vezinköy'de bırakılmış diğer askerler ise bugün Zaim Kampı'na geri dönmüştür. Bizim toplam kaybımız; düşük rütbelilerden 1 ölü, 5 yaralıdır, düşük rütbelilerden 100'den fazla kişi esir alınmıştır. Askerlerimizin sağlığı ve morali yerindedir. Kolordu komutanının verdiği bilgilere göre, ele geçirilen bölgelerde hüküm sürmek için birliklerimiz can atmaktadır. Ayrıca ele geçirilen bölgede bulunan halkın da sabırsızlıkla bize hizmet etmek istedikleri tespit edilmiştir. Kars Paşalığından bize hizmet etmek isteyenlerin sayısı o kadar fazladır ki Tümgeneral Loris Melikov bir an önce bu kişilerden düzenli atlı alayı oluşturmak için ona izin vermenizi istemektedir.

No:1821

Gönderen : Tiflis 21 Nisan Saat 9:20
Alan : Kursk 22 Nisan Saat 4:00

Takımdan yeni bir haber yok. Tuğgeneral Oklobjyo birlikleri takviye ediyor ve onlar için kumanya getiriyor. Sürekli yağmur yağması işlerimizi zorlaştırıyor. Her gün çatışma yaşanıyor ancak fazla kaybımız olmuyor.

No:1810

Gönderen : Tiflis 21 Nisan Saat 12:20
Alan : Nejin 21 Nisan Saat 2:23

Ter (Çeçenistan) vilayetinden gelen haberlere göre; İçkeriya (Çeçenistan) ve Auh (Çeçenistan) vilayetlerinin dağlık bölgelerinde hükümetin kararlarına karşı koymak için parti kurulmuştur. Ayaklanmaların önlenmesi için askeri birliklere hazır olmaları talimatı verdim. Vermiş olduğum emir sayesinde isyan büyümeden bastırılmıştır.

No:1876

Gönderen : Tiflis 23 Nisan Saat 07:00
Alan : Moskova 23 Nisan Saat 09:10

Birliklerimizden yeni bir haber yok. Her tarafta iğrenç bir hava var. Bugün Türk savaş gemisi Poti'ye (Gürcistan ülkesinin Karadeniz kıyısında bulunan şehri) doğru ateş açtı ama bize zarar veremedi. Gemiden atılan toplar Poti'ye ulaşmadı. Ayın 20'sinde düşmana ait yedi gemi Soçi'nin (Rusya ülkesinin Karadeniz kıyısında bulunan şehri) karşısına demir attı. Ancak daha sonra hiç bir şey yapmadan geri döndüler. Ter vilayetindeki durum beni çok tedirgin ediyor. Çünkü çok garip bir durum söz konusu bu konu hakkında daha sonra detaylı bilgi vereceğim.

No:1899

Gönderen : Tiflis 24 Nisan Saat 8:51
Alan : Malovişer 24 Nisan Saat 6:00

Ter vilayetindeki olaylar ciddi bir hal aldı. İçkeriya ve Auh'taki bazı fanatik gruplar Türkiye ile savaş yapıldığını öğrenir öğrenmez Türklerle savaşmamak için isyan ederek dağlara saklandılar. Uyarımıza rağmen onları aşağıya indirmek mümkün olmadı. Onların sayıları ilk başta 200 kişiydi. Bir kaç gün içinde sayıları 500'ü buldu ve ormanın derinlerine doğru uzaklaşmaya başladılar. Bu isyan hareketinin diğer Çeçen köylere de sirayet etmesi için köylere indiler. 22 Nisan tarihinde Hasav-Yurt, Ersenov, Umahan-Yurt vilayetlerinin başkanları isyancıların şehre inmesine izin vermedi. Ayrıca Çeçenistan'ın Kaçkal köyü sakinleri isyancıların köye girmesine müsaade etmedi. Ne yazık ki ayın 22'sinde Ersenov vilayetinin başkanı isyancılara karşı silah kullanmak zorunda kaldı. Çatışma Mayurtup köyü yakınlarında meydana geldi. Çatışma sonucunda isyancılar Cugurti köyüne doğru geri çekildi. İsyanı bastıran Alayın komutanı Navaginski idi. Bu alay 1.100 kişiden müteşekkildi. Çatışma sonucunda üç asker öldü, 11 asker yaralandı. Ter vilayetinde olağanüstü hal ilan ettikten sonra birliklerin Dağıstan'ın Botlih köyü yakınlarında mevzilenmesi talimatını verdim. Bu birlikler 1.200 atlı ve piyade ile yerel milis güçlerinden oluşuyordu. Bölgeden gelen son haberlere göre bölgede sular kolay kolay durulmayacak. Biz gerekli önlemi almazsak dağlık bölgede yaşayan halkın huzuru bozulacak ve durum her geçen gün kötüye gidecek. Bugün Ter vilayetine Kinyaz Mirskiy'i gönderdim. Bölge ile ilgili haberleri artık o bana bildirecek.

No:1925

Gönderen : Tiflis 25 Nisan Saat 5:43
Alan : Peterburg 25 Nisan Saat 11:00

Ter vilayetinden gelen herhangi yeni bir bilgi yok. İsyanlılar çatışma alanında 99 ölü, 250 yaralı bıraktılar. Esas kuvvetlerimiz tarafından Kars'ın etrafındaki birliklerin keşfini

gerçekleştiriyor. Süvariler Kağızman'a (Kars ilinin ilçesi) gönderilmiştir. Topçu birliklerimizin Ardahan'a doğru gitmesi çok zor şartlar altında gerçekleşmektedir. Erivan birlikleri ise Diyadin'e (Ağrı ilinin ilçesi) saldırıyor. General Oklobjyo dün ilk defa yağmursuz bir gün geçirdi.

No:1955

Gönderen : Tiflis 27 Nisan Saat 9:36
Alan : Peterburg 27 Nisan Saat 12:50

24 Nisan tarihinde Kulp köyünde bulunan ve 600 Kazak'dan oluşan Albay Grabbe komutasındaki birlikler ve Vezinköy'de bulunan Tümgeneral Loris Melikov'un birlikleri ile Nejnigarotski Alayına bağlı 600 Kazak'dan oluşan birlikler Kağızman'ı savaştan aldılar. Kağızman ve buna bağlı olan bütün sancaklar bizim kontrolümüz altında. Bölgede yaşayan halk bize vergi olarak 2000 Ruble ve ayrıca iye veriyor. Kars'da ikamet eden ve bizden yana olan insanların silahlandırılması için yetkili gönderdik. Bölgede bulunan köylerin ağaları bize gelerek biat ettiklerini açıkladılar. Ayrıca General Loris Melikov'un birlikleri Tiknis ve Berne'ye (Kars ili Selim ilçesine bağlı Koyunyurdu köyünün eski adı) keşif faaliyeti gerçekleştirdikten sonra Hacıhalil'de (Kars ili Merkezine bağlı köy) Ceverskiy Dragunskiy Alayı ile görüşmesi lazımdı.

No:1957

Gönderen : Tiflis 27 Nisan Saat 10:28
Alan : Peterburg 27 Nisan Saat 4:25

Tümgeneral Şeremetev tarafından dün Kars'ın kuzeybatı tarafına keşif faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Şeremetev'e bu keşif faaliyetinde Tverskiy Dragunskiy Alayının 300 askeri ve Gorsko-Mozdoka atlı birlikleri eşlik etti. Onlar Aynalı (Kars ili Susuz ilçesine bağlı köy), Topacık, Çakmak (Kars ili Merkez ilçesine bağlı köy) üzerinden keşif faaliyeti gerçekleştirdiler. Birliklerimiz geri dönüş hattında bulunan Berdik çayı (Kars ili Susuz ilçesi Alçılı Köyü'nün eski adı) geçidinde düşman ile sıcak temas sağladı. Bu çatışmaya düşman tarafından Kars'dan gönderilen dört topçu taburunun saldırısı sebep olmuştur. Bizim birliklerimize bağlı olan ve 200 Kazak'dan oluşan 3 Süvari bölüğü düşman atlılarını Berdikçay'da püskürttü. Atlı birliklerimizin kamp alanına doğru harekete geçtiği esnada Türkler birliklerimizi top atışına tuttular. Yaklaşık 20 top attılar. Bu top atışları sonucunda iki at öldü. Yaşanan silahlı çatışma sonucunda ise Tverskiy Alayının Binbaşısı Lotrek ve Teğmen Vekilov yaralandı. Ayrıca yedi er ve Kazak atı yaralandı. Düşmanın kaybı bizden çok daha fazladır. General Şeremetev, Dragon birliklerimizin ne kadar iyi nişancı olduklarını ve çatışmada üstün başarı gördüklerine şahittir. Ayrıca 5. Atlı

birlikleri tarafından yapılan keşif faaliyeti esnasında Ardahan'dan Kars'a giden Türk postasına el konulmuş olup beş Türk askeri esir alınmıştır.

No:1002

Gönderen : Şifreli Tiflis 28 Nisan Saat 1:35
Alan : Peterburg 28 Nisan Saat 8:00

Kinyaz Mirskiy Ter vilayetinden geri döndü. Anlattıklarına göre dağlık bölgelerdeki durumun normal olduğu söylenemez. Bölgedeki durum gittikçe ciddi bir hal alıyor her an yeni bir isyan çıkabilir. Anadolu'da çabuk başarıya ulaşmak için Kafkas ordusundaki piyadeleri güçlendirmek gerekiyor. Bir an önce başarı elde etmek için mobilizasyon yapmadan takviye amaçlı 40. Tümen'i göndersek olur mu?

No:2016

Gönderen : Tiflis 28 Nisan Saat 11:20
Alan : Peterburg 29 Nisan Saat 09:45

Tuğgeneral Tergukasov'un birlikleri ayın 26'sında Diyadin'i savaşmadan aldı. Diyadin halkı durumdan çok mutlu. Bugün ayın 28'inde Tümgeneral Loris Melikov 8 tabur, 9 Topçu birliği, Tverskiy Dragunskiy Alayı ve ayrıca atlı birliklerle Ardahan'a girdi. Tümgeneral Kamorov'un komutasındaki geri kalan birlikler Zaim ve Kürekdere'de beklemede kaldılar. Ter vilayetindeki isyancılar Şali köyüne girerek köyü ele geçirmek istediler. Fakat köy halkının karşı koyması sonucunda püskürtüldüler. Albay Nurid'in birlikleri isyancılara anında karşılık vererek onları mağlup etti. İsyancılar bozguna uğrayıp dağlara kaçışmaya başladılar. Albay Nurid'in birliklerine köy sakinleri de destek verdi. Çatışma sonucunda bizden iki Kazak ve Şali köyünün ileri geleni yaralandı.

No:2012

Gönderen : Tiflis 29 Nisan Saat 6:20
Alan : Peterburg 29 Nisan Saat 10:50

Buralarda hava çok sıcak olmaya başladı. Çeçen atlı birlikleri önümden geçiyor. Umut ediyorum her şey çok güzel olacak. Yarın sana feldeger (Askeri ve Devlet işleri için kullanılan Kurye) göndereceğim.

İmparator Majestelerinin Prens Mihail Nikolayeviç'e Yazdığı Şifreli Telgrafın Kopyası

40. Tümen'i göndermenin mümkün olmadığını düşünüyorum, çünkü 40. Tümen birliklerini Volga'da bırakıyor. Ayrıca isyancıların ikinci mağlubiyetlerinden sonra yerlerinde kalan birliklerin bölgede asayişi sağlama konusunda yeterli olacağı kanaatindeyim.

St.-Petersburg, 30 Nisan 1877

İmparator Majestelerine

No:2013

Gönderen : Tiflis 30 Nisan Saat 11:45
Alan : Peterburg 30 Nisan Saat 4:00

Tuğgeneral Oklobjyo'nun bildirdiğine göre; Muhaestate bölgesinde pozisyon aldıktan sonra 20 Nisan tarihinde Huts -Ubani tepelerine öncü birlikler gönderildi ve bu birlikler Kintirişi Nehri (Gürcitan'da bulunan Acara Özerk Cumhuriyetine bağlı Kobuleti şehrinde bulunan nehir) boyunca hareket ettiler. Kintirişi Nehri'nin kıyısı düşman tarafından yapılmış yapay siperlerden oluşan araziye sahiptir. Bütün birliklerimiz eski Kafkas Ordusu'nun şanına yakışır derecede hareket ediyordu. Onların her birisi topçu birliklerine karşı savaşıyordu. Ne yazık ki benim birliklerimden keskin nişancı Yüzbaşı Geriç kafasından yaralandı. Teğmen Mişenko karnından hafif yaralandı. Asteğmen Goronoviç ağır yaralandı, 2. Keskin Nişancı Birliği'nden Binbaşı Leystet karnından yaralandı. Plastunskiy birliklerinden Kolpaçenko yaralandı. İki er ayağından yaralandı, Zakatala birliklerinden Kalomitsev ayağından yaralandı, 41. Topçu Dağ Bataryasının Komutanı Yüzbaşı Evdakimov beyin sarsıntısı geçirdi. Gurya birliklerinden Çavuş Kabaladze ayağından yaralandı. Milis kuvvetlerden Çavuş Arbaladze elinden yaralandı. Düşük rütbeli 12 ölü, 107 yaralı var. Türklerin kaybı çok fazla.

No:2051

Gönderen : Tiflis 30 Nisan Saat 8:18
Alan: Peterburg 30 Nisan Saat 11:25

Özellikle topçu birliklerimizin Brailov'daki onurlu hareketlerinden memnumum. Tanrı her zaman böyle ilerletsin. Tuğgeneral Devel sıkı korunan Ardahan'ın fethi için bir kaç kez keşif faaliyeti gerçekleştirdi. Yarın muhtemelen Loris Melikov, Devel ile Ölçek'de (Ardahan ili Merkezine bağlı köy) buluşacak. Ardahan'ın alt kısmında bir kaç kere zararsız çatışma oldu. Çatışmalardan birinde milis birlikleri tarafından Mühendis Türk subayı üç yaveri ile birlikte esir alındı. Tuğgeneral Tergokasov ayın 26'sında Diyadin'i savaşmadan teslim aldı. Çerkez atlı birliklerinden 700 kişi Kars'ı terk etti.

No:2171

Gönderen : Tiflis 1 Mayıs Saat 10:00
Alan : Peterburg 2 Mayıs Saat 8:40

Dün akşam Türk birlikleri Gudauta'ya (Abhazya da bir şehir) geldiler her tarafı yakıp yıktılar. Ardından bizim göçmenlerimizden 2.000 ile 5.000 civarında kişiyi bize karşı silahlandırdılar. Daha sonra Gumista'ya (Abhazya da bir şehir) 300 Kazak ve iki Milis gönderdiler. Tümgeneral Krafçenko kara birlikleri ve dört top ile Sokhumi (Abhazyanın başkenti) yakınlarında beklemektedir.

No:2085

Gönderen : Tiflis 2 Mayıs Saat 1:20
Alan : Peterburg 2 Mayıs Saat 3:30

Dün akşam saat 3 ile 6 arasında düşman gemileri Oçamçıra'yı (Abhazya bölgesinde bulunan ilçe) bombaladılar. Bir kaç bina yıkıldı. Bugün ise 6 gemiden oluşan birlik Sokhumi'ye karşı direniyor. Aldığımız bilgilere göre aralarında bizim elit askerlerinde olduğu 1000 kişiden oluşan birlikten bahsediliyor.

No:2172

Şifreli Gönderen : Tiflis 2 Mayıs Saat 2:40
Alan : Peterburg 2 Mayıs Saat 2:39

İyi haberler vermek istiyorum ama denizcilerimizi bulamadık. Dün saat 10:00 sıralarında Konstantin gemisi Batum'un (Gürcistan'a bağlı Acara Özerk Cumhuriyetinin başkenti) 7 mil açıklarına demir atarak dört adet mayın taşıyan tekne gönderdi. Batum'a varır varmaz Çeşme isimli sahil güvenlik teknesi onları karşıladı. Üsteğmen Zasadredniy mayınları başarıyla suyun dibine yerleştirdi. Bütün teknelere sahil bataryalarından ateş açıldı. Tekneler her tarafa dağıldı. Bugün 1 Mayıs'da sabah erken saatlerde Poti'ye Çeşme ve Sinop tekneleri geldi. Yaralanan ve ölen yok. Ama diğer teknelerden haber alamadık. Konstantin gemisi kayıp. Plana göre teknelerden sonra Konstantin gemisinin Poti'ye gelmesi gerekiyordu.

No:2116

Gönderen : Tiflis 3 Mayıs Saat 2:30
Alan : Peterburg 3 Mayıs Saat 5:20

Dün öğleden sonra Sokhumi ile telgraf bağlantısı kesildi. Aldığımız bilgilere göre dün sabahtan beri dokuz Türk gemisi Sokhumi'yi bombalıyor. 1 Mayıs tarihinde kolordu komutanı Ardahan'ın aşağısına geldi. Orayı çok sağlam takviye edilmiş olarak buldu. Kars'ın aşağısından yeni haber yok. Erivan birlikleri kurşun atmadan Surp Oganess'a kadar gittiler. Orada Karakilise (Ağrı il merkezinin eski adı) yakınlarında iki Türk topçu taburu bulunuyordu.

No:2127

Gönderen : Tiflis 3 Mayıs Saat 9:35
Alan : Peterburg 3 Mayıs Saat 11:10

Oçamçıra'da bulunan Tümgeneral Kravçenko'nun bildirdiği rapora göre dün akşam iki buçuk saat boyunca beş Türk savaş gemisi Sokhumi'yi bombaladı. Şehrin yarısı yandı. 5 bölük ve 2 top ile deniz kuvvetlerimizin yaptığı karşı atış sonucunda bizim ölü ve yaralımız yok. Sadece 6 Kazak kayıp. Sokaklarda düşman askerlerinin cesetleri bulunmakta. Bugün de düşman savaş gemileri Sokhomi açıklarında beklemeye devam ettiler.

No:2170

Gönderen : Tiflis 5 Mayıs Saat 10:10
Alan : Peterburg 5 Mayıs Saat 1:30

İsyancıların Terski vilayetinin Şali ve Avtur köyleri civarındaki mağlubiyeti Çeçen halkı arasında moral bozukluğuna yol açtı. İçkeriya ve Argun nahiyelerinde sakinlik devam etmekte. Dağlarda saklanan isyancılar Çaberlovski bölgesinde kalmaya devam ederek Behoyevtsev ve Zandakovtsev'i kendi aralarına almaya çalıştılar. Ersenoy ve Hasav-Yurta tarafından giden Milis güçler ve Adige vilayetinin milis güçleri o tarafa yöneltiler. Dağıstan'da her şey normal.

No:2174

Gönderen : Tiflis 5 Mayıs Saat 10:40
Alan : Peterburg 5 Mayıs Saat 3:15

Tümgeneral Kamarov, dört Tabur, iki topçu bataryası, Dağıstan atlı birlikleri, 300 kişiden oluşan Aleksandropol atlı birlikleri ve Karapapak milisleri ile dün Kars'ın aşağısına keşif faaliyetinde bulundu. İki saat içerisinde sol kanatta ilerleyen birliklerimize sekiz taburdan oluşan yaklaşık 1.000 kişilik Türk ordusu tarafından karşılık verildi. Birliklerimize destek olarak 600 Dağıstanlı gönderildi. Sıcak çatışma yaşandı. Dağıstanlılar çok başarılıydı. Düşman çatışma alanında 64 ölü, birçok yaralı ve iki esir bıraktı, ayrıca fazlaca silah ve bir kaç tane de at ele geçirildi. Bizim kayıplarımız; bir Subay ve 20 atlı asker ölü, 5 subay ve 54 atlı asker yaralı. Çok üzülererek bildiriyorum ki siz majestelerinin himayelerinde bulunan Dağıstan Tugayı Komutanı Tümgeneral Çelokayev sol tarafından ağır yaralanmıştır. Düzenli ordudan kaybımız yok.

No:2179

Gönderen : Tiflis 5 Mayıs Saat 11:00
Alan : Peterburg 6 Mayıs Saat 6:25

Majesteleri size iyi haberler vermek için sabırsızlanıyorum. Tümgeneral Loris Melikov'un raporuna göre; Bugün 4 Mayıs tarihinde, Ardahan'ın alınması ve Gelyaverdi tepelerindeki mevziler ile özellikle İngiliz mühendisler tarafından yapılan Emiroğlu tepesinin ele geçirilmesi bizim için çok büyük önem taşıyordu. Ganimetlerimiz şöyle idi; 9 top, 80 Kilogram barut, 9 çelik kovan, 12 bakır dağ topundan oluşmaktadır. Ayrıca büyük miktarda top mühimmatları, silahlar ve mermiler ele geçirildi. Dün akşam 9 tabur ve 40 toptan oluşan birlikler ile hareket başladı. Sabah saat sekize kadar devam etti. İşlerimiz yolunda gitti ve hareket başarılı oldu. Bahse konu tepelerin birliklerimiz tarafından bombalanması sabah saat 8:00'da başlayıp öğlen saat 2:00'ye kadar devam etmiştir. Toplarımız ile düşman kamplarını darmadağın etmemiz takdire şayandır. Savaşta esas görev, Tuğgeneral Devel komutasında olan kahramanca savaşan Elizabetpol birliklerindeki yiğitlere düştü. Bu birlikler Ölçek'den aşağı doğru savaşarak inerken ayrıca bir kaç Türk birlikleri ve kamplarını ele geçirmiştir. Bu birlikleri ele geçirirken düşman güçlerine ciddi manada zarar vermiş ve püskürtmüştür. Savaşa ilk Gelyaverdi mıntıklarından başlanmış ve bu savaşan birliklere Tuğgeneral Geyman birlikleri yönlendirilmiş ayrıca Leyb- Erivanski taburları ve Bakü alayı da yardım etmiştir. Sayın majesteleri bu kadar güçlü saldırı neticesinde Türkler buldukları mevzileri bile savunmayı düşünemez hale gelmişlerdir. Bu savaşta kayıplarımız şöyledir; General Devel'in birliklerinden alt rütbeli 10 ölü, Elizabetpol alayından Binbaşı Makayev yaralı, 3 subay yaralı, 7 düşük rütbeli yaralı, General Geyman'ın birliklerinden alt rütbeli 4 ölü, 7 yaralı. Düşmanın kayıpları henüz bilinmemektedir. Savaş alanında bıraktıkları cesetlere bakılacak olursa düşmanın ciddi sayıda kaybı var. Askerlerimizin savaşta göstermiş oldukları cesurca hareketleri büyük itibar ve güven kazanmalarını sağlamıştır. Yarın Ardahan'a doğru hareket edeceğim. Kampımız Gürcübey'de (Ardahan ili Merkez ilçesine bağlı Tepesu Köyü'nün eski adı) bulunmaktadır 4 Mayıs.

No:2185

Gönderen : Tiflis 5 Mayıs Saat 11:15
Alan : Peterburg 6 Mayıs Saat 6:35

Düşman tarafından gerçekleştirilen güçlü bombardıman sonrasında Sokhumi'nin büyük bölümü yıkıldı ve yandı. Düşman bizim askerlerimizi bölgeden temizleyerek Macari Nehri kenarında pozisyon aldı. Düşman kuvvetleri Sokhumi'ye gelen iki gemi ile takviye edildi. Son iki günkü çatışmalarda kaybımız; 4 ölü ve alt rütbeli 2 yaralıdan ibarettir. Abhazya sakinleri

düşmana direnmeyerek karşılık vermiyorlar. Türklerin bir sonraki hamlelerinin ne olacağını henüz öğrenemedik.

No:2160

Gönderen : Tiflis 7 Mayıs Saat 2:07
Alan : Peterburg 7 Mayıs Saat 8:55

İmparator Hazretleri Ardahan'ı aldığımız için çok mutluyum. Biraz önce Tümgeneral Loris Melikov'dan aldığım telgrafa göre; Ardahan'ı savunma hattını kırarak aldık. Kale ile birlikte düşmandan 60 tane ağır silah, büyük ağır toplar ve erzakları ele geçirdik. Kampta bulunan 14 Türk taburunu şehir ile beraber İmparator Hazretlerinin ayaklarının altına serdik. 5 Mayıs saat 3:00'den akşam 6:00'ya kadar topçu atışları eşliğinde hücum için siperler kazdık. Sonra akşam 6:00'da, Erivan, Tiflis, Bakü Saperov birlikleriyle beraber hücumla başlamaya karar verdim. Saldırıya geçtiğimizde düşman direnmeden geride ölümlerini bırakıp kaçtı. Bizim süvarilerimiz karanlık olmasına rağmen düşmanı takip etti. Dün saat 9:00'da bizim ordumuz bütün birlikleriyle beraber koro halinde şarkılar söyleyerek şehirden geçtiler. Hep bir ağızdan "Tanrı Çarı Korusun" şeklinde bağıarak zaferimizi kutladılar. Eski Türk kalelerinde Rus İmparatorluğu bayrağı dalgalanıyor. Ne kadar kaybımız var tam olarak bilmiyorum ama tahminen, subaylardan 1 ölü 4 yaralı, daha alt rütbelilerden 50 civarında ölü, 180 civarında yaralı var. Günün kahramanı Tuğgeneral Geyman'dı. Ayrıca bütün subay ve askerlerimiz kahramanca savaştılar. Bugün bütün ordularımız toplanarak şükür için ibadet edeceğiz.

No:2184

Gönderen : Tiflis 7 Mayıs Saat 2:10
Alan : Peterburg 7 Mayıs Saat 6:35

Biraz önce Siona Kilisesi'nden şükür ibadeti yaparak döndüm. Burada hepimiz heyecanlı ve mutluyuz. Tümgeneral Çelokayev göğsünden 7. ve 8. kaburga arasından mermi ile yaralandı. Akciğerleri sağlam ama merminin nerede olduğunu tespit edemedik. Doktorlar iyi olacağını umut ediyorlar. Dün daha kötüydü, yarası iltihaplanmıştı.

No:2194

Gönderen : Tiflis 7 Mayıs Saat 11:00
Alan : Peterburg 8 Mayıs Saat 7:40

Gagra'dan Oçemçira'ya kadar olan bölgeyi bütün sahil boyunca düşman savaş gemileri bombardımana tutmaları sonucunda o bölge yandı. Bu saldırıya karşılık vermek amacıyla Abhazy'a da yerleşik bulunan askeri birlikten dört tabur asker, bir adet ağır silahlı topçu birlik gönderiyorum. Abhazy'a dan Kelasur'a (Abhazy'a da bulunan Sokhomi yakınlarında nehir) kadar olan bölgede yaşayan yerli halkı Türkler buradan çıkartıyorlar ve onların yerine sahile

Türkleri yerleştiriyorlar. Soçiden aldığımız yeni habere göre Türkler Adler'i bombalıyor. Görünen o ki savunmasız yöre halkı dahil her yeri sistemli bir şekilde yakıp yıkıyorlar. Protesto yapmak olmaz mı ?

No:2201

Gönderen : Tiflis 8 Mayıs Saat 10:50
Alan : Peterburg 8 Mayıs Saat 1:10

Yaverim Korsakov dün akşam Ardahan'dan geldi ve bana sözlü rapor verdi. Zaferimiz gerçekten muhteşemdi. Sadece iki gün içerisinde 82 adet ağır silah ele geçirildi, bunların içinde sekiz inçlik ve ondan biraz küçük olanlar silahlarda bulunuyordu. Şehirde gömülen Türklerin sayısı hemen hemen 800'ü bulmuştu. Şehirde ve Ardahan Sancağı'nın tamamında yönetim bizdedir. Aldığımız esirler içerisinde bir tane paşa var. Bugün sabah General Kinyaz Mirskiy'u Abhazya ve İngur ordularının başına geçmesi için Zugdudi'ye (Gürcistan'da bir şehir) gönderdim. Geceleyin Konstantin Gemisi botları ile beraber keşif yapmak için Poti'ye yanaştı. Tümgeneral Kinyaz Çelokayev'in durumu dün ciddiydi. Kurşun göğsünün sol tarafına isabet etmiş ve o bölge iltihaplanmaya başlamış. Doktorlar iyi olması için umut ediyorlar.

No:2380

Gönderen : Tiflis 10 Mayıs Saat 7:50
Alan : Peterburg 10 Mayıs Saat 11:26

Esir düşen paşanın ismi Tuğgeneral Ali Paşa. Ardahan'a altı tabur ve oniki ağır silahlı birlikten oluşan 1.100 asker bıraktık. Askerlerin geri kalanları iki takım halinde dün yola çıktılar ve bugün Kars çayına geldiler. Orada her şey yolunda. Kinyaz Mirskiy Okum ve Kadar'a üç tabur ve dört ağır silahlı birlik gönderdi. İnguri'ye bir tabur ve 4 ağır silahlı birlik yerleştirdik. General Kravçenka'dan dört gündür haber alınamıyor. Düşman bu sabah Adler'i şiddetli bombalıyor aynı zamanda düşman piyadeleriyle saldırıyor, sıcak çatışma halindeyiz, orada durum gergin.

No:2115

Gönderen : Tiflis 12 Mayıs Saat 12:00
Alan : Çar Köyü 12 Mayıs Saat 8:45

Sokhumi takımı Tsebeld'de ve Olginski köyü yakınlarında pozisyon aldılar ve orada kısa bir zaman önce isyan eden Abhazya sakinlerini birleştirdiler. Bugün onlarla iletişim açık. Şimdiye kadar şans bizimleydi. Sokhumi'deki bir kaç ufak çatışmada şansımız yaver gitti. Düşmanı yendik. Bombardımandan sonra yedi gemi asker ve bölge sakinleri Adler'e geldi. Öyle zannediyorum ki askerlerin yarısı İstanbul'dan geldi. Cuma günü Sokhumi'ye takviye için gelen birliklerin yarısı Okum'a geldiler ve şimdi ilerliyorlar.

No:2433

Gönderen : Tiflis 12 Mayıs Saat 11:05
Alan : Çar Köyü 12 Mayıs Saat 2:45

İmparator Hazretleri başımız sağolsun, Tümgeneral Kinyaz Çelokayev dün akşam altıda Zaim Kampı'nda öldü. Cesedini Aleksandrapol'e (Gümrü) götürüyorlar. Kolordu komutanı dün Ardahan'dan Zaim Kampı'na döndü. Telgraflarımı anlamıyor olabilirsiniz. Çünkü bende tam olarak ne olduğunu bilmiyorum ben sadece ivedilikle temel konuları size aktarmaya çalışıyorum.

No:2442

Gönderen : Tiflis 12 Mayıs Saat 6:40
Alan : Çar Köyü 12 Mayıs Saat 2:45

Adler'de 3. Plastunskiy Taburu bulunuyordu. Ne zaman ki burada çatışma başladı, Soçi'den yardıma Albay Şelkovnikov iki bölük askerle takviye olarak geldi.

No:2465

Gönderen : Tiflis 13 Mayıs Saat 12:10
Alan : Çar Köyü 13 Mayıs Saat 8:15

Ardahan'da 4 ve 5 Mayıs tarihlerinde meydana gelen olayların tümüyle ilgili raporu bugün aldım. Yapmış olduğumuz büyük taarruz neticesinde Ardahan düştü. Bir kaç büyük ganimet tarafımızdan ele geçirildi. İmparator Hazretleri Ardahan'ı almamızda göstermiş oldukları üstün başarı ile en büyük pay sahipleri şunlardır; Tümgeneral Loris Melikov, Tuğgeneral Geyman ve Devel'dir (*Şifreli*). Loris Melikov'a ve Devel'e 3. sınıf Aziz Giorgi madalyasını uygun gördüm. Kendilerinde zaten 4. sınıf madalya var. General Geyman'a ise pırlantalı kılıç uygun olur mu? İmparator Hazretleri cesaretlerinin nişanesi olarak neye layık iseler onunla ödüllendirilecekler.

No:2485

Gönderen : Tiflis 14 Mayıs Saat 9:20
Alan : Çar Köyü 14 Mayıs Saat 11:00

Takımlardan yeni haber yok. Savunma bakanına son günlerde yaşanan olaylar hakkında kesin bilgiler içeren telgraf gönderdim.

No:2402

Gönderen : Tiflis 14 Mayıs Saat 6:17
Alan : Çar Köyü 14 Mayıs Saat 7:55

Ödüller için size çok minnettarım ve çok mutluyum. Size kurye ile beraber ayrıntılı raporlar içeren mektup göndereceğim. Bugün yeni bir haber yok.

No:2541

Gönderen : Tiflis 16 Mayıs Saat 2:30
Alan : Çar Köyü 16 Mayıs Saat 3:40

Takımlardan yeni bir haber yok. Burada hava çok kötü sürekli yağmur yağıyor.

No:2585

Gönderen : Tiflis 17 Mayıs Saat 5:07
Alan : Çar Köyü 17 Mayıs Saat 9:25

Kars'dan gelen bilgiye göre; Loris Melikov komutasındaki 2. Süvari Tümeni ayın 13'ünde Kars bölgesinde düşman ile sıcak çatışmaya girdi. Özellikle seçkin Kazak birlikleri bu çatışmada kendilerini gösterdiler. Bizden 1 ölü var ve alt rütbeli 6 yaralı, düşman yerde 40 ceset bıraktı. General Oklobjyo dün kendi öncü birliklerini Sameba Tepesi'ni almak için Albay Gurçına komutasında Kintirişi Nehri'nin sol tarafına gönderdi. Sol tarafta düşman var. Bizim bu hareketimiz başarılı oldu. Düşman bu tepeden Tsikhisdziri (Gürcistan Acara Özerk Cumhuriyeti'nde bulunan Kobuleti şehrine bağlı köy) bölgesine çekildi. Yakın zamanda Loris Melikov'un kuvvetlerinden küçük bir birlik düşmana karşı koymak için Kintirişi Nehri'nin yukarısına gönderildi. Karşılık verilmesine rağmen birliklerimiz Hur bölgesine altı kilometre kala pozisyon aldılar. Bu hareket neticesinde Kobuleti ile düşmanın irtibatı kesildi. Bugün her iki koldaki kayıplarımız; 4 ölü ve 29 alt rütbeli yaralı. Ayrıca Ulan Alayı'nın Teğmeni Nahiçevanskiy'de yaralandı. Düşman bize karşılık verdi Ancak zarar veremediler. Askerlerimizim kahramanca savaşmasından son derece memnunuz.

No:2515

Gönderen : Tiflis 18 Mayıs Saat 12:50
Alan : Çar Köyü 18 Mayıs Saat 7:25

Terskoj ve Dağıstan bölgelerinden gelen kısa rapora göre; Salatavi ve Auh bölgelerinde isyan hareketleri başladı. 14 Mayıs tarihinde İçkeriya bölgesinin bir kısmında ve Salatavi'de çıkan isyanları bastırmak için General Svistunov acilen birliğiyle beraber harekete geçmesi üzerine ayın 16'sında bu bölgelerde isyancılarla çatışma yaşandı. İsyancıların başında Ali Bey bulunuyordu. Aynı zamanda Batyanov komutasındaki birlikler Aktaş–Auh bölgelerinde isyancılara çok zayıf verdirdi. İsyancılara karşı yaptığımız mücadelede Artluh ve Danuh

bölgesi sakinleri bize yardımcı odular. General Svistunov, General Kinyaz Melikov ile birlikte bütün birimler ile Hasanyurt'dan Burtuna istikametine, Çerkey ve Andiyska bölgesi içinden Gümbet'e hareket ediyorlar. Görünen o ki savaş gittikçe derinleşiyor. Bu savaşı kazanmak için çok dikkat ve zaman lazım.

No:2629

Gönderen : Tiflis 19 Mayıs Saat 10:45
Alan : Peterburg 19 Mayıs Saat 4:30

Salatavi'deki karışıklık silahlı çatışma boyutuna geçti. Andi'den Gümbet'e Ter vilayeti birliklerine destek için giden Albay Nakaşidze'nin birlikleri Siuha köyü yakınlarında 500 kişilik isyancı ordusuyla karşılaştı. Çıkan çatışmada isyancılardan 80 kişi öldü, 100 kişinin elinden silahları alındı. Bizden bir yaralı var. İsyancıların köyleri dağıtılarak köy halkı sürülecek. Hasanyurt, Çerkey ve Gümbet'den çıkan birlikler Burtuna'ya doğru gidiyorlar. Yerli milis güçleri ve bölge halkının tepkisi olumlu gözükmekte. Ayrıca Kobuleti birliklerinden aldığımız rapora göre o bölgede yerli halk daha da uyumlu gözüküyor. Kobuleti sakinleri kendilerine daha önce Türkler tarafından verilen taramalı silahları mermileri ile birlikte bize dün teslim ettiler. Yakındaki köylerden de ellerindeki silahları teslim etmek için köyün ileri gelenleri bize gelmektedir. Bölgedeki asayiş sağlamanın en etkili yolu halkta bulunan silahları toplamaktan geçmektedir. General Kravçenko'nun birliklerinin büyük kısmı Kodor vadisi üzerinden Kodor Nehri istikameti Samurzakani bölgelerini koruma amacıyla harekete geçti. Ayrıca Oçamçıra'ya da çıkartma yapılacaktır.

No:2638

Gönderen : Tiflis 19 Mayıs Saat 5:49
Alan : Çar Köyü 20 Mayıs Saat 7:35

Zat-1 Alilerinizi sevindirmek için acele ediyorum. 18 Mayıs sabahı Benliahmet köyü (Kars ili Selim ilçesine bağlı köy) yakınlarına topçu birlikleriyle gelen Tümgeneral Loris Melikov Kars ve Soğanlı üzerinden gelecek olan Musapaşa Kundohov birlikleriyle karşılaşacağımı bile bile Hacı Halil'e (Kars ili Merkezine bağlı köy) girdi. Aynı gün Tümgeneral Cavcavadze komutası altında olan iki Süvari tümeni, Dağıstan ve Kabardino Kumiksi'den oluşan iki Alay ve on altı Atlı takımdan oluşan birlikler Ardos'a (Kars ili Merkezine bağlı Akbaba Köyü'nün eski adı) gönderildi. Benliahmet'de geceleme için duran Kunduhov atlı birliklerine gece yarısı ulaşılmıştır. Düşmana üç taraftan ateş açılmıştır. Ancak şiddetli direnç göstermiştir. Devam eden şiddetli silahlı çatışma ve sonrasında yaşanan göğüs göğüse savaş sonucunda düşman kaybetmiştir. Bu çatışmada 2. Nijegorodtsev Tümeni üstün başarı göstermiştir. 4. Nijegorodtsev Süvari birliği tarafından kasa kasa mermiler ile birlikte iki dağ

topu ganimet olarak ele geçirilmiştir. Esirlerin anlattıklarına göre ele geçen iki adet ağır silahın Kunduhov'a ait olduğu anlaşılmıştır. Bizim kayıplarımız; almış olduğu ağır yara neticesinde revirde vefat eden Nijgorod Alayından Asteğmen Forjet, ayrıca alt rütbelilerden 6 ölü ve süngü ile yaralanan Nijgorod Alayından olduğu tahmin edilen 30 yaralı, ölü ve yaralı at sayısı 51'dir. Düşmanın savaş alanında bırakmış olduğu ceset sayısı 83'dür. Dün kolordu komutanı Kars Çayı yakınlarında bulunan Ardos'a yerleşmiştir.

No:2650

Gönderen : Tiflis 20 Mayıs Saat 9:23
Alan : Çar Köyü 20 Mayıs Saat 12:25

Dün akşamdan beri yeni hiçbir haber almadım. Dün kolordu komutanı yaveri Nijgorod Birliği Atlı Alayı Yüzbaşı Pançulidze'yi, Ardahan'ın alındığı bilgisini içeren mektup ile sana kurye olarak gönderdim.

No:2674

Gönderen : Tiflis 21 Mayıs Saat 10:10
Alan : Çar Köyü 21 Mayıs Saat 12:15

Ardahan'ı aldıktan sonra, dün üç Türk Paşasını ve 16 üst rütbeli subayı teslim aldım. Dün Zaim'e gidecektim ama bu sebepten bir kaç gün erteledim. Okum'da telgraf olmadığından dolayı Kinyaz Mirski'yi oraya gönderiyorum. Ondan bugün alacağım bilgileri tarafınıza detaylı olarak iletacağım. Dağıstan ve Terskoy bölgelerinden yeni hiçbir bilgi almadım.

No:2683

Gönderen : Tiflis 21 Mayıs Saat 12:50
Alan : Çar Köyü 21 Mayıs Saat 5:30

Salatavi'de Albay Nakaşidze birlikleri tarafından isyancılar bozguna uğratılmasından sonra durum normal. Bugün askerlerimizin dört bir yandan Burtuna'ya gelmesi gerekiyor. Bunun bölgede asayişin sağlanmasında büyük faydası olacaktır. Çeçenistan ve İçkeriya'da durum giderek sakinleşmekte. Ayın 17'sinde General Kravçenko'ya ait birliklerin neredeyse tamamı Kodor vadisinde bulunan köprüyü patlatarak kestirmeden karşıya geçtiler. Ayın 16 ve 17'sinde dağlılar tarafından birliklerimize sürekli taciz ateşi açıldı. Sayıları yaklaşık 3.000 kişiydi ve iki adet ağır silahları vardı. Bu iki günde ölü ve yaralı olmak üzere toplam kaybımız 20 kişidir. Birlik ile beraber Abhazya'da yaşayan Bulgar ve Yunan 25 aile geldi. Birliklerimizin dinlenmeye ihtiyacı olduğu için onları Cigerdi ve Mokvi'ye (Abhazya Oçamçıra bölgesinde bulunan Mokvi ırmağı kenarında bulunan bir köy) gönderdik. 18'inde Atar'da bulunan General Alhazov'un birliklerinden 200 kişilik Kutaisi takımı ve yaklaşık 100 kişiden oluşan Yeykazakları, Aşağı Kodor'ye Abhazların geçmesini önlemek için gönderilmiştir. İş yaptıktan

sonra yüzlerce askerimiz Kodor'inin kıyılarından saklanmış olan düşman tarafından ateş altına alınırken yerli halkta onlara destek veriyordu. Sıcak çatışma sonucu takım komutanı Yarbay Kinyaz Mikeladze öldü. Ayrıca dokuz er ve dört Kazak'ta ölmüştür. Üç subay, yirmibir er ve bir Kazak yaralanmıştır. Üç er ve iki Kazak'tan ise haber alınmamaktadır. Birliklerin kurtarılması için gönderilen haberci zamanında ulaşamamıştır. General Alhazov'un verdiği bilgiye göre; erler, Kazaklar ve özellikle subaylar kahramanca mücadele etmişlerdir. Ardahan birlikleri ele geçirilen ganimeti yerleştirmekle ve onu sınırlarımıza doğru göndermekle uğraşıyorlar. Bölgede durum gergin. Erivan ve Özüretgi birliklerinden yeni bir haber yok. Karadeniz birlikleri suskun.

No:2689

Gönderen : Tiflis 21 Mayıs Saat 8:50
Alan : Gatçin 21 Mayıs Saat 11:30

Dün Poti'ye iki sahil güvenlik gemisi yanaştı. Beş saat bombalama yaptıktan sonra beş tekneden oluşan birlikleri indirdi. Daha önceden alınmış olan karara göre birliklerimizin kıyıda saklanması gerekiyordu. Tekneler sahile 200 adım kala demir attı ve ardından ateş açmaya başladı. Açılan ateşe karşılık verilerek teknelerdeki kürekçi ve dümenici öldürüldü. Ardından teknedeki diğer askerler de tarandı. Diğer iki tekne kayıpları toplayarak Pitsunda'ya (Abhazya'ya bağlı bir şehir) geri çekildi. Kaybımız sadece 1 ölü. Bombalanan binalar ve kilise tamamen kullanılamaz hale geldi. General Romakin'den alınan bilgiye göre 12 Mayıs tarihinde Kızıl-Arvat yakınlarında onun birlikleri 6.000 Tekinli tarafında ateşe tutulmuştur. Dört saatlik çatışmadan sonra Tekinliler büyük kayıplar vererek kaçışmaya başladılar. Bizim birliklerimizin kaybı yalnızca 11 yaralı. 15 Mayıs'ta birlikler başarı ile geri döndüler.

No:2727

Gönderen : Tiflis 23 Mayıs Saat 2:00
Alan : Berdiçev 23 Mayıs Saat 6:00

Karadeniz'de yeni bir gelişme yok. Sokhumi birlikleri dağıtılarak İngur birlikleriyle birleştirilmiş ve General Alhazov komutasına verilmiştir. General Alhazov Zugdudi, Anaklia, Oçemçira ve Cigerdi ile birlikte Kodori milis güçlerini de kontrol ediyor. Abhazya tarafından gelen birlikler verilen onca kayıplara rağmen iyi durumdadır. Tümgeneral Loris Melikov tarafından yapılan keşif faaliyeti sayesinde kayıplara uğrayan Musapaşa Kunduhov'un birlikleri ve diğer Türk birlikleri Ortakale (Kars ili Selim ilçesine bağlı köy) kampına geldikten sonra aceleyle Soğanlı'ya kaçmışlardı. 19 Mayıs tarihinde bizim süvarilerimiz onların elinden araç gereç ve 85 çadırı ele geçirmeyi başarmıştır. Ardından kolordu komutanı tarafından Ardos'tan Bozkale, (Kars ili Mekez ilçesine bağlı köy) Kovalı ve Tatlıca tarafına, Zaim Kampı'ndan ise General Devel kendi birlikleriyle Laz Tepesi, Muhlis, İngiliz ve Velitabya tepelerine keşif

düzenlenmiştir. Aynı zamanda 20 Mayıs tarihinde Ardahan'dan Penek (Erzurum ili Şenkaya ilçesine bağlı köy) ve Oltu'ya (Erzurum iline bağlı ilçe) birlikler gönderildi. Salatavi'de durum sakinleşmiştir. Halk sadık olduğunu göstermek için bize nedamet getiriyorlar. İsyancıların yakalanması sorunsuz devam ediyor. Diğer birliklerden herhangi bir haber yok.

No:2734

Gönderen : Tiflis 23 Mayıs Saat 7:40
Alan : Berdiçev 23 Mayıs Saat 8:40

Kinyaz Mirskiy yarın Zugdudi'ye gelecek. Buradaki işleri ona teslim edeceğim ve akşam kendim yola çıkacağım. Umarım Perşembe günü Kars yakınlarında olurum.

No:2750

Gönderen : Şifreli Tiflis 24 Mayıs Saat 11:30
Alan : Kişinev 24 Mayıs Saat 2:30

Dağda bulunan Müslüman birliklerimizden kaçmaya başlayanlar oldu. Onları geri çevirme konusunda elimizden bir şey gelmiyor. Orda bulunan alaya vardıktan sonra asayiş düzeltmek ve bu tür insanları cezalandırmak zorunda kalacağım.

No:340

Gönderen : Kürükdere 26 Mayıs Saat 8:00
Alan : Ploeştah 27 Mayıs Saat 12:35

Bugün akşam 07:00 sularında 39. Tümen'e gelmiş bulunuyorum. Askerleri çok iyi gördüm. Burada herhangi yeni bir durum yok. Topçu birlikleri başarıyla taşınmaktadır.

No:296

Gönderen : Aleksandropol 26 Mayıs Saat 10:20
Alan : Ploeştah 26 Mayıs Saat 6:15

20 Mayıs tarihinde Ardahan'dan yola çıkan takımın kolu olan, iki Tabur ve 1.100 kişiden oluşan süvariler 12 top ile 21'i sabah Penek'i, akşamına ise Oltu'yu savaşmadan aldılar. Üstelik süvarilerimiz 115 verst (Rus uzunluk ölçü birimi. 1 verst eşittir 1,0668 kilometre) 36 saat piyadeler ise iki gün yürüyerek bu işi yaptılar. Düşman piyadeleri ve topçu birlikleri toplam yaklaşık 4.000 kişiyle alalacele Erzurum'a çekildiler. Her iki bölgede de çok büyük miktarda buğday, silah, mermi ve çadır depoları ele geçirilmiştir. Halk her yerde askerimizi güler yüzlü ve sevinçle karşıladı. General Tergukasov'un bildirdiğine göre; 23 Mayıs tarihinde savaşmadan Karakilise ve ona bağlı bölgeler ele geçirilmiştir. Türk askerleri şehri terk ettiler. Düzenli birlikler Zeydekyan'a (Eleşkirt ilçe merkezinin eski adı) çekildi. Gönüllü birlikler ise evlerine

dağıldı. Kars yakınlarındaki askerlerimiz 2 Kampa yerleştiler. İlki Masra (Erzurum ili Horasan ilçesine bağlı Güzelyayla Köyü'nün eski adı) diğeri ise Bozkale. Şimdi Masra'ya gidiyorum.

No:3

Gönderen : Kürükdere 28 Mayıs Saat 9:40
Alan : Ploeştah 29 Mayıs Saat 10:30

Son üç gün içerisinde Kars bölgesinde General Devel ve General Geyman tarafından keşifler gerçekleştirilmiştir. Bunlara topçu mühendis subaylarda topların yerleştirilmesi için eşlik etmiştir. Bu hareketler çok emek istiyor. Topçu birliklerinden atılan toplar karşı tarafa bazen zarar vermiyor ancak seyyar birlikler daha etkili oluyor. Son günlerde alt rütbeli subaylardan 10 yaralımız bulunmaktadır. Bugün benim tarafımdan Karadağ ve Çakmak tepelerinin kuzey kısımları topçu birliklerinin yerleştirilmesi amacıyla keşfedilmiştir. Bu eylem esnasında sürekli olarak taciz ateşine maruz kaldık. Ama gördüğüm kadarıyla birliklerin durumu iyidir. General Tergukasov'un birliklerine 24-25 Mayıs tarihlerinde Hamur (Ağrı iline bağlı ilçe) Kürtleri ve Eleşkirt (Ağrı iline bağlı ilçe) halkı gelerek bağlılıklarını bildirmiştir. Bunun sonucunda bu bölgelere kendi birliklerimizi yerleştirdik. Sokhomi birliklerini devralan General Alhazov'un Engur birliklerinde durum normaldir. General Oklobjyo'nun birlikleri yukarı doğru Ağkua Nehri yakınlarında bir kaç harekette bulunduktan sonra Sameba civarındaki bölge halkını biat ettirerek bölgede hâkimiyet kurmuştur. Onlar Kintirişi Nehri üzerinde bulunan köprüye hâkimdiler. Samebadaki yolların tadilatı birliklerimizin ilerleyişini yavaşlatıyordu. Ter ve Dağıstan bölgelerindeki sorunlar basit bir şekilde çözüyor. Ordumuzun sağlık ve moral durumlarının iyi olduğu söylenebilir.

No:3

Şifreli Gönderen : Masra 1 Haziran Saat 2:40
Alan : Ploeştah 2 Haziran Saat 9:40

30 Mayıs'ta alınan haberlere göre; Kars şehrinin doğu ve batı tarafından bombalayarak alınmasına karar verildi. Çatışma bir kaç güne kadar başlayacak. Dün garnizonu üç topçu birliği ile takviye ettik. Düşman bizim ağır silahlarımızın olduğu bölgeye ve askerleri taşıdığımız araçlara ateş açıyor ama bizim karşılık vermemiz sonucunda geri çekildiler. Bizden beş kişi hafif yaralandı. General Tergukasov 28 Mayıs'da Eleşkirt'i, 29 Mayıs'da ise Zeydekyan'ı aldı. Düşman bu bölgeden Köprüköy'e çekildi ve bütün askeri malzemeleri orada bıraktı. Muhtar Paşa Zivin'den (Kars ili Sarıkamış ilçesine bağlı Süngütaşı Köyü'nün eski adı) takviye kuvvet aldı. General Oklobjyo'nun birlikleri Kinyaz Mirskovo'nun kendilerinin yanına gelmesini bekliyor. Hava muhalefeti nedeniyle General Alhazov'un birlikleri İloripokveşi (Abhazya Oçamçıra bölgesinde Karadeniz kenarında bulunan bir köy) bölgesine yerleşi süvari birlikleri

ise Mokvi bölgesine yerleşti. Kodor vadisi (Abhazya'da bulunan bir bölge) güvenli değil ama Samurkazano (Abhazya'da bulunan bir bölge) civarından bize ihanet olmaz tam teçhizatlı olarak emrimizdeler.

No:69

Gönderen : Masra 3 Haziran Saat 6:59
Alan : Ploeştah 5 Haziran Saat 3:00

Dün saat 3:00'de dokuz takım ve iki topçu birliğinden oluşan Kars Garnizonu sağ tarafımıza ateş açarak bizi baskı altına aldılar. Türkler Çiflikköy Tepesini aldılar. Aravartan (Kars ili Merkezine bağlı Karaçoban Köyü'nün eski adı) köyü yakınlarında bulunan General Geyman birliklerine karşı ateş açtılar. General Geyman Kovalı köyü yakınlarında küçük bir Gürcü birliği ve Leib Erivan avcı alayıyla beraber düşmanla çatıştı. General Kinyaz Cavcavadze iki Gürcü topçu Alayıyla düşmana saldırıya geçtiğinde Türkler aldıkları tepeleri bir bir bırakarak geri çekilmek zorunda kaldılar. General Cavcavadze'nin sol kolundaki birliklerde saldırıya geçince düşman kaçarcasına geri çekildi. Türkler geride 200 ölü bıraktılar. Bizden 1 Asteğmen hafif yaralı. Alt rütbelilerden 11 ölü ve 106 yaralımız var. General Geyman ve Kinyaz Cavcavadze yaya ve süvari askerlerimizin kahramanca savaştığına şahitlik ettiler. Büyük Kürt yolundan gelen Türk süvarileri 2 Haziran'da Van tarafından Teperiz'e (Ağrı ili Doğubeyazıt ilçesi Çetenli Köyü'nün eski adı) geldiler. Ama Beyazıt'dan bizim birliklerimizin geldiğini görünce hemen kaçtılar. Karadeniz'den gelen haberlere göre; 1 Haziran'da yüzlerce Kazak Soçi'den Adler'e kadar keşif yaptılar. Çatışma sonucunda düşmanın 8 ölüsü ve birçok yaralısı var. Bizden Asteğmen Pşizov ağır yaralı. Kobuleti takımına 2 Haziran'da Türkler iki kere saldırdılar ama zarar veremediler. Düşmanın 10 ölüsü var bizden alt rütbelilerden 2 ölü ve 13 yaralı var. 2. Nişancı Birliği'nden Yüzbaşı Prijevalski öldü ve Teğmen Lemeni Makedon yaralandı. Kodori bölgesi sakinleri Türklerden silah alarak isyan ettiler ve General Alhazov'un birliklerine saldırdılar. 2 Haziran'da yapılan saldırıda Abhazlardan sadece bir kaçı bize sadık kaldılar. Bunlar arasında Albay Kinyaz şervaşidze'de vardı. Sonuna kadar bizimle beraber Galizge (Abhazya'da bulunan nehir) nehri yakınlarında çatıştılar.

No:38

Gönderen : Masra 7 Haziran Saat 8:40
Alan : Ploeştah 7 Haziran Saat 4:05

Ayın 5'i itibariyle Kars tepelerine ateş açılmıştır. 26 topu olan 8 topçu birliği tarafımızca Kars çevresine sokulmuştur. Yeni bataryaların inşası devam etmektedir. Eylemimiz Karadağ, Arap ve Muhlis bölgeleriyle sınırlıdır. Tepeleri şiddetli şekilde ateş altına almamıza rağmen iki gün içerisindeki kayıplarımız alt rütbeli asker olmak üzere; 4 ölü 16 yaralıya

ulaşmıştır. Dün Topçu Asteğmen Tseydler ağır yaralandı. Kars'dan gelen kesin bilgilere göre 3 Haziran tarihinde Türkler Çiftlik yakınlarında 200 ölü 250 yaralı zayıat verdiler. General Alhazov'un birlikleri Oçamçıra ve Mokvi'de keşif faaliyetinde bulundular. Keşif esnasında düşman birliklerinin Abhaz arka cephesinde oldukça fazla zayıat verdiği tespit edilmiştir. Kobuleti birliklerinde ise Türk kamplarından kaçıp gelenler tespit edilmiştir. Onlardan birisi üst düzey komutandı. Dido'dan henüz herhangi bir bilgi alınmamıştır. General Tergukasov 2 Haziran tarihinde Zeydekyan'dan Hasanköy'e geçmiştir.

No:528

Gönderen : Masra 11 Haziran Saat 3:45
Alan : Ploestah 12 Haziran Saat 8:20

Ayın 9'unu 10'una bağlayan gece 16 toptan oluşan 4 yeni topçu birliği Kars yakınlarına yerleştirilmiştir. Kale tepelerine uzaklığı yaklaşık olarak 1600 metredir. Bazen ateş açılmakta idi. Nadiren de olsa bize ateş açılmakta idi. Kayıplarımız; dün Topçu Teğmen Kalışevski öldü. Alt rütbeli 12 asker yaralandı. Ayrıca Topçu Kurmay Yüzbaşı Stepanov ile alt rütbeli 5 asker de yaralandı. Dün düşmanın iki taburu tarafından Kale duvarlarını aşma teşebbüsü tespit edilerek düşman ateş altına alınmıştır. Süvari General Şeremetev'in birlikleri düşmanın süvari birliklerine ateş açarak onları kaleden uzaklaştırmışlardır. Çatışma sonrası bizden bir Kazak öldü, üç Süvari yaralandı. Ayrıca üç Kazak yaralanmıştır. Ölü ve yaralı toplam at sayısı 14'dür. Düşman özellikle 2. Vladikavkaz Alayı ile yaşanan yakın çatışma sonrasında büyük kayıplar vermiştir. Ayın 8'inden sonra Beyazıt'dan bilgi alınmamaktadır. Bu da Beyazıt'ın düşman tarafından abluka altına alındığına ve birliklerimizin büyük kayıp verdiğiine işarettir. Bugün oraya ilk destek birliklerimizi göndereceğiz. General Tergukasov'un birliklerinden de haber alamıyoruz. Dido'ya Yeniseli, Kodori ve Kupristavi vadileri üzerinden Dağıstan ve Kakheti birlikleri gönderilmiştir. Kobuleti birlikleri tarafından bugün Tsikhisdziri istikametindeki düşmana ateş açılmıştır. Albay Şervaşidze'nin kontrol ettiği General Alhazov'un Kafkaslardan ve Abhazlardan oluşan birlikleri ayın 9'unda Mergul ve Mokvi'yi rahatsız edildikten sonra Herips ve Marşani'ye hareket ederek Abhazları esir alıp çok sayıda at ve silah ele geçirmişlerdir. Düşman sahada 35 ölü bırakmıştır. Bizden 1 Kazak ölü ve bir kaç polis hafif yaralıdır.

No:5644

Gönderen : Masra 12 Haziran Saat 2:45
Alan : Bükreş 12 Haziran Saat 6:00

Allah'a şükürler olsun ki Galats'daki birliklerin aktarılması başarıyla sonuçlandı. İyi haber verip sevindirmek için acele etmiyorum. Zeydekyan ve Delibaba (Erzurum ili Horasan ilçesi Velibaba Köyü'nün eski adı) arasında Mehmet Paşa'nın emrinde olan Türk birlikleri, General Tergukasov birlikleri tarafından darmadağın edilmiştir. Bundan başka detay bilmiyorum. Bildiğim kadarıyla Türk birlikleri ciddi şekilde direndiğinden dolayı sanırım en seçkin birliklerdi. Ancak sonuç olarak savaşı biz kazandık ve Türk birlikleri kaçtı. Kaybımız; alt rütbeli subaylardan 94 ölü ve 119 yaralı. Kırım Alayı'ndan Binbaşı Svyatinskiy ve Kuban birlikleri komutanı öldü. Pereyaslav Atlı Alayı Binbaşısı Nudjevski beyin sarsıntısı geçirdi. Mehmet Paşa öldürüldü ve çok sayıda esir ele geçirildi. General Tergukasov'un anlattığına göre; Kırım, Stavropol ve 3.Topçu birlikleri başarıyla savaşmıştır.

No:631/44

Gönderen : Masra 13 Haziran Saat 5:05
Alan : Turna 14 Haziran

General Tergukasov'dan gelen bilgilere göre 4 Haziran tarihinde Tergukasov'un birlikleri, 4.500 atlı, 12 top ve 20 tabur tarafından 9 saat boyunca Dayar köyü yakınlarında ateşe tutulmuştur. Savaş 10 saat sürmüş ve kayıplarımız haddinden fazladır. Alt rütbeli 51 ölü 363 yaralı. Subaylardan 3 ölü, 12 yaralı. Çatışma muhteşemdi. Ancak kayıplarımızın nedeni güçlerimizin eşit olmamasındandı. Birliklerimiz çok başarılı bir şekilde savaşmışlardır. Kırım birlikleri tarafından kontrol edilen tepeler bir kaç kez el değiştirdikten sonra bizde kaldı. Sunjenliler ve Hoperliler dört saat boyunca pozisyonlarını koruyarak sonunda düşmanı defettiler. İki topçu birliği top atışlarıyla düşmanın süvari birliklerini tümüyle yok ettiler. Nokta atışları ve kahramanlıklarıyla göze çarpıyorlardı. 10 Haziran tarihinden sonra düşmana ölümlerini toplamaları için müsaade edildi. Bunun dışında herhangi yeni bir bilgim yok. Granadar Tümeni'nin Soğanlık tarafına giderken bu birlikle birleşeceğini düşünüyorum.

No:721

Gönderen : Masra 15 Haziran Saat 6:00
Alan : Turna 16 Haziran

General Oklobjyo'nun birlikleri ayın 11'inde Tsikhisdziri yakınlarında bulunan Türk birliklerini ateş altına aldı. Düşman ısrarla ateşe karşılık veriyordu, ayrıca arazi şartlarının çetin oluşu, suni yapılan barikatlar ve düşmanın yerel halkı silahlandırıp bize karşı kullanması işimizi zorlaştırdı. Çatışma gün boyu devam etti. Birliklerimiz kahramanca savaşarak akşama düşmanın

pozisyonlarının bir kısmını ele geçirdi. Kaybımız; Yarbay Teriyev'in ölümü haricinde on subay yaralı. Aynı zamanda Tümgeneral Kinyaz Melikov'da yaralandı. Düşük rütbeli askerlerden ise toplam 400 ölü ve yaralımız var. Ertesi gün düşman 1. Kanat ve Sameba'da bulunan merkezimize saldırdı. Kısa süre önce Arabistan'dan gelen 4. Piyade Kolordusu sayesinde Türkler ağır kayıplar verdiler. Savaş alanında durum o kadar şiddetliydi ki, ölen düşman askerlerinin ellerindeki silahların birçoğunda mermi yoktu. Bu ağır çatışma dokuz saat sürdü. Günün sonuna doğru düşman güçlerini komuta eden Derviş Paşa'nın takibi uzun sürmedi. Düşmanın kaybı yaklaşık 150 ölü ve yaralı. Sokhum'a silah ve topçu birliklerini indiren düşman ayın 13'ünde İlori kasabası yakınlarında General Alhazov'un birliklerine ateş açtı. Alhazov'un zırhlı birliklerine yapılan saldırı topçu ve piyadeler tarafından püskürtüldü. Fakat Galizya Nehri'nin akıntısı takibe engel oldu. Birliklerimiz bir kayıp verdi. Diğer taraftan Kinyaz Corcadze komutasındaki 250 kişilik birlik dağlılar tarafından pusuya düşürülmüş ve büyük zayıflık vermiştir. Kaybımız; 10 düşük rütbeli subay ölü ve 20 düşük rütbeli subay yaralı. İğdir'dan Beyazıd Garnizonuna gönderilen beş birlik ve yerli milislerden oluşan kuvvetler, düşman kuvvetlerinin engellemesi nedeni ile Beyazıd'a zamanında gidememişlerdir.

No:721

Gönderen : Masra 16 Haziran Saat 9:25
Alan : Zimnitsa 16 Haziran Saat 12:45

Esas güçlerimizin Dunay Nehri'ni geçmesi nedeniyle tebrik etmek için sabırsızlanıyorum. Tanrım sana şükürler olsun. Kalben tatminim, burayla ilgili bilgileri biraz önce Nizi'ye gönderdim.

No:754

Gönderen : Masra 16 Haziran Saat 11:20
Alan : Zimnitsa 16 Haziran Saat 7:40

13 Haziran tarihinde Tümgeneral Loris Melikov'a ait olan birlikler Zivin'de mukim İsmail Paşa birliklerine ateş açtı. İki saat süren çatışma hava kararana kadar sürdü. Düşman birliklerini bulunduğu yerden kovalayan birliklerimiz oralara yerleşmeden geri dönmek zorunda kaldı. Güçlerimiz eşit olmamasına ve çok fazla kayıp vermemize rağmen ordumuz kahramanca savaştı. Düşman çok iyi pozisyon almış birliklerden oluşuyordu. Kayıplarımız; 6 ölü ve 27 yaralı subay. Ayrıca 850'e yakın yaralı düşük rütbeli asker. Sonuçların tamamı hakkında henüz malumatım yok. Beyazıd'dan gelen haberler şimdilik olumlu. Ancak Beyazıd'ı saran düşman birliklerinin bizim birliklerimizin 10 katı olduğu bilgisine sahibiz.

No:907

Gönderen : Masra 17 Haziran Saat 4:40
Alan : Zimnitsa 19 Haziran Saat 10:40

Zivin Savaşı'ndan sonra General Geyman'un birlikleri Melikdüzü'nü (Kars ili Arpaçay ilçesi Melik köyü) almaya karar verdi. Çünkü Melikdüzü alınabilirse Müşir'in (Gazi Ahmet Muhtar Paşa) birlikleri engellenerek Kars'a yardım edilmesi sağlanacak ve ayrıca General Tergukasov'un Eleşkirt ve Beyazıd'da bulunan yedek birliklerine yardım imkânı doğacaktı. General Oklobjyo'nun birlikleri ayın 12'sinde Derviş Paşa'nın birlikleri tarafından yapılan saldırıyı püskürttüktan sonra Muha-Estate'ye geri çekilerek ayın 17'sinde bu bölgede pozisyon aldılar. Bu durum düşman güçlerinin daha geniş hareket etmesini sağlayarak savaş merkezini kaydırmıştır. Ayın 15'inde General Alhazov'un birlikleri Oçamçıra'da bulunan düşman birliklerini ateşe tutarak büyük kayıplar verdirmiştir. Düşman güçleri sabit birlikleri haricinde Mısırlılardan oluşmaktaydı. Sağ ve sol kanatlardan ateş edilmesine ve dokuz Gemiden oluşan düşman mürettebatından da ateş açılmasına rağmen kayıplarımız ölü ve yaralı olarak 250'yi geçmemiştir. 14 Haziran tarihinde dokuz Piyade takımı, altı dağ topçusu ve 600 süvariden oluşan Albay Kamorov komutasındaki uçan birlikler Ardanuç'a gönderildi. Ayın 16'sında bu birlikler Ardanuç tepelerinde mukim bulunan 3.000 kişilik kuvvetler ile çatışmaya girdiler. Düşman birliklerini yarıp geçen birliklerimiz Batsa Köyü'ne ulaştılar. Düşmanın Ardanuç'ta bulunan ve 227 çadırdan oluşan kampı ele geçirilmiştir. Ayrıca bu kampta bulunan 300 kasa mermi ve çok miktarda erzak ve askeri malzemeye el konulmuştur. Düşman savaş alanında 100 ölü bırakmıştır. Bizim kayıplarımız ise 1 ölü ve 17 yaralıdan ibarettir. Dün bu birliklerimiz Ardahan'a geri döndü, Kars'a yönelik harekâtımız devam ediyor.

No:1113

Gönderen : Masra 21 Haziran Saat 11:20
Alan : Zimnitsa 21 Haziran Saat 11:00

General Tergukasov'un birlikleri 9 Haziran galibiyetinden sonra Beyazıd'dan gelen bilgilere göre ayın 16'sında bu mıntıkaya doğru hareket etmiştir. Onun birlikleri dün Surp-Oganes'e gelerek Beyazıd'ı kuşatma altında tutan düşman birliklerinin arka tarafında pozisyon aldılar. İğdir'dan da oraya topçu ve 300 kadar Kazaklardan oluşan sekiz birlik hareket ettirilmiştir. Zivin'den çıkan birlikler dün Melikdüzü ve Kars sınırına yaklaşmıştır. Riyoni'den herhangi bir haber alınamamaktadır. Türk ve Abhaz birlikleri arasındaki ayrılık giderek artmaktadır. Dağıstan'dan gelen Nakaşidze ve Kakheti'den gelen Kinyaz Corcadze'ye bağlı birlikler Dido'da şaşkınlık ve içinde olan ve dağılmış vaziyette bulunan köyleri kontrol altına aldılar.

No:443

Gönderen : Masra 21 Haziran Saat 9:10
Alan : Ploeştah 22 Haziran Saat 10:30

Kars'ın kuzey tepeleri bombalanıyor. Kaybımız; düşük rütbeli askerlerden 3 ölü 5 yaralı. Muhtar Paşa'nın Soğanlık'dan Kars birliklerine yardım etmek üzere ineceği haberini aldıktan sonra Kolordu Komutanı Benliahmet üzerinden Aravartan'da süvariler ve topçu Tümeni ile onların karşısına çıktı. Beyazıd'da kalan garnizon ile aramızdaki irtibat Van'dan gelen düşman birlikleri tarafından kesilmiştir. Garnizona yardım en yakında bulunan ve General Tergukasov'a bağlı olan İğdır ve Erivan birliklerinden sağlanmıştır: Umarım bu birlikler zamanında yardıma yetişir. Dido'daki anarşi olayları yayılmıyor. Alazani Vadisi yönünde (Gürcistan Kakheti bölgesinde yer alır) 8 top ve 100'er kişiden oluşan iki Kazak taburu Kakheti'nin güvenliğini sağlamak için gönderildi. Geri kalan dağlık bölgelerde asayişe herhangi bir sıkıntı yok. Rioni bölgesinden (Gürcistan'ın Poti şehrinin kuzeyinde kalan bölge) herhangi özel bir haber yoktur.

No:1175

Gönderen : Masra 22 Haziran Saat 8:30
Alan : Zimnitsa 22 Haziran Saat 12:20

Şifreli telgrafınızı aldım ve anladım. Daha sonra cevap vereceğim. Dün burada öğleden sonra topçu birliklerinden üç subay, Avcı Derbent Alayı atıcılarının desteği ile Kaleye çıkarak düşman bataryasının içine girmiştir. Oradaki nöbetçiyi etkisiz hale getirerek iki topun mekanizmasını almış bir diğerini ise bozmuştur. Fark edildikten sonra düşmanın yoğun ateşine rağmen bu kahramanca yapılan operasyon neticesinde alt rütbelilerden 4 ölü 22 yaralımız bulunmaktadır. Avcılarla karargâha giren Yüzbaşı Nelyubin hafif yaralanmıştır.

22 Hazirandaki şifreli telgrafın şifreli cevap kopyası

Alan ayın 23'ü

Zivin'deki olaylar, birliklerimize yakınlaşmaya çalışan askeri hastanesi olan ve üzerine büyük yük düşen Erivan birliklerine desteğin şart olduğunu göstermiştir. Kayıplarımıza rağmen bu işe destek vermek başarılı olmak için elzemdir. General Tergukasov'un birlikleri kamplarına geri yerleşmiş ve her zamanki gibi düşman onu takip etmeye cesaret edememiştir. Kars kuşatması devam ediyor. Kars kuşatmasını geçici olarak dahi durduramayız. Çünkü düşmanın bütün kuvvetleri bu kaleye yönelik. Beyazıd'a gönderilen birliklerden henüz haber alınmamıştır.

No:500

Gönderen : Aleksandropol 23 Haziran Saat 8:50
Alan : Zimnitsa 23 Haziran Saat 11:45

Sabah Masra'ya geri dönerken General Geyman'ın birliklerini kontrol ederek buraya geldim. Sana kurye gönderiyorum. Ardından ordumun bir kaç birliğini ziyaret edeceğim. Beyazıd'a giden Tergukasov'un birliklerinden halen haber alamadığım için endişeliyim.

No:507

Gönderen : Aleksandropol 24 Haziran Saat 3:40
Alan : Zimnitsa 24 Haziran Saat 10:15

Bütün Erivan birlikleri eksiklerini ve mühimmatlarını tamamlayarak dün sağ salim Iğdır yakınlarına geldiler. 26 Haziran sabaha karşı birlikler Beyazıd'a hareket edecek. General Tergukasov'dan aldığımız bilgilere göre Beyazıd yakınlarında düşmanın 20 taburu ve 10.000 atlısı bulunmaktadır.

No:537

Gönderen : Aleksandropol 27 Haziran Saat 5:50
Alan : Zimnitsa 28 Haziran Saat 9:15

Bütün Anadolu ordu birlikleri komutanı Muhtar Paşa'nın Soğanlık sırtlarından Kars'a hareket edeceğini öğrendikten sonra General Loris Melikov kendi birliklerinin bu kaleye doğru hareket etmelerinin doğru olacağını düşünerek atlı birliklerini Kürekdere ve Aleksandropol istikametine gönderdi. Diğer birliklerin çoğu kısmını Hacıveli istikametine yerleştirerek Zaim'deki kara birlikleri ile irtibata geçmelerini sağladı. General Tergukasov'un birlikleri Dayar'dan Surp-Oganes istikametini takip ederek Türkiye'de yaşayan 3.000 Hristiyan aileyi korumuştur. Bunlar Eleşkirt vadisinde Kürtler tarafından yakılan köylerden kaçanlardı. Hareketlerimizin yavaşlatılması düşman kuvvetlerinin bizi takip etmelerini sağladı. Surp-Oganes'e geldikten sonra General Tergukasov Beyazıt'ta hazır bulunan 10.000 atlı ve 20 tabur ile savaşmadan önce askerlerin tedavi ve dinlenmelerinin faydalı olacağını düşünerek atlı birliklerini Kervansaray Geçidi'nden Iğdır'a indirdi. Bu birlikler 26'sı sabahı Argaç üzerinden Beyazıd'a doğru hareket etti. Bu istikametten daha önce General Kelbalihan'ın birlikleri gitmişti.

No:550

Gönderen: Aleksandropol 29 Haziran Saat 9:10
Alan : Zimnitsa 29 Haziran Saat 11:10

General Tergukasov'dan halen haber bekliyorum.

No:559

Gönderen : Aleksandropol 29 Haziran Saat 6:10
Alan : Zimnitsa 29 Haziran Saat 11:30

Çok mutluyum ki nihayet General Tergukasov'dan haber aldığımı siz Zat-ı Alilerinize bildiriyorum. Tergukasov aşağıdaki telgrafı 28 Haziran akşam saat 9:00'da Beyazıd'tan göndermiştir.

“Bugün sabah saat 8:00'de dört süvari birliği, 1500 asker, 24 tane top ve sekiz taburdan oluşan birliklerimiz, 13.000 kişilik düşman ordusuyla savaşmıştır. Sekiz saat süren şiddetli savaş sonrası birliklerimiz şehre hâkim bütün tepeleri ele geçirerek düşman güçlerini darmadağın etmiştir. Birliklerimiz düşmana ölü ve yaralı olmak üzere çok büyük kayıplar verdirmiştir. Düşmandan 4 top, 80 esir çok miktarda askeri mühimmat ile diğer gereçler ele geçirilmiştir. Kale kurtarılmıştır. Şehirdeki son hasta ve yaralı da şehirden çıkartılmıştır Çünkü şehir tümüyle harap haldeydi. Bizim birliklerimizden de kayıplar var ancak henüz kesin sayı veremiyoruz. Bütün birliklerimiz kahramanca savaşmış ve övgüyü hak etmişlerdir. 23 gün kuşatma altında kalan kahraman birliklerimizi kurtardığımız için mutlu olduğumuzu belirtirim.” Tuğgeneral Tergukasov'un 4, 9 ve 28 Haziran tarihlerinde göstermiş olduğu kahramanlıklardan dolayı Zat-ı Alilerinden onun 3. dereceden kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirmesini tarafınıza arz ediyorum. Bilhassa Beyazıd Garnizonunda kahramanca savaştığına dikkatinizi çekmek isterim.

No:561

Gönderen : Aleksandropol 2 Temmuz Saat 10:30
Alan : Zimnitsa 2 Temmuz Saat 5:56

Beyazıd Kalesi Garnizonu, Stavropol Alayı'nın iki taburundan, Kırım Alayı'nın 7. ve 8. Bölüğü'nden, 19. Topçu Alayı'nın 4. Bataryası'ndan, 2. Hoper Birliği'nden 100 kişi, Uman Birliği'nden 700 kişi ve Kafkas Kazak Alayı'ndan 26 kişi ile 11 geçici askeri hastane, 4 general, 26 subay ve 1.587 alt rütbeli askerden oluşmaktaydı. Savaş zamanı bunlardan 2 subay ve 114 alt rütbeli öldü, 7 subay ve 359 alt rütbeli ise yaralandı. Geri kalanlar ise fiziki olarak çok kötü durumdadılar. Sıhhi açıdan gözden geçirilmeleri gerekmektedir. Çünkü son zamanlarda ölmüş at eti ile besleniyorlardı. Garnizon komutanı, daha önce Tiflis yerleşik Alay Yüzbaşısı ve Kale Komutanı Ştokviç idi. O daha önce Erivan birliklerinde Zat-ı Alilerinize hizmet etmekte idi.

Yarın kahramanca savaşmış olan birlikleri ziyaret etmek için Erivan üzerinden İğdır'a gideceğim. Kars'dan herhangi yeni bir haber yok. Havalar çok sıcak.

No:569

Gönderen : Aleksandropol 2 Temmuz Saat 6:20
Alan : Zimnitsa 2 Temmuz Saat 9:15

General Alhazov'un birlikleri 1 Temmuz tarihinde iki kola ayrılarak Pokveşi ve Tkvarçeli (Gürcistan'ın tek yanlı bağımsızlığını ilan eden Abhazya bölgesinde bulunan bir şehir) hattından saldırıya geçerek Galizya Nehri'nin sağ kıyısına geçtiler. Orda yerleşmiş olan düşman birliklerini Mokvi'den püskürterek Gum'daki tepeleri ele geçirdiler. Çatışmadaki kayıplarımız çok azdır. Sıhhi açıdan daha elverişli olması için Zaim'de bulunan kampımız Yeniköy ve Mescitli'ye (Kars ili Arpaçay ilçesine bağlı köy) taşınmıştır. General Tergukasov'un birlikleri Beyazıd'da Türk birliklerini bozguna uğrattıktan sonra bu şehri yerde kokmuş cesetler ve dayanılmaz bir koku ile teslim almışlardır. Bundan dolayı birliklerimizi geçici olarak oradan çekerek İğdır'a yerleştirmiştir. Öncü birlikleri ise Çingil tepelerine bırakmıştır.

No:217\116

Gönderen : İğdır 5 Temmuz Saat 12:00
Alan : Pavlo 6 Temmuz Saat 4:15

Dün akşam buraya kahraman Erivan ordusunu Ziyarete geldim. Hepsi onurlu ve kahramanca görünüyordu. Hepsinin dinlenmeye ihtiyacı olduğunu müşahede ettim. Özellikle atların daha çok dinlenmeye ihtiyacı olduğunu gördüm. Havaların sıcak olmasından dolayı birlikler serin yerlere çıkıyorlar. Ayrıca Zat-ı Alilerinizden Beyazıd'ın eski komutanı Yüzbaşı Ştokviç ve Kazak Alayı Albayı İsmailhan Nahçivanski'nin 4. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirilmesine aracılık etmek isterim. Onların ikisi de garnizonun kalbi ve kahramanca savunanlarıydı.

No:86\274

Gönderen : Erivan 7 Temmuz Saat 12:20
Alan : Pavlo 7 Temmuz 8:45

İki tane haçı bağışladığınızı belirten telgrafınız için şükranlarımı sunarım. Aleksandropol'e dönüşümde burada bir kaç saat dinlendim. Herhangi yeni bir haber yok. Düşmana destek kuvvetleri gelmemiş.

No:661

Gönderen : Aleksandropol 9 Temmuz Saat 10:50
Alan : Belo

General Alhazov'un birlikleri son üç gün içerisinde düşmana karşı bir kaç başarılı hamle yaptı. Özellikle Galizga'nın Tihin ve Çilov tepelerinden düşmanı püskürterek Mokva'nın önünde birliklerimiz mevzilendi. Oçamçıra limanlarına Türk birliklerini getirip oradan Abhaz ailelerini alıp Türkiye'ye götüren birçok gemi var. Dün Türk birlikleri tarafından Oçamçıra istikametinden İlori'de bulunan birliklerimiz topçu ateşine tutuldu. Ardından birliklerini net atışlarla o tarafa doğru kaydırıldı. Sonra gemileriyle geri çekildiler. İyi mevzilenmemizden dolayı herhangi bir kayıp vermedik. Terski vilayetindeki durum gittikçe kötüleşmekte. İçkerya milisleri tarafından isyancılar takip edildiği esnada karşı ateş ile karşılaşmış hatta iki bölük tarafından milis karakolu basılmaya çalışılmıştır. Bundan dolayı Dağıstan ve Adige dağlık bölgelerinden Terski bölgesinden isyan hareketini bastırmak için tekrar birlikler hazırlanıyor. Alacadağ'ın kuzeyinde yer alan Vezinköy ve Kerhana tepeleri arasında yerleşmiş olan 40 taburluk Muhtar Paşa'nın birliklerinde bize karşı bir hareketlilik tespit edilmemiştir. Beyazıd'dan Eleşkirt'e kadar olan bütün arazi Kürt milisler ile dolmuştur. Buraya sağ salim geri döndüm.

No:771

Gönderen : Aleksandropol 13 Temmuz Saat 1:35
Alan : Belo

Birliklerimizin 6 Temmuz'da Parget'ten Başkadıklar'a doğru hareketi esnasında İstihbarat amacıyla köye gönderilen Albay Panin'in komuta ettiği Subotan Vladikafkaskiy Kazak birlikleri onu ateşe tutan ve sayıca fazla olan düşman atlı ve topçu birlikleri karşısında başarıyla savaşmıştır. Dağıstan atlı birliklerinin katılımıyla Kazaklar düşmanı ciddi şekilde püskürterek düşmana 115 mevzii bıraktırmaya mecbur kalmıştır. Kayıplarımız ölü ve yaralı toplam 9 Kazak. Ayrıca Tıgankov birliklerinden de ölü ve yaralı toplam 32 milis ve Kazak. Muhtar Paşa Alacadağ'daki pozisyonunu korumaya devam ediyor. 10 Temmuz tarihinde Megrul köyü yakınlarında General Alhazov'un birliklerinin düşmanla girdiği çatışmada düşman 50 ölünün yanı sıra birçok askeri mühimmat ve erzak bırakmıştır. Birliklerimiz kayıp vermemiştir. Ayrıca aynı çatışmada General Alhazov'a ait sol kanat birlikleri 6 saat boyunca Oçamçıra'da ki düşman birlikleri tarafından ateşe tutulmuştur. Oltu tarafından Ardahan'a doğru hareket eden 3.000 kişilik düşman birlikleri tespit edilmiştir.

No:215

Gönderen : Borjomi 15 Temmuz Saat 9:10
Alan : Belo

Telgraf için minnettarım. Ahılkelek'de Kutaisi Piyade Alayı ve 40. Tugayın ilk üç Taburu ile karşılaştım tümü harika görünüyordu. Pazar günü Ozurgeti'ye gideceğim. Dün esas kuvvetlerimiz tarafından Ani istikametinde keşifler düzenlenmiştir. Birliklerimiz Arpaçay'dan geçen düşman kuvvetlerini tespit etmiştir. Bahse konu olay esnasında bir subay ve on bir düşük rütbeli asker yaralanmıştır.

No:242

Gönderen : Borjomi 17 Temmuz Saat 8:40
Alan : Belo

Düşman kuvvetleri Beyazıd'da güçlendirme faaliyeti yapıyor. Muhtemelen saldırıya geçmeye hazırlanıyorlar. Erivan birlikleri Çingil geçidini tutmakta ancak ne yazık ki çok yaralıları var.

No:164

Gönderen : Ozurgeti 19 Temmuz Saat 5:45
Alan : Belo

Düşman birlikleri 6.000 atlı ve 32 toptan oluşan 30 tabur ile Beyazıd – Diyadin yolunda konuşlanmış bulunmaktadır. Ayrıca sınır tepelerinde Kürtlerden oluşan öncü birliklerde bulunmaktadır. Muhtemelen saldırı hazırlığındadır. Ayın 14'ünde Ani'nin püskürtülmesinde yer alan esas birlikler 16'sında Vizinkev ve Halifoğlu'nda konuşlu bulunan düşmanın sol kanadına saldırmış bu saldırıyı birliklerimizin sağ kanadı gerçekleştirmiştir. Birliklerimiz tarafından Büyük Yahni Tepesi ele geçirildikten sonra düşman 18 topçu taburu ile birlikte geri çekilmiştir. Bahse konu çatışmada Dağıstan atlı birlikleri ve Tiyanetili 100 Tuşi kahramanca savaşmıştır. Kaybımız; 4 subay ölü, 53 düşük rütbeli asker yaralı. Ayrıca Dağıstan Alayı komutanlarından Yüzbaşı öldü. Kuzey Alayından Binbaşı Goppe, Yüzbaşı Kudenetev, Tiyaneti Bölüğü'nden Natiyev ve Tiflis birliklerinden Teğmen Andronikov yaralı. Düşmanın bu hareketi yapmasının sebebi Kars Garnizonu'na Erzurum'dan takviye gelen 60 taburdur. Gelen haberlere göre ayın 16'sında Kaskain Kürtlerinin başkanının ölümünden sonra 800 kişilik Kürt birliği evlerine dağılmıştır. Geçtiğimiz hafta içerisinde General Alhazov'un sağ kanadını oluşturan ve Cigerdan'da yerleşik olan birlikleri sürekli ateş altına alındı. Bu zaman zarfında 13 ölü, 31 yaralı düşük rütbeli asker ve milis kaybımız var. Ayrıca milis Asteğmen Kinyaz Dadian yaralı. Oçamçıra'da Türkler birliklerini uzun menzilli deniz silahları ile takviye ettiler. Terski vilayetinin Magketi ve Tavzen bölgelerindeki isyan başarıyla bastırılmıştır. Liderleri Ali Bey'in

yakalanmasından sonra yerel halkı sakinleştirmek zor olmuştur. Bugün Muha-Estate'de ki birliklerimiz ziyaret ettim ve onların durumunu iyi gördüm. Fakat sıtma hastalığının başladığı da görülyordu. Türk birlikleri bu bölgede güçlenmeye devam ediyor. Yarın Aleksandropol'e gideceğim.

No:110

Gönderen : Zugdudi 22 Temmuz Saat 6:15
Alan : Belo 23 Temmuz

20 Temmuz tarihinde Kurşun sıkmadan aldığımız Oçamçıra'yı Türkler boşalttılar. Bugün Akhaltske ve Ahalkelek üzerinden Aleksandropol'e geçeceğim.

No:124

Gönderen : Akhalkelek 24 Temmuz Saat 5:57
Alan : Belo 25 Temmuz

Dün General Tergukasov'dan Fırat Vadisinin üst kısmında bulunan düşman kuvvetlerinin Zor köyünden, Külcük ve Kervansaray mıntıkasına kadar toprakları elinde tutarak Kervansaray geçidine doğru hareket ettiği haberini aldıktan sonra General Loris Melikov Ani'de bulunan yedi tabura, Tversky Dragonsky birliklerini ve 12 topu olan Dağmazdok birliklerini katarak Hacı Bayram üzerinden Kulpa'ya gönderdi. Bugün ya da yarın burada büyük bir çatışma bekliyorum. Düşman eğer risk alırsa vadiye iner. Aksi takdirde Orgov ve Iğdır birliklerini Tergukasov buldukları yerde ateş altına alacak. 40. Tümenin bir kısmı 1 Ağustos'ta esas kuvvetlerle birleşecek Oçamçıra'nın ele geçirilmesinin ardından Kodori'ye kadar olan bütün bölge düşmandan temizlendi. Abhazlar artık bizlere bağlılıklarını ilan ederek Türklerin dağıtmış olduğu silahları teslim etmeye başladılar.

No:1843

Gönderen : Aleksandropol 25 Temmuz Saat 6:40
Alan : Belo 25 Temmuz

General Obruçeva'nın 1.Granader Tümenin'in Kafkas cephesine gönderileceği haberini iletmesine çok sevindim. Buraya öğlen geldim herhangi yeni bir haber yok General Tergukasov'dan sabırsızlıkla haber bekliyorum.

No:1958

Gönderen : Aleksandropol 27 Temmuz Saat 6:10
Alan : Belo 27 Temmuz

General Tergukasov İğdir yakınlarında mevzilenerek saldırı için takviye kuvvetleri bekliyor.

No:24/12

Gönderen : Aleksandropol 1 Ağustos Saat 1:40
Alan : Belo 2 Ağustos

General Tergukasov'un birliklerinin karşısındaki sınır tepelerine yerleşmiş olan İsmail Paşa birlikleri ile küçük bir çatışma yaşanmıştır. Çatışma 25 Temmuz ve 30 Temmuz tarihinde General Kelbalihan komutası altındaki 500 kişilik atlı birlikler arasında gerçekleşmiştir. Bu çatışmalardaki kayıplarımız; 2 yaralı subay, 5 ölü, 23 yaralı düşük rütbeli asker. Düşmanın karşımızdaki birlikleri sadece öncülerden oluşmaktadır. Geri kalan 40 tabur, çok sayıda atlı ve 55 top Misun vadisinde bekliyordu. General Tergukasov'un hareketi bölgenin çetin coğrafi şartları dolayısı ile yavaşladı ama esas güçler düşmanın kanatlarına saldırarak onları püskürtüyor. 31 Temmuz tarihinde İnguri birlikleri Godori Nehri'ne inerek nehrin sağ tarafına birliklerin aktarımı ile ilgilenmektedir. Düşman Sokhomi'ye yerleşmek üzeredir. Ne yazık ki bu bölgede ordumuzda sıtma vakaları görülmeye başlamıştır. Özellikle Ryoni bölgesinde.

No:47

Gönderen : Aleksandropol 6 Ağustos Saat 5:00
Alan : Gornom Student 6 Ağustos

General Tergukasov saldırıyı başlatmak için 12 top ve 5 taburun gelmesini bekliyor. Onlar bugün Kulpa'da olacaklar.

No:60

Gönderen : Aleksandropol 8 Ağustos Saat 2:30
Alan : Gornom Student 8 Ağustos

Muhtar Paşa'nın dikkatini dağıtmak için sol kanadımız tarafından İsmail Paşa'ya karşı yapılan hareket sonucu Muhtar Paşa'nın tutmuş olduğu mevzilerden General Loris Melikov'un mevzilerine saldırı olmuştur. Bu durumda saldırıya geçen düşman arka kısmında duran bütün birliklerini ön kısma geçirmiştir. Şiddetli bombardıman ve çatışma ile Subatan ve Hacıveli köylerinin tepelerinde devam eden savaş Büyük Yahni tepelerinin bulunduğu bölgelerde ciddi çatışmalara neden olmuştur. Çatışma iki gün boyunca Ardahan'dan bölgeye gelen Albay

Kamarov'un birlikleri arasında olmuştur. Esas kuvvetlerimiz ise Kürekdere'de bulunmaktadır. Bu çatışma sonucu kayıplarımız henüz hesaplanmamıştır.

No:72

Gönderen : Aleksandropol 10 Ağustos Saat 8:50
Alan : Gornom Student 10 Ağustos

Yedi Ağustos'u sekiz Ağustos'a bağlayan gece Generaal Cavcavadze komutasında, General Loris Melikov birlikleri tarafından Başkadılar kampından Bulanık köyüne kadar keşif faaliyeti yapılmıştır. Bunun sayesinde kendi kamplarında yayılmış olan Türk birliklerinin 60 ölüsü bulunmuş ve bir subay ile bir kaç alt rütbeli subayın esir alınmaları sağlanmıştır. Keşif sonrası düşman tarafından açılan ateş sonucunda birliklerimiz kampa geri dönüş yapmak zorunda kalmıştır. Kayıplarımız olmasa da iki subayımız beyin sarsıntısı geçirmiştir. General Tergukasov birliklerinin bir kısmını Iğdır'da bırakarak geri kalan 17 tabur ile ayın 8'inde Gülücü köyünden Tavuzkul köyüne hareket etmiştir. Aynı gün düşman tarafından Iğdır küçük çapta bir saldırıya uğramıştır. Kelasuri ve Sokhomi tepelerinin düşman tarafından ele geçirildiğini gören ve bütün Kodori'yi kontrol altında tutan, General Alhazov'un Engor birlikleri ayın 7'sinde Sokhomi'ye doğru harekete geçmiştir.

No:95

Gönderen : Aleksandropol 12 Ağustos Saat 10:45
Alan : Gornom Student 12 Ağustos

Ayın 6'sında Muhtar Paşa'ya karşı yapılan hareket amacına ulaşmıştır. Bunu yapmasaydık, düşman bütün güçlerini bulunduğu noktada birleştirecekti. Bu yüzden bu hareketi çok başarılı buluyorum.

No:105

Gönderen : Aleksandropol 14 Ağustos Saat 06:15
Alan : Gornom Student 14 Ağustos

Dün sabah erkenden Muhtar Paşa bütün birlikleriyle Loris Melikov'un bütün mevzilerini ateş altına aldı. Saldırının amacı sağ kanadımızı aşip geçmek idi. Öğleden sonra saat 5'e kadar süren çatışma neticesinde düşman püskürtülmüş ve büyük kayıplar vererek Alacağ'daki mevzilerine geri dönmüştür. Sadece ani yapılan baskın sonucu Türkler bizim sol kanadımızın önünde bulunan Kızıl Tepeyi ele geçirmiştir. Kayıplarımızın sayısını tam bilmemekle beraber çok kaybımız var. General Cavcavadze ve General Kamarov yaralandı. Ayrıca Albay Kinyaz Baryatinskiy başından yaralandı. Kürekdere'ye gidiyorum. Orada komutan ve birliklerle görüşmem gerekiyor.

No: 18

Gönderen : Kürekdere 15 Ağustos Saat 03:17
Alan : Gornom Student 15 Ağustos

Albay Şelkovnik'in birlikleri Sokhomi'de General Alhazov'un birlikleri ile birleşmek için Soçi'den hareket etmiştir. Ayın 6'sında birlikler Gagra yakınlarında pusuya yatmış düşman birlikleri tarafından ateşe tutulmuştur. Denizden de açılan ateşe rağmen sabaha karşı Konstantin gemisinden açılan karşı ateş sayesinde birliklerimizin yolu açılmıştır. Ayın 9'unda düşman birliklerini Pitsunda yakınlarında püskürten birliklerimiz ayın 11'inde düşmanın Gudauta mevzilerine ateş açtılar. Burada düşmanın, kara birlikleri, topçu birlikleri ve 1.000 kişilik Abhaz birlikleri bulunuyordu. Çatışma sonucu düşman birliklerinin bir kısmı deniz yoluyla diğer kısmı ise dağlara kaçarak kurtulmuştur. Bol miktarda giysi, gıda ve silah ele geçirilmiştir. Aatsa bölgesine kadar olan arazi düşmandan temizlenmiştir. Türkler Gudauta şehrini ateşe vermişlerdir. Şelkovnik'in birlikleri Lihnah'da dinlenmek için mola vermişlerdir. Kayıplarımız her zamanki gibi azdır. Konstantin gemisi ayın 12'sinde düşman zırhlısına ateş etmiştir. Zırhlının altında bulunan üç tane mayını patlatarak bahse konu zırhlıyı batırmıştır.

No:18

Gönderen : Karayel 21 Ağustos Saat 2:02
Alan : Gornom Student 21 Ağustos

General Alhazov'un birlikleri Kuban'dan Muruk geçidini geçerek Güm'e giden General Babiç ve Karadeniz birliklerinden Lihni'ye giden Albay Şelkonikov'un birlikleriyle irtibata geçti. Sokhum'a saldırı için hazırlandı. 16 Ağustos'ta Aleksandrovski ve Macarki Nehri'nin sahilleri ele geçirerek düşman ile çatışan birliklerimiz Sokhomi yakınlarına yerleşerek ayın 20'sinde Kelasur ve Abjakva'yı ele geçirmiştir. Alhazov'un bildirdiğine göre bugün Türk birlikleri zırhlıları ile siper alarak topluca Sokhomi'yi boşaltmışlar ve birliklerimiz Sokhomi'yi ele geçirmiştir. Buradaki yerli Abhazların bir kısmı Türkiye'ye kaçmış, kalanlar ise silahlarını teslim ederek bize biat etmiştir. Ardından tüm Karadeniz sahili boyunca bir tane bile düşman askeri kalmamıştır. Bunun hepsi General Alhazov ve Albay Şelkonikov'un başarılı çalışmaları sonucunda elde edilmiştir. Zat-1 Alilerinizden bunlardan birincisini 4. sınıf Kutsal Giorgi Madalyonu ile ikincisinin ise rütbe terfi ile ödüllendirilmesini arz ederim. Ağustos'un 6'sı ile 15'inde İğdır'da Albay Samelyov'ın birliklerine Türkler tarafından saldırılması ve General Tergukasov'un birlikleri tarafından püskürtülmesi dışında herhangi bir çatışma olmamıştır. General Loris Melikov'un esas güçleri ayın 17'sinde Kürekdere istikametine yönelerek Karayalı ve Üçtepe tepelerine yerleşmiştir.

No:50\601

Gönderen : Karayel 26 Ağustos Saat 9:50
Alan : Radonitsa 26 Ağustos

Burada herhangi önemli bir şey olmadı. Biz ayın 31'inde Ahılkelek'e gelmesi gereken 1. Bombacı Tümenini bekliyoruz.

No:219\718

Gönderen : Karayel 29 Ağustos Saat 9:40
Alan : Radonitsa 30 Ağustos

Buradan yeni bir haber yok. Birliklerimiz düşman kampına yönelik iki kere çok başarılı saldırılarda bulunmuştur.

No:669

Gönderen : Karayel 8 Eylül Saat 4:00
Alan : Gornom Student 8 Eylül

İki gündür General Tergukasov'un birlikleri, İsmail Paşa'nın atlı birlikleri tarafından saldırıya maruz kalmıştır. Buraya çok iyi durumda olan 1. Bombacı Tümeni'nin 2. Tugayı geldi. Hava bir kaç gündür soğuk ve yağmurlu idi ancak artık havalar ısınmaya başladı.

No:716

Gönderen : Karayel 9 Eylül Saat 10:45
Alan : Gornom Student 9 Eylül

Ayın 6'sında İsmail Paşa'nın topçu birlikleri Halfeli ve Hoşhaber tepelerinin eteklerinde General Tergukasov'un birliklerine taciz ateşinde bulundu ve aşağı inmek istediklerini hissettirdi. Ayın 8'inde öğlen saat üç civarında İsmail Paşa'nın birlikleri Halfeli ve Yukarı Çurukçu köylerine doğru harekete geçti. İki saat süren top atışı ve makineli saldırı sonucu düşman Bakü ve Timan Stavropol birlikleri tarafından büyük kayıplar verdirilerek püskürtüldü. Bakü Alayı'nın komutanı Albay İvanov yaralandı. Sabaha karşı 500 kişiden oluşan başıbozuk birlikleri öncü birliklerin mıntıklarını yarararak Araz'a doğru saldırıya geçtiler. Saldırı derhal bir kaç yüz kişiden oluşan Kazak birliği tarafından zarar görmeden püskürtüldü. Her iki çatışmada da birliklerimiz herhangi bir kayıp vermemiştir.

No:149

Gönderen : Karayel 14 Eylül Saat 1:55
Alan : Gornom Student 15 Eylül

Dağıstan'ın merkezindeki gerginlik devam ediyor. 9 Eylül tarihinde Kazı Kumun vilayeti ve Darginiski'nin bir kısmında Kumuh silahlı birliklerine isyancılar tarafından saldırı

düzenlendi. Silahlı birliğin yönetim tayfasından ve ayrıca 50'ye yakın düşük rütbeli subaylardan ölen oldu. Aynı 11'inde isyancılar Doğu Dağıstan'ın Kaytaho Tabasaran nahiyelerinde görülmeye başlandı. Albay Nakaşidze ve Terasaturov'un birlikleri tarafından isyancı birliklerine Lavaşı köyü yakınlarında büyük kayıplar verdirildi. Kuzey Dağıstan dâhil olmak üzere kayıpları 6.000'e ulaşan isyancıların faaliyetleri her yerde sona erdirildi. Bu da Kaytahi vilayetine asayiş kontrol etmeleri amacıyla bir kısmını gönderebileceğimiz anlamına geliyor. Asayişin düzeltilmesi için ayrıca Doğu Dağıstan'da da faaliyetler yürütülmektedir. Terskiy ve Kubanskiy vilayetlerinden gönderilen destek kuvvetleri ayrıca genişleme faaliyeti de yürütecekler. Dağlardaki isyancılar ile yaşanan çatışmalar sonucunda kayıplarımız; 2 yaralı subay, 5 ölü ve düşük rütbeli subaylar ile milis kuvvetlerinden 40 yaralı.

No:1475

Gönderen : Karayel 17 Eylül Saat 4:30
Alan : Gornom Student 18 Eylül

On beş Eylül sabahı İsmail Paşa'nın birlikleri General Tergukasov'un birliklerine saldırı düzenleyerek Çaruhçu köyündeki sağ kanadımızı yarmaya çalıştılar. 12 Tabur ile karşılanan düşman güçleri öncü birliklerimizin gelmesi ile çok başarılı bir şekilde yedi kilometre kadar püskürtüldü. Ayrıca Kuban, Stavrapol ve Derbent alaylarının bir kısmı tarafından düşman güçlerinin ganimetleri ele geçirildi. Özellikle Kuban birliklerinin 4. ile 19. taburları ve 2. ile 38. tugayları büyük başarı göstermiştir. Düşman birlikleri el bombalı saldırıdan sonra büyük kayıplar verdi. Bizim birliklerimizden; Tuğgeneral Devel yaralı, Kuban Alayı Komutanı Albay Kabenin ve 6 subay hafif yaralı, düşük rütbeli 16 asker ölü, 148 yaralı, 4 subay beyin travması geçirdi.

No:1684

Gönderen : Karayel 21 Eylül Saat 8:15
Alan : Gornom Student 21 Eylül

Dün Büyük ve Küçük Yahni tepelerini almak için düşmanı topa tuttuk, birincisini aldık ama Küçük Yahni'deki düşman birlikleri o kadar sağlam pozisyon almışlardı ki onlara açık kuvvet ile saldırmak çok riskli olacaktı. Birliklerimiz zapt edilmiş alanlarda uyumak zorunda kaldı. Fakat susuzlukla baş etmek çok zordu. Düşman çok güçlü karşılık verdi. Birliklerimiz her zamanki gibi mükemmel savaştılar. Henüz kayıplarımız belli değil ama kayıplarımızın 2-3 bin arası olacağını tahmin ediyorum. Düşman bize büyük zarar verdi ayrıca 200'e yakın esir verdik. Bugün hareket devam ediyor.

No:475

Gönderen : Karayel 22 Eylül Saat 9:00
Alan : Gornom Student 22 Eylül

Dün Türkler sol cephemizin sağ kanadını kuvvetli bir şekilde ateşe tuttular. Düşman kuvvetlerinin başarılı bir şekilde püskürtülmesi sonucunda Subatan'a kadar çekildiler. Birliklerimiz zapt ettiğimiz yerlerde geceleme zorundalar ama ne yazık ki bu pozisyonları bırakmak zorunda kalacağız. Çünkü sağ kanadımız susuzluktan dolayı Büyük Yahni tepesine geri çekilmek zorunda kalacak. Dünkü çatışma sonucu yaklaşık 300 kaybımız var.

No:2104

Gönderen : Karayel 24 Eylül Saat 12:35
Alan : Gornom Student 24 Eylül

Ayın 20'sindeki çatışmada sağ kanat ve merkez tarafından yapılan saldırı sonucu her iki tarafta da başarı elde etmişlerdi. Ancak Büyük Yahni Tepesi'ne yapmış olduğumuz saldırı sonucunda iki Türk taburu tamamen yok edildi. Küçük Yahni tepesine istikametine Kars'dan destek için gelen 13 Türk Taburu tamamen bozguna uğrayarak büyük kayıplar vermiş ve kalenin duvarlarına kadar püskürtülmüşlerdir. Sadece bölgenin coğrafi şartları ve suyun olmaması Küçük Yahni Tepesi'nde sonuca ulaşmamıza engel olmuştur. Bütün cephelerde çatışmalar o kadar şiddetli yaşanmıştır ki tamamının sonu göğüs göğüse çarpışma ile sonuçlanmıştır. Bugünkü çatışmalarda Türkler 6.000'den fazla kayıp vermişlerdir. Ayın 21'inde Türk birliklerinin Karayalı'da bulunan sol kanadımıza yapmış oldukları saldırı Türklerin mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır. Gece havanın kararması birliklerimizi Türkleri takip etmekten vazgeçirdi. Aksi takdirde düşman birliklerinin kaybı çok daha fazla olurdu. 3. gün ve dün öncü birliklerimizin kısmi çatışmaları tespit edilmiştir. Birliklerimiz sonuç olarak düşman kuvvetlerinin ayın 20'sindeki pozisyonlarına yerleşmiştir.

No:2255

Gönderen : Karayel 26 Eylül Saat 9:50
Alan : Gornom Student 26 Eylül

Ayın 20'si ve 21'inde yapılan savaşlarda özellikle; 1. Kafkas Okçu Taburu, Elizavetpolskiy Alayı ve Erivan Alayı'nın 4. Taburu başarı göstermiştir. Ekaterinaslav ve geride kalan taburlar hazırda bekletilmiştir. Ayrıca en çok saldırıya maruz kalan birlikler ise; Megrelikiy, Tifliskiye, Pernovskiye, Guriskiye, Tverskiye ve Severskiye alayları olmuştur. Ayrıca Kafkas Topçu Tugayı ve bir kaç yüz kişiden oluşan Kazak Alayı da şiddetli çatışma yaşamıştır.

No:2387

Gönderen : Karayel 27 Eylül Saat 8:00
Alan : Gornom Student 28 Eylül

20-21 Eylül savaşları sonrası birliklerimizin yeni pozisyonları ele geçirmesi sonucu düşman birlikleri bu gece Kızıltepe dâhil olmak üzere bir kaç pozisyonu bırakarak geri çekilmeye başlamıştır. Birliklerimiz geceden faydalanarak Hacıveli, Subatan ve Külveren hatlarını ele geçirmiştir.

No:128

Gönderen : Karayel 2 Ekim Saat 10:15
Alan : Gornom Student 2 Ekim

Muhtar Paşa birlikleri ayın 27'sinde merkez ve sağ kanat birlikleriyle geri çekildi. Sağ kanat birliklerini Alaca Tepesi'nin kuzey kısmına, merkez ve sol kanadı ise Avliyar, Vizonkef tepesi ve Küçük Yahni Tepesi'ne yerleşti. Geri çekilen düşman birliklerini takip eden birliklerimiz 28'sinde Kızıltepe ve Subatan ve Hacıveli köylerinin ön kısmına ve sağ kanatla Büyük Yahni Tepesi'ne yerleşmiştir. Başarı elde etmemiz için biraz düşmanın arka cephesine doğru hareket etmemiz lazım bu amaçla General Tergukasov'un birliklerinin bir kısmı Muhtar Paşa'yı es geçerek Digor'a yani Pazarlık ve Arlok tepelerine yerleşti. Gezici birlikler Tümgeneral Lazarev tarafından komuta ediliyordu. Akyaka'ya yerleşip hareket etmek üzereyken düşman birliklerinin uzun menzilli toplarıyla ateş altına alındılar. Ayın 27'si ve dünkü çatışmalarda kayıplarımız çok az. Dün sabah erken saatlerinde Küçük Yahni'den Vizinkev tepelerinden aşağı inen Türkler Büyük Yahni Tepesi'nin önünden ateş açmaya başladılar. Savunma hattına doğru yapılan düzenli ateşe rağmen Tiflis ve Mingrel alaylarının üç taburun yardımıyla on bir Türk Taburu bozguna uğratılmış ve Türkler 3'ü subay olmak üzere 100'den fazla yaralı bırakarak kaçtılar. İyi iş çıkardık.

No:161

Gönderen : Karayel 2 Ekim Saat 7:45
Alan : Gornom Student 4 Ekim

Dağıstan'da ki gerginlik Eylül ayının ortalarında Kurunski ve Samurski vilayetlerine doğru yayıldı. Tekrar Orta Dağıstan'ın Andi ve Avar vilayetlerine de sıçradı. Ülkenin çeşitli noktalarında bulunan birliklerimiz isyancıları takip ederek onlara büyük ölçüde zarar vermişlerdir. 18-21 Eylül tarihlerinde Kaytah bölgesindeki Kayakent ve Cemikent köylerinde, 23-24'ü ise Andi bölgesindeki Enhel ve Miars köylerinde, 26'sında ise Darginski vilayetinin Akuşi köyünde isyancılarla mücadele edilmiştir. İsyancılar en büyük kaybı Cemikent'de verdiler. O bölgede Albay Terasaturov birlikleri tarafından 4.000'e yakın, Albay Nakaşidze

birlikleri tarafından ise 2.000'e yakın isyancı ile çatışılmıştır. Bu zaman zarfında ölü ve yaralı isyancıların sayısı 700'ü bulmuştur. Ayrıca 350 isyancı ise silahları ile birlikte yakalanmıştır. Kayıplarımız 3 yaralı bir kayıp subay, Milis kuvvetlerinden ise 3 ölü, 40 yaralı var. Bilgileri bugün aldık ve çatışmaların başarılı olduğu tasdik olunur. Çeçenistan'da durum stabil, Zandok, Benoy, Tavzen ve diğer köylere birliklerimiz gönderilmiştir. Uma ve Alibek'in eşkıya birliklerini ormanda arıyoruz.

No:271

Gönderen : Karayel 3 Ekim Saat 11:00
Alan : Gornom Student 4 Ekim

Zat-1 Alilerinizi başarımla kutlamaktan mutluyum çünkü Muhtar Paşa'nın ordusu tarumar edilmiş ve Kars ile bağı kesilmiştir. Ele geçirmiş olduğumuz toplar ve esirler hakkında kesin bilgiye sahip değiliz. Kayıplarımız hakkında daha sonra bilgi vereceğim. Vizinkev Tepesi Kars'dan 16 verst uzaklıktadır.

No:328

Gönderen : Karayel 4 Ekim Saat 12:50
Alan : Gornom Student 4 Ekim

İki ve üç Ekim tarihlerinde savaşın gidişatı şöyle idi: General Lazrev'in birlikleri iki Ekim tarihinde Arlok tepelerine yerleşerek Türk birliklerini Kars ve Vizinkev tarafına doğru süpürdüler. Bu hareket ile düşman ordusunun yarısından fazlasını atlatmış olduk. Aynı 3'ünde Muhtar Paşa'nın birliklerine saldırı düzenledik. Muhtar Paşa'nın kilit noktası Avliyar Dağı'ydı. Sabah 6:00 sıralarında birliklerimiz topçu taburlarının muhteşem ateşi ve Erivan birlikleri komutanı General Geyman'ın komutası altında Avliyar Dağı'na saldırıya geçildi. Öğlene doğru Gürcü ve Pitigorski alaylarının Okçu Taburu'nun desteği ile Avliyar ele geçirildi. Buranın ele geçmesiyle birlikte Muhtar Paşa'nın birlikleri bozguna uğrayarak Kars'a doğru kaçtılar. Kars'a doğru kaçan birlikler karşılarında General Lazrev ve General Geyman'ın birliklerini buldular. Saat 5:00'de yaşanan şiddetli çatışma sonucunda bozguna uğratıldılar. Çok sayıda ölü, binlerce yaralı ve dört top kaybeden Türk birlikleri, sağ kanatta kalan üç tümeni ile Alacadağ pozisyonlarını da kaybetti. Çok büyük kayıp veren düşman birlikleri 7 paşa başta olmak üzere 32 Top ve haddinden fazla askeri mühimmat ile teslim alındılar. Muhtar Paşa Kars'a kaçtı. Kayıplarımız Türklere kıyasla çok değil. Kampımız Vizinkev Tepesi'nde.

No:421

Gönderen : Karayel 5 Ekim Saat 9:45
Alan : Gornom Student 5 Ekim

Bugün Vizinkev'e geçeceğiz. Yarın belki Kars'a biraz daha yaklaşacağız. Daha sonra sizden ayın 2'sinde üstün başarı gösteren komutanların ödüllendirilmesini rica edeceğim.

No:474

Gönderen : Karayel 5 Ekim Saat 4:00
Alan : Gornom Student 6 Ekim

Zat-ı Alilerinizden 3 Ekim tarihinde Muhtar Paşa'nın ordusunu darmadağın ettiğinden dolayı, Kolordu Komutanı Loris Melikov'u 2. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile gezici birlikler komutanı Tuğgeneral Lazarev'i 3. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile sağ kanat komutanı Tuğgeneral Geyman'ı yaşadığı sürece 5.000 ruble emekli maaşı, sol kanat komutanı Tuğgeneral Roop'u ve gezici atlı birlikler komutanı Tuğgeneral Cavcavadze'yi pırlantalı kılıç ile ayın 3'ünde topçu birliklerini mükemmel komuta eden Tümgeneral Gupski'yi 3. Dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile 20 Eylül ile 1 ve 3 Ekim tarihlerinde üstün başarı gösteren Şaka'yı pırlantalı kılıç ile ve 20 Eylül'de gezici birlikleri ile düşmanın sağ kanadıyla mükemmel şekilde çatışan ve 3 Ekim tarihinde General Lazarev'in taarruz birliklerinden birine başarılı bir şekilde komutanlık eden Tümgeneral Şelkovnikov'u 3. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirmenizi arz ediyorum. Az önce aldığım habere göre; General Tergukasov'un birliklerinden Samurskiy ve Kazaçiy Alayı, 4 Ekim tarihinde Kağızman'a keşif için gönderilen 230 kişi ve 3 toptan oluşan birliği esir almıştır.

No:559

Gönderen : Karayel 7 Ekim Saat 3:15
Alan : Gornom Student 8 Ekim

3 Ekim tarihinden sonra bizim birliklerimiz Vizinkev ve Arlok tepelerine yerleştiler. Ayın 5'inde ileriye doğru harekete başladık. General Geyman birliklerinin sağ kanadı Kağızman'a esas birlikleri ise Sarıkamış'a, General Roopa'nın birlikleri Vladikars'a ve General Lazerov'un birliklerinin sağ kanadı Vizinkev'e esas birlikleri Matsra'ya olmak üzere harekete geçtiler. Benim odam dün Mağaracık'a taşındı. Ayın 4'ü itibariyle hava tam bir güz havası. Rüzgâr, yağmur ve yolların durumu operasyonu zorlaştırıyor.

No:550

Gönderen : Karayel 7 Ekim Saat 3:00
Alan : Gornom Student 9 Ekim

14 Ağustos tarihinde birliklerimize katıldıktan sonra 3 Ekim tarihinde özel talimatla savaşan tüm birliklerin komutasını üstlenerek bizzat cephede savaştım. 3 Ekim tarihinde Alacın tepelerindeki çatışmalarda kayıplarımız; 7 ölü, 49 yaralı ve beyin sarsıntısı geçirmiş subaylar. 223 ölü, 1.162 yaralı ve beyin sarsıntısı geçirmiş düşük rütbeli askerler. Rostov Alayı Komutanı Albay Ançutin ve Volskiy Kazak Alayı Komutanı Albay Kruzenşitern ağır yaralı. General Gupski beyin sarsıntısı geçirdi. Ödüller için canı gönülden teşekkür ediyorum.

No:586

Gönderen : Karayel 8 Ekim Saat 12:00 (şifreli)
Alan : Gornom Student 9 Ekim

Bundan sonraki hareketlerimiz için şöyle düşünüyorum: Kuşatma-keşif kolordusunu Kars'da bırakmak veya hızlı bir şekilde Erzurum'a hareket etmek ya da Kars'ın kuşatmasıyla yetinmek. Bununla birlikte Soğanlık, Oltu ve Fırat vadisinin bir kısmındaki pozisyonlarımızı sağlamlaştırmak buraların ikliminin çok soğuk ve elverişsiz olması nedeniyle birinci planı yapmak mecburiyetindeyim ve bunları gerçekleştirmem ve bu siyasi kararı alabilmem için bir an önce Zat-ı Alilerinizin emrine ihtiyacım var. Ardından emrinizi yerine getirmem için elimden geleni yapacağım.

İmparator Hazretlerinin Kafkas Ordu Komutanı Zat-ı Alilerine Gönderdiği Şifreli Telgrafın Kopyası

9 Ekim Gornom Student'den.

Düşünülen iki plandan şimdiki durum çerçevesinde daha çok başarı sağlayacak olan birinin seçilmesi lazım. İklim şartlarının iletişim kurmada yaşattığı zorluklar ve siyasi düşünceler engel olmasaydı Erzurum'a daha erken varmak mümkün olurdu. Aksi takdirde düşmanın zaman zaman ve bölge bölge toplanarak bize saldırılarını püskürtmeden Soğanlı'ya geçip bütün birliklerimizi Kars'ı ele geçirmek için kullanmamız akıllıca olmazdı.

İmparator Hazretlerine

No:695

Gönderen : Kürekdere 10 Ekim Saat 7:30
Alan : Gornom Student 11 Ekim

4 Ekim'i 5 Ekim'e bağlayan gece İsmail Paşa Ağrı Dağı'ndaki pozisyonlarından aşağı indi. Ardından General Tergukasov'un birlikleri ayın 6'sında Zorski Tepesi'nde konuşlandı. Ertesi gün düşmanın çekilmesi ile beraber Mison'u ele geçirdi. Orada çok sayıda askeri mühimmat ele geçirdi. Çünkü İsmail Paşa birlikleri Erzurum'a yönelmişti. Bunun sebepleri de Tergukasov'un kolordusundan General Geyman'ın kontrol ettiği 20 taburun Soğanlık üzerinden takip etmesi oldu. Bu taburların amacı geri çekilen İsmail Paşa'nın önünü kesmekti.

No:698

Gönderen : Kürekdere 10 Ekim Saat 7:45
Alan : Gornom Student 11 Ekim

İmparator Hazretleri siz beni emeklerimden daha fazla ödüllendirdiniz. Emin olunuz ki bundan sonra size, hükümdarlığımıza ve Rusya'ya daha layık olmak için Tanrı'ya dua ediyorum. Ayın 3'ündeki galibiyetimizi Zat-ı Alilerinizin birliklerine borçluyum. Onların üstün gayreti her türlü takdire şayandır.

No:747

Gönderen : Kürekdere 11 Ekim Saat 7:00
Alan : Gornom Student 12 Ekim

Yarın benim yaverim Baranov'u mektup ve bilgiler ile göndereceğim. Burada herhangi bir şey yok. İsmail Paşa'nın birlikleri hızlı bir şekilde geri çekiliyor. Tergukasov'un birlikleri bugün Karakilise'ye ulaşmak üzere.

No:430

Gönderen : Kürekdere 14 Ekim Saat 3:20
Alan : Pordim 15 Ekim

General Geyman'ın birlikleri ayın 12'sinde Melikdüzü'ne ulaştılar. İsmail Paşa'nın birlikleri Zeydekyan'dan da çekildiler. Tergukasov'un birlikleri onları takip ediyor.

No:10

Gönderen : Vizinkev 17 Ekim Saat 3:30
Alan : Gornom Student 18 Ekim

Bugün General Köprükøy'de bulunan Geyman'dan gelen habere göre; ayın 16'sında onun atlı birliklerinin General Tergukasov'un atlı birlikleriyle birleştiğini ve Köprükøy'den geri çekilen Muhtar Paşa birliklerinin takip ettiklerini bildiriyordu. General Geyman'ın yaya birlikleri ise General Tergukasov'un yaya birlikleri ile birleşmek için çaba sarf ediyor.

No:174

Gönderen : Vizinkev 20 Ekim Saat 10:40
Alan : Pordim 21 Ekim

Çok değerli mektubunuz için ve Yaver Lapuhin Devidov ile bana göndermiş olduğunuz 1. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu için yürekten teşekkür ederim. Bu derece yüksek anlamlı madalyonu taşımam için Tanrım yardımcım olsun. Şimdi okumakta olduğum ayın 18'inde göndermiş olduğunuz mektup için ayrıca teşekkür ederim. Dört gündür General Geyman'dan herhangi bir haber alamıyorum. Her saati ondan haber bekleyerek geçiriyorum. Buradan Kars'ı bombalamaya devam ediyoruz. Kayıplarımız çok az. Tümgeneral Abruçev ayın 18'inde mektubu alıp yola çıktı.

No:207

Gönderen : Vizinkev 21 Ekim Saat 3:00
Alan : Pordim 22 Ekim

Ayın 16'sı akşamı General Geyman'ın birlikleri tarafından neredeyse tek kurşun atılmadan Köprükøy alındıktan sonra. İsmail ve Muhtar Paşa'nın koruma birlikleri Hasankale'ye çekildiler. Birliklerimiz gece saat 2:00'ye kadar ateş ederek düşman birliklerini Bivuak'a (Askeri birliklerin şehri korumak için şehrin dışına kurdukları kamp alanı) kadar kovalamaya devam ettiler. 200 kişiden oluşan topçu Kazak birlikleri, atlı birliklerden oluşan 2. Nejgorod Süvari Bölüğü durmadan edilen ateşten sonra Bivuak mıntikasının ortasına kadar girmeyi başardı ve yüzden fazla kişi öldürerek geri kalanları kaçırmaya mecbur bıraktılar. Takip atlar ve askerler yoruluncaya kadar yaklaşık 7 kilometre devam etmiştir. Sabah saat 5:00'te Hasankale yaya birliklerimiz tarafından ele geçirilmiştir. Aynı zamanda birliklerimiz Erzurum'dan yaklaşık 20 kilometre uzaklıkta olan Kurucuk'a ulaşmışlardır. Toplam 60 kilometre hareket eden birliklerimiz bir süreliğine hareket etmeyi durdurmuştur. Düşman güçleri, General Geyman ve

Tergukasov'un birliklerinin karşısında bulunan Deveboynu'nda pozisyon almıştır. Erzurum yolundaki Hasankale ve Soğanlık'taki birliklerimizin gösterdiği yüksek performans takdire şayandır. Kayıplarımız çok az fakat Kuzey Soverskiy Alayından Binbaşı Nikiforov ile Nejgorod Alayından Yüzbaşı Tetyutskiy ağır yaralı, yaveri Albay Tolstoy ise hafif yaralı.

No:327

Gönderen : Vizinkev 23 Ekim Saat 2:50
Alan : Medovan 23 Ekim

Hasankale'deki gece operasyonu esnasında bir paşa ve daha düşük rütbeli 120 Türk askeri esir alınmıştır. Ertesi gün savaş alanında ve takip yolunda 500'e yakın düşman cesedi gömülmüştür. Çok sayıda askeri mühimmat ele geçirilmiştir. Kars ciddi kuşatma altındadır. Bugün birliklerimiz kalenin doğu-batı tarafına yerleşmeye başlamışlardır. Dağıstan'da durum tekrar ciddileşmeye başlamıştır. Bu yüzden General Melikov sekiz taburdan oluşan birlikleriyle beraber ayın 17'sinde olayların merkezi sayılan Kumuh bölgesine doğru yola çıkmıştır ancak henüz ondan bir bilgi alınamamıştır.

No:469

Gönderen : Kürekdere 25 Ekim Saat 4:00
Alan : Pordim 25 Ekim

Ayın 23'ünde General Geyman ve Tergukasov'un birlikleri dokuz saatlik savaştan sonra Muhtar Paşa ve İsmail Paşa'nın Deveboynu'ndaki kuşatmalarını yardılar. Düşman inanılmaz üzgün şekilde silah dâhil her şeylerini bırakarak kaçmak zorunda kaldı. Her iki tarafın kayıpları hakkında henüz bilgi yok.

No:605

Gönderen : Kürekdere 25 Ekim Saat 11:45
Alan : Pordim 26 Ekim

Kars'ın doğu-batı kısmına yerleştirilen General Lazarev'in birlikleri dün ağır topçu ateşine tutuldu. Ancak Türkler çok büyük kayıplar vererek çekilmek zorunda kaldılar. Birliklerimiz onları Hafız Paşa tabyasına kadar kovaladı. Kutaisi 2. Taburu'nun katılımıyla sayıca artan birliklerimiz, Albay Fadeyev'in komutasında düşmanın top ve silahla ateş açmasına rağmen Hafız Paşa savunmasını yarararak düşman garnizonunun büyük kısmına zarar vermiştir. Topları harap ederek 10 subay ile 40 daha alt rütbeli askeri esir alarak geri dönmüştür. Kayıplarımız çok az ancak düşmanın çok ciddi kayıpları var. Çok başarılı bir iş gerçekleştirdik.

No:706

Gönderen : Kürekdere 25 Ekim Saat 12:30
Alan : Pordim 26 Ekim

Ayın 19'unda General Melikov'un birlikleri tarafından Dağıstan'daki isyancılara büyük kayıplar verdirilmiştir. Sudahar'lı ve Kazikum'lulardan oluşan çok sayıda isyancı Sudahar köyünde mevzilenmişti. Onların direnmelerine rağmen tamamen bozguna uğratılmışlardır. Köy dağıtılmış ve çok sayıda kayıp vermişlerdir. Ayrıca 100 isyancı silahlarıyla birlikte esir alınmıştır. Kumuh'tan özür mahiyetinde yazı gelmiştir. Ne yazık ki bu çatışmalarda bizden 1 subay ölmüş, sekiz subay yaralanmıştır. Ayrıca daha alt rütbeli asker milis toplam 110 kişi yaralanmıştır.

No:4

Gönderen : Tikme 27 Ekim Saat 10:16
Alan : Pordim 27 Ekim

Zat-ı Alilerinizden gelen 26 Ekim tarihli mektubu aldım. Bana samimi olarak dönüş yapmanızdan mutluyum. İmparator Hazretleri, emir kullarım ile beraber böyle bir ordunun başında olmaktan içten gurur duyuyorum. 23 Ekim tarihinde Deveboynunda yapılan savaş hakkında General Geyman şöyle bildiriyor; Savaş 8:30'da başlayarak akşam 6:30'a kadar devam etti. Düşmanın sol kanadı geçilerek merkeze kadar girilmiştir. Savaşta esas rolü, Elizabetpol, Erivan ve Tiflis Alayları oynamıştır. Düşman Erzurum ve civar bölgelere doğru kaçmaya başladı. Yağmur ve ardından gelen kar hızlı hareket etmemizi engelliyordu. Birliklerimiz geceyi düşman bölgelerinde geçirdi. O günün ganimeti şöyle idi; 40 top, 8 subay, 300'den fazla düşük rütbeli asker ve kampta bulunan askeri mühimmat dâhil kampın tamamı. Kayıplarımız; 30 subay ve bir daha ordu hizmetinde kullanılmayacak hale gelen 800 düşük rütbeli asker. 3. Kafkas Topçu Tugayı'ndan Yarbay Podberzkiy öldü. 38. Tugay 2. Tabur Komutanı Yarbay Kolodyev ağır yaralı.

No:331

Gönderen : Virankale 31 Ekim Saat 8:30
Alan : Pordim 31 Ekim

28 Ekim gece saatlerinde General Geyman ele geçirmek amacıyla Deveboynu'ndan Erzurum'a doğru harekete geçti. Gecenin karanlığından dolayı birlikler dağılarak belirlenen noktaya varamadılar ama üç taburdan oluşan Bakü birlikleri öncü grubu Aziziye'de mevzilenerek düşmanın 19 subay ve daha düşük rütbeli 548 askerini esir aldı. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte çok sayıdaki Türk birliklerinin saldırısından sonra Bakülüler esirleri yanlarına alarak mevzileri terk etmek zorunda kaldılar. General Geyman tekrar saldırı yapmayı planlıyor.

Kayılarımız; ölü, yaralı ve beyin sarsıntısı geçiren toplam 32 subay ve 600 düşük rütbeli asker yaralı. Tam edindiğimiz bilgilere göre Deveboynu'ndaki savaş sonucunda 46 top ele geçirilmiştir.

No:14

Gönderen : Virankale 1 Kasım Saat 10:20
Alan : Pordim 1 Kasım

Ayın 30'unda geri birliklerimiz tarafından Kars'ın kuzey batı cepheleri ateşe tutuldu bahse konu bölgeler gece-gündüz bombalandı. Hava çok iğrenç, yağmur ve kar var ayrıca çok soğuk.

No:2550

Gönderen : Virankale 5 Kasım Saat 5:40
Alan : Pordim 5 Kasım

General Geyman; havanın ani değişmesi ve başlayan soğuklar nedeniyle Erzurum Garnizonu'nu ve bu şehri elde tutmaya çalışmaktan vazgeçiliyor şeklinde bildiriyor. Bu yüzden birliklerimizi Deve Boynunda kışlık odalarda kalmak şartıyla tutmaya karar verdik.

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mikhail Nikolayec'e Gizli Mektubu

23 Ekim'de ki başarılı savaştan sonra birliklerimizin Erzurum'u elinde tutamaması beni haddinden fazlasıyla üzmüştür. Geyman bu çetin kış şartlarına rağmen elinde bulundurduğu pozisyonlarda kalabilecek mi? Yeni ordu birlikleri toplamamaya gayret gösterin buna müsaade etmeyin.

Pordim 5 Kasım 1877

İmparator Hazretlerine

No:349

Gönderen : Virankale 6 Kasım Saat 6:00
Alan : Pordim 6 Kasım

Bugünkü hücum sonucu Kars ele geçirilmiştir. Savaş dün akşam saat 8:00'den sabah saat 8:00'e kadar devam etmiştir. Ganimetlerimiz ile kayıplarımız henüz belli değil. Bu olaydan dolayı siz Zat-ı Alilerinizi tebrik etmek istediğimi belirtmekten mutluluk duyuyorum.

No:442

Gönderen : Virankale 7 Kasım Saat 9:30
Alan : Pordim 7 Kasım

30 Ekim tarihinde 6000 kişiden oluşan ve Şin vadisinden aşağı inen Lezgi atlı birlikleri Nuhi ilçesinin 17 kilometre yakınlarında Nuhi'ye bağlı 12 Müslüman köyü birleştirdiler. Tuğgeneral Mamatsov 3 bölük, 100 Kazak ve 2 Top ile isyancıları Nuhi'den 9 kilometre ileriye püskürttü ve 3 gün süren savaştan sonra isyancılara 300 ölü ve 600 yaralı ve çok sayıda esir bırakarak onları bozguna uğrattı. Ayın 31'inde Tümgeneral Cavcavadze'ye bağlı birlikleri Vandam'dan, Ahti'ye doğru hareket ederken Kınalık vadisine yerleşen ve 800 kişiden oluşan Lezgi birlikleri tarafından ateşe tutuldu. Öncü birliklerimize silah ve taşlar ile saldırıyorlardı ama yüz kişiden oluşan Hoper Kazakları ve Elizabetpol birliklerinin 300'e yakın avcı grubunun bölgenin zor doğa şartlarına rağmen çeviklik göstererek isyancı güçleri bütün kayalıklardan indirdi. İsyancılar 50 ceset, çok sayıda silah ve esir bırakarak kaçmaya başladı. Ertesi gün Kınalık halkı biat etmek için bize geldi. 3 Kasım tarihinde 2.000 kişiden oluşan isyancılar Kahi'de bulunan Zagatala birliklerine saldırarak Elisa köyünü ele geçirdiler. Ancak birlik komutanı Albay Şükürinski onlara ateş açarak çok sayıda kayıp verdimiş ve isyancıları geri püskürtmüştür. Son günlerde kayıplarımız çok az.

No:1

Gönderen : Kars 7 Kasım Saat 3:00
Alan : Pordim 7 Kasım

Kars saldırısı diğerlerine nazaran güney doğu yönündeki kaleler tarafından yapıldı. Hafız, Kanlı ve Süvari kaleleri direndiler. Sıcak çatışmadan sonra şehre intikal eden birlikler tarafından ele geçirildi. Karadağ ve Arap kaleleri Avcı birlikleri tarafından arka cepheden saldırmak suretiyle ele geçirildi. Geri kalan düşman birlikleri dağa kaçmaya çalıştılar ama kuşatılarak esir alındılar. Ganimetimiz; 10 bin esir, 300 top ve aşırı sayıda mühimmat ve hastanelerde 4.500 yaralı ele geçirilmiştir. Kayıplarımız ölü ve yaralı olmak üzere yaklaşık 2.500 kişi.

No:498

Gönderen : Kars 7 Kasım Saat 12:00
Alan : Pordim 7 Kasım

Kars'a yapılan hücum kahramanca idi; Tümgeneral Grabbe, Pernovski Alayı Komutanı Albay Belinski, Pyatigorski Alayı Komutanı Albay Buçkiyev, Okçu Taburu'nun Komutanı Binbaşı Geriç ve 4. Kafkas Okçu tabur komutanı Yarbay Kinyaz Melikov öldü.

No:563

Gönderen : Virankale 8 Kasım Saat 3:50
Alan : Pordim 8 Kasım

Tebrik ve ödüllerinizi için size yürekten minnettarım. Sizi ve Rusya'yı bu denli mutlu ettiğimiz için mutluyuz. Dün hücum ile elde ettiğimiz Kars kalelerini gezdim. Kalede yaptığımız kahvaltıda sağlığınız için kadeh kaldırdık. Bugün kalenin ardında dualar okunarak bütün ordu birliklerimizin geçit töreni düzenlemiştir. Tören gurur ve dokunaklı olmuştur. Benim ne hissettiğimi siz anlayabilirsiniz. Dün sözlü bilgi getirmesi için atlı birliklerden Çavuş Bibikov'u size gönderdim. Çünkü yazmak için zaman bulamadım. Yaver Lapuhin Demidov ile General Geyman'a sizin teşekkürünüzü iletmek için haber gönderiyorum.

No:622

Gönderen : Virankale 9 Kasım Saat 7:00
Alan : Pordim 10 Kasım

Kinyaz Melikov'dan gelen habere göre; Sogratlu köyüne girdiğinde, köyün ön kısmında kulelerle ve arka tarafında kalın duvarlı yapılarla ve içlerinde Çeçenistan ve Dağıstanlı isyancıları saklanır vaziyette bulmuş. Ayın 3'ünde top atışlarıyla ön kuleler devrildikten sonra isyancıları saldırı ile ele geçirdik. Onları koruyan kişilerin büyük kısmı öldürüldü. Ardından köy halkı 300'e yakın isyancıyı kendi elleriyle yakalayıp bize getirdi. Onların içinde kaçmayı başaran Ali Bey hariç bütün üst düzey isyancılar ele geçirildi. Onun haricinde Samur bölgesindeki isyancılara yönelik olarak, Kuba üzerinden General Kinyaz Cavcavadze tarafından Derbent üzerinden ise General Kamarov tarafından saldırı düzenlendi. Ahtinski bölgesinde uzun süre direnen isyancılar daha sonra kaçışmaya başladılar. Batı, orta ve Güney Dağıstan'da asayiş sağlanmaktadır. Sogratlu köyünde yaşanan çatışma sonucunda yaşanan kayıplarımız; 2 ölü, 8 yaralı ve beyin sarsıntısı geçiren subaylar ile ölü, yaralı ve beyin sarsıntısı geçiren 155 alt rütbeli askerden oluşmaktadır.

No:82

Gönderen : Kars 9 Kasım Saat 9:15
Alan : Pordim 11 Kasım

Zat-ı Alilerinizden General Geyman'ı, 23 Ekim Deveboynu savaşlarında Muhtar Paşa ve İsmail Paşa'ya karşı yapmış olduğu hamleden dolayı 2. Dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirmenizi rica ederim. Ayrıca aynı savaşta 47 top ele geçirilmiştir. Ayın 8'inde General Geyman'dan alınan bilgiye göre; orada her şey yolunda. Dün ben Kars'a taşındım.

No:87

Gönderen : Şifreli Kars 11 Kasım Saat 9:40
Alan : Pordim 11 Kasım

Kars'ı ele geçirdikten sonra bütün enerjimizi Erzurum'a doğru yönelteceğiz. Bunun gerçekleşmesi içinde mevsim şartlarının iyileşmesi ve ordumuza iâşe sağlanması gerekmektedir.

No:86

Gönderen : Şifreli Kars 11 Kasım Saat 9:55
Alan : Pordim 11 Kasım

Kars'a hücum teklifi, General Yaver Kinyaz Mirski tarafından yapıldı. Bu kalenin düşmesinde parlak başarılar imza atan Prens Mirski'yi Zat-ı Alilerinizden 2. dereceden Kutsal Giorgi Madalyonu ile ödüllendirmenizi arz ederim. Ayrıca onun dışında Kolordu Komutanı General Yaver Loris Melikov'u da yine üstün hizmetleri ve kalenin düşmesinde büyük payı olduğu için kont payesiyle onurlandırabilir misiniz?

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikalayeviç'e Telgrafı

Loris Melikov'a Kont payesi savaş sonunda verilecektir. Erzurum'a karşı yapacak olduğunuz hareketin olumlu sonuçlanacağını umut ediyorum. 12/24 Kasım 1877.

İmparator Hazretlerine

No:159

Gönderen : Kars 11 Kasım Saat 4:40
Alan : Pordim 12 Kasım

Kars garnizonu; 12 tabur kara birlikleri, 2.400 topçu ve seyyar atlı birliklerinden oluşmaktaydı. Askeri hastanelerde bulunan yaralılar hariç, 5 Paşa ve 800 Subay olmak üzere 17.000 kişi esir alındı. Kars'a karşı yapılan hücumumuzda 39 taburdan oluşan yaya birlikleri vardı. Kayıplarımız; 1 general ve 13 üst düzey rütbeli subay ölü, yaralı ve beyin sarsıntısı geçiren 43 üst rütbeli subay, 469 alt rütbeli asker ölü, yaralı ve beyin sarsıntısı geçiren 1.790 alt rütbeli subay bulunmaktadır.

No:224

Gönderen : Kars 13 Kasım Saat 10:30
Alan : Pordim 13 Kasım

Bugün dağdaki kalelere bakıyorum da; onların gücü ve heybeti karşısında hayretimi gizleyemiyorum. Onlara baktıkça kahraman askerlerimize karşı olan saygım gittikçe artıyor.

No:23

Gönderen : Kars 16 Kasım Saat 9:50
Alan : Pordim 16 Kasım

Buradan ordularımız yeni göreve çıkıyorlar. Soğanlık'tan önceki operasyon başarılı idi. Özellikle atlar için yiyecek sorunumuz vardı. Geçitte çok fazla kar var. Burada yaralı ve esir Türkler ile ilgili çok sıkıntımız var.

No:427

Gönderen : Kars 16 Kasım Saat 11:40
Alan : Pordim 16 Kasım

General Yaver Kinyaz Loris Melikov'un 14 Kasım tarihli bildirisine göre; Dağıstan'ın bütün bölgelerinde isyan hareketleri bastırılmıştır. İsyanın elebaşları ve bütün suçluları yakalanarak askeri mahkemeye sevk edilmek üzere, Gunib ve Derbent'e gönderilmiştir. Asayiş bütün bölgelerde sağlanıyor. Melikov'un kendisi suçluları tespit etmek üzere Gunib'te bulunmakta.

No:533

Gönderen : Kars 19 Kasım Saat 10:53
Alan : Pordim 19 Kasım

General Oklobjyo'nun aktardığına göre; 15 Kasım gece saatlerinde Derviş Paşa aniden Hodzuban'daki mevzilerinden az sayıda asker bırakarak çekildi. Sabahın ilk ışıkları ile beraber, 8 top 200 asker ve 3 taburdan oluşan Albay Kazbek komutasındaki birliklerimiz. Hodzuban'a saldırarak orada bulunan az sayıdaki düşman askerini bölgeden tamamen uzaklaştırdı. Düşman Kintirişi Nehri istikametinde kaçmaya başladı. Birliklerimiz onları Sameba ve Thizdiri tepelerine kadar takip etti. 1.000 kişilik baraka tipi kamp ile gıda ve askeri mühimmat ele geçirilmiştir. Çatışmaya 5 Türk savaş gemisi katılmıştır. Kayıplarımız; 2 alt rütbeli subay ölü, 1 subay yaralı ve 7 düşük rütbeli subay yaralı. Alınan bilgilere göre, Türkler bugünlerde Batum'dan Trabzon'a 6.000 kişilik ordu gönderdi.

No:825

Gönderen : Kars 23 Kasım Saat 9:33
Alan : Pordim 23 Kasım

Kolordu Komutanı General Geyman, birliklerinin yanına Soğanlı'ya gitti. Orada her şey yolunda. Geceler çok soğuk ve ayaz, gündüzler ise güneşli.

No:1004

Gönderen : Kars 25 Kasım Saat 5:30
Alan : Pordim 25 Kasım

Baranov'un gelmesini sabırsızlıkla bekliyorum. Kinyaz Lapuhin Demidov yarın Tiflis'ten yola çıkıyor. O bu günlerde Deveboynu'ndan dönerek Kars'ta ki birlikleri size rapor etmek için detaylı incelemiştir.

No:115

Gönderen : Kars 26 Kasım Saat 6:40
Alan : Pordim 26 Kasım

Kafkas Ordusu Giorgi Süvari birlikleri adına Zat-1 Alilerinizi bir baş süvari olarak Zafer getiren Kutsal Giorgi bayramıyla tebrik etmekten mutluluk duyarım. Ayrıca kendi adıma ve tüm yeni gelen Süvariler adına siz hükümdarımıza derin sadakat ve saygılarımızı sunarız.

No:1177

Gönderen : Kars 26 Kasım Saat 5:20
Alan : Pordim 26 Kasım

Tekrar siz Zat-1 Alilerinizin teşekkür kelimenize karşılık siz hükümdarımıza kalpten bağlı olduğumuzu bildiririm. Tanrı yardımcımız olsun. Burada askeri tören düzenledik. Güzel bir havada iyi bir tören oldu. Törende sadece seçkin süvariler yürüyüş yaptı. Yürüyüşe Ekaterinsvamski Zat-1 Alilerinizin Alayı, benim okçu birliklerim, topçu ve Kazak birliklerinden oluşan 500 kişi katıldı. Yarın Aleksandropol'e hastane ziyaretleri için gideceğim Salı günü oradan Tiflis'e geçeceğim. Orada olmamam işlerin çok geri gitmesine yol açtı. Hasankale birlikleri komutanından gelen bilgilere göre her şey yolunda.

No:2398

Gönderen : Aleksandropol 28 Kasım Saat 10:39
Alan : Pordim 29 Kasım

Yaşasın! Seninle beraber bize yaşattığı zafer için Tanrı'ya minnettarım. (Plevne düştü) Buradaki başarımız için hayretler içerisindeyim. Yarın Tiflis ve Kars'ta havai fişekler atacağız.
No:20

Gönderen : Tiflis 30 Kasım Saat 10:00
Alan : Pordim 1 Aralık

Dün akşam geldim ve buradaki karşılama beni çok duygulandırdı. Bölgede her yerde asayiş sağlandı. Birliklerden herhangi bir yeni haber yok.

No:35

Gönderen : Tiflis 4 Aralık Saat 9:20
Alan : Frateshtah 4 Aralık Saat 4:30

Burada yeni bir haber yok. Dün Tümgeneral Kamarov'un birliklerinin Ardanuç'a saldırması gerekiyordu.

No:6983

Gönderen : Tiflis 6 Aralık Saat 9:00
Alan : Yaş 6 Aralık Saat 11:00

Kars'ın alınmasından dolayı verilen Kutsal Giorgi haçları için minnettarım. Kinyaz Lapuhin Demidov'a tümgeneral rütbesi verilmesi çok adilane olur diye düşünüyorum. 30 Kasım'da Kinyaz Şerbatov'un süvari birlikleri Oltu'yu çatışmadan teslim aldı. Her yerde soğuk ve kar var.

No:7017

Gönderen : Tiflis 7 Aralık Saat 10:20
Alan : Birzule (Kotovsk şehrinin eski adı) 7 Aralık Saat 11:50

5 Aralık tarihinde Tümgeneral Kamarov'un birlikleri Ardanuç'u savaşmadan ele geçirildi. Bu iş çok kolay oldu. 2 ölü 5 yaralı kaybımız var. Düşman kampı tamamen elimize geçti.

No:7089

Gönderen : Tiflis 10 Aralık Saat 4:30
Alan : Peterburg 10 Aralık Saat 8:25

Herhangi yeni bir habere sahip değilim. Soğanlık birliklerindeki hastalık maalesef ciddi derecede. Her yerde kış çetin geçiyor. Hatta buralarda kızak ile dolaşıyorlar.

No:7166

Gönderen : Tiflis 14 Aralık Saat 10:05
Alan : Peterburg 14 Aralık Saat 1:05

9 Aralık tarihinde Derbent birliklerinden oluşan 4. Okçu Taburu ve Süvari birliği Keçk, Tafta, Ginsk, Tuvanç ve Stavok köylerini aldılar. Kazaklar Tuvanç köyünü alırken tepelerde yerleşen 500 kişilik Türk atlı birlikleriyle çatışma yaşadılar. Kaybımız; 1 ölü, 11 yaralı düşük rütbeli subay. Düşman birlikleri Erzurum'a geri çekildi. Oltu'dan Erzurum'a kadar olan yol birliklerimiz tarafından kontrol edilmektedir. Geri kalan bölgelerde herhangi bir sıkıntı yok. Her tarafta birliklerimizin hareketini zorlaştıran kar ve ayaz var.

No:7251

Gönderen : Tiflis 17 Aralık Saat 2:00
Alan : Peterburg 18 Aralık Saat 12:00

8 Aralık tarihinde Hasankale'den Küllü köyüne gönderilen iki alayından oluşan Atlı Tümeni Tümgeneral Loris Melikov komutasında Hınıs Kalesi'ne kadar başarıyla ulaştı. Oranın önde gelenleri karşılarında çıkarak 150 köyü olan şehri teslim ettiler. Ayrıca çok sayıda iase deposu ve ekmek yapımında kullanılan malzeme ele geçirildi. Hınıs bölgesinde idare sistemimizi kuruyoruz. Konstanstin gemisi 16'sı gecesi Poti tarafından Batum'a yaklaşarak düşman zırhlılarına ateş açtı. Teğmen Zatsarenniy'in gemisinden çıkan mayın düşman gemisinin ortasında patladı. Teğmen Tşeşinskiy'in komuta ettiği Sinop gemisinden atılan mayın geminin kuyruğunda patladı. Oluşan bu olağanüstü durumdan sonra Konstanstin gemisine takviye amaçlı iki gemi gönderdiler. Geri kalan gemiler Poti'ye geldi. 16'sı akşamı ise Konstanstin gemisi Sivastopol'a gitti. Bizim taraftan kaybımız yoktu.

No:6385

Gönderen : Tiflis 20 Aralık Saat 2:20
Alan : Zimmem Dvarets (Petersburg'da bulunan Kışlık Saray) 18 Aralık Saat 8:30

19 Aralık tarihinde 6 gemiden oluşan Türk donanması, Batum tarafından Nikolayevski'ye doğru giderek bütün boş sahili bombaladılar. Ardından önce Maltakva sonra ise Poti'ye doğru hareket ettiler. Sabaha karşı Nikolayevski'nin karşısına 2 gemi bırakarak Batum'a geri döndüler.

No:7504

Gönderen : Tiflis 25 Aralık Saat 1:40
Alan : Peterburg 25 Aralık Saat 7:45

Birliklerden herhangi yeni bir haber yok. Erzurum'un vergilendirilmesi yavaş yavaş devam ediyor.

No:6579

Gönderen : Tiflis 28 Aralık Saat 1:38
Alan : Zimnem Dvarets 28 Aralık Saat 5:55

Birliklerimizin Ilıca'ya yerleşerek Batıya doğru ilerlemeleri sonucunda Erzurum ile Trabzon arasındaki irtibat kesilmiştir. Erzurum'u İsmail Paşa'ya devrettikten sonra Muhtar Paşa birlikleriyle Bayburt'a geçti.

No:7613

Gönderen : Tiflis 29 Aralık Saat 7:16
Alan : Peterburg 29 Aralık Saat:10:25

Dün gönderdiğim telgraftan sonra herhangi yeni bir haber almadım. General Kamorov'un bugün Artvin'e çıkması lazımdı.

No:7656

Gönderen : Tiflis 31 Aralık Saat 3:10
Alan : Peterburg 31 Aralık Saat 8:25

Tümgeneral Loris Melikov'un komuta ettiği 1.000 kişiden oluşan Süvari birliği, Ilıca'dan Trabzon'a doğru hareket ederken Bayburt'a gelmeden 1.500 kişilik düşman Süvari birlikleri tarafından ateşe tutuldu. Birliklerimiz düşmanı püskürterek Kop Dağı'na kadar takip ettiler. Birliklerimiz tarafından 1 subay ve 100 düşük rütbeli subay esir alınmıştır. Ayrıca 1 sancak, çok sayıda silah ve at ile diğer malzemeler ele geçirilmiştir. 28 Aralık itibari ile Erzurum'un kuşatması kesin olarak sona ermiştir. Hıms Kalesi'ne yerleşen birliklerimize takviye yapılmıştır.

1878 Yılı Telgraf Görüşmeleri

No:72

Gönderen : Tiflis 2 Ocak Saat 7:00
Alan : Peterburg 2 Ocak Saat 8:25

Bugün Türk savaş gemileri iki saatten daha fazla Anapa'yı bombaladı. Bir Kilise, bir kaç bina zarar gördü. Bir Kazak keşif askeri öldü. Birliklerimiz de bir kaç el ateş ederek karşılık verdi.

No:198

Gönderen : Tiflis 8 Ocak Saat 11:00
Alan : Zimnem Dvarets 8 Ocak Saat 12:45

1 Ocak'ta General Kamarov'un birlikleri, Gorgotohan tepelerinde mevzilenmiş düşman ile şiddetli şekilde çatıştıktan sonra Ardanuç'tan Artvin'e geçti. Yüzbaşı Baron Zalts'ın komutasında ki okçu birliklerimizin başarılı bir şekilde savaşmaları sonucunda düşmanın kilit noktaları ele geçirilmiştir. Kayıplarımız; 10 ölü, 21 yaralıdır. Her gün yapılan çatışmalarla yavaş yavaş ilerlemekteyiz.

No:247

Gönderen : Tiflis 11 Ocak Saat 4:30
Alan : Zimnem Dvarets 11 Ocak Saat 5:50

Soğanlık'ta hava çok soğuk. Maalesef hastalarımızın sayısı gittikçe artıyor. Tifo hastalığı salgın hale dönüştü.

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikolayeviç'e Telgrafı

No:84

Gönderen : Peterburg 12 Ocak Saat 11:50
Alan : Tiflis 12 Ocak

Dünkü kutlaman için teşekkür ederim. Tanrı tez zaman içinde layık olduğumuz dünyayı bize nasip edecektir. Hastaların sayısının artmasından dolayı çok üzgünüm.

İmparator Hazretlerine

No:263

Gönderen : Tiflis 13 Ocak Saat 12:50
Alan : Peterburg Saat 2:50

Ayın 9'unu 10'una bağlayan gece, General Kamarov'un birlikleri şiddetli karlı havaya rağmen 8 tabur ile korunan Dolishane köyünde bulunan düşman birlikleri ile çatışarak onları mağlup etmiştir. Türklerin bir kısmı Artvin'e bir kısmı ise civar köylere kaçmışlardır. Bir dağ topu, kamp ve çok sayıda askeri mühimmat ele geçirilmiştir. Kayıplarımız; 2 ölü ve 14 yaralıdır.

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikolayeviç'e Telgrafı

No:87

Gönderen: Zimmem Dvarets
13 Ocak Saat: 4:35

Kamorov'un yeni başarılarından dolayı sevinçliyim. Umarım askeri hareketlerden ve yazışmalardan seni haberdar ediyordur. Dün ona şifreli detaylı talimatname gönderdim. Ayrıca birliklere harekete devam emri verdim.

İmparator Hazretlerine

No:292

Gönderen : Tiflis 13 Ocak Saat 12:50
Alan : Peterburg 14 Ocak Saat 10:07

Dünkü mektubunuz için teşekkür ederim. O bana sadece askeri hareketler hakkında malumatlar veriyor ancak müzakereler hakkında tek kelime etmiyor. Devam eden şiddetli soğuklar nedeniyle Erzurum civarında bulunan düşman güçleri çatışmayı durdurdu. Erzurum garnizonunun azaltılması amacıyla Palandöken Dağı'nı aşan 3 Türk taburu başka yere gönderildi. Onlardan 300 kadarı kaleye kolları donarak geri döndü, diğerleri ise fırtına ve tipi nedeniyle öldüler.

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikolayeviç'e Telgrafı

Numarasız Kopya

Gönderen: Peterburg
18 Ocak Saat: 4:30

Dünkü aldığım mektup için teşekkür ederim. Nizi'nin 14 Ocak'ta Adrianopol'a (Edirne) geldiğini yeni öğrendim. Müzakereler hakkında henüz bir şey bilmiyorum.

İmparator Hazretlerine

No:360

Gönderen : Tiflis 18 Ocak Saat 9:44
Alan : Peterburg 18 Ocak Saat 8:25

Mektup için teşekkürler. Nizi'den sabırsızlıkla haber bekliyorum. Soğanlık'daki birliklerimizin sağlık durumu iyiye gitmiyor. Tıbbi malzeme ve doktor ihtiyacımız var. Hastaların iyileştirilmesi için tüm gücümüzle çalışıyoruz. Dün orada Abhaz Alayı Komutanı Albay Kont Orurk öldü.

No:378

Gönderen : Tiflis 19 Ocak Saat 4:05
Alan : Peterburg 19 Ocak Saat 11:20

Ardahan birliklerinin Artvin'e hareketi kapsamında ve Türklerin Batum'dan İstanbul'a 12 tabur gönderecekleri haberini almam üzerine Kobuleti birliklerine saldırı emri verdim. Ayın 18'inde sabah saat 5:00 sıralarında bu birlikler Tsikhisdziri mevzilerinin sağ kanat ve merkezini ateşe tuttular. General Şelemetev'in birlikleri saldırı sonrası Sameba ve Stolovoy dağlarını ele geçirdi. Merkeze saldırı Kintirişi Nehri tarafından açılan kuvvetli ateş sebebiyle düzenlenememiştir. Düşman birlikleri güçlü olduğundan dolayı direnç göstermiştir. Saat 2:00 sıralarında birliklerimiz bir önceki pozisyonlarına geri döndüler. Kayıplarımız; ölü ve yaralı toplam 20 subay ve 600 düşük rütbeli askerdir. Bu çatışmada yaralanan General Şelemetev geçen gece öldü. Ayrıca Beyazıt'ta bulunan Tamanskiy Piyade Alayı Komutanı Albay Samoylov 16 Ocak tarihinde tifodan öldü. Bu iki onurlu ve mükemmel subayı kaybetmemiz nedeniyle çok üzgünüm.

No:398

Gönderen : Tiflis 20 Ocak Saat 6:45
Alan : Peterburg 20 Ocak Saat 9:50

Tam net bilgilere göre 18 Ocak çatışmasında; 8 Subay ölü, 2 Subay yaralı, 22 Subay beyin sarsıntısı geçirmiştir. 7 düşük rütbeli asker hakkında ise henüz net bilgi alınamamıştır.

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikolayeviç'e Telgrafı

No:119

Gönderen: Peterburg
21 Ocak Saat: 2:05

Londra ve Berlin'den aldığım bilgilere göre ateşkesin 19/31 Ocak tarihinde Edirne'de yapılması gerekiyordu. Niziden buraya onay gelebilir. Eğer direk irtibat hızlanmaz ise Pazartesi günü senden ön barış antlaşmasını başlatmanı isteyeceğim. Detaylar hakkında daha sonra bilgi veririm.

No:120

Gönderen: Peterburg
21 Ocak Saat: 4:17

Ateşkesin 19 Ocak'ta sona erdiği bilgisini az önce Nizi'den aldım. Detaylar hakkında sana direk malumat verecek. Aldığımız sonuç için Tanrı'ya teşekkür ederim. Tanrı bize sağlam ve onurlu bir antlaşma imzalamamızı nasip etsin. Tanrı'dan dilerim ki Türkler Erzurum'dan sonra Batum'u da boşaltırlar.

İmparator Hazretlerine

No:413

Gönderen : Tiflis 21 Ocak Saat 7:00
Alan : Peterburg 21 Ocak Saat: 8:10

Majesteleri dünkü ve bugünkü mektuplarınızın hepsi bugün, 21 Ocak akşam 7'de elime geçti. Mektupların içeriği Kardeşim Nikolay'ın barış antlaşması metni ile aynı.

No:543

Gönderen : Tiflis 25 Ocak Saat 9:50
Alan : Peterburg 25 Ocak Saat: 1:10

Kobuleti birliklerinin 18 Ocak tarihindeki başarısız hareketi hakkında yeni bilgiler edindim. Maalesef ki kayıplarımız düşündüğümüzden fazlaymış, düşük rütbeli askerlerden 300 ölü, 893 yaralımız var. Erzurum'da ki birliklerimizin hastalık durumu bütün aldığımız tedbirlere rağmen gittikçe kötüye gidiyor. 5.000'e yakın hastamız var. İsmail Paşa hasta olduğu için görüşmeler için başka bir paşayı görevlendirmiş. Muha Estate'de Derviş Paşa ile görüşmelerimiz başladı.

No:618

Gönderen : Tiflis 29 Ocak Saat 1:00
Alan : Peterburg 29 Ocak Saat 3:50

Bizim birlik komutanlarımız ile Türk komutanlar arasında Hınıs'ta ateşkes yapıldığının söylenmesinden iki gün sonra 25 Ocak tarihinde Muş ve Van'dan gelen 300'e yakın Kürt ve Çeçenlerden oluşan birlik Kahgik köyünde bulunan Kazak birliklerine saldırdılar. Çatışma yerine Nejgorod ve Haramık süvari birliklerinin gelmesine rağmen Kürtler çatışmaya devam ediyordu. Nejgorod birlikleri ateş açmaya mecbur kalarak düşmanı Terni köyüne kadar püskürttü. Bizim 3 süvari yaralımız var. İsmail ve Redif Paşalara Kürt birlikleri tarafından yapılan bu tür baskınların kesinlikle önlenmesi talimatı verilmiştir.

No:668

Gönderen : Tiflis 2 Şubat Saat 8:30
Alan : Peterburg 2 Şubat Saat 11:10

22'si sabahı Tümgeneral Kamorov'un birlikleri ateşkes olduğunu bilmedikleri için Talgom köyündeki düşman birliklerine ateş açtılar ve şiddetli çatışma yaşandı. Çatışma sonrasında dün akşam Türk parlamenterlerinin gelip Türkler tarafından ele geçirilen pozisyonların boşaltılması şartıyla ateşkes ilan etmeleri üzerine gece benim verdiğim emir üzerine birlikler çatışmayı keserek Talgom köyünde kalmışlardır. Kayıplarımız; 1 subay ve 8 düşük rütbeli asker ölü, 1 subay ve 64 düşük rütbeli asker yaralıdan ibarettir.

Şifreli Kopya Tiflis 5 Şubat

Batum Kolordusu Komutanı Derviş Paşa ile tampon bölgede yapmış olduğum görüşmeler istediğimiz sonucu vermedi. Tsikhisdziri ve Batum'u boşaltmaları talebimize Derviş Paşa İstanbul'dan olumsuz haber aldığını söyledi. Ayrıca Edirne şartlarında da bu konuyla ilgili herhangi bir şey yoktu. Bunun için bu bölgedeki sınır hatları konusunun olduğu gibi kabul edilmesi için bir an önce Türk yetkilileri ile Edirne'de İstanbul'un müdahalesini görüşmemiz gerekir.

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikolayeviç'e Telgrafı

Şifreli 6 Şubat

Batum'un boşaltılması konusu ateşkes kapmasında kararlaştırılmıştı. Bundan dolayı ısrar etmenin bir anlamı yok. Sadece sınır hatlarını iki tarafın askeri birliklerinin bulunduğu

yerlere istinaden net olarak belirlemek gerek. Ama barış antlaşmasının son şartının Batum'un bize verilmesi olması gerekiyor.

No:182

Gönderen: Peterburg
10 Şubat Saat 8:58

Dün sana bir mektup gönderdim. Dikkatini bugün Savaş Bakanlığından gelen şifreli mektuba vermeni rica ediyorum.

İmparator Hazretlerine

No:801

Gönderen : Tiflis 11 Şubat Saat 11:17
Alan : Peterburg 11 Şubat Saat 12:33

Sabırsızlıkla mektubunuzu bekliyorum. Savaş Bakanlığı'nın şifreli mektubunu henüz almadım. Biraz önce almış olduğu ikinci darbe ile vefat eden General Tarhan Mouravova'nın cenaze töreninden geldim. Tümgeneral Şelkovnikov dün Hasankale'de tifodan öldü. Çok üzgünüm bizim için büyük kayıp.

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikolayeviç'e Telgrafı

No:186

Gönderen: Peterburg
11 Şubat Saat 2:05

Kinyaz Tarhan Mouravova'nın ölümü ile ilgili derin üzüntümü belirtiyorum ve aynısını General Şelkovnikov içinde yaşıyorum. Nizi ile direk temas yavaşlıyor, telgraf yine bozuluyor. Bugün Londra'dan gelen haberler biraz rahatlatıcı.

İmparator Hazretlerine

No:804

Gönderen : Tiflis 11 Şubat Saat 12:50
Alan : Peterburg 11 Şubat Saat 6:05

3 Şubat tarihinde İstanbul'dan İsmail Paşa'ya Erzurum'u boşaltma emri geldikten sonra; Türk yetkilileri ile barış antlaşması şartlarını görüşmek üzere tarafımızca Erzurum'a heyet gönderilmiştir. 10 tabur ve 30 arazi ve dağ topundan oluşan Türk garnizonu ayın 5'inde Erzurum'dan Ilıca'ya ve daha batıya doğru harekete geçmeye başlamıştır. Ayın 6'sında ise, 17

tabur, 16 top ve 6 geri cephe birliği olmak üzere 2. Konvoy Erzurum'dan ayrılmıştır. 9 şubat tarihinde birliklerimiz tarafından Mecidiye ve Aziziye kaleleri ele geçirilmiştir. Erzurum'un tamamen Türk birlikleri tarafından boşaltılarak birliklerimizin yerleştirilmesi 10 şubat sabah 11:00'de olmuştur. Bu esnada şehir halkı tamamen skneti korumuştur. şehirde depoların devir teslimine kadar Türk komutanları depoların başında bulunmaktadır.

No:861

Gönderen : Tiflis 15 şubat Saat 1:00
Alan : Peterburg 15 şubat Saat 3:10

Kolordu komutanı Erzurum'a geçti. Birliklerimizde ki hastalık oranı tüm çabalarımıza rağmen azalmadı. Dn Hasankale'de Tümgeneral Gubskiy tifodan öldü. Bizim için çok büyük bir kayıp.

No:893

Gönderen : Tiflis 16 şubat Saat 7:00
Alan : Peterburg 16 şubat Saat 8:00

Dn Hasankale yakınlarında Tümgeneral Salovev, bugün ise Majestelerinin Leyb Erivanskiy Alayı Komutanı Yaver Tolstoy tifodan öldü. Bu kadar şerefli ve sadık görevlilerin ölümünden sonra benim derin hznm anlayabiliyorsunuzdur.

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikolayeviç'e Telgrafı

No:215

Gönderen: Peterburg
19 şubat Saat 4:27

Yrekte tebrik ediyor ve kucaklıyorum. Her an her dakika barış antlaşması haberlerini bekliyorum.

No:216

Gönderen: Peterburg
19 şubat Saat 8:30

Barış antlaşması bugün imzalandı. Tanrı'ya şükürler olsun. Umarım Avrupa Konferansı elde ettiğimiz başarıları boşmaz. Sana ve şerefli ordumuza teşekkür ederim.

No:243

Gönderen: Peterburg
26 Şubat Saat 8:30

İgnatyev'in bugün Rauf Paşa ile beraber İstanbul'dan çıkması gerekiyor. Konferans yeri Berlin olarak belirlendi.

No:250

Gönderen: Peterburg
1 Mart Saat 4:15

Genç Barantsov ile gönderdiğin mektup için teşekkürler. İgnatyev'in yarın Rauf Paşa ile beraber buraya gelmesi gerekiyor.

İmparator Hazretlerine

No:1120

Gönderen : Tiflis 2 Mart Saat 9:10
Alan : Peterburg 2 Mart Saat 10:30

Dünkü telgrafınız için teşekkür ederim. Kont İgnatyev'in geri dönmesine sevindim. 2. Süvari Tümen komutanı Tümgeneral Loris Melikov Pazartesi günü Hınıs'ta tifodan öldü. Salgın hastalıklar sanki azalıyor. Ancak hasta askerlerimizin sayısı çok fazladır.

No:1252

Gönderen : Tiflis 9 Mart Saat 10:00
Alan : Peterburg 9 Mart Saat 11:36

Erzurum ve civarındaki hastalarımızın sayısı tüm çabalarımıza rağmen azalmıyor. Bu sebepten birliklerimiz son derece zayıf.

No:1302

Gönderen : Tiflis 13 Mart Saat 4:40
Alan : Peterburg 13 Mart Saat 5:30

Biraz önce Erzurum'dan aldığım bilgiye göre; birliklerimizin sağlık durumu biraz iyiye gidiyor. Ama yollarda çaresiz durumdayız.

Şifreli Kopya, Tiflis 14 Mart 1878.

Kuryeden aldığım son habere göre; Peterburg'a acilen gelmem gerektiğinin anladım. En azından kısa zamanda olsa Kafkasya'daki durum hakkında size rapor vermem gerekiyor. Lütfen hemen gelmeme izin verir misiniz?

İmparator Hazretlerinin Büyük Kinyaz Mihail Nikolayeviç'e Telgrafı

No:286

Gönderen: Peterburg
15 Mart Saat 10:05

İzin veriyorum buraya hemen gelebilirsin.

Ek-2: Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo
Asiyatkom Teatr İsimli Eserin Kapak Bölümü.

СБОРНИКЪ МАТЕРІАЛОВЪ
НО
РУССКО-ТУРЕЦКОЙ ВОЙНѢ

1877—78 г.г.

НА
КАВКАЗСКО-МАЛОАЗІЯТСКОМЪ ТЕАТРѢ.

Выпускъ IV.

Депеши Главкомаандующаго Государю Императору. Телеграфныя сноше-
нія высшаго Кавказскаго начальства. Доклады и записки по возведенію
и вооруженію Потійскихъ береговыхъ батарей.

Изданіе Военно-Исторической Коммисіи Главнаго Штаба.

С.-ПЕТЕРБУРГЪ.
1903.

БИБЛИОТЕКА ХОВАНСКОГО

32
5

I.

Депеши Его Императорскаго Высочества Главнокоман-
дующаго Государю Императору.

Д. В. У. Арх. № 119.

1876 годъ.

№ 5955. Под. въ Тифлисѣ 17 дек. 8 ч. 30 м. пд.

Пол. въ Петербургѣ 17 дек. 9 ч. 20 м. пд.

Благодарю за депешу. Удивительно и непонятно, почему прервано телеграфное сообщеніе съ Константинополемъ; черезъ Батумъ тоже до сихъ поръ нѣтъ сообщенія. Всѣ эти дни осматриваю проходящія полки 19-й дивизіи и казачьи Кубанскіе льготные; первые въ отличномъ видѣ, послѣдніе въ удовлетворительномъ.

№ 5973. Под. въ Тифлисѣ 18 дек. 7 ч. пд.

Пол. въ Петербургѣ 18 дек. 8 ч. 28 м. пд.

Очень благодаренъ за депешу. Радуемся продолженію перемирія. Будемъ попрежнему продолжать военныя приготовленія.

№ 6028. Под. въ Тифлисѣ 22 дек. 4 ч. 16 м. пд.

Пол. въ Петербургѣ 22 дек. 5 ч. 55 м. пд.

Съ нетерпѣніемъ ожидаю курьера и результата конференціи. Въ воскресенье смотрѣлъ проходившія 1 и 2 батареи Кубанскія и здѣсь мобилизовавшіяся первыя три батареи 41-й бригады; всѣхъ нашелъ въ блестящемъ видѣ. Тепло продолжается.

1877 годъ.

№ 406. Под. въ Тифлисѣ 27 янв. 7 ч. пд.

Пол. въ Петербургѣ 27 янв. 8 ч. 10 м. пд.

Любопытно, какія послѣдствія будетъ имѣть смѣна Митхада-паши. По краю благополучно.

Ek-4: Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo
Asiyatckom Teatr İsimli Eserde Yer Alan ve Çar tarafından Grandük Mihail
Nikolayevič'e Hitaben Yazılan Telgraf Örneği.

— 9 —

№ 2012. Под. въ Тифлисѣ 29 апр. 6 ч. 20 м. пн.

Пол. въ Петербургѣ 29 апр. 10 ч. 50 м. пд.

Здѣсь становится жарко. Проходитъ Чеченскій конно-регулярный полкъ, въ которомъ, надѣюсь, все останется благополучно. Завтра намѣренъ отправить Тебѣ фельдъегеря.

Копія депеши Государя Императора Великому Князю Михаилу
Николаевичу. Шифромъ.

Привзано посылку 40-й дивизіи невозможною, такъ какъ она составляетъ послѣдній резервъ на Волгѣ. Послѣ вторичнаго пораженія мятежниковъ можно надѣяться, что войскъ, оставшихся на мѣстахъ, будетъ достаточно для водворенія порядка.

С.-Петербургъ, 30 Апрелья 1877 г.

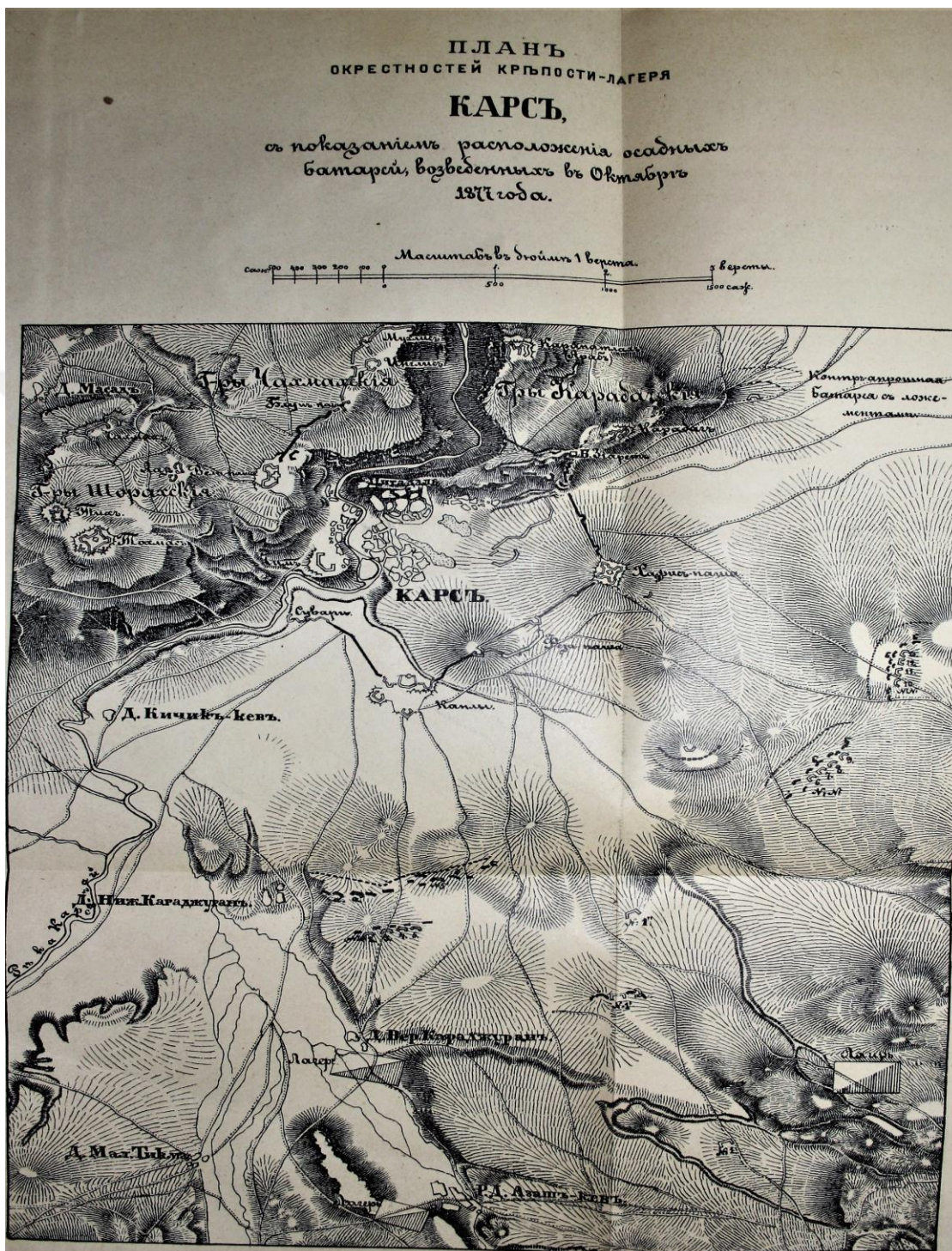
Государю Императору.

№ 2033. Под. въ Тифлисѣ 30 апр. 11 ч. 45 м. пн.

Пол. въ Петербургѣ 30 апр. 4 ч. пд.

Генераль-лейтенантъ Оклобжіо доноситъ: окончивъ устройство Муха-Эстатской укрѣпленной позиціи, онъ вчера, 29 апрѣля, выдвинулъ впередъ два авангарда на высоты Хуць-убани, вдоль рѣки Кинтриши. Эта весьма сильная позиція, укрѣпленная искусственными преградами среди сильно пересѣченной мѣстности, была занята приступомъ. Всѣ части войскъ показали себя вполне достойными старой славы Кавкавской арміи; каждая изъ нихъ имѣла случай штурмовать завалы; превосходному дѣйствию артилеріи много обязаны успѣхомъ. Къ сожалѣнію, у насъ ранены: 1-го стрѣлковаго моего баталіона капитанъ Геричъ—въ голову, легко, поручикъ Мищенко—въ животъ, тяжело; подпоручикъ Гороновичъ контужень; 2-го стрѣлковаго баталіона маіоръ Лейстеть—въ животъ, тяжело, 1-го Пластунскаго баталіона хорунжій Колпаченко 2-й—въ ногу, легко; Закатальскаго полка прапорщикъ Коломійцевъ—въ ногу, легко; командующій горною батареею 41 артилерійской бригады штабсъ-капитанъ Евдокимовъ контужень; 1-й Гуріиской дружины прапорщикъ Кабаладзе—въ ногу, легко; проводникъ прапорщикъ милиціи Арабелидзе—въ руку, легко; нижнихъ чиновъ убито 12, ранено 107. Потери турокъ громадны.

Ek-5: Sbornik Materialov, Russko-Turetskoy Voyn 1877-1878, Kavkazko-Malo Asiyatckom Teatr İsimli Eserde Yer Alan Kars Civarında Bulunan Kale ve Kamp Alanlarını Gösteren Plan Örneği.

Ek-6: Dönemin Rus Çarı II. Aleksandr

Государь Императоръ Александръ II.

Kaynak: Albom Kartin v Pamyat 25 Letiya Russko-Tureckoj Vojny 1877-1878 (Moskva-1902)

Ek-7: Dönemin Kafkas Cephesi Başkumandanı Grandük Mihail Nikolayeviç

Kaynak: Albom Kartin v Pamyat 25 Letiya Russko-Tureckoj Vojny 1877-1878 (Moskva-1902)